

Міністерство освіти та науки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи Зерова

**СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ
ЕПОПЕЇ XVI СТ. УКРАЇНСЬКОЮ, ІСПАНСЬКОЮ, ФРАНЦУЗЬКОЮ,
АНГЛІЙСЬКОЮ ТА НІМЕЦЬКОЮ МОВАМИ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студента 2 курсу магістратури
освітньої програми
*«Загальний і галузевий, усний та
письмовий переклад з португальської
та англійської мов»,*
спеціальність – *філологія*
Оксена ДАЦЮКА
Науковий керівник:
к.філол.н., доц. Олена ОРЛИЧЕНКО

«Допущено до захисту»
протокол №__ від «__» _____ 2026 року
засідання кафедри
теорії та практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова
в.о. завідувача кафедри,
к.філол.н., **Ірина ЦИРКУНОВА**

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ XVI СТОЛІТТЯ	10
1.1. Художній текст як об'єкт перекладознавчого аналізу.....	10
1.2. Архаїчний текст у перекладі: мовна, жанрова й історико-культурна специфіка.....	18
1.3. Множинність перекладів як теоретична основа міжмовного зіставлення.....	23
1.4. Луїс де Камоенс і мовно-стильова своєрідність його епопеї «Лузіади».....	28
Висновки до першого розділу	32
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ЕПОПЕЇ «ЛУЗІАДИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	36
2.1. Відтворення лексико-семантичних особливостей епопеї «Лузіади» в українському перекладі.....	36
2.2. Відтворення граматичних і синтаксичних особливостей епопеї «Лузіади» в українському перекладі.....	40
2.3. Відтворення семантичних та художньо-стилістичних особливостей епопеї «Лузіади» в українському перекладі.....	44
Висновки до другого розділу	48
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ЕПОПЕЇ «ЛУЗІАДИ» У ІСПАНСЬКИХ І ФРАНЦУЗЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ	52
3.1. Відтворення лексико-семантичних особливостей епопеї «Лузіади» в іспанських і французьких перекладах.....	52
3.2. Відтворення граматичних і синтаксичних особливостей епопеї «Лузіади» в іспанських і французьких перекладах.....	59
3.3. Відтворення семантичних та художньо-стилістичних особливостей епопеї «Лузіади» в іспанських і французьких перекладах.....	63
Висновки до третього розділу	68
РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ЕПОПЕЇ «ЛУЗІАДИ» В АНГЛІЙСЬКИХ І НІМЕЦЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ	70
4.1. Відтворення лексико-семантичних особливостей епопеї «Лузіади» в англійських і німецьких перекладах.....	70
4.2. Відтворення граматичних і синтаксичних особливостей епопеї «Лузіади» в англійських і німецьких перекладах.....	77
4.3. Відтворення семантичних та художньо-стилістичних особливостей епопеї «Лузіади» в англійських і німецьких перекладах.....	82
Висновки до четвертого розділу	89
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
RESUMO	
ДОДАТКИ	

АНОТАЦІЯ

Магістерську роботу присвячено дослідженню стратегій відтворення мовних особливостей португальської епопеї XVI століття «Лузіади» у перекладах українською, іспанською, французькою, англійською та німецькою мовами. У центрі уваги перебувають лексичні, стилістичні, граматичні та культурно марковані елементи тексту епопеї, а також закономірності їх відтворення в межах різних перекладацьких традицій.

На сучасному етапі особливого значення набуває вивчення способів передачі історично й стилістично-маркованих елементів ренесансного епічного дискурсу в умовах значної мовної та культурної дистанції між оригіналом і перекладом.

У центрі уваги перебували мовні особливості португальської епопеї XVI століття у перекладах п'ятьма мовами: українською, англійською, іспанською, німецькою та французькою і їх основі здійснено порівняльний аналіз перекладацьких рішень на матеріалі всіх десяти пісень твору.

Використані методи наукового дослідження дали змогу простежити закономірності передачі архаїзмів, риторичних конструкцій, поетичної образності, історично-маркованої лексики, власних назв та елементів стилістики епічного твору, а також граматичних і синтаксичних особливостей епічного твору, зокрема інверсій, складнопідрядних структур, герундіальних та інфінітивних конструкцій, семантичним і художньо-стилістичним засобам, серед яких метафори, епітети, персоніфікації, порівняння, гіперболи, риторичні звертання та повтори.

Ключові слова: художній переклад, епопея, множинність перекладів, перекладацькі стратегії, «Лузіади», міжкультурна комунікація.

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the study of strategies for rendering the linguistic features of the 16th-century Portuguese epic poem *Os Lusíadas* in Ukrainian, Spanish, French, English, and German translations. The focus of the research is placed on lexical, stylistic, grammatical, and culturally marked elements of the epic text, as well as on the patterns of their rendering within different translation traditions.

At the present stage, particular importance is attached to the study of methods of rendering historically and stylistically marked elements of Renaissance epic discourse under conditions of considerable linguistic and cultural distance between the original and the translation.

The research focuses on the linguistic features of the 16th-century Portuguese epic poem in translations into five languages: Ukrainian, English, Spanish, German, and French. On this basis, a comparative analysis of translation solutions was carried out using the material of all ten cantos of the poem in order to identify common and distinctive strategies for rendering the linguistic, stylistic, and culturally marked features of the epic within different translation traditions.

The applied research methods made it possible to trace the patterns of rendering archaisms, rhetorical constructions, poetic imagery, historically marked vocabulary, proper names, and stylistic elements of the epic work, as well as grammatical and syntactic features, including inversions, complex subordinate structures, gerundial and infinitive constructions. Particular attention was also paid to semantic and stylistic devices such as metaphors, epithets, personifications, comparisons, hyperboles, rhetorical addresses, and repetitions.

Keywords: literary translation, epic poem, retranslation, translation strategies, *Os Lusíadas*, intercultural communication.

ВСТУП

Художній переклад у сучасному перекладознавстві розглядається не лише як процес міжмовної передачі змісту, а як складна форма міжкультурної комунікації, у межах якої перекладачеві необхідно відтворити мовну, стилістичну, культурну та естетичну організацію першотвору. Особливо складним у цьому аспекті є переклад архаїчних художніх текстів, сформованих в умовах іншої історичної епохи, оскільки перекладач працює не лише з мовною системою, а й із культурною моделлю світу певного історичного періоду. Саме тому проблема перекладу епопеї залишається однією з найбільш складних і водночас найменш однозначних у сучасному перекладознавстві.

Серед літературних пам'яток європейського Відродження особливе місце посідають «Лузіади» – епічний твір Луїса де Камоенса, що став не лише вершиною португальської літератури, а й одним із ключових текстів європейської епічної традиції. Поема поєднує риси класичного героїчного епосу, ренесансного гуманізму та національно-історичного наративу, а її художня структура формується через систему архаїчної й латинізованої лексики, символічної образності, міфологічних алюзій та урочистої стилістики. Важливим аспектом дослідження є також феномен множинності перекладів, адже зіставлення перекладацьких версій різними мовами дає змогу простежити специфіку перекладацьких стратегій, способи адаптації архаїчного тексту до нових культурних умов та закономірності функціонування перекладної множинності у різних літературних системах.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням інтересу сучасного перекладознавства до проблем художнього перекладу історично маркованих текстів, множинності перекладів та міжкультурної комунікації. У сучасних гуманітарних студіях дедалі більше уваги приділяється перекладу класичних творів як формі культурного діалогу між різними епохами й літературними традиціями. Водночас проблема відтворення мовної організації ренесансної епопеї у перекладах різними мовами залишається недостатньо

систематизованою, особливо у межах зіставного багатомовного аналізу. Попри наявність окремих досліджень, присвячених перекладам «Лузіад», комплексне дослідження стратегій відтворення мовних особливостей твору в українській (слов'янська мова), іспанській, французькій (романські мови), англійській та німецькій (германські мови) перекладацьких традиціях фактично відсутнє.

Метою роботи є виявлення та специфіка стратегій відтворення мовних особливостей португальської епопеї XVI століття українською, іспанською, французькою, англійською та німецькою мовами.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- охарактеризувати художній текст як об'єкт перекладознавчого аналізу;
- визначити жанрову, мовну та історико-культурну специфіку епопеї;
- дослідити феномен множинності перекладів художнього тексту у сучасному перекладознавстві;
- проаналізувати мовні особливості епопеї «Лузіади»;
- виявити закономірності відтворення архаїзмів, історично маркованої лексики, риторичних конструкцій, поетичної образності та стилістичних домінант у заявлених перекладах;
- здійснити зіставний аналіз перекладацьких стратегій в українській, іспанській, французькій, англійській та німецькій перекладацьких традиціях;
- окреслити особливості функціонування перекладної множинності у процесі рецепції ренесансного епічного тексту.

Об'єктом дослідження є португальська епопея «Лузіади» та її переклади українською, іспанською, французькою, англійською й німецькою мовами.

Предметом дослідження є мовні та перекладознавчі особливості відтворення ренесансного епічного дискурсу у перекладах епопеї «Лузіади».

Теоретико-методологічною базою дослідження стали праці українських та зарубіжних науковців у галузі перекладознавства, лінгвостилістики, теорії художнього тексту та компаративістики, зокрема роботи А.Р.Василик,

О.М.Вронської, Б.О.Грибінського, В.В.Коптілова, І.В.Корунця, О.М.Лучук, І.М.Литвин, О.В.Орличенко, Г.Б.Михайличенка, А.Б.Павлюка, О.В.Ребрія, О.О.Селіванової, І.В.Смущинської, О.І.Чередниченка, Н.В.Чорної, Ю.Ф.Альбудайрі, Р.Белла, А.Бермана, Е.Бешари, Л.Венуті, І.Гамб'є, І.Кастро, К.Коскінен, Ж.Ламбера, Е.Монті, К.Норд, П.Ньюмарка, П.Тейсьє, Г.Турі та ін.

У роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних **методів дослідження**. Методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення дали змогу систематизувати теоретичний матеріал і сформулювати основні положення дослідження. Метод суцільної вибірки застосовано для формування корпусу ілюстративного матеріалу на основі всіх десяти пісень твору. Метод перекладознавчого зіставлення та контекстуальний аналіз дозволили простежити закономірності відтворення мовних елементів оригіналу у перекладах різними мовами. Елементи компонентного та лінгвостилістичного аналізу використовувалися для дослідження семантичної, стилістичної та культурної специфіки тексту.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному багатомовному аналізі стратегій відтворення мовних особливостей епопеї «Лузіади» українською, іспанською, французькою, англійською та німецькою мовами. У дослідженні вперше системно зіставлено перекладацькі підходи до передачі ренесансного епічного дискурсу в межах різних мовних і культурних традицій із урахуванням феномену множинності перекладів.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні досліджень художнього перекладу архаїчних текстів, перекладної множинності та міжкультурної рецепції ренесансної літератури. Отримані результати сприяють подальшому розвитку перекладознавчих студій у сфері порівняльного аналізу перекладів класичних художніх творів.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у курсах із теорії та практики художнього перекладу, перекладознавства, історії португальської літератури, лінгвостилістики та

компаративного літературознавства. Матеріали роботи також можуть бути використані під час подальших досліджень перекладу поетичних і архаїчних текстів.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, п'яти додатків та резюме португальською мовою. Список використаних джерел містить 119 позицій, зокрема праці вітчизняних авторів – 50 позицій, зарубіжних авторів – 38 позицій, лексикографічні джерела – 16 позицій та джерела ілюстративного матеріалу – 14 позицій. Серед них 10 позицій становлять праці, опубліковані протягом останніх п'яти років. Загальний обсяг роботи становить 211 сторінок, з них 92 основного тексту. Основний текст охоплює вступ, чотири розділи, висновки до розділів і загальні висновки; ілюстративні та допоміжні матеріали винесено до додатків. Композиція роботи вибудована за принципом переходу від теоретичного осмислення проблеми перекладу ренесансного епічного тексту до практичного аналізу українського, романських і германських перекладів «Лузіад».

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено теоретико-методологічну базу, методи аналізу, наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, а також подано інформацію про її структуру.

У першому розділі «Специфіка перекладу літературних творів XVI століття» розглянуто теоретичні засади дослідження. Охарактеризовано художній текст як об'єкт перекладознавчого аналізу, визначено специфіку архаїчного тексту в перекладі, проаналізовано феномен множинності перекладів, а також окреслено мовно-стильову своєрідність епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади».

У другому розділі «Стратегії відтворення мовних особливостей португальської епопеї «Лузіади» в українському перекладі» здійснено аналіз

українського перекладу твору. Розглянуто способи відтворення лексико-семантичних, граматичних і синтаксичних особливостей, а також семантичних та художньо-стилістичних засобів.

У третьому розділі «Стратегії відтворення мовних особливостей португальської епопеї «Лузіади» у іспанських і французьких перекладах» проаналізовано романські перекладацькі версії твору. Досліджено відтворення лексико-семантичного, граматико-синтаксичного та художньо-стилістичного рівнів в іспанських і французьких перекладах.

У четвертому розділі «Стратегії відтворення мовних особливостей португальської епопеї «Лузіади» в англійських і німецьких перекладах» розглянуто специфіку відтворення мовних особливостей епопеї в германських перекладацьких традиціях.

У загальних висновках підсумовано результати дослідження, узагальнено основні закономірності відтворення мовних особливостей «Лузіад».

Роботу завершують список використаних джерел, резюме португальською мовою та п'ять додатків з ілюстративним матеріалом.

Роботу було апробовано на X Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених «ФІЛОЛОГІЯ XXI СТОЛІТТЯ: НОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ», які відбулися у Навчально-науковому інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, 02–03 квітня 2026 року.

РОЗДІЛ 1. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ XVI СТОЛІТТЯ

Художній переклад належить до найбільш складних сфер перекладацької діяльності, оскільки передбачає необхідність відтворення не лише змісту оригіналу, але й його історико-культурної, мовної та стилістичної специфіки. Особливої складності набуває переклад епічних творів, у яких важливу роль відіграють риторична організація тексту, система художніх образів, архаїчна лексика, міфологічний компонент та жанрова традиція певної епохи. Не менш важливим є і явище множинності перекладів, яке дозволяє простежити різні підходи до відтворення художнього тексту в межах окремих мовних і культурних традицій. Тому постає необхідність комплексного перекладознавчого аналізу мовних та стилістичних особливостей літературних творів XVI століття і специфіки їхнього відтворення у перекладі.

1.1. Художній текст як об'єкт перекладознавчого аналізу

У сучасному перекладознавстві художній текст розглядається як складна багаторівнева структура, у якій взаємодіють мовні, естетичні, культурні та прагматичні компоненти. Саме тому проблема художнього тексту посідає центральне місце у теорії перекладу, оскільки перекладачеві доводиться працювати не лише з передачею предметно-логічної інформації, але й із відтворенням авторської інтенції, стилістичної своєрідності, системи образів та культурно-історичного контексту твору. У межах сучасної лінгвістики та літературознавства текст трактується як комунікативна одиниця, що функціонує у певній ситуації мовлення та характеризується категоріями зв'язності, завершеності, інтенціональності, інформативності й ситуативності.

У монографії О.О.Селіванової «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» текст визначено як «цілісну семіотичну форму лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегровану, що слугує прагматичним посередником комунікації й діалогічно

вбудована до семіотичного універсуму культури» [37, с. 600]. Дослідниця наголошує на тому, що текст не може розглядатися винятково як сукупність мовних одиниць, оскільки він безпосередньо пов'язаний із комунікативною ситуацією, культурним середовищем та процесами інтерпретації. Важливо також, що О.О.Селіванова звертає увагу на множинність підходів до дефініції тексту: від структурно-граматичних до прагматичних, когнітивних та дискурсивних [36; 37]. Такий підхід особливо актуальний для перекладознавства, адже художній переклад завжди передбачає взаємодію різних культурних та семіотичних систем.

Подібну думку висловлює і Г.Б.Михайличенко, який розглядає художній текст як особливу знакову систему, покликану матеріалізувати авторський задум та забезпечити його сприйняття читачем. Дослідник підкреслює, що текст є лише одним із компонентів художнього твору, поряд із предметно-образною та ідейно-сміисловою сферами, а художній ефект виникає саме внаслідок взаємодії цих складників. У структурі літературно-художнього комунікативного акту текст виконує роль посередника між автором та реципієнтом, а його повноцінне функціонування залежить не лише від авторської майстерності, але й від читацької інтерпретації та культурної компетенції адресата [23, с.88]. Такий підхід дозволяє розглядати художній текст не як статичний об'єкт, а як динамічний процес комунікації, у якому важливу роль відіграють підтекст, конотативність та імпліцитні смисли .

Натомість художній текст, якщо звернутися до трактування А.О.Лісовської, є «естетичним засобом опосередкованої комунікації, метою якої є зображально-виразне розкриття теми, представлене в єдності форми, змісту й автора» [22, с. 150-153]. Така нерозривна єдність складників формує художню модель світу, закладену у творі. У зв'язку з цим перекладачеві необхідно відтворити не лише змістову сторону тексту, але й його естетичну організацію, образність та індивідуальний авторський стиль.

Зауважимо також, що терміном художній текст Н.В.Чорна й О.М.Вронська характеризують твори, у яких поетична функція виступає як основний або вторинний елемент текстової організації. Дослідниці наголошують, що літературній мові притаманна багатозначність та високий рівень конотативності, а тому значення окремих мовних одиниць часто визначається лише у контексті цілого твору [50, с. 42–47]. Крім того, авторки підкреслюють залежність тексту від комунікативної ситуації, соціокультурного контексту та прагматичної настанови мовця [50, с. 8–20]. Таке трактування художнього тексту безпосередньо пов'язане з перекладознавчим аналізом, оскільки саме багатозначність, підтекст та асоціативність становлять одну з головних труднощів перекладу художньої літератури.

У працях західних теоретиків перекладу художній текст також розглядається як складна комунікативна та культурно маркована структура, функціонування якої безпосередньо залежить від ситуації спілкування, особливостей рецепції та міжкультурної взаємодії. На відміну від суто структурного підходу до тексту як сукупності мовних одиниць, сучасне західне перекладознавство дедалі частіше акцентує увагу саме на прагматичному та функціональному аспектах художнього твору. У межах такого підходу текст розглядається не лише як завершений мовний продукт, але і як форма комунікації, що реалізується у конкретному культурному середовищі та передбачає активну взаємодію між автором, перекладачем і реципієнтом.[62; 80]

Так, Роджер Т.Белл визначає текст як комунікативну одиницю, що функціонує у межах певної ситуації спілкування та характеризується когезією, когерентністю, інформативністю й прагматичною спрямованістю [56, с. 13–24]. Особливу увагу перекладознавець приділяє взаємозв'язку тексту й комунікативної ситуації, а також ролі перекладача як посередника між різними культурними системами [56, с. 9–17]. На думку дослідника, переклад неможливо звести виключно до міжмовної трансформації, оскільки у процесі перекладу відбувається складна реконструкція комунікативного акту в іншому

культурному просторі. Саме тому перекладач художнього твору має враховувати не лише мовну структуру тексту, але й прагматичні умови його функціонування.

У межах функціонального підходу подібну позицію розвиває Крістіане Норд, яка наголошує, що текст не існує поза культурним та прагматичним контекстом, а його функція визначається не лише структурою самого тексту, але й метою міжкультурної комунікації [75, с. 11–24]. Дослідниця підкреслює, що переклад тексту, зокрема й художнього твору, повинен враховувати не тільки мовні особливості оригіналу, але й очікування, рецептивні можливості та культурний досвід цільової аудиторії [75, с. 17–24]. Такий підхід є особливо важливим у випадку перекладу художньої літератури, де значна частина смислів формується через систему культурних асоціацій, підтекстів та стилістичних конотацій.

Суміжне трактування художнього перекладу знаходимо також у працях Пітера Ньюмарка, який вважав художній переклад одним із найскладніших різновидів перекладацької діяльності через необхідність одночасного відтворення змісту, стилю, індивідуальної манери автора та емоційного впливу твору [74, с. 5–19]. Перекладознавець наголошував, що саме художній текст найповніше демонструє нерозривний зв'язок форми та змісту, а тому перекладач змушений постійно балансувати між точністю передачі авторського задуму та збереженням природності тексту мовою перекладу. У зв'язку з цим художній переклад постає не як буквальне відтворення мовних елементів, а як складний процес інтерпретації та реконструкції естетичного ефекту оригіналу.

У свою чергу, Гідеон Турі розглядав перекладений текст як елемент цільової літературної системи, що функціонує відповідно до норм рецептивної культури [85; 86]. На думку дослідника, переклад завжди залежить від літературних, культурних та історичних норм суспільства, у якому він створюється, а тому кожна перекладацька версія певною мірою відображає особливості своєї епохи та цільової культури. Подібний підхід набуває особливої ваги у дослідженнях множинності перекладів, де різні версії одного

твору можуть суттєво відрізнятися залежно від часу створення, перекладацької школи та літературної традиції.

Важливими для сучасного перекладознавства є також праці Лоуренса Венуті, який, аналізуючи проблему «невидимості перекладача», акцентував увагу на культурній адаптації перекладеного тексту та складних взаємовідносинах між авторською і перекладацькою присутністю у творі [87, с. 1–17]. Дослідник звертає увагу на те, що переклад художнього тексту завжди передбачає певний ступінь інтерпретації та культурного посередництва, а отже перекладач неминуче впливає на спосіб сприйняття твору іншомовним читачем. Саме тому проблема співвідношення авторської та перекладацької інтенції посідає одне з центральних місць у сучасній теорії художнього перекладу.

Особливого значення у перекладознавчому аналізі художнього тексту набуває його жанрова специфіка, оскільки саме жанр значною мірою визначає принципи мовної організації твору, характер образності, композиційну побудову та систему стилістичних засобів. У межах художнього дискурсу жанрова форма виступає не лише способом структуризації тексту, але й важливим механізмом формування його естетичного та комунікативного впливу. Саме тому під час аналізу художнього перекладу необхідно враховувати не лише мовний рівень тексту, але й особливості його жанрової природи, адже різні типи художніх творів передбачають відмінні принципи побудови наративу, організації образної системи та взаємодії з читачем.

Т.Р.Кияк, А.М.Науменко й О.Д.Огуй наголошують, що аналіз художнього твору традиційно спирається на його родову, жанрову та піджанрову типологію. Науковці виокремлюють епічні, драматичні та ліричні типи текстів, а також широкий спектр жанрових форм: від епопеї й роману до сонета, балади чи трагедії [12, с. 428]. Подібна класифікація є надзвичайно важливою для перекладача, оскільки кожен жанр формує власну систему мовностилістичних засобів, композиційних моделей та комунікативних стратегій. Так, епічні твори характеризуються масштабністю оповіді, складною структурою наративу,

значною кількістю описів та історико-культурних реалій, тоді як ліричні тексти більшою мірою зосереджуються на емоційності, суб'єктивності та індивідуальному переживанні. Унаслідок цього переклад різних жанрів потребує застосування різних стратегій відтворення художнього матеріалу.

Проблема жанрової та стилістичної своєрідності художнього тексту безпосередньо пов'язана з категоріями еквівалентності та адекватності перекладу. У сучасному перекладознавстві ці поняття розглядаються як одні з центральних, адже саме вони визначають ступінь відповідності перекладеного тексту оригіналу як на мовному, так і на функціонально-естетичному рівнях. Зокрема, О.І.Чередниченко наголошує, що художній переклад функціонує в межах міжкультурної комунікації, а тому його завдання полягає не лише у передачі денотативного змісту, але й у відтворенні стилістичної тональності, асоціативності та культурної специфіки оригіналу. На його думку, семантична еквівалентність не завжди гарантує функціональну адекватність перекладу, оскільки буквальне відтворення мовних елементів може супроводжуватися втратою художнього ефекту або стилістичної домінанти [47; 48; 49]. Особливо це стосується творів із високим рівнем образності, конотативності та культурної маркованості, де значна частина смислів формується саме через підтекст, символіку та систему асоціативних зв'язків.

Важливим у цьому контексті є також підхід В.В.Коптілова, який розглядав художній переклад як особливу форму творчої інтерпретації тексту. У своїй праці він наголошував, що літературний твір не може бути зведений лише до сукупності мовних одиниць, оскільки його художня цінність формується через взаємодію образної системи, ритмомелодики, стилістичних засобів та культурно-історичних асоціацій. Саме тому перекладач художнього тексту має працювати не лише з лексико-граматичним рівнем твору, але й із його емоційною, естетичною та підтекстовою організацією. На думку дослідника, художній переклад завжди передбачає інтерпретацію, а отже певний рівень творчого співвідношення між оригіналом і перекладом [15; 16]. Подібний підхід

набуває особливого значення у випадку перекладу поетичних та епічних творів, де мовна форма виступає не лише засобом вираження змісту, але й самостійним елементом художньої організації тексту.

Крім того, В.В.Коптілов підкреслював, що специфіка художнього тексту полягає у високому ступені взаємозалежності форми та змісту, через що навіть незначні стилістичні трансформації можуть впливати на загальне естетичне сприйняття твору [15; 16; 17]. Це особливо помітно у перекладі поетичних текстів, де ритм, звукова організація, синтаксична побудова та система художніх образів функціонують як взаємопов'язані елементи єдиної естетичної структури. У зв'язку з цим перекладач змушений постійно шукати баланс між змістовою точністю та збереженням художнього ефекту твору, адже втрата окремих стилістичних компонентів може суттєво змінити загальне сприйняття тексту.

Водночас І.В.Корунець слушно зауважує, що переклад художніх текстів нерідко потребує ґрунтовних лінгвістичних, історичних та культурологічних досліджень, необхідних для правильного тлумачення архаїзмів, історичних реалій, національно маркованої лексики, алюзій та інших елементів художнього дискурсу. Дослідник підкреслює, що саме літературний переклад є найвищою формою перекладацької майстерності, оскільки передбачає відтворення художньої системи твору як цілісного естетичного явища [18, с. 23]. Це особливо актуально для перекладу текстів ранньомодерного періоду, у яких мовна система тісно пов'язана з історичними реаліями, культурною специфікою та літературною традицією епохи. Саме тому переклад подібних творів вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної компетенції, але й глибокого розуміння історичного та культурного контексту, в межах якого функціонував оригінальний текст.

Таким чином, художній текст у сучасному перекладознавстві постає як складна багаторівнева естетико-комунікативна структура, у межах якої взаємодіють мовні, стилістичні, культурні, прагматичні та когнітивні

компоненти. Його аналіз вимагає врахування не лише мовної організації тексту, але й жанрової природи твору, авторської інтенції, історико-культурного контексту, особливостей рецепції та механізмів інтерпретації художнього змісту. У зв'язку з цим переклад художнього твору не може розглядатися як процес механічної передачі інформації засобами іншої мови, оскільки він передбачає складну реконструкцію художнього світу оригіналу в новому мовному та культурному середовищі.

Особливого значення у цьому процесі набуває проблема співвідношення форми та змісту, адже художній текст характеризується високим ступенем взаємозалежності семантичного, стилістичного та естетичного рівнів. Унаслідок цього навіть незначні мовні трансформації можуть впливати не лише на змістове наповнення тексту, але й на його емоційний вплив, образну систему та загальну стилістичну тональність. Саме тому перекладач художньої літератури змушений працювати одночасно у кількох площинах: мовній, культурній, історичній та естетичній, постійно балансує між точністю відтворення оригіналу та необхідністю адаптації тексту до особливостей цільової аудиторії.

Крім того, художній текст функціонує як носій культурної пам'яті та елемент ширшої літературної традиції, а тому його переклад передбачає відтворення не лише окремих мовних одиниць чи стилістичних засобів, але й цілісної системи культурних смислів, асоціацій та історичних конотацій. Саме ця багаторівнева природа художнього тексту значною мірою зумовлює складність його перекладу та пояснює, чому художній переклад у сучасному перекладознавстві розглядається як одна з найвищих форм перекладацької майстерності.

1.2. Архаїчний текст у перекладі: мовна, жанрова й історико-культурна специфіка

Для розуміння специфіки перекладу епічних творів, зокрема ренесансної епопеї, необхідно насамперед окреслити жанрову природу текстів такого типу

та їх місце у літературній традиції. У сучасному літературознавстві епопея розглядається як один із найдавніших епічних жанрів, пов'язаний із художнім осмисленням історично значущих подій, героїчного минулого народу та формуванням колективної культурної пам'яті [90; 91; 99; 101;]. В енциклопедичних і словникових джерелах епопея визначається як масштабний художній твір, у якому поєднуються історичний наратив, урочистий стиль, героїчний пафос і репрезентація національного ідеалу [89; 92; 94; 95;]. У французькій, англійській та португальській традиціях поняття *épopée*, *epic* та *epopeia* також безпосередньо пов'язуються з ідеєю героїчного подвигу, величної історичної дії та художнього втілення колективного досвіду певної спільноти [95; 98; 99; 101; 102; 103].

Водночас епопея не обмежується лише ознаками класичного епічного наративу. У багатьох випадках вона поєднує риси епічного та ліро-епічного твору, що особливо помітно у ренесансній героїчній поемі. В.В.Коптілов зазначає, що у ліро-епічних творах поєднуються масштабність історичних подій та яскраво виражене авторське начало, а побудова тексту передбачає чергування сюжетного викладу з риторичними відступами й узагальненими роздумами автора [15, с. 139–140]. Подібна структура зумовлює складну художню організацію поеми, у якій історичний матеріал, емоційно-оцінний компонент і поетична образність функціонують як взаємопов'язані елементи єдиної естетичної системи. Саме тому ренесансній епопеї доцільно розглядати як особливу форму ліро-епічного дискурсу, у якому епічна масштабність поєднується з виразною авторською інтерпретацією історичних подій.

Жанрова специфіка епопеї безпосередньо пов'язана з її історико-культурною функцією. Героїчний епос традиційно формується в періоди активного становлення державності, національної самосвідомості та культурної консолідації суспільства. У працях О.В.Орличенко, присвячених раннім етапам розвитку романських літератур, наголошується, що епічні тексти відображають колективну модель світосприйняття певної історичної доби та

водночас виконують функцію культурної самоідентифікації [25; 28; 29]. Епос у цьому випадку виступає не лише художнім твором, а й формою репрезентації історичної пам'яті, національних цінностей і суспільного ідеалу.

Особливо виразно подібні риси проявляються в епопеї ренесансної доби, яка формувалася під впливом гуманістичного світогляду, античної літературної традиції та нових історичних реалій ранньомодерної Європи. Для епічних творів XVI століття характерними є поєднання історичного матеріалу з міфологічними елементами, урочистий риторичний стиль, підвищена символічність і звернення до ідеї державної величі. Саме тому епопея функціонує не лише як художня оповідь про героїчні події, а як масштабна модель культурного та історичного світу своєї епохи. [6; 31]

Формування мовної специфіки ренесансної епопеї безпосередньо пов'язане з історичними процесами розвитку національних літературних мов. У працях, присвячених діяхронічним дослідженням романського мовного ареалу, простежується зв'язок між розвитком романських мов, культурною історією Європи та становленням літературної традиції [30; 31]. Розширення міжмовних контактів, активний розвиток гуманізму та орієнтація на античну спадщину сприяли формуванню нового типу літературного письма, у якому елементи народнорозмовної мови поєднувалися з книжною латинською традицією. Унаслідок цього ренесансний художній текст характеризується високим рівнем стилістичної складності та значною культурною маркованістю.

У випадку португальської літературної традиції ці процеси були безпосередньо пов'язані з добою Великих географічних відкриттів та формуванням португальської колоніальної імперії. Великі відкриття XV–XVI століття році створили передумови для інтенсивного розвитку міжмовних контактів, що суттєво вплинуло на подальше збагачення португальської мовної системи [54; 79].

Як зазначає Еванілду Бешара, поширення португальської мови в колоніальному просторі супроводжувалося її активною взаємодією з місцевими

мовами, що сприяло виникненню нових лексичних одиниць і подальшому формуванню креольських мов на португальській основі [55, с. 238–247]. Водночас доба Відродження посилила вплив латинської та грецької традиції на розвиток літературної португальської мови. Пауль Тейссьє наголошує, що саме у XVI столітті португальська мова активно поповнюється латинізмами й новою науковою та риторичною термінологією [84, с. 35–53]. Подібні процеси визначили мовний характер португальської ренесансної літератури.

Важливу роль у формуванні літературної норми відіграли й внутрішньомовні зміни. Іво Кастро пов'язує XVI століття із завершенням низки фонетичних та граматичних процесів, що розпочалися ще в середньовічний період [61, с. 242–256]. Остаточне закріплення окремих фонетичних моделей, зміни у морфології та синтаксисі, а також поява перших граматичних описів мови створили підґрунтя для подальшої стабілізації португальської літературної норми. Однією з ключових подій у цьому процесі стала публікація «Граматики португальської мови» Фернана де Олівейри у 1536 році, яка сприяла кодифікації португальської мови ранньомодерного періоду [54, с. 238–247].

Саме в такому мовному та культурному середовищі формується епопея Луїса де Камоенса «Лузіади» – твір, який не лише став вершиною португальської ренесансної літератури, а й закріпив за собою статус національного епосу Португалії. Зокрема, О.М.Вронська, аналізуючи мовні та стилістичні особливості давньопортугальської поезії, звертає увагу на важливу роль латинізованої лексики, складних риторичних конструкцій та урочистого стилю у формуванні поетики твору [5; 7]. Вона підкреслює, що епопея Камоенса стала новим типом національного епосу ранньомодерної держави, у якому органічно поєдналися антична епічна традиція, ренесансний гуманізм і португальська історична тематика [6, с. 46–52].

Водночас мовна структура епопеї «Лузіади» значно складніша за традиційний історичний наратив. Як зауважує О.В.Орличенко, епопея Камоенса поєднує у собі риси класичного героїчного епосу, риторичної поезії та

історико-філософського дискурсу, що безпосередньо позначається на її мовній організації [29; 31]. Дослідниця звертає увагу на надзвичайно високу концентрацію власних назв, міфологічних імен, історичних антропонімів та географічних номінацій, які формують складний ономастичний простір твору. У тексті поеми функціонують як античні міфоніми, так і історичні постаті та топоніми, пов'язані з португальською експансією XV–XVI століть [28; 31]. Подібна багатошаровість ономастичного матеріалу створює додаткові труднощі для перекладача, оскільки передбачає одночасне відтворення історичного, культурного та стилістичного компонентів тексту.

Не менш важливою особливістю поеми є її риторико-стилістична організація. Епопея Луїса де Камоенса «Лузіади» характеризується високою концентрацією риторичних фігур, повторів, урочистих звертань, синтаксичних паралелізмів і поетичних формул, які надають тексту піднесеного епічного звучання. Крім того, для поеми властиве поєднання книжної латинізованої традиції з елементами живої португальської мови доби Відродження, що формує складну стилістичну систему твору. У тексті активно функціонують архаїчні мовні форми, історично маркована лексика, інверсійні конструкції та варіативні синтаксичні моделі, характерні для літературної мови XVI століття [31, с. 100–101].

Окрему увагу звертають і на граматичну специфіку епопеї. У поемі простежується активне використання інфінітивних та дієприкметникових конструкцій, вільнішого порядку слів, а також синтаксичних моделей, успадкованих від латинської риторичної традиції [31, с. 97–101]. Подібні особливості значною мірою визначають ритмомелодику твору та його урочисту інтонацію. Водночас саме вони часто становлять одну з основних труднощів при перекладі, оскільки буквальне відтворення таких конструкцій нерідко суперечить нормам сучасних мов перекладу або призводить до втрати естетичного ефекту оригіналу.

Унаслідок цього мовна структура ренесансної епопеї характеризується значною історичною та стилістичною маркованістю. Йдеться не лише про використання застарілої лексики, а й про складну систему риторичних моделей, латинізованих синтаксичних конструкцій, урочистої стилістики та поетичних формул, притаманних літературній традиції XVI століття. Саме тому переклад епічного твору такого типу передбачає роботу не лише зі змістом тексту, а й із його історичною мовною організацією, поетичною архітектонікою та культурно-символічною системою твору.

У сучасній лінгвостилістиці подібні історично марковані мовні елементи розглядаються як важлива складова художньої структури тексту. І.В.Смущинська підкреслює, що архаїчні елементи можуть виконувати низку функцій: створювати історичний колорит, формувати урочисту тональність, брати участь у стилізації мовлення та посилювати поетичний ефект художнього твору [40; 41; 43]. При цьому архаїчність не обмежується виключно лексичним рівнем, а охоплює також семантичні, синтаксичні та стилістичні особливості тексту [41; 43; 44]. Особливу складність становлять випадки, коли слово зберігає сучасну форму, але функціонує у значенні, властивому певній історичній епосі. У подібних випадках перекладач фактично стикається не лише з проблемою міжмовного перекодування, а й з необхідністю реконструкції історичного смислового поля тексту, що суттєво ускладнює процес досягнення функціональної та стилістичної адекватності перекладу.

Важливе значення для епічного дискурсу має також поетична організація мовлення. У роботах І.В.Трищенко художній текст розглядається як система взаємопов'язаних образних, ритмічних і стилістичних елементів, у якій окремі мовні засоби функціонують як частина цілісної поетичної структури [45; 46]. Для епопеї характерними є риторичні повтори, звертання, синтаксичний паралелізм, символічні образи та урочиста інтонація, що формують її особливу естетичну організацію. Відповідно, переклад епічного тексту вимагає

врахування не лише предметно-логічного змісту, а й ритмомелодики, стилістичної архітекτονіки та художньої системи твору.

Таким чином, епопея як різновид епічного та ліро-епічного дискурсу становить складну художню систему, у якій мовна організація, жанрова структура та історико-культурний контекст перебувають у тісній взаємодії. Ренесансний епічний текст функціонує не лише як літературний твір, а і як форма репрезентації історичної пам'яті, національної ідентичності та культурного світогляду певної епохи. Саме тому переклад подібних творів передбачає відтворення не лише змістового рівня оригіналу, а й його стилістичної, історичної та мовної специфіки.

1.3. Множинність перекладів як теоретична основа міжмовного зіставлення

Однією з ключових проблем сучасного перекладознавства є явище співіснування кількох перекладів одного й того самого твору в межах однієї лінгвокультурної традиції. Особливо виразно така тенденція простежується у сфері художнього перекладу, де кожна нова перекладацька інтерпретація репрезентує не лише індивідуальне прочитання першотвору, але й специфіку певної історичної доби, літературного напрямку, естетичних норм і перекладацьких стратегій. Тому феномен множинності перекладів у сучасному перекладознавстві розглядається не як випадкове явище або наслідок недосконалості попередніх перекладів, а як закономірний прояв розвитку перекладної літератури та міжкультурної комунікації [41; 43; 44].

Особливу роль у формуванні множинності перекладів відіграє природа самого художнього тексту. На відміну від текстів, орієнтованих переважно на передачу фактичної інформації, художній твір характеризується багатозначністю, символічністю, емоційною та культурною насиченістю. Його семантична структура не є одновимірною, а тому допускає різні інтерпретаційні підходи. Унаслідок цього переклад художнього тексту не може розглядатися як

механічне відтворення змісту оригіналу. Кожен перекладач здійснює власне прочитання твору, обираючи різні мовні, стилістичні та культурні засоби для передачі авторської поетики. Саме ця інтерпретаційна природа художнього перекладу й створює передумови для виникнення кількох перекладацьких версій одного тексту.

Передусім звернімо увагу на саме поняття множинності. У «Словнику української мови у 20 томах» множинність визначається як те, що існує у багатьох формах або видах та репрезентує сукупність елементів, об'єднаних певною ознакою [95]. У перекладознавчому контексті це поняття набуває конкретнішого змісту, оскільки стосується існування кількох перекладів одного твору, створених у різні історичні періоди або в межах різних перекладацьких традицій. Водночас у західному перекладознавстві для позначення цього явища функціонують терміни *retranslation* та *retraduction*. У французькому *Centre national de ressources textuelles et lexicales retraduction* визначається як переклад того, що вже було перекладене іншою мовою [97]. У міжнародних перекладознавчих студіях термін *retranslation* також тлумачиться як повторний переклад твору тією самою мовою після вже існуючої перекладацької версії. Таким чином, український термін «множинність перекладів» акцентує увагу насамперед на співіснуванні різних перекладацьких версій, тоді як поняття *retranslation* підкреслює сам процес повторного перекладання та його історичну послідовність.

Обидва підходи описують фактично один і той самий перекладознавчий феномен. Про це свідчить і сучасна термінологічна практика, у межах якої поняття *retranslation* часто використовується для позначення нового перекладу вже перекладеного твору, тоді як у вітчизняному науковому дискурсі закріпився термін «множинність перекладів» [32; 33; 35]. Унаслідок цього в сучасному перекладознавстві спостерігаємо співіснування двох термінологічних моделей української та західної, які акцентують увагу на різних аспектах одного явища: результативному та процесуальному.

У вітчизняному перекладознавстві проблема множинності перекладів активно осмислюється у працях О.М.Лучук, А.Б.Павлюка, А.В.Пермінової, О.В.Ребрія, М.Т.Ажнюк, Б.О.Грибінського та інших науковців. Так, А.Б.Павлюк наголошує, що множинність художнього перекладу безпосередньо пов'язана з інтерпретаційною природою літературного твору, оскільки переклад не є дзеркальним відображенням оригіналу, а завжди містить елемент творчого переосмислення [33, с. 190-197]. Відповідно, різні перекладачі можуть акцентувати увагу на різних складниках першотвору: стилістиці, ритміці, культурних реаліях, образній системі чи емоційній тональності тексту.

Подібну думку висловлює й А.В.Пермінова, яка розглядає множинність поетичного перекладу як закономірний наслідок багатошарової структури поетичного тексту [33, с. 226-229]. На її думку, співіснування кількох перекладацьких версій одного твору формує особливу перекладну полісистему, у межах якої переклади взаємодіють між собою, вступають у своєрідний діалог та відображають різні способи інтерпретації оригіналу. Таким чином, перекладна множинність постає не як проблема або недолік перекладу, а як природний механізм функціонування художньої літератури у міжкультурному просторі.

Особливо важливою для цього дослідження є праця О.М.Лучук, присвячена різночасовості перекладів одного твору [21, с. 52-113]. Дослідниця звертає увагу на те, що кожна історична епоха фактично створює власну модель перекладу класичного тексту. Причиною цього є зміна мовної норми, літературних смаків, культурних очікувань та естетичних пріоритетів суспільства. Те, що вважалося адекватним або стилістично прийнятним для читача XIX століття, може сприйматися як застаріле або неприродне для сучасної аудиторії. Саме тому виникнення нових перекладів часто пов'язане не зі «слабкістю» попередніх версій, а з історичною змінністю рецепції художнього тексту.

Подібний підхід простежуємо і в працях М.Т.Ажнюк, присвячених українським перекладам «Гамлета» [1, с. 203–206]. Аналізуючи різні перекладацькі версії трагедії Шекспіра, автори демонструють, що кожен новий переклад репрезентує окрему перекладацьку стратегію та окремий спосіб інтерпретації драматургічного тексту. Відмінності між перекладами стосуються не лише мовного рівня, а й загальної концепції твору, відтворення його стилістики, ритму, образності та культурного контексту. Подібним чином О.В.Ребрій, аналізуючи українські переклади «Аліси в Країні Див», наголошує, що сучасна перекладацька множинність є проявом постійного переосмислення класичного тексту новими поколіннями перекладачів [35, с. 190-205].

У західному перекладознавстві проблема повторного перекладу особливо активно розроблялася у працях Антуана Бермана, Іва Гамб'є, Енріко Монті, К. Коскінен та інших дослідників. Однією з найвідоміших концепцій стала так звана «гіпотеза ретрансляції» (*retranslation hypothesis*), сформульована Антуаном Берманом. Згідно з цією концепцією, перші переклади зазвичай тяжіють до адаптації тексту до норм цільової культури, тоді як наступні переклади прагнуть більшої близькості до оригіналу [57; 58]. Водночас Берман підкреслює, що жоден переклад не може вважатися остаточним, оскільки переклад завжди історично обмежений і пов'язаний із конкретним станом мови, культури та літературної норми. Саме тому переклади «старіють» значно швидше, ніж оригінальні твори, що й породжує необхідність нових перекладацьких версій [57, с. 1-7].

Проте сучасні перекладознавчі студії дедалі частіше переглядають універсальність цієї гіпотези. Кайса Коскінен та Оуті Палопоскі наголошують, що повторний переклад є значно складнішим явищем, ніж проста схема поступового «наближення до оригіналу» [68; 70]. На виникнення нових перекладів впливають численні чинники: ідеологічна ситуація, видавнича політика, очікування читацької аудиторії, комерційні умови, мовна мода та індивідуальний стиль перекладача. Аналогічної позиції дотримується й Юзеф

Албудаїрі, який демонструє, що повторні переклади можуть залишатися орієнтованими переважно на цільову культуру, навіть якщо створюються значно пізніше за перші версії [52, с. 31–41].

У сучасному перекладознавстві дедалі більшого значення набуває також концепція *translation series* (серії перекладів). Подібний підхід дозволяє розглядати різні переклади одного твору не як ізольовані тексти, а як взаємопов'язану систему перекладацьких інтерпретацій. Кожен новий переклад у такому випадку вступає у своєрідний діалог не лише з оригіналом, а й із попередніми перекладацькими версіями. Як слушно зазначає Магдалена Грикан, перекладач нерідко працює в умовах уже сформованої перекладацької традиції, від якої може як відштовхуватися, так і свідомо їй протиставлятися [67, с. 203-212]. Унаслідок цього новий переклад часто постає як реакція на попередні інтерпретації твору.

Окрім суто мовного аспекту, множинність перекладів має також важливий культурний та історичний вимір. Юмна Алі розглядає повторний переклад як форму культурного переосмислення тексту новими історичними епохами [53, с. 137–153]. Подібна думка простежується і в дослідженні Абдулрахмана Фахада Албалаві, присвяченому англомовним перекладам Корану [52, с. 31–41]. Дослідник демонструє, що виникнення нових перекладів сакрального тексту зумовлюється не лише мовними потребами, а й релігійними, політичними та соціокультурними чинниками. Таким чином, повторний переклад дедалі частіше розглядається як механізм оновлення рецепції тексту в новому культурному середовищі.

Особливого значення феномен множинності перекладів набуває у сфері перекладу класичних художніх творів, зокрема поезії та епосу. Архаїчний характер тексту, значна історико-культурна дистанція, складна риторична структура та висока стилістична маркованість зумовлюють появу різних перекладацьких стратегій. Одні перекладачі прагнуть максимальної історичної стилізації, інші ж модернізують текст, орієнтуючи його на сучасного читача.

Відмінності можуть стосуватися відтворення ритму, синтаксису, архаїзмів, культурних реалій, міфологічних алюзій та поетичної образності. Саме тому переклад архаїчного епічного твору практично неможливо звести до єдиної універсальної моделі.

Отже, множинність перекладів є закономірним наслідком інтерпретаційної природи художнього перекладу та історичної змінності мовних і культурних норм. Співіснування кількох перекладацьких версій одного твору демонструє неможливість існування єдиного «остаточного» перекладу художнього тексту, особливо у випадку поезії та епосу, де мовна форма, ритмомелодика, образна система та культурно-історичний контекст нерозривно пов'язані між собою. Кожен новий переклад постає не лише як спроба відтворення першотвору іншою мовою, але і як окрема інтерпретаційна модель, сформована під впливом конкретної історичної доби, перекладацької традиції, естетичних орієнтирів та індивідуального стилю перекладача.

1.4. Луїс де Камоенс і мовно-стильова своєрідність його епопеї

«Лузіади»

Постать Луїса де Камоенса посідає особливе місце не лише в історії португальської літератури, а й у культурному просторі європейського Відродження загалом. Саме його творчість стала одним із найяскравіших художніх утілень епохи Великих географічних відкриттів, а поема «Лузіади» текстом, який закріпив за Португалією статус держави з власною великою епічною традицією. У літературознавчому та перекладознавчому дискурсі Камоенс традиційно постає не лише як національний поет Португалії, але і як автор, творчість якого поєднала ренесансний гуманізм, античну епічну модель та специфічний історичний досвід португальської морської експансії XVI століття [81; 99].

У передмові до українського перекладу «Лузіад» Олесь Гончар описує легендарного португальця як поета-мандрівника, воїна і мореплавця, образ

якого нерозривно пов'язаний із легендою про кораблетрощу, під час якої поет нібито врятував рукопис своєї поеми, тримаючи його над водою однією рукою, тоді як іншою боровся з хвилями [1, с. 7]. Незалежно від ступеня історичної достовірності цього сюжету, сама його популярність є показовою, адже вона відображає сприйняття Камоенса як митця, чия творчість формувалася в умовах постійного зіткнення з небезпекою, мандрівкою та історичними потрясіннями.

Біографічні відомості про Луїса де Камоенса залишаються неповними й подекуди суперечливими, однак більшість джерел сходиться на тому, що поет народився приблизно у 1524 році в Лісабоні або його околицях. Походив він зі збіднілого дворянського роду галісійського походження. У низці біографічних праць зазначається, що Камоенс здобув освіту в університеті Коїмбри, де мав змогу ознайомитися з античною літературою, латинською поезією та гуманістичною традицією європейського Ренесансу. Саме класична освіта значною мірою зумовила подальшу художню систему «Лузіад», у яких простежується постійна взаємодія античної епічної моделі з національною історичною тематикою[10; 99].

Важливу роль у формуванні світогляду Камоенса відіграв і його військовий досвід. Участь у військових кампаніях у Північній Африці, де поет втратив праве око, а також багаторічне перебування у португальських колоніях на Сході суттєво вплинули на тематичний і образний рівень його творчості. У біографічних матеріалах Вільяма Джуліуса Мікля наголошується, що під час перебування в Індії та Східній Африці Камоенс не лише продовжував працювати над поемою, але й накопичував власний досвід морських подорожей, знайомиться з іншими культурами та колоніальним світом Португалії. Саме тому географічний простір «Лузіад» виходить далеко за межі умовної художньої декорації та набуває рис особисто пережитого й побаченого світу [13, с. 12-19].

Тривале перебування на Сході, служба в Індії, подорожі до Макао, Мозамбіку та інших територій португальської колоніальної імперії зумовили появу у творчості Камоенса великої кількості географічних назв, історичних

реалій та описів народів, культур і природних явищ, які для європейської літератури XVI століття були відносно новими. Саме тому «Лузіади» нерідко називають не лише героїчною епопеєю, але й своєрідною енциклопедією епохи португальських морських відкриттів [65, с. 18-24].

Водночас творчість Камоенса не обмежується лише прославленням морської експансії Португалії. Попри виразний героїчний пафос, у поемі постійно відчувається критичне ставлення автора до морального занепаду частини португальської знаті, жадоби влади, політичної короткозорості та суспільної несправедливості. У численних авторських відступах Камоенс виступає не лише як оповідач, але і як безпосередній учасник історичного процесу, який оцінює сучасність крізь призму гуманістичних ідеалів. Така особливість значною мірою ускладнює переклад поеми, оскільки перекладачеві необхідно передати не лише сюжетний рівень тексту, але й його риторичну, емоційну та ідеологічну багатошаровість [65, с. 23-48].

У наукових працях, присвячених аналізу «Лузіад», неодноразово підкреслюється складна багаторівнева структура поеми. Зокрема, Т.Соуза Гарсія виокремлює в тексті кілька взаємопов'язаних наративних площин: рівень самого поета, рівень морської подорожі, рівень історії Португалії та міфологічний рівень [82, с. 10–32]. Така композиційна побудова дозволяє Камоенсу поєднати історичний матеріал із античною міфологією та авторськими роздумами, створюючи масштабну художню модель світу.

Особливе місце в ідіостилі Камоенса посідає поєднання епічного та ліричного начал. Попри монументальний характер поеми, «Лузіади» містять значну кількість ліричних фрагментів, у яких відчутною стає індивідуальна авторська інтонація. Саме ця риса зближує твір із ліро-епічною традицією, про яку писав В.В.Коптілов, характеризуючи поему як жанр, у якому епічне зображення подій поєднується з виразним авторським баченням і системою оцінок [15, с. 139–140]. У «Лузіадах» така взаємодія виявляється через численні

звернення автора до читача, роздуми про долю Португалії, мотиви самотності, вигнання та розчарування.

Мовна організація поеми також має низку специфічних рис, важливих для перекладацького аналізу. «Лузіади» були створені у період активного формування літературної португальської мови XVI століття, коли на неї суттєво впливали ренесансний гуманізм, латинська традиція та процеси мовної стандартизації. У тексті поеми простежується велика кількість латинізмів, риторичних конструкцій, архаїчних форм і синтаксичних моделей, характерних для тогочасної португальської літературної мови. Окрім цього, Камоєнс активно використовує античні алюзії, складні метафоричні конструкції, інверсії та урочисту риторику, що формує високий стиль твору. [31; 54]

Водночас ідіостиль Камоєнса не можна зводити виключно до риторичної пишності. Поряд із книжною та латинізованою лексикою в тексті поеми трапляються елементи, наближені до живої народної мови, що особливо помітно у його ліричних творах і частково відображається в авторських відступах «Лузіад». Саме ця взаємодія високого епічного стилю та живої мовної стихії значною мірою визначає своєрідність творчої манери Камоєнса [6; 7; 31].

Окремої уваги заслуговує і рецепція творчості поета за межами Португалії. Уже за життя Камоєнс здобув визнання серед європейських авторів, а згодом його твори почали активно перекладатися іншими мовами. У вступі до наукової розвідки *The Presence of Camoes* наголошується, що «Лузіади» тривалий час залишалися головним джерелом європейського уявлення про португальську літературу, а сам Камоєнс сприймався як «португальський Вергілій» і один із провідних епічних поетів Західної традиції. В англomовному світі особливу роль відіграли переклади Річарда Феншо, Вільяма Джуліуса Мікля та Річарда Бертоне, які не лише популяризували поему, але й суттєво вплинули на її подальше сприйняття в інших культурах [73, с. 1–6].

Таким чином, постать Луїса де Камоєнса та його поема «Лузіади» становлять складний об'єкт перекладацького аналізу, у якому поєднуються

історичний, жанровий, мовний і культурний рівні. Специфіка ідіостилю поета полягає у синтезі ренесансної епічної традиції, ліричної суб'єктивності, античної образності та історичного досвіду португальської експансії XVI століття. Саме тому переклад творчості Камоенса потребує не лише відтворення змісту оригіналу, але й збереження його стилістичної багатшаровості, риторичної організації та історико-культурного контексту.

Висновки до першого розділу

Сучасне перекладознавство розглядає художній переклад як складний багаторівневий процес міжкультурної комунікації, у межах якого взаємодіють мовні, стилістичні, прагматичні, культурні та історичні чинники. Особливої складності переклад набуває у випадку архаїчних епічних творів, оскільки перекладачеві необхідно працювати не лише зі змістом тексту, але й із його жанровою природою, історичним колоритом, поетичною організацією, риторичною структурою та культурною пам'яттю епохи. Саме тому переклад ренесансної епопеї потребує комплексного підходу, який поєднує перекладознавчий, лінгвістичний, літературознавчий і культурологічний аспекти.

Художній текст не може розглядатися виключно як сукупність мовних одиниць або носій фактичної інформації. Його структура формується внаслідок взаємодії змісту, образності, стилістичної організації, авторської інтенції та культурного контексту. Унаслідок цього переклад художнього твору передбачає не механічне перенесення мовних елементів іншою мовою, а реконструкцію художнього світу оригіналу в новому мовному та культурному середовищі. Особливого значення у цьому процесі набувають категорії підтексту, конотативності, символічності та асоціативності, оскільки саме вони значною мірою визначають естетичний вплив тексту на реципієнта. Художній переклад у такому випадку постає як інтерпретаційна діяльність, пов'язана з переосмисленням твору в межах іншої культури.

Жанрова природа тексту безпосередньо впливає на вибір перекладацьких стратегій та способів відтворення авторської поетики. Це особливо помітно у випадку епічних і ліро-епічних творів, де мовна форма виступає не менш важливим носієм смислу, ніж сюжет або предметно-логічний зміст. Епопея поєднує історичний наратив, урочисту стилістику, героїчний пафос і складну риторичну організацію тексту. Водночас її функція не обмежується художнім осмисленням подій минулого, оскільки епічний твір також виступає формою репрезентації історичної пам'яті, національної самоідентифікації та культурного світогляду певної епохи. Саме тому переклад епопеї передбачає необхідність відтворення не лише змісту, а й історико-культурної моделі твору.

Архаїчний епічний текст характеризується високим рівнем історичної та стилістичної маркованості. Його мовна структура охоплює архаїчну лексику, латинізовані синтаксичні конструкції, риторичні фігури, урочисту стилістику та складну систему поетичних образів. У зв'язку з цим перекладач змушений працювати одночасно у кількох площинах: мовній, історичній, культурній та естетичній. Особливу складність становить відтворення архаїзмів, оскільки вони виконують не лише номінативну, але й стилістичну функцію, формуючи історичний колорит, риторичну тональність та емоційно-естетичний характер твору. Надмірна модернізація тексту може призводити до втрати його історичної специфіки, тоді як надмірна архаїзація до ускладнення рецепції перекладу сучасним читачем. Унаслідок цього проблема співвідношення історичної стилізації та зрозумілості тексту постає однією з ключових у перекладі ренесансної епопеї.

Мовна структура «Лузіад» Луїса де Камоенса безпосередньо пов'язана з історичними процесами розвитку португальської мови XVI століття. Доба Великих географічних відкриттів, розвиток гуманізму та орієнтація на античну літературну традицію суттєво вплинули на формування ренесансної португальської літературної норми. У цей період португальська мова активно збагачується латинізмами, новою риторичною та науковою термінологією, а

також зазнає низки фонетичних, граматичних і стилістичних змін. Унаслідок цього мовна організація «Лузіад» поєднує елементи ранньомодерної португальської літературної мови, античної епічної традиції та індивідуального авторського стилю Камоенса. Саме тому переклад епопеї передбачає необхідність відтворення не лише її змісту, а й історично зумовленої мовної моделі твору.

Феномен множинності перекладів є закономірним наслідком інтерпретаційної природи художнього перекладу. Співіснування кількох перекладацьких версій одного твору свідчить не про недосконалість перекладацької практики, а про постійне переосмислення художнього тексту в нових культурних, історичних та мовних умовах. Оскільки художній твір характеризується багатозначністю, символічністю та високим рівнем культурної маркованості, жоден переклад не може претендувати на абсолютну завершеність або остаточність. Кожна нова перекладацька версія є результатом окремої інтерпретації оригіналу та відображає мовну норму, естетичні принципи й перекладацькі стратегії своєї епохи.

У вітчизняному перекладознавстві закріпився термін «множинність перекладів», тоді як у західній традиції переважають поняття *retranslation* та *retraduction*. Попри різницю термінологічного оформлення, обидві традиції описують один і той самий феномен: появу нових перекладацьких версій уже перекладеного твору. При цьому українська наукова школа переважно акцентує увагу на співіснуванні кількох перекладів у межах однієї культурної системи, тоді як західні дослідники більше зосереджуються на історичній динаміці повторного перекладу та його зв'язку зі зміною літературних норм, читацької рецепції та культурних контекстів.

Переклад художнього тексту є історично динамічним явищем. Переклади значно швидше втрачають актуальність унаслідок змін мовної норми, літературних смаків, перекладацьких стратегій та читацьких очікувань. Кожна історична епоха фактично створює власну модель перекладу класичного твору.

Особливо помітно ця тенденція проявляється у випадку перекладу поетичних та епічних текстів, де мовна форма, ритм, стилістика та культурно-історичний колорит є невід'ємними складниками художньої структури. Унаслідок цього різні перекладацькі версії одного твору формують систему взаємопов'язаних інтерпретацій, які вступають у діалог не лише з оригіналом, а й між собою.

Таким чином, переклад архаїчного епічного тексту постає як складний процес відтворення мовної, стилістичної, історичної та культурної специфіки оригіналу. Феномен множинності перекладів створює необхідне підґрунтя для міжмовного зіставлення перекладацьких стратегій і моделей інтерпретації твору. Тому подальший аналіз перекладів «Лузіад» різними мовами дозволить простежити особливості відтворення архаїзмів, риторичних конструкцій, поетичної організації, культурно маркованих елементів та епічної стилістики у різних перекладацьких традиціях, а також виявити специфіку функціонування перекладацьких стратегій у межах різних мовних і культурних систем.

РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ЕПОПЕЇ «ЛУЗІАДИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Переклад Михайла Литвинця є єдиною повною українською версією епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади» та становить важливий матеріал для аналізу способів відтворення португальського ренесансного епосу українською мовою. Складність цього перекладу зумовлена необхідністю передати не лише зміст твору, а й його історичний колорит, урочистість, героїчний пафос, архаїзовану лексику, складну синтаксичну організацію та багатшарову художню образність. У цьому розділі розглядаються лексико-семантичні, граматико-синтаксичні та художньо-стилістичні особливості українського перекладу, що дозволяє визначити основні перекладацькі рішення Михайла Литвинця й оцінити специфіку відтворення мовної організації поеми в українській літературній мові.

2.1. Відтворення лексико-семантичних особливостей епопеї «Лузіади» в українському перекладі

Лексико-семантичний рівень є одним із ключових у структурі епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади», оскільки саме через систему лексичних засобів формується історико-культурний, міфологічний, релігійний та героїко-епічний простір твору. Мова поеми характеризується високим ступенем стилістичної насиченості, поєднанням архаїчної, книжної, військової, морської, релігійної й антично-міфологічної лексики, а також великою кількістю власних назв, історизмів та символічних номінацій. У зв'язку з цим переклад «Лузіад» вимагає від перекладача не лише формального відтворення змісту, але й передачі складної семантичної організації тексту, його епічної урочистості та культурно-історичної багатшаровості.

Український переклад Михайла Литвинця демонструє прагнення до функціонально-стилістичної адекватності. Перекладач не обмежується

буквальним відтворенням португальського тексту, а намагається реконструювати його художній ефект засобами української поетичної традиції. Саме тому переклад часто набуває рис самостійного українського епічного твору, в якому збережено героїчний пафос, риторичну піднесеність і масштабність оригіналу.

Однією з найхарактерніших рис перекладу є збереження широкого онімного простору поеми. У дослідженому матеріалі було зафіксовано значну кількість антропонімів, топонімів, гідронімів, теонімів і міфологічних назв: *Pacheco, Albuquerque, Castro, Tejo, Olimpo, Júpiter, Tifeu, Apolo, Calíope, Eneias, Ulisses, Marte, Vulcano, Nereu, Mombaça, Granada, Castela, Arménia* та ін (див. приклади з цими лексемами у дод. А).

Перекладач здебільшого послідовно зберігає ці назви, використовуючи транслітерацію або традиційні українські відповідники: «Пашеку», «Албукеркі», «Каштру», «Тежу», «Олімп», «Калліопа», «Улісс», «Еней», «Нерей», «Момбаса», «Гранада» тощо (див. дод. А.).

Важливо, що Михайло Литвинець не спрощує культурний горизонт твору для українського читача. Античний, християнський, португальський, мусульманський і географічний пласти функціонують у перекладі паралельно, що дозволяє зберегти характерну для Камоенса багатокультурність епопеї. Наприклад, у наведеному нижче фрагменті [дод. А, приклад 3] перекладачем збережено не лише антропоніми та гідронім, а й персоніфікований образ річки Тежу, що є важливим елементом епічної символіки:

...*Aqueles que nos Reinos lá da Aurora...*
...*Um Pacheco fortíssimo e os temidos*
Almeidas, por quem sempre o Tejo chora,
Albuquerque terrível, Castro forte....
[11, с. 74]

...*Ti, що в Аврори царстві, як я стежу...*
...*Пашеку смілий і страшний в боях*
Алмейда, за якими плаче Тежу,
І Каштру, й Албукеркі, що як твердь...
[1, с. 21]

Особливу роль у перекладі відіграє військова лексика, яка формує героїчний вимір поеми. У досліджених фрагментах зафіксовано значну кількість військових номінацій: *armadura/броня, arnese/унпряж, malhas/кольчуга, espingardas/пушниця, escudos/щит, partazana/алебарда, chuça/спис, troféu/трофей, vitória/перемога, bandeira/прапор, стяг* [101; 104] тощо (див.

приклади з цими лексемами у дод. А); . Український переклад демонструє тенденцію до лексичної конкретизації та предметності. Так, зокрема, на прикладі 67 строфи першої пісні [дод. А, приклад 7] знаходимо перелік зброї:

... *Ministros amostrar as armaduras:
Vêm arneses e peitos reluzentes,
Malhas finas e lâminas seguras,
Escudos de pinturas diferentes,
Pelouros, espingardas de aço puras,
Arcos e sagitíferas aljavas,
Partazanas agudas, chuças bravas.* [11, с. 87]

... *Всі обладунки хитрим посланцям;
І гості зрятъ нагрудники і лаги,
Кольчуги й шпаги, звісні ворогам,
Щити з гербами, гарні, що й казати,
Рушниці, й кулі влучні, й далі там,—
Ще стріли й луки (кожен чогось вартий!),
Списи надійні й гострі алебарди.* [1, с. 39]

Подібна стратегія дозволяє зберегти матеріальність військового світу епопеї та не редукувати його до узагальнених позначень. Перекладач прагне максимально конкретизувати елементи озброєння, завдяки чому бойові сцени набувають виразної візуальності.

Однією з найсильніших складових перекладу є відтворення морської лексики. Морська тематика є центральною для епопеї Камоенса, адже саме море виступає простором випробування, експансії та героїчного подвигу. У тексті широко представлені лексеми *mar/море*, *onda/хвиля*, *nau/корабель*, *costa/берег*, *vela/*, *batél/човен*, [101; 104] та інші (див приклади з цими лексемами у дод. А), які Михайло Литвинець послідовно відтворює шляхом підбору українських відповідників. Так, у строфі [дод. А, приклад 9]:

*Uns vão nas almadias carregadas,
Um corta o mar a nado, diligente;
Quem se afoga nas ondas encurvadas,
Quem bebe o mar e o deita juntamente.
Arrombam as miúdas bombardadas...*
[11, с. 95]

*Одні юрбою збились на плотах;
А той береться вплав і тоне в хвилях,
Той захлинається, тих топить жах,
Назад жене до берегів похилих.
Стріляють португальці по човнах...*
[1, с. 47]

М.Литвинець відтворює морську лексику не механічно, а через поєднання конкретизації, генералізації, компресії та компенсації: *almadias* передано лексемою «плоти», образ *ondas encurvadas* згорнуто до нейтральнішого «хвилі», а розгорнутий опис *bebe o mar e o deita juntamente* ущільнено до лаконічного «захлинається». Водночас перекладач частково компенсує втрату предметної морської деталізації емоційним посиленням сцени: додані образи «тих топить жах» і «назад жене до берегів похилих», що передають паніку, хаотичний рух і безпорадність людей перед морською стихією.

Релігійна лексика в перекладі також посідає важливе місце. Камоенс поєднує античну міфологію з християнською символікою, створюючи складну синкретичну систему образів. У перекладі збережено основні релігійні концепти: *Fé/Bipa*, *Cristandade/Християнство*, *Deus/Бог*, *Céu/Небо*, *небеса*, *Santo Espírito/Святий дух* [101; 104] та інші (див. приклади з цими лексемами у дод. А).

...<i>Rei da velha e santíssima Cidade,</i> <i>Que o torpe Ismaelita senhoreia...</i> ...<i>Nova maneira faz de Cristandade:</i> <i>Pera os de Cristo tem a espada nua,</i> <i>Não por tomar a terra que era sua</i>[11, с. 246]	...<i>Зове єрусалимським королем,</i> <i>Святе в неволі залишає місто...</i> ...<i>Він розважається; це ж він мечем</i> <i>Двосічним володіє, тільки знову</i> <i>Не йде за землю битися Христову.</i> [1, с. 248]
---	---

Михайло Литвинець задля якісного відтворення першоджерела вдається як до прямого перекладу сакральної лексики (*Cristo/Христовий*) та конкретизації (*Rei da velha e santíssima Cidade/Зове єрусалимським королем*), так і до генералізації (*torpe Ismaelita senhoreia/в неволі залишає*). Такі рішення допомагають перекладу не втрачати якісних параметрів та зберігати вірність першоджерелу.

Помітною рисою перекладу є також активне відтворення міфологічної лексики. У тексті функціонують численні античні образи: *Ulisses*, *Eneias*, *Marte*, *Vulcano*, *Flora*, *Tétis*, *Nereu*, *Gigantes*, *Plutão*, *Ciclopas* тощо. Михайло Литвинець переважно зберігає міфологічну систему Камоенса без спрощення або адаптації, що дозволяє підтримувати високий стиль епопеї. Розглянемо в якості приклада строфу третьої пісні епопеї Камоенса [дод. А, приклад 21]:

<i>Agora tu, Calíope, me ensina...</i> ...<i>Assi o claro inventor da Medicina,</i> <i>De quem Orfeu pariste, ó linda Dama,</i> <i>Nunca por Dafne, Clície ou Leucotoe,</i> <i>Te pegue o amor devido, como soe...</i> [11, с. 130]	<i>Тож, Калліопо, передай мені ти...</i> ...<i>Хай постає у згадці пломеніти</i> <i>Твій син Орфей, якого я люблю,</i> <i>І Дафна, Клітія чи Левкотея</i> <i>Не зваблять, бо шаную лиш тебе я.</i> [1, с. 93]
--	--

У цьому випадку перекладач точно відтворює імена античних персонажів, зберігаючи їхню культурно-історичну впізнаваність та зв'язок із міфологічною системою твору. Подібне відтворення нерідко ускладнюється наявністю різних традицій передачі античних онімів у європейських мовах, однак Михайло Литвинець демонструє послідовність і точність у роботі з міфологічною

лексикою, що дозволяє підтримати стилістичну та культурну цілісність епопеї (див. приклади з цими лексемами у дод. А).

Отже, аналіз лексико-семантичних особливостей українського перекладу епопеї «Лузіади» Михайла Литвинця дозволяє дійти висновку, що перекладач прагне не стільки буквального відтворення тексту, скільки реконструкції його епічної функції та художнього впливу. Переклад характеризується високим рівнем збереження онімного, міфологічного, військового та морського лексичного пласту, активним використанням конкретизації, реметафоризації та риторичного підсилення. Завдяки цьому український переклад епопеї постає не як механічне копіювання оригіналу, а як повноцінний художній текст, здатний передати масштабність, урочистість і героїчний пафос твору Камоенса.

2.2. Відтворення граматичних і синтаксичних особливостей епопеї

«Лузіади» в українському перекладі

Граматичний рівень епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади» становить один з найскладніших компонентів перекладацького відтворення, оскільки мовна структура твору безпосередньо пов'язана з поетикою ренесансного епосу. Синтаксис поеми характеризується значною інверсійністю, застосування герундію, риторичних паралелізмів і складнопідрядних речень, що створюють урочистий, динамічний та водночас риторично ускладнений стиль. Крім того, граматична організація тексту тісно пов'язана з латинізованою традицією португальської літературної мови XVI століття, для якої характерні синтаксична розгалуженість, складна система залежностей і тяжіння до розгорнутості на синтаксичному рівні. Саме тому переклад епопеї «Лузіади» українською мовою передбачає не лише передачу змісту, а й пошук функціональних відповідників для складної ритмомелодичної та граматичної організації оригіналу.

Аналіз українського перекладу Михайла Литвинця показує, що перекладач послідовно прагне зберегти епічну урочистість тексту, однак водночас активно адаптує граматичну структуру поеми до норм української

літературної мови. У більшості випадків це супроводжується перебудовою синтаксичних моделей, спрощенням окремих риторичних конструкцій, трансформацією герундіальних форм і частковою зміною синтаксичної складової тексту. Основними перекладацькими стратегіями на граматичному рівні стають перестановка, членування складних речень, транспозиція частин мови, конкретизація та компенсація тощо.

Однією з найхарактерніших рис португальського тексту є активне використання герундія. У проаналізованому матеріалі зафіксовано значну кількість герундіальних форм із закінченнями *-ando*, *-endo*: *dilatando*, *devastando*, *libertando*, *fechando*, *levando*, *mostrando*, *recolhendo*, *derramando* тощо (див. приклади з цими лексемами у дод. А) В українському перекладі вони майже ніколи не відтворюються буквально. Натомість герундій замінюється особовими дієслівними формами, дієприслівниковими конструкціями або розгорнутими предикативними структурами. Розглянемо такі перекладацькі рішення Михайла Литвинця:

*E também as memórias gloriosas
Daqueles Reis que foram dilatando
A Fé, o Império, e as terras viciosas
De África e de Ásia andaram devastando,
E aqueles que por obras valerosas
Se vão da lei da Morte libertando,
Cantando espalharei por toda parte,
Se a tanto me ajudar o engenho e arte.* [11, с. 71]

*Отож, віддам я шану заразом
Державцям тим, які в блаженні роки
По Африці та в Азії кругом
Скорили землі, де цвіли пороки;
І тим, які відвагою й добром
Безсмертя здобули, як дар високий.
Нехай мистецтво й геній в наші дні
Поможуть їх звеличити мені.* [1, с. 17]

У цьому фрагменті герундіальні форми оригіналу *dilatando*, *devastando*, *libertando*, *cantando* у перекладі не відтворюються формально тотожними дієприслівниковими конструкціями, а переважно зазнають граматичної трансформації, компресії та модуляції. Форми *foram dilatando* і *andaram devastando*, що в оригіналі передають тривалу історичну дію показують поширення християнської віри та спустошення земель, у перекладі згорнуто до результативного «скорили».

Характерною рисою перекладу є також систематична перебудова інверсійних конструкцій. Для синтаксису Камоенса типовими є латинізовані моделі з порушенням прямого порядку слів [дод. А, приклад 5]:

*Quvido tinha aos Fados que viria
 Ua gente fortíssima de Espanha...
 Pelo, mar alto, a qual sujeitaria
 Da Índia tudo quanto Dóris banha,
 E com novas vitórias venceria
 A fama antiga, ou sua ou fosse estranha.
 Altamente lhe dói perder a glória
 De que Nisa celebra inda a memória.*
 [11, с. 78]

*Він якось вичитав у книзі Долі,
 Що від земель іспанських мужній люд
 Приплине сміло по морським роздоллі
 До Індії, яку скрашає труд,
 І сяйвом перемог затьмить поволі
 Усе, що з давніх років зріло тут;
 Його ж славетність пропаде минула,
 Яку ще Нізія не позабула. [1, с. 27]*

У перекладі М.Литвинця більшість подібних конструкцій підпорядковується нормам українського поетичного синтаксису. Більшість інверсій Камоенса перекладач не відтворює буквально, а переважно нормалізує, роблячи український текст плавним і природним. Водночас він компенсує втрату інверсійної урочистості іншими засобами: образністю («книга Долі», «морське роздолля», «сяйво перемог» тощо), модуляцією та перестановкою. У результаті переклад не копіює оригінал, але зберігає його пророчий, епічний і піднесений характер. Подібний підхід дозволяє зробити текст природнішим для українського читача, водночас зберігаючи загальний епічний тон.

Ще однією важливою особливістю перекладу є членування складних речень. У поемі Камоенса регулярно зустрічаються розгорнуті підрядні речення, накопичення означень та риторичних повторів. У досліджуваному матеріалі було виявлено значну кількість складнопідрядних речень (див. приклади у дод. А). Проілюструємо на прикладі [дод. А, приклад 54] перекладацької стратегії українського перекладача:

*Tais contra Inês os brutos matadores,
 No colo de alabastro, que sustinha
 As obras com que Amor matou de amores
 Aquele que depois a fez Rainha,
 As espadas banhando, e as brancas flores,
 Que ela dos olhos seus regadas tinha,
 Se encarniçavam, fêrvidos e irosos,
 No futuro castigo não cuidadosos. [11, с. 162]*

*Так само й грубі вбивці без розмов
 Інесь білу шию тнуть кинджалом,
 Вбивають принца нашого любов,
 Ту, що пізніш на королеву схвалим.
 Лілейні плечі зчервонила кров,
 Поникла чиста квітка вічним жалем.
 Людці, вбиваючи красу святу,
 І не гадають про майбутню мсту! [1, с. 136]*

У цьому фрагменті складне речення оригіналу з кількома означальними перекладач відтворює шляхом синтаксичного членування та спрощення. У Камоенса основна дія *se encarniçavam* відкладена майже до кінця строфи, а перед нею розгортається низка підрядних уточнень: *que sustinha, com que Amor matou de amores, que depois a fez Rainha, que ela dos olhos seus regadas tinha*. Вони уповільнюють розповідь і створюють урочисто-трагічний опис краси й

невинності Інес. Михайло Литвинець натомість розбиває цю складну періодичну структуру на коротші, динамічніші одиниці: «Інесі білу шию тнуть кинджалом», «Лілейні плечі зчервонила кров», «Поникла чиста квітка вічним жалем». Отже, складнопідрядність оригіналу переважно не зберігається формально, а трансформується в послідовність простіших речень. Це робить переклад менш ускладненим граматично, проте перекладач компенсує це за рахунок посиленого драматизму, швидкості дії та емоційної напруги сцени.

Помітною рисою перекладацької стратегії на граматичному рівні є також активна транспозиція частин мови. Часто в українському перекладі можна простежити заміну частин мови з іменників на дієслівні форми та інші. Розглянемо детальніше, як саме здійснював такий вид трансформацій у тексті епопеї Михайло Литвинець на прикладі, поданому нижче [дод. А, приклад 39]:

*Partimo-nos assi do santo templo
Que nas praias do mar está assentado,
Que o nome tem da terra, pera exemplo,
Donde Deus foi em carne ao mundo dado.
Certifico-te, ó Rei, que, se contemplo
Como fui destas praias apartado,
Cheio dentro de dúvida e receio,
Que apenas nos meus olhos ponho o freio.*
[11, с. 186]

*Ось так виходим із святого храму,
Що височить на березі морськім,
Де рівний суходіл без круч і зламів
Щезає плавно в мореві тремкім.
Я не забуду, о королю, драму,
Що відтоді несу в житті своїм.
Видовище встає передо мною
І очі затуманює сльозою. [1, с. 170]*

Як видно, у строфі транспозиція частин мови є важливим засобом поетичної перебудови оригіналу. Дієприкметник *está assentado* перекладач передає особовим дієсловом «височить», завдяки чому статичний опис розташування храму набуває більшої зорової виразності. Іменниково-прийменникове *nas praias do mar* розгортається у предикативний пейзажний образ: «де рівний суходіл... щезає плавно», тобто локативна конструкція перетворюється на дієслівну картину простору. Дієслово мовлення *certificar* не відтворюється буквально, а замінюється дієсловом пам'яті «Я не забуду», що переносить акцент із акту запевнення на внутрішнє переживання мовця. Прикметниково-іменникове поєднання *cheio de dúvida e receio* передано через іменник «драма» та дієслівну конструкцію «несу в житті своїм», тобто абстрактні назви почуттів трансформовано в узагальнений образ життєвого тягара. Нарешті, метафоричне *ponho o freio* передано як «очі затуманює

сльозою», де активна дія стримування замінена образом емоційного наслідку. Отже, транспозиція в цьому фрагменті супроводжується модуляцією: граматичні форми оригіналу змінюються так, щоб посилити в українському перекладі образність, емоційність і пейзажну виразність.

Отже, аналіз граматичних особливостей українського перекладу «Лузіад» Михайла Литвинця свідчить про переважання функціонально-адаптивної перекладацької стратегії. Перекладач систематично трансформує герундіальні конструкції, перебудовує інверсійні моделі, членує складні риторичні періоди та адаптує синтаксис оригіналу до норм української поетичної мови. Водночас Литвинець прагне зберегти риторичну урочистість і епічну масштабність поеми через компенсацію синтаксичних втрат за допомогою експресивних звертань, паралелізмів і ритмічної організації тексту. Саме тому український переклад поєднує граматичну природність із високим рівнем стилістичної відповідності ренесансному епічному дискурсу.

2.3. Відтворення семантичних та художньо-стилістичних особливостей епопеї «Лузіади» в українському перекладі

Однією з визначальних рис епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади» є надзвичайно складна художньо-стилістична організація тексту, у якій поєднуються ренесансна риторичність, антична образна традиція, героїчний пафос і виразна авторська емоційність. Семантичний простір поеми формується через систему метафоричних, символічних і міфологічних образів, риторичних звертань, епітетів, персоніфікацій, порівнянь та гіпербол, що створюють монументальний характер епічного дискурсу. Саме тому відтворення художньо-стилістичних домінант твору становить одну з найскладніших проблем перекладу «Лузіад», оскільки перекладач має передати не лише предметно-логічний зміст тексту, але й його емоційно-естетичний вплив, ренесансну образність та риторичну урочистість.

Аналіз українського перекладу Михайла Литвинця показує, що перекладач прагне максимально зберегти образну систему Камоенса, водночас адаптуючи її до української поетичної традиції. Основними перекладацькими стратегіями на семантичному та художньо-стилістичному рівнях стають реметафоризація, стилістична компенсація, експресивне підсилення, семантична конкретизація та риторична адаптація. У багатьох випадках переклад не лише відтворює образність оригіналу, але й посилює її емоційно-експресивний потенціал.

Одним із найпоширеніших художніх засобів у поемі є епітет. У дослідженому матеріалі було зафіксовано значну кількість означень: *fortíssimo Pacheco, grão poder, fermosa dama, claro peito, ilustre Gama, belicosa gente, novo temor, pequeno Reino, forte braço* та інші (див. приклади у дод. А.) У перекладі Михайло Литвинець переважно зберігає епітетну структуру тексту, однак нерідко вдається до різних методів. Наприклад [дод. А, приклад 59]:

*Mas já a amorosa Estrela cintilava
Diante do Sol claro, no horizonte,
Mensageira do dia, e visitava
A terra e o largo mar, com leda fronte.
A Deusa que nos Céus a governava,
De quem foge o ensífero Oriente,
Tanto que o mar e a cara armada vira,
Tocada junto foi de medo e de ira.* [11, с. 240]

*Але вже рання зірка заблищала,
Пробивши чорних туч важкий заслон,
Вістунка дня весела оглядала
Моря і суходоли всіх сторон.
Богиня, що на небі панувала,
В якій шпагоносцем – Оріон,
Узріла хвиль розбурхану громаду
І серед них – розкидану армаду:* [1, с. 241]

У строфі з образом Венери: *amorosa Estrela* передано як «рання зірка», тобто міфологічно-любовна характеристика замінюється часово-пейзажною; *leda fronte* стискається до «весела», зберігаючи радісну тональність, але втрачаючи персоніфіковану тілесність образу; *ensífero Oriente* вдало трансформовано в «шпагоносцем – Оріон», де прикметниковий епітет переходить в іменникову характеристику без втрати змісту. Водночас *cara armada* не відтворює емоційної оцінки «люба/дорога армада», а замінюється на «розкидану армаду», що переносить акцент із прихильності богині до флоту на його загрозливий стан серед моря. Отже, перекладач не завжди зберігає епітети буквально: частину з них вилучає або пом'якшує, а частину перебудовує

функціонально, посилюючи пейзажність, драматизм і зорову виразність українського тексту .

Помітне місце у структурі поеми займають метафори та персоніфікації. Камоєнс регулярно наділяє абстрактні поняття ознаками живих істот, персоніфікує природу, море, долю та смерть. У ілюстративному матеріалі було виявлено значну кількість подібних образів: *o Tejo chora, o coração pressago nunca mente, a lei da Morte*, тощо (див. приклади у дод. А.). Український переклад демонструє високий рівень збереження персоніфікованої образності. Так, уже згаданий вище фрагмент *o coração pressago nunca mente* відтворено в перекладі як «серце не обманює повік» [дод. А, приклад 8], тобто персоніфікацію передано майже прямо. Схожу куртину бачимо й у ще одному випадку [дод. А, приклад 43]:

*Vi, claramente visto, o lume vivo
Que a marítima gente tem por santo,
Em tempo de tormenta e vento esquivo,
De tempestade escura e triste pranto.
Não menos foi a todos excessivo
Milagre, e cousa, certo, de alto espanto,
Ver as nuvens, do mar com largo cano,
Sorver as altas águas do Oceano.* [11, с. 197]

*Я добре бачив той живий вогонь,
Який священним нарекли матроси,
Коли гуде найтяжча із погонь
І стогне ураган гучноголосий,
Але страшніш,— о небо, нас боронь! —
Коли, розвіявши свої начоси,
Хмарина звішує трубу тремку
І воду п'є пожадливо морську.* [1, с. 183]

Метафора *lume vivo* майже дослівно відтворена як «живий вогонь», що зберігає сакральне сприйняття морського явища. Персоніфікований образ хмар, які *sorver as altas águas do Oceano*, у перекладі конкретизовано й емоційно загострено: «Хмарина звішує трубу тремку/І воду п'є пожадливо морську». Тут хмара постає як жива істота, наділена дією і бажанням. Додатково перекладач вводить персоніфікацію бурі: «стогне ураган гучноголосий», чим компенсує втрату окремих характеристик оригіналу й посилює драматизм сцени. Для порівняння, в іншому прикладі. Отже, перекладач може як точно відтворювати персоніфікацію оригіналу, так і творчо розгортати її, посилюючи зорову, емоційну й акустичну виразність українського тексту.

Важливу роль у поемі відіграють порівняння, які формують масштабність і героїчний характер епічного дискурсу. У тексті регулярно функціонують конструкції зі сполучниками *soto, qual, assi soto*. Розглянемо на прикладі, поданому нижче [дод. А, приклад 66]:

*Um, na cabeça cornos esculpidos,
Qual Júpiter Amon em Líbia estava;
Outro, num corpo rostos tinha unidos,
Bem como o antigo Jano se pintava;
Outro, com muitos braços divididos,
A Briareu parece que imitava;
Outro, fronte canina tem de fora,
Qual Anúbis Menfítico se adora.* [11, с. 257]

*Один, що роги над чолом здійма,
На африканського Амона схожий;
А той, що гордо голови трима,
Встає, мов древній Янус зловорожий;
А третій, що з руками багатьма,
Мов Бріарей, так само нехороший;
А той, що голову собачу мав,
Немов Анубіс мемфіський, постав.* [1, с. 262]

Михайло Литвинець загалом послідовно відтворює систему міфологічних порівнянь оригіналу: *Qual Júpiter Amon* – «на африканського Амона схожий», *como o antigo Jano* – «мов древній Янус», *A Briareu parece que imitava* – «Мов Бріарей», *Qual Anúbis Menfítico* – «Немов Анубіс мемфіський». Ключові міфологічні паралелі збережено, що дозволяє передати характер опису. Водночас перекладач не обмежується буквальним перенесенням порівнянь, а додає оцінні характеристики «зловорожий», «нехороший», яких немає в оригіналі. Вони посилюють демонічність і відразливість зображених постатей, але дещо змінюють нейтральнішу описову тональність Камоенса. Таким чином, у перекладі порівняння відтворено переважно точно за образною основою, однак із додатковим емоційно-оцінним загостренням. У цьому випадку перекладач зберігає структуру порівняння та його експресивний потенціал. Водночас окремі порівняльні конструкції зазнають часткової адаптації відповідно до норм української поетичної традиції. Такі трансформації найчастіше пов'язані зі збереженням ритму або рими.

Особливо важливими для епічного дискурсу «Лузіад» є риторичні звертання та екскламації. У поемі активно функціонують словосполучення типу: *Ó grandes perigos!*, *Ó Musa!*, *Ó pátria amada!*, *Ó glória de mandar!* тощо (див. приклади у дод. А.). Український переклад демонструє тенденцію до збереження подібних риторичних прийомів. Скажімо [дод. А, приклад 10]: ...*Ó grandes e gravíssimos perigos, Ó caminho de vida nunca certo*,... відтворено як: «...О небезпеки, що встають стосило! О шлях життя непевний і хисткий,...» Перекладач не лише зберігає риторичне звертання, але й підсилює емоційність висловлення за допомогою експресивної лексики «стосило». Подібна стратегія дозволяє підтримати урочисту ренесансну риторику тексту.

Важливе місце у перекладі займає відтворення античної та міфологічної символіки. У тексті активно функціонують образи Венери, Марса, Вулкана, Нептуна, Калліопи, Тетіс, Аполлона та інших персонажів античного пантеону. Михайло Литвинець здебільшого зберігає античну систему образів без адаптації чи спрощення (див. приклади у дод. А). Подібний підхід дозволяє підтримати ренесансний характер поеми та її зв'язок із античною епічною традицією.

Окрему увагу варто звернути на відтворення символіки моря. У «Лузіадах» море постає не лише географічним простором подорожі, але й символом долі, небезпеки, випробування та героїчного подвигу. Образ моря регулярно супроводжується емоційно забарвленими метафорами та персоніфікаціями: *mar fervendo*, *ondas encurvadas*, *largo mar* та інші (див. приклади у дод. А). У перекладі Михайла Литвинця ця символічна система загалом зберігається, перекладач підтримує не лише предметне значення образу, але й його емоційно-символічний вимір.

Аналіз матеріалу показує, що переклад характеризується високим рівнем риторизації мовлення. Перекладач активно використовує окличні конструкції, емоційно марковані епітети, підсилювальні частки та урочисту лексику: «звитязний», «славний», «грізний», «величний», «одважний», «безсмертний». Подібні елементи формують героїко-епічний тон українського перекладу та наближають його до традицій української високої поетичної мови.

Загалом аналіз художньо-стилістичних та семантичних особливостей перекладу Михайла Литвинця свідчить про переважання функціонально-стилістичної стратегії перекладу. Перекладач прагне не до буквального копіювання образної структури оригіналу, а до відтворення її художнього впливу та ренесансної естетики засобами української поетичної традиції. Основними перекладацькими трансформаціями виступають реметафоризація, стилістична компенсація, емоційно-експресивне підсилення та риторична адаптація. Завдяки цьому український переклад «Лузіад» зберігає епічну масштабність, героїчний пафос і складну образну систему твору

Камоенса, залишаючись водночас цілісним і художньо переконливим текстом українською мовою.

Висновки до другого розділу

Український переклад епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади», здійснений Михайлом Литвинцем, демонструє високий рівень відтворення мовної, стилістичної та культурно-історичної організації оригіналу. Перекладачеві вдалося зберегти основні домінанти епічного дискурсу: героїчний пафос, риторичну урочистість, масштабність образної системи та багатосаровість культурного простору твору. Українська версія поеми постає не лише як міжмовне відтворення португальського тексту, а й як цілісний художній твір, органічно інтегрований у традицію української високої поетичної мови. Особливо важливим є те, що переклад зберігає історичний і цивілізаційний масштаб «Лузіад», не спрощуючи їхнього міфологічного, релігійного чи культурного підґрунтя, що дозволяє підтримати характерну для Камоенса епічну модель світобачення.

Однією з провідних рис перекладацької стратегії Михайла Литвинця є прагнення до максимального збереження культурного та історичного простору поеми. Особливо це простежується у відтворенні онімного комплексу твору. Український переклад послідовно зберігає антропоніми, топоніми, гідроніми та міфологічні назви, використовуючи транслітерацію, смислові відповідники та часткову фонетичну адаптацію. Завдяки цьому переклад не втрачає зв'язку з ренесансним культурним середовищем «Лузіад» і підтримує характерну для Камоенса багатокультурність тексту. Водночас перекладач уникає надмірної адаптації історичних і культурних реалій, що дозволяє зберегти історичну дистанцію та епічний масштаб твору.

Важливе місце у структурі перекладу посідає військова, морська та релігійна лексика, яка формує героїчний і цивілізаційний вимір поеми. Український переклад характеризується тенденцією до семантичної

конкретизації та предметності, особливо у випадках відтворення військових і морських номінацій. Литвінець часто замінює абстрактні або ширші за значенням португальські лексеми конкретнішими українськими відповідниками, що робить бойові та морські сцени більш візуально виразними й динамічними. Крім того, переклад нерідко супроводжується емоційно-оцінним підсиленням, завдяки чому риторичний та героїчний пафос оригіналу набуває додаткової експресії в українському тексті.

На граматичному рівні переклад демонструє пріоритетність функціонально-адаптивної стратегії. Михайло Литвінець систематично перебудовує синтаксичні моделі оригіналу відповідно до норм української поетичної мови, однак водночас прагне зберегти ренесансну урочистість і риторичність тексту. Найчастотнішими граматичними трансформаціями стали перестановка, транспозиція частин мови, граматична компресія тощо. Особливо показовими є випадки трансформації герундіальних конструкцій, характерних для португальської мови. У перекладі вони переважно замінюються особовими дієслівними формами або розгорнутими предикативними структурами, що дозволяє зберегти динаміку тексту та водночас адаптувати його до української синтаксичної системи.

Важливим аспектом перекладацької стратегії Михайла Литвинця є також помірна архаїзація мовлення. Перекладач не намагається механічно копіювати історичні форми португальського тексту, проте використовує окремі архаїзовані елементи української поетичної мови для підтримання історико-стилістичного колориту епопеї. Подібний підхід дозволяє зберегти відчуття часової дистанції, не ускладнюючи при цьому сприйняття тексту сучасним читачем.

На художньо-стилістичному та семантичному рівнях перекладач засвідчив високу увагу до образної системи поеми. Михайло Литвінець послідовно відтворює епітети, метафори, персоніфікації, порівняння, риторичні звертання та міфологічну символіку Камоенса. Водночас переклад нерідко характеризується явищем реметафоризації, коли оригінальний образ не просто

калькується, а переосмислюється й розгортається відповідно до художніх можливостей української мови. Завдяки цьому переклад набуває високого рівня експресивності та емоційної насиченості.

Дослідження також показало, що переклад Литвинця характеризується високим ступенем риторизації мовлення. Перекладач активно використовує урочисту лексику, окличні конструкції, експресивні епітети та риторичні звертання, завдяки чому український текст зберігає монументальний характер епічного дискурсу. При цьому риторична піднесеність перекладу поєднується з природністю української поетичної мови, що дозволяє уникнути штучності або надмірної стилізаційності тексту.

Аналіз українського перекладу епопеї «Лузіади» Михайла Литвинця дозволяє стверджувати, що перекладачеві вдалося успішно відтворити не лише змістову основу епопеї, але й її складну художню, риторичну та культурно-історичну організацію. Переклад демонструє поєднання функціонально-стилістичної адекватності, емоційної виразності та високого рівня художньої цілісності. Основними перекладацькими стратегіями при цьому виступають конкретизація, реметафоризація, стилістична компенсація, риторичне підсилення, синтаксична адаптація та помірنا архаїзація мовлення. Саме завдяки цим засобам Михайло Литвинець досягає не буквального відтворення португальського тексту, а цілісного відтворення першотвору, що здатне передати ренесансну поетику та героїчний світ епопеї Камоенса.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ЕПОПЕЇ «ЛУЗІАДИ» У ІСПАНСЬКИХ І ФРАНЦУЗЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Переклади «Лузіад» іспанською та французькою мовами дають змогу простежити, як ренесансний епічний текст функціонує в межах романських перекладацьких традицій. Близькість іспанської та французької мов до португальської не усуває перекладацьких труднощів, оскільки епопея Камоенса містить значну кількість архаїчної лексики, міфологічних імен, історичних реалій, інверсійних конструкцій і риторично організованих фрагментів. Саме тому в цьому розділі увагу зосереджено не лише на ступені збереження мовної структури оригіналу, а й на відмінностях між іспанськими та французькими способами стилізації, адаптації й інтерпретації епічного дискурсу.

3.1. Відтворення лексико-семантичних особливостей епопеї «Лузіади» в іспанських і французьких перекладах

Складність перекладу епічних творів, зокрема таких масштабних, як епопея Луїса де Камоенса «Лузіади», пов'язана насамперед із багаторівневою художньою організацією тексту. Подібні твори поєднують у собі історично та культурно марковані елементи, архаїчні форми, складні синтаксичні конструкції, риторичні фігури, міфологічні алюзії та власні назви, які формують цілісну систему епічного світу. Саме тому перекладачеві необхідно не лише передати зміст твору, а й відтворити його історичний колорит, урочистий стиль, ренесансну поетику та культурний контекст.

Однією з найбільш репрезентативних лексичних груп у піснях епопеї «Лузіади», виступають власні назви. У дослідженій вибірці було зафіксовано значну кількість онімних одиниць, серед яких переважають антропоніми: *Gama, Vasco da Gama, Pacheco, Albuquerque, Castro, Ulisses, Eneias, Medeia* та ін., топоніми: *África, Ásia, Espanha, Alemanha, Granada, Castela, Índia* та ін., гідроніми: *Tejo, Reno, Danúbio, Tánaís* та ін., етноніми: *Lusitano, Galego,*

Castelhana, Rutenos, Sármatas та ін. та міфологічні назви: *Olimpo, Marte, Tétis, Minerva, Vulcano, Plutão* та ін. (див. приклади з цими лексемами у дод. А) . Подібна концентрація власних назв є характерною ознакою епічного твору, оскільки саме через онімний простір Камоенс формує масштабну історико-культурну картину світу, поєднуючи реальні історичні події, географічні координати та античну міфологічну традицію.

Проведений аналіз показав, що перекладацькі стратегії при відтворенні власних назв у досліджених перекладах можуть варіюватися, залежно від перекладача. Так, наприклад у французьких перекладах А.де Куля, Ж.Б.Ж.Міллі та Ф.Рагона [дод. В, приклади 15a, 15b, 15c] простежується виразна тенденція до адаптації та часткового переосмислення онімів. А. де Куль зберігає ключові імена *Ulysse, Anténor, Enée, Charybde, Scylla*, але істотно трансформує топонімічний план: *Ogígia Ilha* замінено на *îles d'Ionie*, а також додано *Padoue*, якої немає в оригіналі. Отже, перекладач не лише відтворює оніми, а й розгортає історико-географічну асоціацію, пов'язану з Антенором. Ж.-Б.-Ж. Міллі демонструє найбільшу пояснювальність: *Ogígia* передано через *Calypso*, тобто топонім замінено міфологічним персонажем, який уточнює сюжетний контекст; водночас *golfe Illyrien, Timave, Charybde, Scylla, Énée, Anténor* збережено доволі повно. Ф.Рагон також зберігає основні античні імена, але *Ogígia* вилучає і натомість вводить *Circé*, що змінює міфологічну прив'язку епізоду: замість острова Каліпсо актуалізується інший епізод Одиссеї. Отже, у французькій традиції домінують адаптація, експлікація та міфологічне переакцентування: власні назви здебільшого зберігаються, але перекладачі активно додають або замінюють оніми для зрозумілості й поетичного розгортання.

В іспанських перекладах М.Гарсі-Гомеса, Т.Хосе Мартінеса та Х.Ламберто [дод. С, приклади 15a, 15b, 15c] виразніше простежується або формальна близькість до оригіналу, або різка компресія . М.Гарсі-Гомес майже повністю зберігає ономастичний ряд: *Ulises, Ogigia, Antenor, Ilirios, Timavo*,

Eneas, Scila, Caribdis. Подібну стратегію демонструє Х.Ламберто: *Ulises, Ogigia, Antenor, Iliria, Timavo, Eneas, Escila, Caribdis*. Натомість Т.Хосе Мартінес майже повністю згортає античні оніми до узагальнення *griegos y romanos*, зберігаючи лише етнонім *lusitanos*; тут домінують компресія й генералізація.

У міжмовному зіставленні видно, що французькі переклади частіше демонструють культурно-поетичну адаптацію онімів, тоді як іспанські версії М.Гарсі-Гомеса та Х.Ламберто тяжіють до прямого збереження власних назв. Винятком є переклад Т.Хосе Мартінеса, де ономастичний пласт майже повністю замінено узагальненим історико-культурним змістом.

Окреме місце у структурі лексичного рівня поеми займає військова лексика. У тексті регулярно зустрічаються назви зброї, військових атрибутів, бойових дій та елементів військової організації (див. приклади з цими лексемами у дод. А). Їхня висока частотність безпосередньо пов'язана із героїчною природою епосу та прагненням Луїса Камоенса представити історію Португалії як історію військової доблесті, морських завоювань та державного становлення.

Аналіз перекладів засвідчив, що при відтворенні військової лексики найчастіше застосовуються контекстуальна заміна, стилістична ампліфікація та функціональний еквівалент. Розглянемо на прикладі [дод. А, приклад 19]:ами:

*Não faltam ali os raios de artifício,
Os trémulos cometas imitando;
Fazem os bombardeiros seu ofício,
O céu, a terra e as ondas atroando;
Mostra-se dos Ciclopas o exercício,
Nas bombas que de fogo estão queimando;
Outros com vozes com que o céu feriam,
Instrumentos altissonos tangiam.* [11, с. 121]

У французьких перекладах переважає тенденція до поетизації та образного розгортання військової лексики. А.де Куль зберігає військовий компонент через *les canons, les bombes*, але подає його як ефектну світло-звукову сцену. Ж.-Б.-Ж. Міллі переказує фрагмент пояснювально: *météores artificiels, bombes aux ailes de feu, accents guerriers de la trompette et du clairon* військова семантика зберігається, але стає частиною ширшого опису.

Ф.Рагон найбільше естетизує цей пласт через *salpêtre, bronze enflammé, bombe, fusées*, перетворюючи артилерію на декоративну картину вибухів і вогню.

В іспанських перекладах помітніша або формальна близькість до оригіналу, або сильна компресія. М. Гарсі-Гомес майже дослівно зберігає ряд: *rayos de artificio, bombardas, bombas, instrumentos altisonos*. Х.Ламберто також передає основні одиниці, хоча адаптує *bombardeiros* як *artilleros*. Натомість Т.Хосе Мартінес істотно згортає військовий пласт: залишає переважно *fuegos de artificio*, вилучаючи *bombardeiros, bombas*, та ефект гуркоту, присутні в оригіналі.

Отже, французькі перекладачі здебільшого перетворюють військову лексику на поетизоване видовище світла, шуму й руху, тоді як іспанські переклади демонструють два полюси: у М.Гарсі-Гомеса й Х.Ламберто домінує збереження військово-піротехнічного словника шляхом підбору відповідників, а в Т.Хосе Мартінеса компресія та заміна конкретного образу більш загальним.

Важливу роль у поемі відіграє також морська та навігаційна лексика, що є однією з ключових семантичних домінант «Лузіад». У межах дослідженої вибірки було виділено одиниці морської тематики: *mar/море, onda/хвиля, costa/берег, nau/корабель, porto/порт, vento/вітер, vela/вітрило* [101; 104] та ін. (див. приклади з цими лексемами у дод. А) . Саме через цей лексичний пласт Камоєнс формує образ океану як простору небезпеки, випробування та історичної місії португальських мореплавців. Морська лексика у поемі не обмежується виключно номінативною функцією, а часто набуває символічного значення, пов'язаного із рухом, відкриттям нових земель та подоланням меж відомого світу. Так, наприклад фрагменті морська лексика оригіналу представлена одиницями *ondas do Oceano, capitão do mar, armada de Neptuno* [дод. А, приклад 46, дод. В і С, приклади 46а, 46б, 46с], які формують образ Адамастора як володаря морського простору.

У французьких перекладах переважають модуляція, компресія та заміна образу функціональним відповідником. А.де Куль передає *ondas do Oceano* як

mers les humides campagnes: це метафорична модуляція, за якої «хвилі океану» перетворюються на ширший образ «морських просторів». *Armada de Neptuno* замінено на *Neptune et ses monstres affreux*, тобто образ флоту трансформовано шляхом конкретизації. Ж.-Б.-Ж.Міллі застосовує компресію: *je combattais sur l'Océan*, що зберігає лише загальну ідею боротьби на океані, але вилучає фрагменти *capitão do mar* і *armada de Neptuno*. Ф.Рагон передає морську семантику через функціональний образ влади: *disputé les mers à son sceptre jaloux*, тобто не відтворює буквально «капітан моря», але зберігає ідею боротьби за панування над морем.

В іспанських перекладах домінує формально-семантичне збереження морської лексики. М.Гарсі-Гомес відтворює оригінал майже дослівно: *ondas del Océano, capitán del mar, armada de Neptuno*. Х.Ламберто також зберігає основний ряд: *olas de Océano, capitán del mar, escuadra de Neptuno*; заміна *armada* на *escuadra* є функціональним еквівалентом. Натомість Т.Хосе Мартінес вдається до радикальної компресії й генералізації: морсько-міфологічний ряд замінено географічними орієнтирами *costa africana* і *Polo Antártico*.

Отже, французькі переклади частіше використовують модуляцію, компресію та міфологічну конкретизацію, тоді як іспанські версії тяжіють до прямого збереження морської термінології. Найбільше від оригінальної системи відходять Т.Хосе Мартінес і Ж.-Б.-Ж.Міллі, які узагальнюють і скорочують описи морських символів, що присутні в оригіналі.

Однією з фундаментальних складових художньої системи епопеї Камоенса є міфологічна лексика. Було зафіксовано понад міфологічні назви та алюзії: *Olimpo, Ninfas, Gigantes, Tétis, Musas, Ulisseia, Hidra* та ін. (див. приклади з цими лексемами у дод. А), що безпосередньо пов'язано із ренесансною традицією поєднання історичного матеріалу з античним міфологічним світоглядом. У поемі міфологічні персонажі не лише згадуються як символи культури Античності, а виступають повноцінними учасниками наративу, впливаючи на розвиток подій та формуючи додатковий символічний

рівень тексту. На прикладі [дод. А, приклад 20, дод. В і С, приклади 20а, 20b, 20с] розглянемо методи відтворення перекладачами:

*Cometeram soberbos os Gigantes,
Com guerra vã, o Olimpo claro e puro;
Tentou Perito e Teseu, de ignorantes,
O Reino de Plutão, horrendo e escuro.
Se houve feitos no mundo tão possantes,
Não menos é trabalho ilustre e duro,
Quanto foi cometer Inferno e Céu,
Que outrem cometa a fúria de Nereu.* [11, с. 127]

Міфологічна лексика оригіналу охоплює імена та міфологеми *Gigantes*, *Olimpo*, *Perito*, *Teseu*, *Reino de Plutão*, *Inferno* e *Céu*, *fúria de Nereu*, які створюють масштабну античну рамку: морська небезпека прирівнюється до виклику Олімпу, підземному царству й божественним силам.

У французьких перекладах спостерігається різний ступінь збереження цього пласта. А.де Куль зберігає *Géants*, *Ciel*, *Thésée*, *Achéron*, але замінює *Perito* на *Hercule*, тобто вдається до заміни й переакцентування сюжету. Ж.-Б.-Ж.Міллі найповніше відтворює міфологічну систему: *géants*, *cieux*, *Pirithoüs*, *Thésée*, *Pluton*, *Olympe*, *Enfers*, *Neptune*; тут домінує експлікація й формально-семантичне збереження. Натомість Ф.Рагон майже повністю вилучає міфологічний пласт, замінюючи його загальним описом подорожей, небезпек і «диких країв»; це приклад радикальної компресії та генералізації.

В іспанських перекладах також простежується контраст між буквальним відтворенням і згортанням. М.Гарсі-Гомес переважно зберігає міфологічні одиниці: *gigantes*, *cielo*, *Piritóo*, *Teseo*, *Orco*, *averno*, але *fúria de Nereu* передає як *trance eterno del mar*, тобто замінює конкретну міфологеми узагальненим образом. Т.Хосе Мартінес міфологічний ряд фактично усуває, замінюючи його неміфологізованим описом історії, Африки, сонця, вітру й моря; тобто влається до компресії. Х.Ламберто зберігає основні міфологічні образи: *Gigantes*, *Teseo*, *Piritoo*, *cielo*, *Cerbera*, але *Nereu* замінює на *mar*, а підземне царство конкретизує через *Cerbera*; це поєднання збереження, модуляції та конкретизації.

Отже, найповніше міфологічну лексику передають Ж.-Б.-Ж.Міллі, М.Гарсі-Гомес і Х.Ламберто. А.де Куль частково переосмислює її через заміну, тоді як Ф.Рагон і Т.Хосе Мартінес істотно згортають міфологічний пласт.

Загальна тенденція така: частина перекладачів зберігає античну систему як основу епічного масштабу, а частина замінює її ширшими образами подорожі, небезпеки й морської стихії.

Суттєву роль у формуванні ренесансної атмосфери поеми відіграють архаїзми та історизми, які часто зустрічаються в у аналізованому матеріалі: *Pera, Assi, hermosa, debaxo, amostrar, inda, chuças, partazanas* та ін. (див. приклади з цими лексемами у дод. А). Саме цей пласт виявився одним із найскладніших для перекладу, оскільки буквальне відтворення старопортугальських форм у більшості випадків є неможливим або призводить до надмірної штучності тексту перекладу.

Так, у фрагменті [дод. А, приклад 17, дод. В і С, приклади 17а, 17б, 17с] архаїчність оригіналу виявляється у застарілих формах *Dali, pera, mui, val, siso*, а також у піднесених сполуках *infernais vontades enganosas, celeste aviso*. У французьких перекладах архаїзми переважно не відтворюються формально, але компенсуються за рахунок високого стилю викладу. А.де Куль модернізує граматику, але вводить піднесені образи *la Messagère aux cent voix, âmes élevées, haines réprouvées*. Ж.Б.Ж.Міллі також згладжує архаїчність, замінюючи її урочистими формулами *le fils de Maia, enfants de Lusus, ruses du Tartare*. Ф.Рагон найпослідовніше підтримує високий тон через *Le céleste envoyé, ruses de l'enfer, avis du ciel*, але теж без прямої граматичної архаїзації.

В іспанських перекладах архаїчний пласт збережено виразніше. М.Гарсі-Гомес використовує форми *Dó, á, brio, altos vuelos* і близько передає книжні сполуки оригіналу. Х.Ламберто також тяжіє до архаїзованого стилю через *á decir, prudencia, astucia y juicio, Dios propicio*, хоча його текст звучить дещо сучасніше. Натомість Т.Хосе Мартінес майже повністю нейтралізує архаїчність, подаючи уривок як сучасний прозовий переказ.

Лексико-семантична складова епопеї «Лузіади» та відтворення її ключових лексичних пластів: онімів, військової, морської, міфологічної лексики та архаїзмів значною мірою залежить від перекладацької стратегії й

типологічної близькості мов. Іспанські переклади частіше зберігають формально-семантичну близькість до оригіналу, особливо в передачі власних назв, морської та військової лексики, хоча окремі версії, тяжіють до компресії, генералізації та прозового згортання. Французькі переклади частіше демонструють модуляцію, експлікацію й стилістичне переосмислення: вони зберігають основні смислові опори, але активніше трансформують образну систему оригіналу, що дозволяє кожній перекладацькій традиції по-своєму передати епічну тональність, міфологічність та історичний масштаб твору.

3.2. Відтворення граматичних і синтаксичних особливостей епопеї

«Лузіади» в іспанських і французьких перекладах

Не менш важливу роль у формуванні художньої структури епопеї «Лузіади» відіграє граматичний рівень тексту, оскільки саме через синтаксичну організацію, систему дієслівних форм, інверсій та складнопідрядних речень. Луїс де Камоенс створює характерний для ренесансної епопеї урочистий і риторично ускладнений стиль. Складність перекладу граматичних особливостей поеми пов'язана насамперед із тим, що мова XVI століття суттєво відрізняється від сучасної португальської як на морфологічному, так і на синтаксичному рівнях. У межах прикладів проаналізованої вибірки було зафіксовано значну кількість інверсій, складнопідрядних речень, герундіїв та інфінітивів, а також риторично ускладнених синтаксичних побудов.

Однією з найхарактерніших граматичних рис поеми є інверсія, яка у епопеї Камоенса виконує не лише ритміко-метричну, а й стилістичну функцію. У дослідженій вибірці було зафіксовані часте вживання інверсії: зміщення присудка, постпозиція означень та порушення звичного порядку компонентів речення. Подібні конструкції характерні для поетичних текстів того часу (ренесансної поезії) загалом, адже дозволяють наблизити текст до античної латинської традиції та підсилити урочистість мовлення. У Камоенса інверсія часто використовується також для акцентування окремих елементів

висловлювання або створення епічного ритму, як це можна простежити на прикладі нижче [дод. А, приклад 35].

*Eis mil nadantes aves, pelo argento
Da furiosa Tétis inquieta,
Abrindo as pandas asas vão ao vento,
Pera onde Alcides pôs a extrema meta.
O monte Abila e o nobre fundamento
De Ceita toma, e o torpe Mahometa
Deita fora, e segura toda Espanha
Da Juliana, má e desleal manha.* [11, с. 177]

У французьких перекладах [дод. В, приклади 35a, 35b, 35c] інверсійність здебільшого нормалізується або замінюється поетичною синтаксичною організацією. А.де Куль зберігає піднесений порядок через винесення образу кораблів на початок: *Mille vaisseaux hardis...*, однак робить синтаксис плавнішим і зрозумілішим. Ж.-Б.-Ж.Міллі майже повністю усуває інверсію, подаючи зміст прозово й логічно: *mille vaisseaux fendent... et dirigent....* Ф.Рагон зберігає поетичну інверсійність частково: *Mille légers vaisseaux..., Ouvrent au vent...*, але загалом теж упорядковує синтаксис відповідно до французької поетичної норми.

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 35a, 35b, 35c] інверсія зберігається помітніше. М.Гарсі-Гомес найближчий до оригіналу: *Ir nadando aves mil por el argento..., las tendidas alas dando al viento, De Avila el monte... / Toman de Ceuta....* Т.Хосе Мартінес радикально спрощує структуру: *Mil naves cruzan... Toman el monte Abila y Ceuta...*, тобто інверсія майже повністю зникає разом із поетичною складністю оригіналу. Х.Ламберто частково підтримує інверсійну модель: *Mil naves por el húmedo elemento... Hace al punto marchar..., De Ávila el monte... De Ceuta quita...*, поєднуючи близькість до оригіналу з іспанською поетичною адаптацією.

Отже, у французьких перекладах переважає синтаксична нормалізація інверсії з компенсацією через ритм, образність і піднесену лексику. В іспанських перекладах, особливо у М.Гарсі-Гомеса та частково в Х.Ламберто, інверсійний порядок зберігається значно виразніше, що підтримує архаїзовано-епічний тон оригіналу. Найбільше інверсію згладжує Т.Хосе

Мартінес, перетворюючи складну поетичну побудову на стислий прозовий переказ.

Важливе місце у граматичній системі поеми займає її складнопідрядність. У межах перших п'яти пісень було часто зафіксовано багатокомпонентні синтаксичні структури, що включають кілька підрядних частин, вставні елементи та риторичні відступи. Подібна синтаксична організація є характерною рисою епічного стилю Камоенса, оскільки дозволяє поєднувати опис подій із авторськими коментарями, історичними екскурсами та риторичними звертаннями.

*Partimo-nos assi do santo templo
Que nas praias do mar está assentado,
Que o nome tem da terra, pera exemplo,
Donde Deus foi em carne ao mundo dado.
Certifico-te, ó Rei, que, se contemplo
Como fui destas praias apartado,
Cheio dentro de dívida e receio,
Que apenas nos meus olhos ponho o freio.* [11, с. 186]

У проілюстрованому вище прикладі [дод. А, приклад 39] складнопідрядність виявляється досить повно: строфа побудована як синтаксично розгалужений період із кількома означальними, з'ясувальними й умовними підрядними частинами. Камоенс послідовно нанизує підрядні конструкції: *Que nas praias do mar está assentado, Que o nome tem da terra, Onde Deus foi em carne ao mundo dado, que, se contemplo Como fui destas praias apartado...*, *Que apenas nos meus olhos ponho o freio*, що створює ефект повільного, урочистого викладення.

У французьких перекладах [дод. В, приклади 39а, 39b, 39с] переважає синтаксична перебудова та часткове членування. А.де Куль зберігає означальні підрядні через *qui fait face, qui porte le nom, où Dieu...*, однак фінальну частину перебудовує: замість прямого збереження конструкції подає умовно-гіпотетичну структуру *...Si tes regards... Sans doute... eût fait couler....* Тобто відбувається модуляція: особистий спогад мовця перетворюється на звернення до короля. Ж.-Б.-Ж.Мілі застосовує членування складного речення: оригінальний період розбивається на кілька прозових речень: *nous sortons du temple, Il s'élève sur le*

rivage, Quand je reporte ma pensée.... Складнопідрядність не зникає повністю, але стає простішою й логічно впорядкованою. Ф.Рагон частково зберігає підрядну організацію через, але також членує структуру: опис храму й емоційний спогад розведено на окремі синтаксичні блоки.

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 39a, 39b, 39c] натомість складнопідрядність відтворюється ближче до оригіналу. М.Гарсі-Гомес майже калькує синтаксичну організацію Камоенса: *Que en las playas ..., Donde fue Dios..., que si contemplo Cómo fui de estas playas ..., Y apenas á mis ojos* Тут переважає формально-синтаксичне збереження складнопідрядності. Х.Ламберто також підтримує структуру оригіналу: *Que en la playa se encuentra, Como aquella ciudad do..., que si contemplo Cómo fui..., Apenas á mis ojos....* Його переклад дещо адаптований, але загалом зберігає підрядну логіку строфи. Натомість Т.Хосе Мартінес радикально скорочує уривок і замінює його прозовим переказом; складнопідрядна система цієї строфи фактично не відтворюється. Тут маємо синтаксичну компресію та редукцію підрядності.

Так, французькі переклади частіше застосовують членування й нормалізацію складнопідрядної структури, тоді як іспанські версії тяжіють до її формально-синтаксичного збереження, за винятком Т.Хосе Мартінеса, який вдається до редукції підрядності.

Однією з характерних граматичних особливостей епопеї Камоенса є активне використання герундію (*cantando, passando, buscando* та ін.), часте використання якого можна простежити у межах аналізованої вибірки (див. приклади у дод. А.). У поемі подібні форми часто виконують функцію динамізації наративу, створення безперервності дії та ритмічного руху тексту. Вживання герундія також дозволяє Камоенсу поєднувати кілька дій в одному синтаксичному комплексі, що є характерною рисою ренесансної поетики. Так, наприклад у наведеному фрагменті [дод. А, приклад 12]: *Da proa capitaina, e ali fechando... Que em vão assopra o vento, a vela inchando; ...Pera detrás a forte nau forçando; Outras em derredor levando-a estavam....* [с. 104] герундіальні форми

оригіналу *fechando, inchando, forçando, levando*-а передають тривалу, одночасну дію. Герундій виконує не лише граматичну, а й динамічну функцію: він створює ефект безперервного руху та фізичного протистояння.

У французьких перекладах [дод. В, приклади 12а, 12b, 12с] герундій здебільшого передається через синтаксичну перебудову та фінітизацію, тобто заміну неособових форм особовими дієсловами. А.де Куль частково зберігає герундіальність через *fermant*, але далі перебудовує дію: *la voile s'arrondit, défendent le chemin*. Ж.-Б.-Ж.Міллі майже повністю фінітизує конструкції: *se place, souffle, appuient, s'attachent, soulèvent, détournent*. Ф.Рагон зберігає лише початкове дієприслівникове значення через *Se jetant*, а решту дій передає особовими формами: *l'arrêtent, opposent, soulèvent, écarte*.

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 12а, 12b, 12с] герундіальні структури збережено значно виразніше. М.Гарсі-Гомес зберігає герундій: *cerrando, hinchando, forzando, cercándola*. Х.Ламберто також частково зберігає модель: *cerrando el paso*, але інші дії передає фінітними формами: *arrima, empuja, levantaban, desviaban*. Т.Хосе Мартінес переважно застосовує синтаксичну компресію та фінітизацію: герундіальні дії згортаються в простіші конструкції *impiden, hincha, han puesto, desvían*.

Отже, у французьких версіях переважає фінітизація герундія та перетворення одночасних дій на послідовний опису, тоді як іспанські версії, особливо переклад М.Гарсі-Гомеса, частіше зберігають герундіальні форми. Водночас саме в іспанських перекладах можна простежити зміну неособових форм особовими дієсловами.

Таким чином, аналіз граматичного рівня епопеї «Лузіади» дозволяє зробити висновок, що переклад епічного тексту супроводжується значною кількістю синтаксичних і граматичних трансформацій. Найчастотнішими серед них виступають синтаксична перебудова, членування речення, граматична заміна, функціональна компенсація та стилістична адаптація.

3.3. Відтворення семантичних та художньо-стилістичних особливостей епопеї «Лузіади» в іспанських і французьких перекладах

Однією з ключових особливостей епопеї Камоенса є надзвичайно складна семантична організація тексту, що поєднує історичний, міфологічний, релігійний та символічний рівні художнього простору. Семантична структура поеми формується не лише через окремі лексичні одиниці, а й через систему тропів, риторичних фігур, символів, алюзій та авторських оцінок, які створюють характерний для епопеї урочистий і водночас багатошаровий стиль. Саме тому переклад семантичного рівня «Лузіад» вимагає від перекладача не лише формального відтворення змісту, а й передачі підтексту, образності, символічних зв'язків та емоційно-стилістичної домінанти твору.

Проведений аналіз пісень твору дозволив виділити художньо-стилістичні засоби, серед яких переважають епітети, метафори, персоніфікації, порівняння, риторичні звертання, анафори, повтори та гіперболи. Найчастотнішою групою виявилися епітети та метафоричні конструкції, що безпосередньо пов'язано із прагненням Камоенса надати епосу максимальної урочистості та емоційної виразності. У межах досліджуваної вибірки було зафіксовано часте вживання епітетів (*forte peito, clara glória, altos feitos, fero mar, gente belicosa* та ін.), метафоричних конструкцій (*o Tejo chora, o mar bramindo, a fama voa* та ін.), персоніфікації та значну кількість риторичних звертань і повторів тощо.

Особливе місце у художній системі поеми займають епітети, через які Луїс де Камоенс формує героїчний образ португальського народу, підкреслює масштаб історичних подій та створює урочисту атмосферу епосу. У більшості випадків епітети мають оцінний характер і виконують функцію емоційного підсилення. Найчастіше при перекладі епітетів застосовуються функціональний еквівалент, стилістична компенсація та ампліфікація, як у випадку [дод. А, приклад 13] фрагмента строфи: *Os crespos fios de ouro... ..lácteas tetas lhe tremiam... Da alva petrina flamas lhe saíam... Polas lisas colūnas lhe trepavam* [с. 108], де у цій строфі епітети формують образ жіночої краси.

У французьких перекладах [дод. В, приклади 13а, 13b, 13с] переважає розширення опису. А.де Куль не відтворює всі епітети буквально, але компенсує їх новими образами: *cheveux dorés, lourde et riche moire, épaules d'ivoire, beaux seins, bras divins, hanche polie*. Ж.-Б.-Ж.Мілі також розширює епітетну систему: *chevelure ondoyante, flots d'or, épaules d'albâtre, folâtre enfant, lierre amoureux*. Ф.Рагон найпослідовніше зберігає ключову образність: *tresses d'or, blonds cheveux, sein aussi blanc que la neige et l'albâtre, pas gracieux, lierre aux longs bras*. Отже, французькі переклади частіше не калькують епітети, а розгорнуто описують картину.

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 13а, 13b, 13с] помітніша близькість до оригіналу. М.Гарсі-Гомес зберігає епітети: *crespos hilos de oro, lisas columnas*, але *lácteas tetas* передає як *duros pechos*, вдаючись до зміни ознаки. Т.Хосе Мартінес істотно стискає фрагмент, залишаючи лише окремі опорні епітети: *hilos de oro rizados, finas columnas*. Х.Ламберто найближчий до оригіналу: *crespos hilos de oro, lácteos pechos, almo cuerpo, lisas columnas*.

Отже, у французьких перекладах домінують експлікація, стилістичне розширення й естетизація епітетів, тоді як іспанські версії, особливо переклад Х.Ламберто, частіше зберігають їхню первинну образно-семантичну структуру. Найбільшу компресію епітетного пласту демонструє Т.Хосе Мартінес.

Не менш важливу роль у семантичній організації поеми відіграють метафори та персоніфікації. Луїс де Камоенс активно персоніфікує природні сили, ріки, море, славу, долю та навіть саму історію. Такі образи формують символічний рівень тексту та надають епосу особливої емоційної динаміки. Зокрема, автором персоніфікуються природні явища як дії міфологічних або живих: *roubador de Europa, luz Febeia, Flora, corno de Amalteia, pressuroso Sol* [дод. А, приклад 18]. У межах дослідженої вибірки було встановлено, що найчастотнішою трансформацією при перекладі метафор виступає стилістична компенсація, тоді як персоніфікації переважно відтворюються за допомогою прямого перекладу або функціонального еквівалента.

У французьких перекладах [дод. В, приклади 18a, 18b, 18c] домінує ампліфікація й експлікація. А.де Куль зберігає метафору *le taureau qui ravit... Europe* і персоніфікацію *Flore épandait ses dons*, але додає новий образ “*Diane... montrait son croissant rajeuni*”. Ж.-Б.-Ж.Міллі розгортає метафори: *Le char d’Apollon, le front du taureau s’enflammait, la corne d’Amalthée versait... les trésors du printemps*. Ф.Рагон також посилює персоніфікацію: *la riante Amalthée / Versait les dons de Flore, Le soleil... ramenait le grand jour*.

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 18a, 18b, 18c] М.Гарсі-Гомес фактично калькує образи: *De Europa al robador la luz Fébea, derramaba Flora el de Amaltéa, El sol... renovaba*. У Х.Ламберто помітний схожий підхід: *la luz Febea Al robador de Europa se acercaba, el abundante cuerno de Amalteia, Flora... derramaba, el sol... celebraba*. Натомість Т.Хосе Мартінес застосовує деметафоризацію й компресію, замінюючи всю систему міфологізованих образів нейтральним *la estación de la primavera*.

Тож, французькі переклади частіше розгортають і підсилюють метафори та персоніфікації, іспанські (М.Гарсі-Гомес і Х.Ламберто) тяжіють до їхнього ближчого збереження, хоча трапляються і винятки (Т.Хосе Мартінес).

Важливу роль у художній структурі поеми відіграють також риторичні звертання та повтори. У піснях регулярно зустрічаються звернення до муз, богів, португальського народу, історичних постатей та самого читача (див. приклади у дод. А.). Вони є характерною рисою епічного стилю та виконують функцію підсилення урочистості мовлення. Найчастіше при перекладі риторичних звертань застосовується прямий переклад із частковою стилістичною адаптацією. Наприклад *E vós, ó bem nascida segurança... Vós, ó novo temor da Maura lança...* [с. 72] [дод. А, приклад 59] у ілюстрованому фрагменті риторичне звертання й повтор формують урочисту апострофу до короля Себастьяна. Оригінал побудований на анафоричному повторі *E vós... Vós...* та звертальній частці *ó*.

У французьких перекладах [дод. В, приклади 2а, 2б, 2с] звертання зберігається функціонально, але його форма часто модулюється. А.де Куль підтримує анафору: *Et vous..., Vous que..., Vous à qui...,* водночас розгортаючи панегіричний зміст. Ж.-Б.-Ж.Міллі замінює урочисте *vós* на *toi*: *Et toi..., toi que..., toi qui....* Ф.Рагон також уживає *toi*, проте анафора слабшає й компенсується рядом піднесених характеристик: *gage heureux, sûre espérance, Prince choisi de Dieu.*

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 2а, 2б, 2с] звертання вітворене ближча до оригіналу. М.Гарсі-Гомес точно відтворює оригінал: *Y vos, joh..., Vos, miedo nuevo...,* зберігаючи і повтор, і частку *oh*. Т.Хосе Мартінес також відтворює звертання: *Rey!, tu ... tú,* але значно ампліфікує текст. Х.Ламберто починає з *Y vos...,* однак далі послаблює анафору, замінюючи її низкою означень: *Apoyo fiel, firmísima esperanza, Maravilla fatal.*

Отже, найточніше анафорично-звертальну модель оригіналу відтворює іспанських перекладач М.Гарсі-Гомес. Французькі переклади частіше застосовують модуляцію звертання й ампліфікацію, тоді як Т.Хосе Мартінес і Х.Ламберто частково послаблюють повтор, але зберігають функцію звертання.

Окрему групу становлять порівняння та гіперболи, які у епопеї виконують функцію героїзації історичних подій і персонажів. У межах досліджуваної вибірки було зафіксовано вживання як розгорнутих порівнянь так і випадки гіперболізації (див. приклади у дод. А.). Луїс де Камоенс активно порівнює португальських мореплавців із античними героями, а масштаби морських подорожей із космічними або божественними явищами, що формує монументальний характер епосу та посилює його героїчну домінанту. Так, зокрема у наведеному нижче фрагменті [дод. А, приклад 2б] основним художнім засобом є розгорнуте порівняння, введене сполучником *Qual*: сутичка уподібнюється до нападу лютого пса на бика. Порівняння має динамічний характер, бо розгортається через послідовність дій: *remete, pega, latindo, rompendo-lhe a garganta.*

*Qual cos gritos e vozes incitado,
Pela montanha, o rábido moloso
Contra o touro remete, que fiado
Na força está do corno temeroso;
Ora pega na orelha, ora no lado,
Latindo mais ligeiro que forçoso,
Até que enfim, rompendo-lhe a garganta,
Do bravo a força horrenda se quebranta:* [11, с. 140]

Гіперболічність виявляється другорядно: в інтенсивних означеннях *rábido moloso, corno temeroso, força horrenda*, які підсилюють епічну напругу боротьби

У французьких перекладах [дод. В, приклади 26а, 26b, 26с] порівняння здебільшого збережено, але з тенденцією до ампліфікації й експресивного підсилення. А.де Куль розширює сцену через додані деталі: *bergers de Cerdagne, taureau qui fuit, mugissant troupeau*. Ж.-Б.-Ж.Міллі демонструє схожий підхід: *dent meurtrière, flancs meurtris, oreilles sanglantes, gorge déchirée*. Ф.Рагон стискає порівняння, але загострює його експресивність: *cris de carnage, flots de sang*.

В іспанських перекладах [дод. С, приклади 26а, 26b, 26с] ближче збережено структуру оригіналу. М.Гарсі-Гомес перекладає наближено до оригіналу: *Cual... el rápido moloso, Al toro embiste...*, зберігаючи всі образи. Т.Хосе Мартінес застосовує компресію й раціоналізацію: *Como un can feroz...* одразу пояснюється як образ португальського війська. Х.Ламберто зберігає порівняльну конструкцію, але замінює *touro* на *ciervo*, що дещо змінює образну основу.

Висновки до третього розділу

Епопея Луїса де Камоенса «Лузіади» становить складний об'єкт перекладацького аналізу, оскільки поєднує історичний, культурний, міфологічний та символічний рівні художньої організації тексту. Специфіка твору безпосередньо пов'язана з особливостями епічної традиції, що зумовлює високу концентрацію архаїчної лексики, власних назв, складних синтаксичних конструкцій та багаторівневої системи художніх образів. Унаслідок цього переклад поеми передбачає не лише передачу змісту оригіналу, але й відтворення його історико-культурного колориту, урочистої стилістики та авторського ідіостилу.

На лексико-семантичному рівні однією з найрепрезентативніших груп виступають онімні одиниці, які формують масштабний історико-географічний та міфологічний простір твору. При їх відтворенні найчастіше застосовуються транскрипція, транслітерація, функціональний еквівалент, експлікація та контекстуальна адаптація. Водночас порівняльний аналіз показав, що іспанські переклади тяжіють до формально-семантичної близькості до оригіналу, тоді як французькі частіше демонструють стилістичне розгортання, адаптацію та переосмислення окремих образів.

Особливе місце у поемі займають військова, морська та міфологічна лексика, які формують епічний масштаб твору та його героїчну домінанту. Іспанські переклади переважно зберігають семантичну структуру оригіналу шляхом використання прямих відповідників, тоді як французькі перекладачі частіше вдаються до модуляції, ампліфікації та стилістичної компенсації. Подібна тенденція простежується і при передачі архаїчної лексики: у французьких версіях архаїчність компенсується за рахунок урочистої стилістики, тоді як окремі іспанські переклади прагнуть частково зберегти архаїзований характер мовлення.

Граматична та синтаксична організація епопеї є однією з ключових складових ідіостилю Камоенса. У тексті регулярно функціонують інверсії, складнопідрядні речення, герундіальні форми та розгорнуті синтаксичні періоди, характерні для епічної традиції доби Ренесансу. У французьких перекладах переважає тенденція до синтаксичної нормалізації та логічного впорядкування, тоді як іспанські версії частіше зберігають синтаксичну організацію оригіналу та підтримують архаїзовано-епічний характер тексту.

Семантичний та художньо-стилістичний рівень поеми характеризується активним використанням епітетів, метафор, персоніфікацій, порівнянь, риторичних звертань та повторів, які формують монументальний і урочистий характер епосу. Найчастотнішими трансформаціями при їх відтворенні виступають функціональний еквівалент, стилістична компенсація, ампліфікація

та модуляція. Французькі переклади частіше тяжіють до риторичного розгортання та естетизації художніх образів, тоді як іспанські версії переважно зберігають їхню первинну семантичну структуру.

Відтворення мовних особливостей епопеї Луїса де Камоенса «Лузіади» значною мірою залежить не лише від типологічної близькості мов, але й від перекладацької стратегії, літературної традиції та історико-культурного контексту створення перекладу. Це дозволяє простежити різні способи функціонування ренесансного епічного тексту в межах окремих мовних і культурних систем та підтверджує важливість феномена множинності перекладів для сучасного перекладознавчого аналізу.

РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ЕПОПЕЇ «ЛУЗІАДИ» В АНГЛІЙСЬКИХ І НІМЕЦЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Англійські та німецькі переклади епопеї «Лузіади» репрезентують інший тип міжмовного перенесення твору Луїса де Камоенса, оскільки віддаленість германських мов від португальського оригіналу посилює потребу в граматичних, синтаксичних і стилістичних трансформаціях. У цих перекладах особливо виразно постає проблема збереження епічної масштабності, архаїчного колориту та образної системи твору. Аналіз англійських і німецьких версій дозволяє виявити, як різні перекладацькі традиції працюють із лексикою, синтаксисом і художньою образністю Камоенса, а також простежити межу між збереженням структури оригіналу та її адаптацією до норм цільової літературної мови.

4.1. Відтворення лексико-семантичних особливостей епопеї «Лузіади» в англійських і німецьких перекладах

Складність перекладу епічних творів, зокрема ренесансних епопей, пов'язана насамперед із необхідністю відтворення не лише змісту тексту, а й його історико-культурного, риторичного та стилістичного рівнів. У епопеї «Лузіади» особливо виразно проявляються характерні риси епічного дискурсу: висока концентрація власних назв, поєднання історичного та міфологічного компонентів, значна кількість військової й морської лексики, архаїзована мовна структура, а також складна система художніх образів. Усе це створює багаторівневу систему, відтворення якої потребує від перекладача постійного балансу між семантичною точністю, стилістичною еквівалентністю та адаптацією тексту до норм цільової літературної традиції.

Проаналізована вибірка пісень поеми показала надзвичайно високу концентрацію онімної лексики. У межах досліджуваного матеріалу було виділено онімні одиниці, серед яких чималу частку становлять антропоніми,

топоніми, а також космоніми, гідроніми, міфологічні та релігійні назви (див. приклади з цими лексемами у дод. А). Найчастотнішими серед них є антропоніми (*Baco*, *Vénus*, *Tétis*), топоніми (*Roma*, *Meca*, *Índia*), а також міфологічні й космонімічні назви (*Orion*, *Cinosura*, *Olimpo*). Подібна концентрація власних назв безпосередньо пов'язана зі специфікою епопеї як жанру, оскільки саме через онімний простір Камоенс формує масштабну модель світу, де антична міфологія, християнська традиція та історія португальських географічних відкриттів функціонують як єдина художня система.

У межах німецьких та англійських перекладів найчастотнішою стратегією відтворення онімів виступає транскрипція або використання традиційного відповідника. Нижче демонструється один із методів відтворення цього пласту лексики [дод. А, приклад 97]:

*Olha por outras partes a pintura
Que ás Estrelas fulgentes vão fazendo:
Olha a Carreta, atenta a Cinosura,
Andrómeda e seu pai, e o Drago horrendo;
Vê de Cassiopeia a formosura
E do Oriente o gesto turbulento;
Olha o Cisne morrendo que suspira,
A Lebre e os Cães, a Nau e a doce Lira.* [11, с. 339]

У цій строфі онімний пласт представлений переважно космонімами та міфологічними назвами сузір'їв: *Carreta*, *Cinosura*, *Andrómeda*, *Drago*, *Cassiopeia*, *Oriente*, *Cisne*, *Lebre*, *Cães*, *Nau*, *Lira*. Вони створюють образ зоряної карти, де антична міфологія поєднується з навігаційною семантикою.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 97a, 97b, 97c] переважає збереження онімів. Й.Я.К.Доннер передає основний ряд: *Kynosura*, *Wagen*, *Andromeda*, *Drachen*, *Kassiopeia*, *Orion*, *Schwan*, *Hasen*, *Hunde*, *Kahn*, *Leier*, хоча *Nau* адаптує як *Kahn*/Човен [101; 104], що відповідає одній із назв сузір'я в німецькій. К.Айтнер зберігає оніми найповніше: *Wagen*, *Cynosura*, *Cepheus*, *Andromeda*, *Drachen*, *Cassiopea*, *Orion*, *Schwan*, *Hasen*, *Schiff*, *Hund*, *Lyra*. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер також відтворюють ряд точно: *Cynosura*, *Wagen*, *Kepheus*, *Andromeda*, *Drachenbild*, *Kassiopeia*, *Orion*, *Schwan*, *Schiff*, *Hasen*, *Hunde*, *Leier*.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 97a, 97b, 97c] частіше спостерігаються адаптація, конкретизація й ампліфікація. В.Дж.Міккль значно розгортає астронімний ряд: *Northern Chariot, Bear, Andromeda, Cassiope, Orion, Dogs, Swan, Orpheus' Lyre, Hare, Dragon*. Р.Феншоу зберігає структуру компактніше: *Dragon, Charles-Wayn, Cynosura, Andromeda, Cassiopea, Orion, Swan, Hare, Dogs, Ship, Lute*. Л.Вайт переважно зберігає оніми, але уточнює їх традиційними назвами: *Great and Little Bears, Cepheus, Argo, sweet Lyre*.

Так, німецькі переклади здебільшого тяжіють до прямого збереження онімів, тоді як англійські частіше використовують традиційні культурні відповідники, конкретизацію та розширення, особливо в перекладі Дж.Міккля.

Окрему групу лексики становлять військові та морські номінації, які належать до ключових семантичних домінант епопеї. У проаналізованому матеріалі було виділено як військові так і морські лексеми. Найчастотнішими серед них є військові номінації *guerra/війна, barões/борони, vencedor/переможець тощо*, а також морські одиниці *naus/кораблі, velas|вімпла, frota/флот* [101; 104] та ін. (див. приклади з цими лексемами у дод. А). Висока частотність подібної лексики безпосередньо пов'язана з героїчним характером поеми та центральною роллю морської подорожі у сюжетній структурі твору. Так, наприклад, у наведеному нижче ілюстративному матеріалі [дод. А, приклади 57, 58] простежуємо такі перекладацькі рішення:

*Dos cavalos o estrépito parece
Que faz que o chão debaixo todo treme;
O coração no peito que estremece
De quem os olha, se alvoroça e teme.
Qual do cavalo voa, que não dece;
Qual, co cavalo em terra dando, geme;
Qual vermelhas as armas faz de brancas;
Qual cos penachos do elmo açouta as ancas.*
[11, с. 235]

*A nau grande, em que vai Paulo da Gama,
Quebrado leva o masto pelo meio,
Quási toda alagada; a gente chama
Aquele que a salvar o mundo veio.
Não menos gritos vão ao ar derrama
Toda a nau de Coelho, com receio,
Conquanto teve o mestre tanto tento
Que primeiro amainou que desse o vento.*
[11, с. 237]

Військова й морська лексика відтворюється через функціональні відповідники, конкретизацію, ампліфікацію та стилістичне підсилення. У німецьких перекладах [дод. D, приклади 57a, 57b, 57c, 58a, 58b, 58c] переважає відносно близьке передавання термінологічного ряду. Й.Я.К.Доннер здебільшого використовує функціональні відповідники: *cavalos/Rosse;*

armas/Wehr; elmo/Helm; nau/Schiff; masto/Mast; mestre/Bootsmann; amainou/Segel einzog. К.Айтнер ще виразніше тяжіє до формально-семантичного збереження: *Roß, weiße Wehr, Schiff, Mast, Bootsman, Sturm, fayles* майже прямо відтворюють відповідні одиниці оригіналу. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер поєднують функціональні відповідники з конкретизацією: *armas* передано як *Panzer*, а морську небезпеку посилено через *Schiffsvolk, Wogen, Schreck, Segel*.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 57а, 57b, 57с, 58а, 58b, 58с] трансформації помітно активніші. В.Дж.Міккль вдається до ампліфікації та стилістичного підсилення: військовий пласт розгортається: *spur, reins, champion, knight*, як і морський: *lofty vessel, shatter'd prore, war-ship, tempest's wings*. Р.Феншоу ближчий до оригіналу й передає лексику через функціональні відповідники: *Genets, white Armour, Helmet's plumes, ship, main mast, master, storm, sails*. Л.Вайт зберігає основні одиниці, але частіше застосовує термінологічну конкретизацію: *nau/warship; nau de Coelho/Coelho's caravel; mestre/bo'sun; amainou/strike sail*.

Отже, німецькі переклади загалом тяжіють до функціонально-семантичного відтворення термінології з помірною конкретизацією, тоді як англійські частіше демонструють ампліфікацію, драматизацію та термінологічне уточнення.

Важливу роль у лексико-семантичній структурі епопеї Камоенса відіграє архаїчний пласт, який формує історичну дистанцію, урочистість і жанрову піднесеність епопеї. У межах досліджуваної вибірки було зафіксовано як власне лексичні архаїзми, так і архаїзовані граматичні та синтаксичні форми, зокрема *cousas, esprito, vos, mui, pera, siso* та ін. а також перифрастичні конструкції на зразок *Por Quem das cousas é última linha* або *Pouca falta vos faz a falta minha* (див. приклади з цими лексемами у дод. А). Окремо варто відзначити форму *vós* як архаїзовану форму другої особи множини, що в сучасній португальській мові вже не функціонує як нейтральна розмовна норма, однак у тексті Камоенса вживається та підтримує високий епічний регістр. Аналіз перекладів показує,

що в більшості випадків архаїчний компонент відтворюється не прямим калькуванням, а через функціональну архаїзацію, стилістичну компенсацію або часткову нейтралізацію архаїчного забарвлення. Один із показових прикладів відтворення архаїчного пласту подано у строфі [дод. А, приклад 56]:

*E quando caso for que eu, impedido
Por Quem das cousas é última linha,
Não for convosco ao prazo instituído,
Pouca falta vos faz a falta minha:
Todos por mi fareis o que é devido.
Mas, se a verdade o espirito me adivinha,
Rios, montes, Fortuna ou sua enveja
Não farão que eu convosco lá não seja.* [11, с. 232]

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 56a, 56b, 56c] архаїчність переважно відтворюється через архаїзовані дієслівні форми, займенникові форми ввічливого, високого звертання та книжно-поетичний синтаксис. Й.Я.К.Доннер використовує форми *käm'*, *gewährt*, *thätet*, а також піднесені сполуки *innre Stimme*, *Glückes Grollen*, завдяки чому зберігається урочисто-епічне звучання оригіналу. К.Айтнер також підтримує архаїзований тон: *sollt*, *geschehn*, *wär*, *thätet*, *dorten*, однак його переклад тяжіє до більш стриманого відтворення. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер поєднують архаїзацію з романтизованою стилізацією: *Euch*, *thätet Ihr*, *Scheiden*, *zurücke halten*, *Gewalten des Schicksals*. Отже, у німецьких перекладах архаїчний пласт переважно передається через функціональну архаїзацію, тобто добір таких форм і конструкцій, які не завжди буквально відповідають португальським архаїзмам, але створюють подібний історико-стилістичний ефект.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 56a, 56b, 56c] стратегії відтворення архаїзмів помітно різняться. В.Дж.Міккль передає давній епічний тон переважно через стилістичну компенсацію: *dark fate*, *death alone*, *firm intent*, *envious chance*, *whelmy tide*. У його перекладі менше формальних граматичних архаїзмів, проте високий регістр компенсує історичну дистанцію оригіналу. Р.Феншоу, навпаки, найпослідовніше вдається до архаїзації: *hap*, *th'appointed*, *aug'ring Eare*, а також старописемних форм: *arrefted*, *fmall*, *felves*. Саме його переклад найближче відтворює архаїзовану манеру на рівні мовної форми. Л.Вайт переважно нейтралізує архаїчний компонент: конструкції *Should God*,

appointed time, You will lose little, my intuition tells me звучать сучасно й прозоро, тому архаїчність оригіналу тут значною мірою згладжується.

Так, у німецьких перекладах архаїчний пласт найчастіше відтворюється через функціональну архаїзацію та високий поетичний синтаксис, тоді як в англійських версіях спостерігається більша варіативність: Р.Феншоу тяжіє до формальної архаїзації, В.Дж.Міккль вдається до стилістичної компенсації, а Л.Вайт до нейтралізації архаїчного забарвлення. Це свідчить про те, що архаїзми в перекладах епопеї «Лузіади» відтворюються не лише через прямі застарілі відповідники, а й через ширший комплекс морфологічних, лексичних, синтаксичних і стилістичних засобів.

Значне місце у мовній структурі «Лузіад» займає також міфологічна та релігійна лексика, через яку Камоєнс поєднує античну модель світу з християнською системою цінностей. У межах досліджуваної вибірки було зафіксовано номінації античного й християнського походження: імена богів та міфологічних персонажів, космоніми, сакральні поняття й релігійно марковані образи, зокрема *Vénus/Венера*; *Baco/Бахус*; *Neptuno/Нептун*; *Deus/Бог*; *Cristo/Христос*; *Céu/Небеса*; *Inferno/Пекло*; *corpo/тіло*; *espírito/дух*; *sublime/піднесений* [101; 104] тощо (див. приклади з цими лексемами у дод. А). Подібне поєднання античного та християнського компонентів є однією з ключових рис художньої системи Камоєнса. Якщо міфологічна лексика переважно формує епічний масштаб і зв'язок із античною традицією, то релігійна лексика підкреслює ідею служіння, самопожертви, християнського покликання та моральної вищості зображених персонажів. Один із показових прикладів відтворення релігійно-етичного пласту представлено нижче у строфі з аналізованої вибірки [дод. А, приклад 51].

*Pede-lhe mais que aquele porto seja
Sempre com suas frotas visitado,
Que nenhum outro bem maior deseja
Que dar a tais barões seu reino e estado;
E que, enquanto seu corpo o espírito reja,
Estará de contino aparelhado
A pôr a vida e reino totalmente*

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 51a, 51b, 51c] цей пласт переважно передається шляхом підбору функціональних відповідників. Й.Я.К.Доннер додає конкретизацію *Christenflotten* і посилює урочистість: *weihn, ohn, Unterlaß, Leben... geben*. К.Айтнер відтворює зміст стриманіше й ближче до оригіналу: *Körper und Geist, Reich als Leben, erhabnes Volk*. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер також використовують *Christen Flotten, weihn, Kron und Leben*, поєднуючи пряме збереження змісту з релігійно-піднесеною стилізацією.

В англійських перекладах [дод. E, приклади 51a, 51b, 51c] спостерігається більша варіативність. В.Дж.Міккль істотно ампліфікує фрагмент, вводячи формули *holy vows, lasting peace, lasting friendship*, через що релігійно-етичний зміст посилюється, але мотив *vida e reino* частково втрачається. Р.Феншоу загалом зберігає зміст першоджерела: *Realm, Life and Crown, such a King and People*, водночас додаючи архаїзовано-біблійний відтінок у вислові *the least sand is running in his Glass*. Л.Вайт найпрозоріше передає антропологічну опозицію тіло-душа: *while his soul ruled his body*, а також зберігає мотив повної самопожертви: *sacrifice, His country and his life*.

Отже, релігійна та міфологічна лексика в перекладах відтворюється не лише через прямі відповідники або транскрипцію, а й через функціональне відтворення, сакральнo-патетичне підсилення, ампліфікацію та часткову стилістичну компенсацію. У німецьких перекладах помітна тенденція до стилізації та підбору відповідників, тоді як англійські переклади демонструють ширший діапазон стратегій: від ампліфікації (Дж.Міккль) до архаїзовано-біблійної стилізації (Р.Феншоу) та відносно прямого семантичного відтворення образів оригіналу (Л.Вайт).

Таким чином, аналіз лексико-семантичного рівня епопеї Луїса де Камоенса дозволяє стверджувати, що найчастотнішими перекладацькими трансформаціями у досліджуваному матеріалі виступають транскрипція, функціональна архаїзація, стилістична компенсація, ампліфікація, конкретизація та риторичне підсилення образів. Німецькі переклади

Й.Я.К.Доннера, К.Айтнера, а також Ф.А.Куня і К.Т.Вінклера переважно тяжіють до функціонально-стилістичного збереження історичного колориту поеми через використання архаїзованих форм, піднесеного синтаксису та монументалізованої поетичної стилістики. Англійські версії В.Дж.Міккля, Р.Феншоу та Л.Вайта демонструють більшу варіативність перекладацьких рішень: від формальної архаїзації та стилізації до адаптації, ампліфікації й часткової нейтралізації окремих історично маркованих елементів. Водночас усі досліджувані переклади прагнуть зберегти історико-культурну, міфологічну та символічну багатозначність «Лузіад», що підтверджує складність відтворення ренесансного епосу в межах різних мовних і літературних традицій.

4.2. Відтворення граматичних і синтаксичних особливостей епопеї

«Лузіади» в англійських і німецьких перекладах

Граматичний рівень епопеї Луїса де Камоенса становить одну з найскладніших площин перекладу, оскільки саме через синтаксичну організацію тексту, систему часових форм, порядок слів і риторичні конструкції автор формує урочистий характер оповіді та відтворює монументальність епічного дискурсу. У епопеї «Лузіади» простежується значна кількість складнопідрядних речень, інверсій, дієприкметників і герундіїв, а також риторичних звертань і періодів, характерних для ренесансної поетичної традиції. Подібна граматична організація тексту створює додаткові труднощі під час перекладу, адже перекладачеві необхідно не лише передати зміст, а й зберегти його ритмічну, інтонаційну та стилістичну структуру.

Проаналізована вибірка пісень поеми засвідчила високу концентрацію складних синтаксичних конструкцій. У межах досліджуваного матеріалу було виділено широке застосування складнопідрядних речень, інверсій, дієприкметників і герундія, а також риторичних звертань, вставних конструкцій і повторів.

Однією з найхарактерніших граматичних рис поеми є інверсія, яка виконує не лише ритмомелодійну, а й стилістичну функцію. У тексті твору Камоенса регулярно простежуються вживання інверсії: *Informa o cauto Gama das armadas, Que de Arábica Meca vem cada ano, Que agora são dos seus tão desejadas, E que pode ser delas oprimido...* [дод. А, приклад 81] де порядок слів підпорядковується передусім ритміко-поетичній організації висловлювання.

Аналіз перекладацьких рішень показав, що при відтворенні інверсій найчастіше у німецьких перекладах [дод. D, приклади 81a, 81b, 81c] переважає часткова нейтралізація інверсії через синтаксичну нормалізацію, але з окремими елементами збереження поетичного порядку. Й.Я.К.Доннер подає структуру досить природно для німецької: *Dem klugen Gama sagt er..., Aus Mekkas Port anlangten jedes Jahr*; інверсія оригіналу частково зберігається лише через поетичне розміщення обставини *Aus Mekkas Port*. К.Айтнер найближче відтворює порядок оригіналу: *Belehrt den klugen Gama von der Flotte, Die von Arabiens Messe jährlich kommt, Und daß er leicht ihr unterliegen könne*; тут спостерігається формально-синтаксичне наближення до оригінального тексту Камоенса. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер сильніше перебудовують синтаксис: *So von den Schiffen... that Gama er drauf kund*, але зберігають інверсійну поетичність шляхом розміщення обставин і додатків перед дієсловом.

В англійських перекладах [дод. E, приклади 81a, 81b, 81c] натомість ситуація нерівномірна. В.Дж.Міккль у наведеному фрагменті фактично не відтворює цю строфу змістово, тому для аналізу інверсії цього прикладу його переклад вважається нерепрезентативним. Р.Феншоу досить близький до оригіналу: *He tells the cautious Gama of the Fleet, Which from Arabian Mecha comes each yeere, It may thereby be overpowr'd and crusht*. Тут інверсія переважно нормалізується, але зберігається поетичний порядок в обставині *from Arabian Mecha*. Л.Вайт майже повністю нейтралізує інверсію: *he told wary da Gama of the ships, which sailed each year from Arabian Mecca, which his own people now awaited*. Його переклад епопеї Камоенса тяжіє до сучасного синтаксису.

Отже, у німецьких перекладах інверсія відтворюється активніше: К.Айтнер найближче зберігає синтаксичну модель оригіналу, Й.Я.К.Доннер частково нормалізує її, а Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер компенсують перебудову поетичним порядком компонентів. В англійських перекладах домінує нейтралізація інверсії, особливо у Л.Вайта; Р.Феншоу зберігає лише окремі інверсійні відтінки, а фрагмент Дж.Міккля не дає матеріалу для коректного зіставлення саме цієї строфи

Важливу роль у граматичній структурі епопеї «Лузіади» відіграє складнопідрядність, яка формує характерний для ренесансного епосу розгорнутий синтаксичний період. Зафіксовано численні вживання речень з означальними, з'ясувальними, обставинними та порівняльними підрядними частинами, часто ускладненими неособовими формами: герундіальними, дієприкметниковими або інфінітивними зворотами. Такі структури виконують не лише граматичну, а й стилістичну функцію: вони уповільнюють оповідь, деталізують зображення, створюють ефект безперервного руху або розгорнутого риторичного зіставлення. Показовим прикладом є строфа із вибірки [дод. А, приклад 78]:

*Qual o reflexo lume do polido
Espelho de aço ou de cristal fermoso,
Que, do raio solar sendo ferido,
Vai ferir noutra parte, luminoso,
E, sendo da ouçiosa mão movido,
Pela casa, do moço curioso,
Anda pelas paredes e telhado
Trémulo, aqui e ali, e dessorsegado:* [11, с. 288]

Складнопідрядність поєднується з розгорнутим порівнянням і неособовими формами. Оригінал побудований як протяжний синтаксичний період: *Qual o reflexo lume...*, далі означальна підрядна частина *Que... vai ferir noutra parte*, ускладнена зворотами *sendo ferido* та *sendo... movido*. Завдяки цьому рух відбитого світла передається як безперервний, мінливий процес.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 78a, 78b, 78c] складнопідрядна організація здебільшого зберігається, хоча з різним ступенем перебудови. Й.Я.К.Доннер передає порівняльно-підрядну рамку через *Dem Spiegel gleich.../Der.../Wie, wenn...*, застосовуючи часткове членування. К.Айтнер

найближче відтворює синтаксичну послідовність оригіналу: *Gleichwie.../Der.../Und, wird er...*, зберігаючи підрядність і пасивні конструкції на зразок *von der Sonne... getroffen*. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер сильніше модулюють синтаксис: *Und wie.../Wenn.../Wie, wenn...* передаючи загальну логіку руху, але роблячи опис динамічнішим і менш формально прив'язаним до структури Камоенса.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 78a, 78b, 78c] спостерігається більша варіативність. В.Дж.Міккль застосовує синтаксичну компресію: складний період згортається в коротші поетичні блоки: *Plays.../The living ray... darts/The sun-beam dances....* Р.Феншоу, навпаки, найповніше зберігає складнопідрядну модель: *As.../Which.../And...*, а пасивні звороти *struck by Sol, mov'd by...* функціонально відповідають португальським *sendo ferido, sendo movido*. Л.Вайт передає структуру вільніше: *As the reflected light.../A ray... glancing.../Is directed...*, тобто зберігає основну порівняльно-підрядну логіку, але модернізує синтаксис і частково нейтралізує періодичність.

Складнопідрядність у перекладах відтворюється шляхом формально-синтаксичного збереження, членування, синтаксичної компресії, модуляції та фінітизації неособових форм. Німецькі переклади загалом частіше підтримують складну періодичну будову оригіналу (особливо К.Айтнер), тоді як англійські демонструють ширший діапазон стратегій: від відносно точного збереження (Р.Феншоу) до синтаксичного згортання й динамізації (В.Дж.Міккль). Таким чином, складнопідрядність епопеї Камоенса в перекладах не завжди передається формально, однак її функція: створення розгорнутого, пластичного й риторично насиченого опису здебільшого зберігається іншими синтаксичними засобами.

Окрему групу граматичних явищ становить герундій, характерний для португальської ренесансної поезії. У межах вибірки було зафіксовано форми на зразок: *mostrando, vendo, seguindo, dando, carregando-se, sendo ferido, sendo* тощо (див. приклади у дод. А.). Їхня функція полягає не лише в граматичному

ускладненні вислову, а й у створенні ефекту одночасності, поступовості, внутрішнього напруження або безперервного руху, що особливо важливо для епічної динаміки поеми. Так, у наведеній строфі епопеї [дод. А, приклад 53]

*Estando sossegado já o tumulto
Dos Deuses e de seus recebimentos,
Começa a descobrir do peito oculto
A causa o Tioneu de seus tormentos;
Um pouco carregando-se no vulto,
Dando mostra de grandes sentimentos,
Só por dar aos de Luso triste morte
Co ferro alheio, fala desta sorte:* [11, с. 225]

герундіальні форми *estando*, *carregando-se*, *dando*, а також інфінітивні конструкції *começa a descobrir* і *só por dar* організовують послідовність психологічного й риторичного руху. У німецьких перекладах [дод. D, приклади 53a, 53b, 53c] ці форми здебільшого передаються через фінітизацію, часові підрядні речення та дієприкметникові відповідники. Й.Я.К.Доннер замінює *Estando sossegado* фінітною конструкцією *Schon hatte sich... gelegt*, а *Dando mostra* передає через *Verkündigend*. К.Айтнер найближче зберігає обставинну логіку: *Nachdem...* у його перекладі відповідає *Estando* оригіналу, а *Indem sein Antlitz...* – *carregando-se/Dando mostra*. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер сильніше перебудовують синтаксис, замінюючи герундіальну послідовність предикативними блоками *Als so zum...*, *Nimmt Bacchus...*, *Der Schmerz verrät's....*

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 53a, 53b, 53c] рішення різняться. В.Дж.Міккль істотно скорочує й динамізує фрагмент: герундіальна організація майже зникає, поступаючись фінітним формам *waits*, *casts*, *spread*. Р.Феншоу найпослідовніше зберігає герундіальність: *Knitting his brow* відповідає *carregando-se*, а *that... he may slay* передає цільовий компонент *Só por dar*. Л.Вайт використовує сучасні функціональні відповідники: *having subsided* для *Estando sossegado*, *exposing his heartfelt longing* для *Dando mostra*.

Неособові форми Камоенса в перекладах здебільшого передаються не формально, а функціонально, з допомогою фінітизації, транспозиції, заміни частин мови, підбору відповідників у інфінітивній формі тощо. Найближче обставинно-герундіальну логіку зберігають К.Айтнер, Р.Феншоу і Л.Вайт, тоді як В.Дж.Міккль та Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер частіше вдаються до компресії.

Таким чином, аналіз граматичного рівня епопеї «Лузіади» засвідчив, що найчастотнішими перекладацькими трансформаціями у досліджуваному матеріалі виступають структурна перебудова, граматична заміна, фінітизація неособових форм, компресія та компенсація ритміко-стилістичного ефекту. Німецькі переклади Й.Я.К.Доннера, К.Айтнера, а також Ф.А.Куна і К.Т.Вінклера частіше зберігають складнопідрядність, інверсію та риторично ускладнений синтаксис оригіналу. Англійські версії В.Дж.Міккля, Р.Феншоу та Л.Вайта демонструють більшу варіативність перекладацьких рішень: від відносно точного відтворення структури до синтаксичної нормалізації, компресії та ритмічної адаптації. Водночас усі досліджувані переклади прагнуть зберегти масштабність і урочистий характер епічного дискурсу Камоенса, що підтверджує складність граматичного відтворення епопеї.

4.3. Відтворення семантичних та художньо-стилістичних особливостей епопеї «Лузіади» в англійських і німецьких перекладах

Однією з найскладніших площин перекладу епічних творів є відтворення їхнього семантичного та художньо-стилістичного рівнів, оскільки саме вони формують образну систему тексту, його емоційне навантаження та індивідуальний стиль автора. У своїй епопеї «Лузіади» Луїс де Камоенс поєднує ренесансну урочистість із античною міфологічною традицією, історичним наративом та виразною ліричною складовою. Подібне поєднання зумовлює високу концентрацію тропів, риторичних конструкцій, символічних образів та інтертекстуальних елементів, що створюють багаторівневу семантичну структуру поеми. Саме тому перекладачеві необхідно не лише передати фактичний зміст тексту, а й відтворити його образність, емоційну тональність та стилістичну організацію.

Проаналізована вибірка засвідчила надзвичайно високу концентрацію художньо-стилістичних засобів. У межах досліджуваного матеріалу було

виділено тропи і стилістичні засоби, серед яких переважають метафори, епітети, персоніфікації, порівняння, риторичні звертання та гіперболічні образи.

Найбільш поширеною групою художніх засобів у проаналізованому матеріалі виявилися метафори. Камоєнс активно використовує морську, космічну, військову та міфологічну образність для створення масштабної картини світу, чим обумовлюється часте вживання цього художнього засобу. Так, у поемі регулярно трапляються метафори: *Lisboa nova Roma; húmido reino; o que tem o leme do governo; gritos vão ao ar derrama; brandura é de amor mais certo arreio; Alemães, soberbo gado; arou primeiro O mar; D'amor dos Lusitanos incendidas; tapeçaria bela e fina Com que se cobre o rústico terreno; Aquiles Lusitano* та ін. (див. приклади у дод. А). Такі одиниці не лише прикрашають текст, а й виконують структурну функцію: через них політична влада осмислюється як керування кораблем, море як простір подвигу, а релігійний конфлікт як відхилення від належної пастирської ієрархії. Показовим прикладом є строфа [дод. А, приклад 61], де метафорика має виразно релігійно-політичний характер:

*Vede'los Alemães, soberbo gado,
Que por tão largos campos se apacenta;
Do sucessor de Pedro rebelado,
Novo pastor e nova seita inventa;
Vede'lo em feias guerras ocupado,
Que inda co cego error se não contenta,
Não contra o superbíssimo Otomano,
Mas por sair do jugo soberano. [с. 246]*

В оригіналі метафора послідовно розгортає релігійно-політичний зміст через пасторальну образність: Alemães/німецький народ названо *soberbo gado*, тобто «гордим стадом» [101; 104], що переносить оцінку релігійної спільноти у площину образу пастви; дієслово *se apacenta* продовжує цю метафору через мотив «пасіння»; *novo pastor* метафорично позначає нового духовного провідника, а *jugo soberano* передає церковну владу як «ярмо». Отже, метафора не є одиничним образом, а розгортається в межах усієї строфи, посилюючи негативну оцінку релігійного розколу.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 61a, 61b, 61c] ця метафорична система здебільшого зберігається. Й.Я.К.Доннер послідовно відтворює ключові

образи: *Herde, weidet, neuen Hirten, neuer Lehre, hohe Joch*. К.Айтнер також зберігає модель: *stolze Heerde, weidet, neuem Hirten, Secte, des Himmels Joche*, конкретизуючи фінальний образ. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер частково нейтралізують метафору, передаючи її як *Volk der Deutschen*, але компенсують це збереженням інших елементів: *neuer Hirten, neuer Lehr', des Glaubens Joch*.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 61a, 61b, 61c] стратегії помітно різняться. В.Дж.Мікклє майже повністю деметафоризує фрагмент: замість пасторально-релігійної системи з'являється узагальнений опис конфлікту: *fraternal rancour, holy faith, civil flame*. Р.Феншоу, навпаки, найпоспідовніше зберігає й навіть розгортає метафору: *great Flock, large pasture, one Fold, Roman Yoke*. Л.Вайт передає її частково: *graze on such rich meadows, new pastor, new creed*, однак *haughty stock* послаблює образ «стада», а фінал *against the Emperor in his holy work* дещо змінює семантику *jugo soberano*.

Тож, у німецьких перекладах переважає формально-семантичне збереження метафоричної моделі з окремими випадками сакральної конкретизації або часткової нейтралізації. В англійських перекладах діапазон ширший: Р.Феншоу тяжіє до реметафоризації й ампліфікації, Л.Вайт – до часткового збереження з модуляцією, тоді як В.Дж.Мікклє демонструє найвиразнішу деметафоризацію та смислову компресію.

Окрему групу художніх засобів становлять епітети, які виконують у поемі не лише описову, а й оцінну та героїзуючу функцію. У межах досліджуваної вибірки було зафіксовано епітети, пов'язані з характеристикою героїв, богів, морського простору, військових дій, релігійно-міфологічних образів і любовно-естетичних сцен. До показових прикладів належать: *sublime gente, insana fantasia, amorosa Estrela, fero Bóreas, torpe Ismaelita, gente insana, ígneos carros, ardente costa, ebúrnea Lũa, matutinas lágrimas, fêrvido Oceano, Drago horrendo, soberbo Império* тощо (див. приклади у дод. А.). Вони формують високий стиль епопеї, увиразнюють емоційно-оцінний план тексту й

допомагають вибудувати його героїчну, міфологічну та ритуально-урочисту образність. Показовим прикладом є строфа [дод. А, приклад 90]:

*Destarte, enfim, conformes já as formosas
Ninfas cos seus amados navegantes,
Os ornam de capelas deleitosas
De louro e de ouro e flores abundantes.
As mãos alvas lhe davam como esposas;
Com palavras formais e estipulantes
Se prometem eterna companhia,
Em vida e morte, de honra e alegria.* [11, с. 314]

У цій строфі епітети формують урочисто-шлюбну й ідеалізовану атмосферу єднання німф із мореплавцями: *fermosas Ninfas, amados navegantes, capelas deleitosas, flores abundantes, mãos alvas, palavras formais e estipulantes, eterna companhia*. Вони поєднують мотиви краси, любовної гармонії, ритуальності та сакральної урочистості.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 90a, 90b, 90c] переважають функціональні відповідники й помірна стилістична адаптація. Й.Я.К.Доннер передає епітетну образність: *trauter Schar, reicher Kronen Spende, weißen Hände, feierlichem Worte, ewig treu*, посилюючи її. К.Айтнер найближче зберігає систему оригіналу: *schönen Nymphen, geliebten Helden, reichen Kränzen, schöner Blumen Fülle, weißen Hände, ewige Gemeinschaft*. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер вдаються до часткового заміщення: *zarten Nymphen, Heldenschar, von Lieb' durchdrungen, herrlich*.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 90a, 90b, 90c] частіше помітні ампліфікація та стилізація. В.Дж.Міккль підсилює ритуальність через *nuptial faith, holy rites, flow'ry wreaths, spousal holy ritual*. Р.Феншоу поєднує збереження з архаїзованою стилізацією: *lov'd Sea-men, Aquatick Pow'rs, white Hand, sacred Bow'rs, abounding Flow'rs*. Л.Вайт найпрозоріше відтворює основні епітети: *lovely nymphs, beloved mariners, delightful garlands, countless flowers, milk-white hands, formal vows and covenants*.

Отже, німецькі переклади здебільшого тяжіють до точнішого збереження епітетної структури (особливо К.Айтнер), тоді як англійські активніше розгортають її через поетичну стилізацію. Найближчим до оригіналу є переклад

Л.Вайта, а В.Дж.Міккль і Р.Феншоу частіше вдаються до риторичного й стилістичного підсилення.

Значне місце у художній системі епопеї Камоенса посідають персоніфікації, за допомогою яких автор оживлює не лише природні сили, а й географічні, політичні, сакральні й історичні простори. У межах вибірки було зафіксовано персоніфіковані образи, у яких суб'єктами емоційної або фізичної дії виступають міста, береги, стихії, небесні тіла та абстрактні сили: *a Fortuna me traz peregrinando, os troncos que gemerem, Zeila geme, o pressuroso Sol, Flora derramava, a cabeça a flor Cifisia inclina* та ін. (див. приклади у дод. А.). Такі образи не лише посилюють експресивність тексту, а й надають простору епопеї драматичної активності. Показовим прикладом є строфа [дод. А, приклад 95]:

*Mas, prosseguindo a Ninfa o longo canto,
De Soares cantava, que as bandeiras
Faria tremular e pôr espanto
Pelas roxas Arábicas ribeiras:
– Medina abominábil teme tanto,
Quanto Meca e Gidá, co as derradeiras
Praias de Abássia; Barborá se teme
Do mal de que o empório Zeila geme.* [11, с. 329]

У цій строфі персоніфікація пов'язана насамперед із топонімами: *Medina*, *Barborá* і *Zeila* подані не як нейтральні географічні назви, а як суб'єкти страху й страждання. Дієслова *temer/боятися* і *gemer/стогнати* [101; 104] оживлюють міста та торгові осередки, перетворюючи їх на учасників історичної дії.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 95a, 95b, 95c] персоніфікація здебільшого відтворюється підбором функціональних відповідників дієслів страху й страждання. Й.Я.К.Доннер передає її через *Medinas... Stadt wird bange, Barbora befähret*, однак образ *Zeila geme* частково нейтралізує, замінюючи «стогін» загальнішим *erfähret*. К.Айтнер найточніше зберігає персоніфікацію: *Medina bangt, Barbora befürchtet, Zeila's Stapelplatz beseufzt*. Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер частково модулюють образ: страх Медіни збережено: *Medina bange*, проте *Zeila ward vom Zorn des Feinds getroffen* переносить акцент із внутрішнього страждання міста на зовнішній удар ворога.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 95а, 95b, 95с] стратегії відтворення помітно різняться. В.Дж.Міккль ампліфікує персоніфікацію й драматизує її через сакральні-апокаліптичні образи: *Mecca, aghast, beholds, midnight horror shakes Medina's shrine, altar bodes*. Р.Феншоу також зберігає персоніфікований характер топонімів: *Barbora... fear, Filthy Medina quakes*, хоча *Zeila geme* передає опосередковано через *She feels*. Л. Вайт частіше нейтралізує образ: *Medina's abomination will fear him, Berbera will await/Zeila's dreadful fate*; зміст відтворено, але топоніми менш виразно постають як живі суб'єкти.

Отже, персоніфікації в перекладах відтворюються з допомогою підбору функціонального відповідника, ампліфікації, модуляції та часткової нейтралізації. Німецькі переклади загалом тяжіють до збереження персоніфікованої моделі: найкраще це вдалося К.Айтнеру. Англійські версії демонструють ширший спектр рішень: В.Дж.Міккль посилює персоніфікацію, Р.Феншоу зберігає її з окремими зміщеннями, а Л.Вайт переважно подає її в більш описовій, частково нейтралізованій формі.

Важливу роль у семантичній структурі поеми відіграють також порівняння та гіперболічні образи. У межах аналізованої вибірки було зафіксовано як розгорнуті порівняльні конструкції, що увиразнюють героїчні вчинки через зіставлення з античними або історичними прикладами, так і гіперболи, спрямовані на підкреслення винятковості подій, сили, небезпеки чи морального напруження ситуації. Показовими є, зокрема, порівняльні конструкції *Português Cipião, Qual Cánace, que à morte se condena, Qual vermelhas as armas faz de brancas, Qual do cavalo voa, que não dece, Bem como o antigo Jano se pintava*, а також гіперболізовані образи *pôr a vida e reino totalmente, todo o Céu determinado, Poder que tudo doma, com grandíssima ousadia, Ditosa pátria que tal filho teve* тощо (див. приклади у дод. А.). Водночас важливо розрізняти ці явища: не кожне риторичне перебільшення є порівнянням, а не кожне зіставлення має власне гіперболічний характер.

Показовими для аналізу є наведені строфи [дод. А, приклади 54, 72].

*Vistes que, com grandíssima ousadia,
Foram já cometer o Céu supremo;
Vistes aquela insana fantasia
De tentarem o mar com vela e remo;
Vistes, e ainda vemos cada dia,
Soberbas e insolências tais, que temo
Que do Mar e do Céu, em poucos anos,
Venham Deuses a ser; e nós, humanos.*
[11, c. 226]

*Não fez o Cônsul tanto que cercado
Foi nas Forças Caudinas, de ignorante,
Quando a passar por baxo foi forçado
Do Samnítico jugo triunfante.
Este, pelo seu povo injuriado,
A si se entrega só, firme e constante;
Estoutro a si e os filhos naturais
E a consorte sem culpa, que dói mais.*
[11, c. 270]

У прикладі 54 домінує гіпербола, побудована на риторичному нагнітанні людської зухвалості: люди намагаються підкорити *Céu supremo*, приборкати море *com vela e remo*, а фінальна формула *Que do Mar e do Céu.../Venham Deuses a ser; e nós, humanos* емоційно підсилює перебільшення.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 54a, 54b, 54c] цей ефект загалом збережено: Й.Я.К.Доннер передає його через *des Himmels Weiten/Bestürmt, Ungeheures, Sie werden Götter*; К.Айтнер найближче відтворює структуру оригіналу: *den höchsten Himmel stürmen, Götter... des Meeres/Und Himmels*; Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер застосовують ампліфікацію та модуляцію, посилюючи фінал образом *wir die Sklaven dieses Staubs der Erden*.

У англійських перекладачів [дод. E, приклади 54a, 54b, 54c] стратегії різняться: В.Дж.Міккль частково замінює гіперболу оригіналу міфологічним епізодом про повстання проти Юпітера, тобто вдається до заміни й ампліфікації; Р.Феншоу найточніше зберігає гіперболічну структуру: *invade the Sea with Sail and Oare, Men will be called Gods, and but men Wee*; Л.Байт модернізує й конкретизує образи через *Daedalus, Argonauts' mad ambition, to tame the sea*, тобто застосовує модуляцію та конкретизацію.

У ілюстрованому матеріалі порівняння, побудоване як історична антитеза: вчинок героя зіставляється з учинком консула, приниженого в Кавдинських ущелинах. Формула *Não fez o Cônsul tanto.../Este.../Estoutro...* показує нарощення жертви: консул віддає лише себе, тоді як інший герой — себе, дітей і невинну дружину.

У німецьких перекладах [дод. D, приклади 72a, 72b, 72c] порівняльна структура збережена, але з різною мірою: Й.Я.К.Доннер додає оцінну вставку *konnt' er Größres geben?*, К.Айтнер передає зіставлення стриманіше й ближче до

оригіналу, а Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер посилюють оцінність через *Nicht größer wahrlich... i kann man mehr wohl geben?*.

В англійських перекладах [дод. Е, приклади 72a, 72b, 72c] В.Дж.Міккль істотно компресує порівняння, залишаючи лише загальну антитезу між римським консулом і лузитанським героєм; Р.Феншоу найповніше зберігає історичну основу й логіку зіставлення: *Caudine Gallows, Samnites, Under... y oak, himself, his... Children and guiltless Spouse*; Л.Вайт також зберігає структуру порівняння, але модернізує синтаксис і уточнює історичний контекст: *Consul Postumius, Caudine Forks, Samnites*.

Так, у німецьких перекладах гіперболи й порівняння здебільшого зберігають риторичну масштабність оригіналу, хоча Ф.А.Кунь і К.Т.Вінклер частіше підсилюють її через ампліфікацію й модуляцію. В англійських перекладах найближчим до структури оригіналу є Р.Феншоу; В.Дж.Міккль частіше вдається до компресії або міфологічної заміни, а Л.Вайт поєднує збереження змісту модернізацією, конкретизацією й модуляцією тексту.

Таким чином, аналіз семантичного та художньо-стилістичного рівнів епопеї «Лузіади» засвідчив, що найчастотнішими перекладацькими трансформаціями у досліджуваному матеріалі виступають реметафоризація, стилістична компенсація, ампліфікація, функціональна еквівалентність, модуляція та часткова семантична адаптація. Німецькі переклади Й.Я.К.Доннера, К.Айтнера, а також Ф.А.Куня і К.Т.Вінклера переважно тяжіють до збереження метафоричної, епітетної та персоніфікованої структури оригіналу, хоча окремі образи можуть підсилюватися або частково нейтралізуватися. Англійські переклади В.Дж.Міккля, Р.Феншоу та Л.Вайта демонструють ширший діапазон перекладацьких рішень: від реметафоризації та стилізації до деметафоризації, компресії та модернізації образної системи. Водночас усі досліджувані переклади прагнуть відтворити багаторівневу художню систему твору Камоенса, зберігаючи символічну, емоційно-стилістичну та історико-культурну багатозначність епопеї.

Висновки до четвертого розділу

Епопея Луїса де Камоенса «Лузіади» характеризуються складною мовною та художньою організацією, у межах якої поєднуються історичний, міфологічний, релігійний компоненти. Значна концентрація архаїчної лексики, онімів, військових і морських номінацій, інверсій, герундіїв, складних синтаксичних періодів та художньо-стилістичних засобів безпосередньо пов'язана зі специфікою епосу та формує багаторівневу художню систему твору. Саме тому переклад поеми вимагає не лише передачі змісту, а й відтворення історико-культурного колориту, урочистої інтонації, ритмомелодики та епічної масштабності тексту.

Лексико-семантичний аналіз англійських і німецьких перекладів засвідчив високу концентрацію власних назв, військової, морської, міфологічної, релігійної та архаїчної лексики. Німецькі переклади Й.Я.К.Доннера, К.Айтнера, а також Ф.А.Куня і К.Т.Вінклера загалом тяжіють до функціонально-семантичного збереження ключових лексичних пластів оригіналу. Особливо це помітно у відтворенні онімів, військової та морської лексики, де переважають транскрипція, підбір функціонального еквівалента і помірна конкретизація. Англійські переклади В.Дж.Міккля, Р.Феншоу та Л.Вайта демонструють ширший діапазон рішень: від доволі близького відтворення до ампліфікації, термінологічного уточнення, стилістичного підсилення або часткової нейтралізації історично маркованих одиниць.

Архаїчний пласт у німецьких перекладах здебільшого передається через функціональну архаїзацію, піднесений синтаксис і поетично марковані форми, які створюють ефект історичної дистанції. В англійських версіях ця тенденція є менш однорідною: Р.Феншоу найпослідовніше вдається до формальної архаїзації, В.Дж.Міккль частіше компенсує архаїчність високим епічним регістром, тоді як Л.Вайт переважно нейтралізує застаріле забарвлення, роблячи текст прозорішим для сучасного читача.

Граматичний аналіз засвідчив, що німецькі переклади частіше зберігають складнопідрядність, інверсійний порядок слів і риторично ускладнений синтаксис твору Камоенса. Це дозволяє підтримати урочисту інтонацію та періодичну структуру оригіналу. Англійські переклади, навпаки, демонструють більшу варіативність: Р.Феншоу нерідко зберігає складні синтаксичні моделі, В.Дж.Міккль тяжіє до компресії та динамізації, а Л.Вайт частіше модернізує синтаксис і нормалізує структуру речення. У німецькій традиції помітнішим є прагнення до збереження синтаксичної складності, тоді як в англійській балансування між епічною формою та читацькою доступністю.

На семантичному та художньо-стилістичному рівнях німецькі переклади переважно зберігають метафоричну, епітетну та персоніфіковану структуру оригіналу, хоча окремі образи можуть зазнавати ампліфікації або часткової нейтралізації. Англійські версії виявляють більшу свободу інтерпретації: В.Дж.Міккль часто вдається до ампліфікації, героїзації або деметафоризації, Р.Феншоу тяжіє до архаїзовано-біблійної стилізації та реметафоризації, а Л.Вайт частіше поєднує змістову точність із модернізацією образної системи.

Спільною рисою всіх перекладів є прагнення зберегти символічну багатшаровість поеми, однак ступінь наближення до образної структури оригіналу залишається різним. Англійські й німецькі переклади «Лузіад» репрезентують два різні способи відтворення епічного тексту. Німецькі версії загалом більше тяжіють до збереження структурної, лексичної та стилістичної складності оригіналу, тоді як англійські переклади демонструють ширший спектр адаптаційних, стилізаційних і компенсаторних стратегій. Водночас усі переклади підтверджують, що відтворення епопеї Камоенса потребує поєднання семантичної точності, історико-культурної чутливості та художньої реконструкції епічного дискурсу в межах цільової літературної традиції.

ВИСНОВКИ

Художній переклад архаїчного епічного тексту становить один із найскладніших різновидів міжмовної та міжкультурної комунікації, оскільки передбачає необхідність одночасного відтворення змістового, стилістичного, риторичного, історичного та культурного рівнів оригіналу. Особливо виразно ця проблема проявляється у випадку ренесансної епопеї, де мовна організація тексту нерозривно пов'язана з історичною епохою, гуманістичним світоглядом, античною традицією та формуванням національної літературної норми. Саме тому переклад епопеї «Лузіади» Луїса де Камоенса потребує комплексного підходу, який враховує не лише лексико-граматичну структуру твору, але й особливості його поетики, жанрової природи та історико-культурного функціонування.

Художній текст є багаторівневою естетико-комунікативною структурою, у межах якої взаємодіють мовні, стилістичні, прагматичні та культурні компоненти. Переклад такого тексту не може зводитися до буквальної передачі мовних одиниць іншою мовою, оскільки художній твір функціонує як складна система образів, асоціацій, риторичних конструкцій та культурних смислів. Особливого значення у цьому контексті набувають категорії підтексту, конотативності, символічності та історичної маркованості, адже саме вони значною мірою формують естетичний вплив твору на читача. Внаслідок цього художній переклад постає не механічним процесом відтворення тексту, а актом творчої інтерпретації та реконструкції художнього світу оригіналу.

Епопея як жанр характеризується поєднанням історичного наративу, урочистої стилістики, героїчного пафосу та складної риторичної організації тексту. Ренесансний епос XVI століття функціонує не лише як художній твір, але й як форма репрезентації історичної пам'яті, державної величі та національної самоідентифікації. Саме тому мовна структура подібних творів тісно пов'язана з культурною та історичною специфікою епохи. Для епопеї «Лузіади» характерними є висока концентрація архаїчної лексики,

латинізованих синтаксичних конструкцій, міфологічних алюзій, історичних реалій та урочистої епічної образності. Усе це безпосередньо впливає на перекладацькі рішення та визначає складність відтворення поеми іншими мовами.

Феномен множинності перекладів є однієї із ключових категорій сучасного перекладознавства. Аналіз наукових праць українських та зарубіжних дослідників дозволив встановити, що співіснування кількох перекладацьких версій одного твору є закономірним наслідком інтерпретаційної природи художнього перекладу. Кожна нова перекладацька версія відображає мовну норму, літературні тенденції, культурний контекст та перекладацькі стратегії своєї епохи. Український термін «множинність перекладів» та західні поняття *retranslation/retraduction* фактично описують один і той самий перекладознавчий феномен, однак акцентують увагу на різних його аспектах: результативному та процесуальному. Подібний підхід став важливим теоретичним підґрунтям для подальшого міжмовного зіставлення перекладів епопеї Камоенса.

Аналіз ілюстративного матеріалу дозволив встановити, що переклад епопеї супроводжується значною кількістю перекладацьких трансформацій, пов'язаних із необхідністю адаптації архаїчного тексту до мовної та культурної системи реципієнта. Найчастотнішими серед них виявилися модуляція, стилістична компенсація, контекстуальна адаптація, функціональна еквівалентність, ампліфікація та часткова нейтралізація окремих історично маркованих елементів.

Лексико-семантичний аналіз засвідчив, що однією з центральних особливостей поеми є висока концентрація власних назв, серед яких переважають антропоніми, топоніми, космоніми та мітоніми. Подібний онімний простір формує масштабну художню модель світу, де поєднуються історія Португалії, антична традиція та ренесансний гуманістичний світогляд. Перекладачі переважно відтворюють подібні одиниці шляхом транскрипції, підбору відповідника або функціональної еквівалентності. Водночас різні мовні

традиції демонструють різний ступінь архаїзації та стилістичної урочистості. Український переклад тяжіє до збалансованого поєднання історичного колориту та зрозумілості тексту, романські переклади частіше зберігають латинізовану ускладнену структуру оригіналу, тоді як германські версії нерідко посилюють монументальність епічного стилю через використання піднесеної книжної лексики та біблійно-епічних конструкцій.

Окрему групу лексики становлять військові та морські номінації, які формують одну з ключових семантичних домінант епопеї. Перекладачі доволі часто вдаються до ампліфікації, стилістичного підсилення або контекстуальної адаптації подібної лексики. Подібні трансформації пов'язані з прагненням зберегти масштабність епічного дискурсу та емоційно-патетичний характер твору. Водночас у різних перекладах простежуються відмінності у ступені історичної стилізації: окремі перекладачі орієнтуються на максимальне збереження архаїчного колориту, інші ж прагнуть зробити текст ближчим до сучасної літературної норми.

Граматичний аналіз досліджуваного матеріалу показав, що однією з найхарактерніших рис поеми є складна синтаксична організація тексту. У «Лузіадах» регулярно функціонують інверсії, багатокomпонентні складнопідрядні конструкції, герундії та дієприкметники, а також синтаксичний паралелізм. Подібна організація тексту формує урочисту інтонацію епічного дискурсу та створює ефект безперервного руху й масштабності оповіді. Український переклад переважно прагне зберегти синтаксичну структуру оригіналу, поєднуючи її з відносною прозорістю тексту. Романські переклади демонструють більшу структурну близькість до португальського оригіналу, що зумовлено типологічною спорідненістю мов. Натомість германські переклади значно частіше вдаються до перебудови синтаксичних конструкцій, компресії або поділу складних періодів з метою полегшення рецепції тексту.

Особливу складність для перекладачів становили герундіальні та дієприкметникові конструкції, характерні для ренесансної португальської

поезії. Подібні одиниці найчастіше відтворюються через граматичну заміну або перебудову синтаксичної структури речення. Подібні трансформації підтверджують, що у випадку перекладу епічного тексту функціонально-стилістична адекватність часто виявляється важливішою за формальну граматичну відповідність.

Семантичний та художньо-стилістичний аналіз поеми засвідчив високу концентрацію метафор, епітетів, персоніфікацій, порівнянь, риторичних звертань та гіпербол. Образна система твору ґрунтується на поєднанні морської, космічної, військової та міфологічної символіки, що формує масштабну художню модель світу. У процесі перекладу подібні образи переважно відтворюються шляхом реметафоризації, функціональної еквівалентності та стилістичної компенсації. Водночас окремі перекладачі нерідко вдаються до часткової нейтралізації або культурної адаптації образів відповідно до норм цільової літературної традиції.

Кожна мовна група виробляє власну модель відтворення ренесансного епосу. Романські переклади загалом демонструють більшу структурну та стилістичну близькість до португальського оригіналу, що пояснюється спільністю мовного походження та культурної традиції. Германські переклади частіше орієнтуються на романтичну або біблійно-епічну модель стилізації, посилюючи монументальність і патетичність тексту. Український переклад займає проміжне положення між збереженням історичного колориту та прагненням до природності художнього мовлення, що дозволяє поєднати ренесансну стилістику з нормами сучасної української літературної мови.

Множинність перекладів створює можливість простежити різні моделі інтерпретації одного й того самого твору в межах різних мовних та культурних систем. Кожна перекладацька версія репрезентує окремий спосіб осмислення епічного тексту та відображає вплив літературної традиції, історичної епохи й індивідуального стилю перекладача. Унаслідок цього переклад епопеї «Лузіади»

постає не як завершений або остаточний результат, а як відкритий процес постійного культурного переосмислення ренесансної епопеї.

Переклад архаїчного епічного тексту потребує комплексного підходу, який враховує взаємодію мовного, стилістичного, історичного та культурного рівнів твору. Аналіз українських, романських та германських перекладів епопеї Луїса де Камюенса продемонстрував, що відтворення ренесансної епопеї неможливе без застосування широкого спектра перекладацьких трансформацій, спрямованих на збереження епічної масштабності, історичного колориту та художньої структури тексту. Таким чином, проблема перекладу епосу залишається актуальною для сучасного перекладознавства та відкриває перспективи для подальших міжмовних і міжкультурних досліджень художнього перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк М. Т. Доля українських інтерпретацій Шекспірового “Гамлета”. Григорій Кочур і український переклад : матеріали міжнар. наук.-практ. 55 конф, Київ, Ірпінь, Україна, 27 жовт. 2002–29 жовт. 2003. Київ : ВТФ "Перун", 2004. С. 203–206.
2. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
3. Білоус П. В. Вступ до літературознавства : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011. 336 с.
4. Василик А. Р. Стратегія М. Рудницького в контексті історії українського художнього перекладу ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 перекладознавство / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2012. 274 с.
5. Вронська О. М. Особливості функціонування особового інфінітиву в давній та сучасній португальській мові. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2003. вип. 3436 : Іноземна філологія. С. 71–74.
6. Вронська О. М. “Лузіади” Луїса де Камоенса – новий епос нової держави. Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2005. вип. 14. С. 46–52.
7. Вронська О. М. Про деякі лексико-граматичні та стилістичні особливості давньопортугальської поезії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 1998. вип. 27 : Іноземна філологія. С. 34–35.
8. Галич О., Назарець В., Васильев Є. Теорія літератури : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2005.
9. Галян О. В. Теорія і практика перекладу : навч.-метод. видання. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 52 с.
10. Жердинівська М. І. Луїс ді Камоенс. Всесвіт. 1997. вип. 9. С. 122.

- 11.Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
- 12.Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. 543 с.
- 13.Коломієць Л. В. Перекладознавчі семінари: актуальні теоретичні концепції та моделі аналізу поетичного перекладу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. Київ : Київський університет, 2011. 527 с.
- 14.Коломієць Л. В. Моделювання процесу перекладу поетичного тексту й типологізація перекладів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2000. вип. 29 : Іноземна філологія. С. 62–65.
- 15.Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб.. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
- 16.Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Вища школа, 1982. 167 с.
- 17.Коптілов В. В. Першотвір і переклад. Роздуми і спостереження. Київ : Дніпро, 1972. 214 с.
- 18.Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) [Текст] : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2017. 447 с.
- 19.Ктитарова Н. К., Воронова З. Ю. Теорія перекладу: навч. посіб. для студентів спец. "Переклад". Дніпродзержинськ : Дніпродзержин. держ. техн. ун-т (ДДТУ), 2014. 310 с.
- 20.Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2014. 288 с.
- 21.Лучук О. М. Різночасовість перекладів одного твору як проблема перекладознавства (На матеріалі укр. Перекладів Шекспірової драми "Троїл і Крессиди") : дис. ... канд. філол. наук : 035 / Львівський державний. університет імені І.Франка. Львів, 1996. 233 с.

22. Лісовська А. О. Проблематика визначення поняття «текст» в наукових дослідженнях. Challenges of philological sciences, intercultural communication and translation studies in Ukraine and Eu countries, Венеція, Італія, 30–31 жовт. 2020. Рига : Publishing House “Baltija Publishing”, 2020. С. 150–153.
23. Михайличенко Г. Б. Вступ до літературознавства: Навчальний посібник. Сімферополь, 2011. 214 с.
24. Наливайко Д. С., Денисова Т. Н., Дубініна О. В. Національні варіанти літературної компаративістики. Київ : Видавничий дім «Стилос», 2009. 750 с.
25. Орличенко О. В. Відображення мовної картини світу в іспанській літературі ранніх періодів формування.. Мовні і концептуальні картини світу. 2003. С. 274–280.
26. Орличенко О. В. Синтетичні та аналітичні форми умовного способу в іспанській науковій прозі. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2003. С. 24–27.
27. Орличенко О. В. Передача португальських прислів'їв і приказок засобами української мови. Мовні і концептуальні картини світу.. 2015. вип. 1. С. 484–496.
28. Орличенко О. В. Народна творчість як засіб національної ідентичності (на матеріалі португальських казок). Мовні і концептуальні картини світу. 2018. вип. 2. С. 202–207.
29. Орличенко О. В. Героїчний епос як відображення картини світу Іспанії Раннього Середньовіччя. Мовні і концептуальні картини світу. 2005. вип. 18. С. 31–36.
30. Орличенко О. В. Актуальність діахронічних досліджень романських мов. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2005. вип. 6. С. 180–185.
31. Орличенко О. В. Лінгвістичні особливості португальської епічної поеми XVI ст. (на матеріалі "Лузіад" Камоенса). Лінгвістичні проблеми Нової Романії. 1992. С. 96–101.

- 32.Павлюк А. Б. Феномен множинності перекладу в контексті питань сучасного мовознавства. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. вип. 45. С. 190–197.
- 33.Пермінова А. В. Множинність поетичного перекладу. Нова філологія. 2011. вип. 45. С. 226–229.
- 34.Радчук В. Д. Протей чи янус? Про різновиди перекладу. Всесвіт. 2004. Т. 7. С. 36–46.
- 35.Ребрій О. В. Пригоди Аліси в Україні, або про множинність сучасних перекладів. Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. 2009. Т. 3. С. 190–205.
- 36.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Черкаси, 2017. 890 с.
- 37.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
- 38.Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова філологія*. 2012. вип. 51. С. 201–208.
- 39.Ситар Р. А. Множинність перекладів як варіативність відтворення жанрово-стилістичних особливостей часово віддаленого першотвору. Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія. 2014. вип. 692693. С. 237–240.
- 40.Смущинська І. В. Художній текст як об'єкт лінгвістичного пошуку. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2006. вип. 9. С. 262–268.
- 41.Смущинська І. В. La sémantique, la poétique et la traductibilité des archaïsmes. Стиль і переклад. 2016. вип. 1. С. 91–123.
- 42.Смущинська І. В. Індивідуальний стиль письменника та проблеми семантичного перетворення слів у його мовній системі. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2003. вип. 30 : Іноземна філологія. С. 38–41.

- 43.Смущинська І. В. До проблеми суб'єктивної модальності у структурі художнього тексту. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2000. вип. 29 : Іноземна філологія. С. 15– 17.
- 44.Смущинська І. В. Модальність тексту та художня інформація. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2003. вип. 3436 : Іноземна філологія. С. 54–58.
- 45.Трищенко І. В. Про роль стилістичного аналізу в інтерпретації поетичних творів. Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. 2003. вип. 3436 : Іноземна філологія. С. 20–22.
- 46.Трищенко І. В. Про деякі особливості функціонування звертань у художньому тексті.. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2000. вип. 29. С. 43–44.
- 47.Чередниченко О. І. Про мову і переклад.. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
- 48.Чередниченко О. І. Переклад. Культура. Ідентичність. Київ : Заславський О.Ю., 2017. 223 с.
- 49.Чередниченко О. І., Коваль Я. Г. Теорія і практика перекладу. Французька мова. Київ : Либідь, 1995. 320 с.
- 50.Чорна Н. В., Вронська О. М. Estrategias comunicativas el texto literario: análisis y comentario. Навчальний посібник.. Київ : Освіта України, 2012. 201 с.
- 51.Albalawi A. F. Motivations and Influences in English Retranslations of the Holy Qur'an: A Diachronic Analysis (1649–2016). Dragoman. 2025. iss. 21. P. 165–191.
- 52.Albudairi Y. Examining Language Variety as a Way to Determine the Validity of the Retranslation Hypothesis. World Journal of English Language. 2023. iss. 6. P. 31–41.
- 53.Aly Y., Debian R., Seddeek A. Revisiting Andalusian History: Sociocultural Influences on the (Re)translation of Early Arab Narratives. The Southeast Asian Journal of English Language Studies. 2025. iss. 31 : Language, Linguistics, Literature. P. 137–153.

54. A Orthographia da Lingua Portugueza (1736) de Luís Caetano de Lima / C. Assunção et al. Vila Real : Centro de Estudos em Letras / Universidade de Trás-os-Montes e Alto Douro, 2022. 237 p.
55. Bechara E. Análise e história da língua portuguesa: Uma vida entre palavras. Rio de Janeiro : Nova Fronteira, 2022. 256 p.
56. Bell R. T. Translation and translating: theory and practice. London/New York : Longman, 1991. 298 p.
57. Berman A. La retraduction comme espace de la traduction. Palimpsestes. 1990. Vol. 4. P. 1–7. URL: <http://journals.openedition.org/palimpsestes/596> (access date: 20.05.2026).
58. Berman A. La traduction des œuvres anglaises aux xviiie et xixe siècles : un tournant. Palimpsestes. 1993. Vol. 6. P. 15–21. URL: <http://journals.openedition.org/palimpsestes/753> (access date: 20.05.2026).
59. Bozzo Moreira C. Double bind e o (não) lugar da tradução. Revista Lumen. 2021. Vol. 6, iss. 11. P. 7–19.
60. Buzzetti C. La Bibbia Come Testo Letterario da Tradurre. Meta. 1987. Vol. 32, iss. 1 : Journal des traducteurs. P. 55–63.
61. Castro I. Curso de História da Língua Portuguesa. Lisboa : Universidade Aberta, 1991. 335 p.
62. Charaudeau P. Langage et discours. Paris : Hachette Université, 1983. 176 p.
63. Chartier R. Mobilidade dos textos e diversidade das línguas: Traduzir nos séculos XVI e XVII. Varia Historia. 2019. Vol. 35. P. 413–441.
64. Deane S. Flaubert and the retranslation of Madame Bovary. Flaubert et la traduction. 2011. iss. 6 : Traductions comparées.
65. Faria i Sousa M. Lusíadas / de Luis de Camoens... ; comentadas por Manuel de Faria i Sousa, Cavallero de la Orden de Christo, i de la Casa Real. Madrid : Iuan Sanchez, 1639. 1370 p.

66. Gambier Y. Stratégies et tactiques en traduction et interprétation. Efforts and Models in Interpreting and Translation Research. 2008. Vol. 80 : Benjamins Translation Library (BTL). P. 63–82.
67. Grycan M. Traduire mieux que son prédécesseur. Le concept de « rivalité » comme un facteur inspirant le phénomène de la série de traductions, sur l'exemple d'Alice's Adventures in Wonderland. Academic Journal of Modern Philology. 2025. Vol. 25. P. 203–212.
68. Guerini A., Catherine Torres M.-H., Costa W. C. Literatura e Tradução: Textos selecionados de José Lambert. Rio de Janeiro : 7Letras, 2011. 222 p.
69. Hirashima C. K. A importância da tradução intersemiótica para os estudos tradutológicos. Revista Todas as Letras. 2009. iss. 2. P. 82–89.
70. Koskinen K. Wielogłos w serii przekładowej. Retranslating Joyce for the 21st century. Przekładaniec. 2021. iss. 43. P. 183–188.
71. Lavaert S. The traite Des trois imposteurs: A philosophical plot, or translation as strategy of enlightenment. Cadernos de Tradução. 2019. iss. 39. P. 73–93.
72. Monti E., Schnyder P. La retraduction, un état des lieux. Autour de la retraduction : Perspectives littéraires européennes. 2011. Orizons. P. 9–20.
73. Monti E., Schnyder P. La retraduction, un état des lieux. Autour de la retraduction : Perspectives littéraires européennes. 2011. Orizons. P. 9–20.
74. Newmark P. Approaches to Translation. Cambridge : Prentice Hall, 1988. 200 p.
75. Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis. Amsterdam/New York : Rodopi, 2005. 274 p.
76. Pujol D. Three Translators in Search of an Author: Linguistic Strategies and Language Models in the (Re)translation of Shakespeare's Plays into Catalan. Multicultural Shakespeare Translation Appropriation and Performance. 2017. iss. 16. P. 41–59.
77. Rodrigues Júnior A. S. Abordagens discursivas dos estudos da tradução. Polissema. 2006. P. 41–64.

78. Salar J. C. La equivalencia en la traducción de UF idiomáticas en El amor en los tiempos del cólera y su traducción al inglés. Sendebarr. 2025. Vol. 36 : Revista de Traducción e Interpretación. P. 48–67.
79. Saraiva A. J. Estudos sobre a arte d'Os Lusíadas. Lisboa : Gradiva, 1992. 145 p.
80. Snell-Hornby M. The Turns of Translation Studies: New paradigms or shifting viewpoints?. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. 220 p.
81. Snell-Hornby M. Sprechbare Sprache – Spielbarer Text. Zur Problematik der Bühnenübersetzung. R.J. Watts und U. Weidmann (Hgg.). 1984. Modes of Interpretation. Essays Presented to Ernst Leisi on the Occasion of his 65th birthday. P. 101–116.
82. Sousa Garcia T. Englishing The Lusiad. Richard Fanshawe's translation of Os Lusíadas and its relation with the contemporary English political context : Ph.D. dissertation / University of Kent / University of Porto. 2016. 217 p.
83. Souza J. P. Teorias da tradução: uma visão integrada. Revista de Letras. 1998. Vol. 1, iss. 19. P. 51–67.
84. Teyssier P. História Da Língua Portuguesa. São Paulo : WMF Martins Fontes, 2018. 148 p.
85. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam : John Benjamins Pub. Co., 1995. 311 p.
86. Toury G. Translation Across Cultures. Bahri Publications Private Limited, 1987. 117 p.
87. Venuti L. The translator's invisibility: the history of translation studies. London : Routledge, 1995. 368 p.
88. Venuti L. Retranslations: The Creation of Value. Bucknell Review. 2003. iss. 47. P. 25–39.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ:

89. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 7-ме вид. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

90. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища шк., 1985. 360 с.
91. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. Івано-Франківськ : Сімік, 2011. 272 с.
92. Енциклопедія Сучасної України URL: <https://esu.com.ua/>
93. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
94. СУМ. Словник української мови в 11 томах (онлайн-версія). URL: <http://sum.in.ua/>
95. СУМ. Словник української мови в 20 томах (онлайн-версія). URL: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>
96. Cambridge Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
97. Centre national de ressources textuelles et lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/>
98. Dicio. Dicionário Online de Português. URL: <https://www.dicio.com.br/>
99. E-Dicionário de Termos Literários URL: <https://edtl.fcsh.unl.pt/>
100. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/>
101. Glosbe. URL: <https://glosbe.com/>
102. Larousse. Dictionnaire bilingue: français-anglais. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-anglais>
103. Merriam-Webster URL: <https://www.merriam-webster.com/>
104. Priberam. Dicionário Online. URL: <https://dicionario.priberam.org>
105. Trésor de la langue française informatisée. URL: <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Камоєнс Л. Лузіади. Поема : (перекл. з порт. М. Литвинця). Київ : Дніпро, 1987. 447 с.

2. Camões L. Die Lusiaden. Heroisches-episches Gedicht : (aus dem portugiesischen von Karl Eitner). Leipzig/Wien : Hildburghausen :Bibliographisches Institut, 1869. 270 p.
3. Camões L. Die Lusiaden : (unter zugrundelegung der uebersetzung von F.A. Kuhn und K. Th. Winkler). Stuttgart : J.G. Cotta, 1886. 260 p.
4. Camões L. Die Lusiaden : (deutsch in der versart der portugiesischen urschrift, von J. J. C. Donner). Leipzig : Fues's verlag, 1869. 410 p.
5. Camoens L. Les Lusiades ou Les Portugais. Poème en dix chants : (traduction de J. B. J. Millié). Paris : Charpentier, 1862. 444 p.
6. Camões L. Les Lusiades : (traduit par François Ragon). Paris : Cn. Gosselin, 1842. 154 p.
7. Camões L. Les Lusiades : (traduction en vers français de A. de Cool). Rio de Janeiro : Typ. G. Leuzinger & Filhos, 1876. 344 p.
8. Camoens L. Los Lusíadas : (traducción al castellano por d. Lamberto Gil). Madrid : Luis Navarro, 1887. 480 p.
9. Camões L. Los Lusíadas de Luis de Camoens : (introducciones, traducción y adaptacion: José Martinez T.). México : CONAFE, 1982. 102 p.
10. Camões L. Os Lusíadas : (edición bilingüe, portugués-español, de Miguel Garci-Gomez). URL:
<https://people.duke.edu/~garci/garcitextos/CAMOENS-LUIS/OS-LUSIADAS/OS-LUSIADAS.HTM>.
11. Camões L. Os Lusíadas. Porto : Porto editora, 1997. 642 p.
12. Camoens L. The Lusiad : (translated by Richard Fanshawe). Cambridge : Harward university press, 1940. 344 p.
13. Camões L. The Lusiad or the discovery of India, an Epic Poem : (translated by William Julius Mickle). London : George Bell and sons, 1877. 475 p.
14. Camões L. The Lusíads : (translated with an introduction and notes by Landeg White). New York : Oxford University Press, 1997. 764 p.

RESUMO

O trabalho é dedicado ao estudo das estratégias de reprodução das particularidades linguísticas da epopeia portuguesa do século XVI *Os Lusíadas*, de Luís de Camões, nas traduções para ucraniano, espanhol, francês, inglês e alemão. A investigação centra-se nos elementos lexicais, gramaticais, sintáticos, semânticos, estilísticos e culturalmente marcados do texto épico, bem como nas regularidades da sua reprodução no âmbito de diferentes tradições tradutórias. A análise parte da compreensão da tradução literária como uma forma complexa de comunicação intercultural, na qual o tradutor deve transmitir não apenas o conteúdo do original, mas também a sua organização artística, histórica, retórica e cultural.

A atualidade do tema decorre da importância crescente dos estudos sobre a tradução de textos literários historicamente marcados, em especial de obras clássicas pertencentes a épocas culturais distantes. A epopeia *Os Lusíadas* apresenta uma estrutura linguística particularmente complexa, determinada pelo contexto do Renascimento português, pela tradição épica europeia, pela herança clássica e pela experiência histórica das descobertas marítimas. A obra combina o discurso heroico, a mitologia antiga, a temática histórico-nacional, a retórica solene e a poética humanista, o que torna a sua tradução uma tarefa especialmente exigente.

O objetivo do trabalho consiste em identificar e caracterizar as estratégias de reprodução das particularidades linguísticas da epopeia camoniana nas traduções ucraniana, espanhola, francesa, inglesa e alemã. Para alcançar este objetivo, foram analisadas as características do texto literário como objeto de estudo tradutológico, a especificidade linguística, genológica e histórico-cultural da epopeia, o fenómeno da multiplicidade de traduções, bem como as particularidades linguísticas de *Os Lusíadas*. Foi ainda realizada uma análise comparativa das soluções tradutórias aplicadas à reprodução de arcaísmos, léxico historicamente marcado, nomes próprios, estruturas retóricas, construções gramaticais e sintáticas, imagens poéticas e dominantes estilísticas.

O objeto da investigação é a epopeia portuguesa *Os Lusíadas* e as suas traduções para ucraniano, espanhol, francês, inglês e alemão. O предмет do estudo são as particularidades linguísticas e tradutológicas da reprodução do discurso épico renascentista nas versões traduzidas da obra. A base teórico-metodológica da investigação assenta nos estudos ucranianos e estrangeiros dedicados à tradução literária, à teoria do texto artístico, à linguoestilística, à literatura comparada, à retradução e à comunicação intercultural.

No trabalho foram utilizados métodos científicos gerais e métodos especializados de análise tradutológica. Os métodos de análise, síntese, comparação e generalização permitiram sistematizar os fundamentos teóricos da investigação. O método de amostragem contínua foi aplicado à constituição do corpus ilustrativo com base nos dez cantos da epopeia. A análise comparativa de tradução, o método contextual, a análise linguoestilística e elementos de análise componente permitiram identificar as regularidades de reprodução dos elementos linguísticos, semânticos e estilísticos do original nas diferentes traduções.

O primeiro capítulo é dedicado aos fundamentos teóricos da investigação. Nele são examinadas as principais abordagens ao texto literário como objeto de análise tradutológica, a especificidade da tradução de textos arcaicos, a natureza genológica da epopeia e o fenómeno da multiplicidade de traduções. A atenção é igualmente dirigida à figura de Luís de Camões e à singularidade linguístico-estilística da sua epopeia. Demonstrou-se que *Os Lusíadas* constituem uma obra de organização complexa, na qual interagem o léxico arcaico e latinizado, as construções sintáticas de origem retórica, a imagética mitológica, os elementos históricos e geográficos, bem como a solenidade própria do discurso épico renascentista.

O segundo capítulo centra-se na análise da tradução ucraniana de *Os Lusíadas*, realizada por Mykhailo Lytvynets. A investigação mostrou que esta versão tende a conservar o carácter heroico, a solenidade retórica e a densidade imagética do original, recorrendo, ao mesmo tempo, a adaptações necessárias para assegurar a naturalidade do texto em ucraniano. No plano lexical e semântico, observou-se a preservação de

grande parte dos nomes próprios, das referências mitológicas, do léxico marítimo, militar e religioso. No plano gramatical e sintático, destacam-se a reestruturação de períodos complexos, a substituição de formas não pessoais e a adaptação da ordem das palavras às normas da língua ucraniana. No plano semântico e estilístico, a tradução recorre frequentemente à compensação estilística, à remetaformização, à amplificação e ao reforço expressivo.

O terceiro capítulo é dedicado às traduções espanholas e francesas da epopeia. A análise das versões espanholas de L.Gil, M.Garci-Gómez e J.Martínez demonstrou que, devido à proximidade tipológica e histórica entre o português e o espanhol, estas traduções tendem a conservar mais frequentemente a estrutura lexical, sintática e semântica do original. Em muitos casos, os tradutores espanhóis mantêm a ordem dos elementos, a organização retórica e a densidade estilística do texto camoniano. As traduções francesas de F.Ragon, A.de Cool e J.B.J.Millié, por sua vez, revelam maior tendência para a reorganização sintática, a estilização solene, a amplificação e o reforço retórico. Assim, no âmbito das tradições românicas, observam-se duas orientações principais: a proximidade formal e semântica nas versões espanholas e a adaptação estilístico-retórica mais marcada nas versões francesas..

O quarto capítulo analisa as traduções inglesas e alemãs de *Os Lusíadas*. As traduções alemãs de J.J.C.Donner, K.Eitner, F.A.Kuhn e K.T.Winkler tendem a conservar a complexidade sintática, o caráter solene e a organização retórica do original, recorrendo frequentemente à arcaização funcional, à sintaxe elevada e à estilização poética. As traduções inglesas de W.J.Mickle, R.Fanshawe e L.White apresentam maior variedade de soluções tradutórias. R. Fanshawe inclina-se para a arcaização formal e para uma estilização de tonalidade bíblico-épica; W.J.Mickle recorre com frequência à amplificação, à compressão e à reinterpretação heroizante; L.White tende a modernizar a sintaxe e a tornar o texto mais transparente para o leitor contemporâneo.

A análise lexical demonstrou que um dos traços centrais da epopeia é a elevada concentração de nomes próprios, entre os quais se destacam antropónimos,

topónimos, cosmónimos, mitónimos e nomes históricos. Estes elementos formam o espaço histórico, geográfico e mitológico da obra. Nas traduções, são mais frequentemente reproduzidos por meio de transcrição, transliteração, equivalente tradicional ou equivalência funcional. O léxico marítimo e militar constitui outro grupo importante, pois está diretamente relacionado com a temática da viagem, da conquista, da guerra e da expansão portuguesa. A sua reprodução exige frequentemente concretização, amplificação, compensação estilística ou adaptação contextual.

No plano gramatical e sintático, constatou-se que a epopeia apresenta uma elevada concentração de inversões, estruturas subordinadas complexas, gerúndios, infinitivos, participios e períodos retoricamente organizados. Estes elementos criam o ritmo solene e a amplitude discursiva característicos do texto camoniano. Nas traduções, tais construções são reproduzidas de diferentes formas: por conservação estrutural, reorganização sintática, substituição gramatical, compressão, divisão de períodos extensos ou compensação rítmico-estilística. As versões românicas tendem a conservar melhor a proximidade estrutural do original, enquanto as versões germânicas recorrem com maior frequência à reestruturação ou à normalização sintática.

No plano semântico e artístico-estilístico, foram analisadas metáforas, epítetos, personificações, comparações, hipérboles, apóstrofes retóricas e repetições. Estes recursos formam a imagem poética da epopeia e contribuem para a sua monumentalidade. A sua reprodução nas traduções depende não apenas da proximidade linguística, mas também da tradição literária e das escolhas individuais dos tradutores. Entre as transformações mais frequentes destacam-se a equivalência funcional, a remetaformização, a compensação estilística, a amplificação, a modulação, a adaptação semântica e, em alguns casos, a neutralização parcial de imagens culturalmente marcadas.

Os resultados da investigação confirmam que a multiplicidade de traduções é uma categoria fundamental para a análise de obras clássicas. Cada versão de *Os*

Lusíadas representa uma interpretação própria do texto camoniano e reflete as normas estéticas, linguísticas e culturais da tradição em que foi criada. A tradução ucraniana procura equilibrar a fidelidade ao original com a naturalidade do discurso poético ucraniano. As traduções espanholas demonstram maior proximidade formal e semântica. As versões francesas destacam-se pela estilização retórica e pela reorganização expressiva. As traduções alemãs preservam com frequência a densidade sintática e a solenidade épica, enquanto as inglesas revelam uma ampla variedade de estratégias, desde a arcaização e a estilização bíblico-épica até à modernização e à adaptação.

Conclui-se que a tradução da epopeia renascentista constitui um processo complexo, no qual interagem fatores linguísticos, estilísticos, históricos, culturais e interpretativos. A reprodução adequada de *Os Lusíadas* exige do tradutor não apenas competência linguística, mas também compreensão da tradição épica europeia, da cultura portuguesa do século XVI, da poética camoniana e das normas da cultura de chegada. A análise comparativa das traduções demonstra que nenhuma versão pode ser considerada definitiva, pois cada uma atualiza o texto de Camões de acordo com uma determinada época, tradição literária e estratégia tradutória.

O valor teórico do trabalho reside no aprofundamento dos estudos sobre a tradução literária de textos arcaicos, a multiplicidade de traduções e a receção intercultural da literatura renascentista. O valor prático consiste na possibilidade de utilização dos resultados em cursos de teoria e prática da tradução literária, tradutologia, linguoestilística, literatura portuguesa e literatura comparada, bem como em futuras investigações dedicadas à tradução de textos poéticos, épicos e historicamente marcados.

Palavras-chave: tradução literária, epopeia, multiplicidade de traduções, estratégias tradutórias, *Os Lusíadas*, comunicação intercultural.

ДОДАТКИ

Додаток А. Фрагменти епопеї «Лузіади» Луїса де Камоенса
в оригіналі й українському перекладі Михайла Литвинця

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
1.	E também as memórias gloriosas Daqueles Reis que foram dilatando A Fé, o Império, e as terras viciosas De África e de Ásia andaram devastando, E aqueles que por obras valerosas Se vão da lei da Morte libertando, Cantando espalharei por toda parte, Se a tanto me ajudar o engenho e arte. [11, c. 71]	Отож, віддам я шану заразом Державцям тим, які в блаженні роки По Африці та в Азії кругом Скорили землі, де цвіли пороки; І тим, які відвагою й добром Безсмертя здобули, як дар високий. Нехай мистецтво й геній в наші дні Поможуть їх звеличити мені.[1, с. 17]
2.	E vós, ó bem nascida segurança Da Lusitana antiga liberdade, E não menos certíssima esperança De aumento da pequena Cristandade; Vós, ó novo temor da Maura lança, Maravilha fatal da nossa idade, Dada ao mundo por Deus, que todo o mande, Pera do mundo a Deus dar parte grande; [11, c. 72]	А ви, королю добрий, хто воздвиг Опору лузітанської свободи, Нова надіє наших днів нових І християнства, що зове до згоди; Ви – пострах для нападників отих, Святої віри розповсюдник гордий, Наданий богом світові на те, Що ви й півсвіту богам дасте.[1, с. 18]
3.	Nem deixarão meus versos esquecidos Aqueles que nos Reinos lá da Aurora Se fizeram por armas tão subidos, Vossa bandeira sempre vencedora: Um Pacheco fortíssimo e os temidos Almeidas, por quem sempre o Tejo chora, Albuquerque terrível, Castro forte, E outros em quem poder não teve a morte. [11, c. 74]	І незабутні оживуть в піснях Ті, що в Аврори царстві, як я стежу, Несли крізь війни ваш звияжний стяг, Чийм героїзмом душу я бентежу: Пашеку смілий і страшний в боях Алмейда, за якими плаче Тежу, І Каштру, й Албукеркі, що як твердь,– Над ними, мужніми, не владна й смерть. [1, с. 21]
4.	Já lhe foi (bem o vistes) concedido, Cum poder tão singelo e tão pequeno, Tomar ao Mouro forte e guarnecido Toda a terra que rega o Tejo ameno. Pois contra o Castelhana tão temido	Хоч мало воїнів було у нього,– Ви знаєте, й про це гучить яса,– Відвоював у мавра він страшного Рівнини Тежу, де врожай звиса; І супроти кастільця, теж грізного,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Sempre alcançou favor do Céu sereno: Assi que sempre, enfim, com fama e glória, Teve os troféus pendentes da vitória. [11, c. 77]	Йому сприяли завжди небеса; Злічити важко всі його трофеї, Що з перемоги він бере свої. [1, с. 25]
5.	Quvido tinha aos Fados que viria Ua gente fortíssima de Espanha Pelq mar alto, a qual sujeitaria Da Índia tudo quanto Dóris banha, E com novas vitórias venceria A fama antiga, ou sua ou fosse estranha. Altamente lhe dói perder a glória De que Nisa celebra inda a memória. [11, c. 78]	Він якось вичитав у книзі Долі, Що від земель іспанських мужній люд Приплине сміло по морським роздоллі До Індії, яку скрашає труд, І ссайвом перемог затьмить поволі Усе, що з давніх років зріло тут; Його ж славетність пропаде минула, Яку ще Нізія не позабула. [1, с. 27]
6.	Enquanto isto se passa na fermosa Casa etérea do Olimpo omnipotente, Cortava o mar a gente belicosa Já lá da banda do Austro e do Oriente, Entre a costa Etiópica e a famosa Ilha de São Lourenço; e o Sol ardente Queimava então os Deuses que Tifeu Co temor grande em pexes converteu. [11, c. 81]	А поки на Олімпі між богів Ишла суперечка і сидів Юпітер, Одважний флот на схід із півдня плив Під знаком світовим небесних літер Між ефіопських славних берегів І Сан-Лоренсу; дув погожий вітер, І сонце сяло в сузір'ї Риб,— Тіфон лишить морський їх змусив глиб. [1, с. 30]
7.	Isto dizendo, manda os diligentes Ministros amostrar as armaduras: Vêm arneses e peitos reluzentes, Malhas finas e lâminas seguras, Escudos de pinturas diferentes, Pelouros, espingardas de aço puras, Arcos e sagitíferas aljavas, Partazanas agudas, chuças bravas. [11, c. 87]	Сказавши це, велить він показати Всі обладунки хитрим посланцям; І гості зрять нагрудники і лаги, Кольчуги й шпаги, звісні ворогам, Щити з гербами, гарні, що й казати, Рушниці, й кулі влучні, й далі там,— Ще стріли й луки (кожен чогось вартий!), Списи надійні й гострі алебарди. [1, с. 39]
8.	Já o raio Apolíneo visitava Os Montes Nabateios acendido, Quando Gama cos seus determinava De vir por água a terra apercebido. A gente nos batéis se concertava Como se fosse o engano já sabido; Mas pôde suspeitar-se fácilmente, Que o coração pressago nunca mente. [11, c. 93]	Вже Аполлонів промінь золотий На гори Набатейські впав зі сходу, Коли зібрався капітан плисти До берега по свіжу прісну воду. Солдати в шлюпках — дружні, мов брати, Мов знали про обман і перешкоду; Але ж це Гама легко передрік, Бо серце не обманює повік. [1, с. 44]
9.	Uns vão nas almadias carregadas,	Одні юрбою збилися на плотах;

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Um corta o mar a nado, diligente; Quem se afoga nas ondas encurvadas, Quem bebe o mar e o deita juntamente. Arrombam as miúdas bombardadas Os pangaio sutis da bruta gente. Destarte o Português, enfim, castiga A vil malícia, pérfida, inimiga. [11, c. 95]	А той береться вплав і тоне в хвилях, Той захлинається, тих топить жаж, Назад жене до берегів похилих. Стріляють португальці по човнах І втікачів разять оскаженілих. Нарешті так покарано було Вороже, підле й віроломне зло. [1, с. 47]
10.	O recado que trazem é de amigos, Mas debaixo o veneno vem coberto, Que os pensamentos eram de inimigos, Segundo foi o engano descoberto. O grandes e gravíssimos perigos, O caminho de vida nunca certo, Que aonde a gente põe sua esperança Tenha a vida tão pouca segurança! [11, c. 98]	В собі ж послання підступи тайло, Немов трутизну запашні квітки,— Його, мов друзі, їм несли зраділо, Ховаючи оманливі думки. О небезпеки, що встають стосило! О шлях життя непевний і хисткий, Де без надії ми довіку блудим, Бо доля плутає дороги людям! [1, с. 51]
11.	Ali tinha em retrato afigurada Do alto e Santo Espírito a pintura, A cândida Pombinha, debuxada Sobre a única Fénix, virgem pura; A companhia santa está pintada, Dos doze, tão torvados na figura Como os que, só das línguas que caíram De fogo, várias línguas referiram. [11, c. 101]	Були на тих розписаних картинах Зображені – святий високий дух, Голубка біла в полисках промінних, Пречиста діва й сяяння докруг; Апостолів дванадцять добродійних, А там – півколо грішників-злодіюг, Що казани розпечені лизали,— Вогонь палахкотів жаркий і сталий. [1, с. 57]
12.	Põe-se a Deusa com outras em direito Da proa capitaina, e ali fechando O caminho da barra, estão de jeito Que em vão assopra o vento, a vela inchando; Põem no madeiro duro o brando peito, Pera detrás a forte nau forçando; Outras em derredor levando-a estavam E da barra inimiga a desviavam. [11, c. 104]	Так само, як вовтузяться мурашки, Надмірну підіймаючи вагу, Під землю тягнуть, хоч і вельми важко, На люту зиму їжу дорогу І, втому поборовши, бідолашки Являють несподівану снагу,— Так німфи не дають зайти у гавань І лузітанам після довгих плавань. [1, с. 61]
13.	Os crespos fios de ouro se esparziam Pelo colo que a neve escurecia; Andando, as lácteas tetas lhe tremiam, Com quem Amor brincava e não se via; Da alva petrina flamas lhe saíam, Onde o Minino as almas acendia.	Спадають коси – ллється золотінь На ніжну шию, що біліша снігу, Хвилюють груди, криючи жарінь,— Амур від того має щемну втіху; От невидиме хлоп'я, мов тінь, Іде за нею, бавлячись потиху;

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Polas lisas colūnas lhe trepavam Desejos, que como hera sê enrolavam. [11, c. 108]	І вгору по колонах ніг чимдуж Бажання підіймається, як плющ. [1, с. 65]
14.	Cum delgado cendal as partes cobre De quem vergonha é natural reparo; Porém nem tudo esconde nem descobre O véu, dos roxos lírios pouco avaro; Mas, pera que o desejo acenda e dobre, Lhe põe diante aquele objecto raro. Já se sentem no Céu, por toda a parte, Ciúmes em Vulcano, amor em Marte. [11, c. 108]	Тонкий сандал їй тіло покриває, Щоб сором приховати від очей, Проте ховає все і не сховає Серпанок, що з лілями, оцей; Але палке бажання викликає Так само і в богів, як і в людей; Уже по небу видно, що вогняна Любов у Марса, ревність – у Вулкана. [1, с. 66]
15.	Que, se o facundo Ulisses escapou De ser na Ogígia Ilha eterno escravo, E se Antenor os seios penetrou Ilíricos e a fonte de Timavo, E se o piadoso Eneas navegou De Cila e de Caribdis o mar bravo, Os vossos, mores cousas atentando, Novos mundos ao mundo irão mostrando. [11, c. 110]	Отож, якщо Улісс доскочив слави, Бо на Огігії рабом не скнів, Якщо Антенор до джерел Тімави Од іллірійських перейшов гаїв, Якщо Бней бурхливим морем, бравий, Між Сціллою й Харібдою проплив, – Повір, твої підданці знамениті Відкриють ще нові світи на світі. [1, с. 68]
16.	De modo, filha minha, que de jeito Amstrarão esforço mais que humano, Que nunca se verá tão forte peito, Do Gangético mar ao Gaditano, Nem das Boreais ondas ao Estreito Que mostrou o agravado Lusitano, Posto que em todo o mundo, de afrontados, Ressuscitassem todos os passados. [11, c. 112]	Побачиш, дочко, як в борні високий Покажуть силу, більшу за людську, Якої зроду світ не взрів широкий Від Гангу по Гвадалквівір-ріку, Ані від хвиль борецьких до Протоки, Що лузитанин вславить, неблизьку. Ось так відомі стали в цілм світі Вони та їхні предки знамениті [1, с. 72]
17.	Dali pera Mombaça logo parte, Aonde as naus estavam temerosas, Pera que à gente mande que se aparte Da barra imiga e terras suspeitosas; Porque mui pouco val esforço e arte Contra infernais vontades enganosas; Pouco val coração, astúcia e siso, Se lá dos Céus não vem celeste aviso. [11, c. 113]	Меркурій вирушає на Момбасу, Де в небезпеці кожен корабель, Аби звеліти їм втекти до часу Від мілини ворожої й земель, Бо мало вміння і немає спасу Од віроломства, хоч ти в нього стрель; Відваги й розуму також замало, Як попередження з небес не спало. [1, с. 73]
18.	Era no tempo alegre, quando entrava	Це радісний був час, і Феб ішов

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	No roubador de Europa a luz Febeia, Quando um e o outro corno lhe aqueitava, E Flora derramava o de Amalteia; A memória do dia renovava O pressuroso Sol, que o Céu rodeia, Em que Aquele a quem tudo está sujeito O selo pôs a quanto tinha feito; [11, c. 117]	До крадія Європи, яснуватий, І Флора перекинула ізнов На землю Амальтеї ріг багатий; І Сонце квапив день, котрий немов Обняв промінням небо синювате, В якому той, хто всім тут володів, Наклав печать на те, що сотворив, [1, с. 77]
19.	Não faltam ali os raios de artifício, Os trémulos cometas imitando; Fazem os bombardeiros seu ofício, O céu, a terra e as ondas atroando; Mostra-se dos Ciclopas o exercício, Nas bombas que de fogo estão queimando; Outros com vozes com que o céu feriam, Instrumentos altíssimos tangiam. [11, c. 121]	Ракети, мов комети, в білий світ, Сяйливо розсипаючись, летіли; Служили бомбардири так, як слід, Оглушуючи небо, землю й хвилі; Стріляли, до гармат піднісши гніт, І ядра, мов циклопи, вогневілі; Відлунюючи в тихих небесах, Звучала музика на кораблях. [1, с. 83]
20.	Cometeram soberbos os Gigantes, Com guerra vã, o Olimpo claro e puro; Tentou Perito e Teseu, de ignorantes, O Reino de Plutão, horrendo e escuro. Se houve feitos no mundo tão possantes, Não menos é trabalho ilustre e duro, Quanto foi cometer Inferno e Céu, Que outrem cometa a fúria de Nereu. [11, c. 127]	Пихаті Велетні зняли війну, Щоб захопить Олімп ясний і чистий; Тесей і з ним Пентей у глибину Зійшли в Плутона володіння млисте. І всякі подвиги, як спом'яну, Звершаються й звершалися колись-то, Не легше пекло й небеса здобуть, Здолати бурю і Нерея лють. [1, с. 91]
21.	Agora tu, Calíope, me ensina O que contou ao Rei o ilustre Gama; Inspira imortal canto e voz divina Neste peito mortal, que tanto te ama. Assi o claro inventor da Medicina, De quem Orfeu pariste, ó linda Dama, Nunca por Dafne, Clície ou Leucotoe, Te negue o amor devido, como soe. [11, c. 130]	Тож, Калліопо, передай мені ти Все, що повів наш Гама королю, Вдихни вогонь у груди знаменитий, А я його у пісню переллю. Хай постає у згадці пломеніти Твій син Орфей, якого я люблю, І Дафна, Клітія чи Левкотея Не зваблять, бо шаную лиш тебе я. [1, с. 93]
22.	Entre este Mar e o Tánais vive estranha Gente, Rutenos, Moscos e Livónios, Sármatas outro tempo; e na montanha Hircínia os Marçomanos são Polónios. Sujeitos ao Império de Alemanha São Saxones, Boémios e Panónios	Живуть між морем, дивні, й Танаїсом Рутенець, московит, лівонець теж, Сармати родом; за Геркінським лісом У Польщі маркоманів ти знайдеш; Саксонці й чехи йдуть горою й низом В імперії Німецькій, що без меж,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	E outras várias nações, que o Reno frio Lava, e o Danúbio, Amásis e Albis rio. [11, c. 131]	І різний люд на Рейні, як ми знаєм, Амізіусі, Ельбі й за Дунаєм. [1, с. 96]
23.	Tem o Tarragonês, que se fez claro Sujeitando Parténope inquieta; O Navarro, as Astúrias, que reparo Já foram contra a gente Mahometa; Tem o Galego cauto e o grande e raro Castelhano, a quem fez o seu Planeta Restituídor de Espanha e senhor dela; Bétis, Lião, Granada, com Castela. [11, c. 133]	У неї ж арагонці, що, мов туча, Скорили неспокійний Парфенон; Наварра і Астурія могутя, Що їй від отоманців як заслон; Галісія – несхитна і беруча; Тож, об'єднавши їх з усіх сторін, Кастілія звеличується рада; Леон із нею, Бетіс і Гранада. [1, с. 99]
24.	Quando, chegando ao fim de sua idade, O forte e famoso Húngaro estremado, Forçado da fatal necessidade, O espirito deu a Quem lho tinha dado. Ficava o filho em tenra mocidade, Em quem o pai deixava seu traslado, Que do mundo os mais fortes igualava: Que de tal pai tal filho se esperava. [11, c. 136]	Коли, доживши до сумних сивин, Угорець, що завзяттям відзначався, Покинув задля інших верховин Цей білий світ і з богом пострічався, Лишився після нього юний син, Який з дитинства бути обіцявся В звитязі схожим на свого вітця, Як був на нього схожий і з лиця. [1, с. 102]
25.	Ó Progne crua, o mágica Medeia! Se em vossos próprios filhos vos vingais Da maldade dos pais, da culpa alheia, Olhai que inda Teresa peca mais! Incontinência má, cobiça feia, São as causas deste erro principais: Cila, por ãa, mata o velho pai; Esta, por ambas, contra o filho vai. [11, c. 137]	О Прокна! О Медея чарівна! Якщо, вбиваючи дітей коханих, Караєте батьків за гріх сповна, – Гріхів Тереси вам не знать поганих! Жадоба і жагучість навісна, – Ось дві причини злочинів нежданих! Убила Сцілла батька за одне, Тереса сина вже за двоє тне! [1, с. 103]
26.	Qual cos gritos e vozes incitado, Pela montanha, o rábido moloso Contra o touro remete, que fiado Na força está do corno temeroso; Ora pega na orelha, ora no lado, Latindo mais ligeiro que forçoso, Até que enfim, rompendo-lhe a garganta, Do bravo a força horrenda se quebranta: [11, c. 140]	Ось так, як накидається порідний Кудлай, що пастуху коритись зник, У горах на бика, гарчить, страхітний, Хоч захищається рогами бик; Не стільки дужий гавкотить, як спритний, Хапає то за вухо, то за бік, Аж поки звалить сильного сміливий, Бере за горло, в запалі жакливий, – [1, с. 108]
27.	Posto que a rica Arábia e que os feroces Heníocos e Colcos, cuja fama	Хоча Аравії багатий край, І славна золотим руном достоту

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	O Véu dourado estende, e os Capadoces E Judeia, que um Deus adora e ama, E que os moles Sofenos e os atroces Cilícios, com a Arménia, que derrama As águas dos dous rios cuja fonte Está noutro mais alto e santo monte, [11, c. 147]	Колхіда, і за нею – пам’ятай! – Ще й Палестина, як перлина Сходу, Кілікія та Сірія, мов рай, Вірменія, що розливає воду Двох річок, джерело яких у грі Дзвенить високо на святій горі, [1, с. 116]
28.	Fez primeiro em Coimbra exercitar-se O valeroso officio de Minerva; E de Helicon as Musas fez passar-se A pisar de Mondego a fértil erva. Quanto pode de Atenas desejar-se Tudo o soberbo Apolo aqui reserva. Aqui as capelas dá tecidas de ouro, Do bácaro e do sempre verde louro. [11, c. 153]	В Коїмбрі, в університетських стінах, Навчання для Мінерви почались, І з Гелікону Музи тут в долинах Гуляти над Мондегу вже зійшлись. Усе, що так подобалось в Афінах, Сам Аполлон в це місто переніс; Покриті золотом вітарі й литаври, Тут зберігаються безсмертні лаври. [1, с. 125]
29.	Já se ia o Sol ardente recolhendo Pera a casa de Tétis, e inclinado Pera, o Ponente, o véspero trazendo, Estava o claro dia memorado, Quando o poder do Mauro, grande e horrendo, Foi pelos fortes Reis desbaratado, Com tanta mortindade que a memória Nunca no mundo viu tão grão vitória. [11, c. 157]	На захід сонце хилиться гаряче, Спішить у дім Фетіди й догоряє; Проміння розливається тремтяче, І вечорова палахтить зоря, І королі зазнали втрат, одначе На їхню користь закінчилась пря Тоді, як день згасав золоторогий, – Такої світ не знає перемоги! [1, с. 131]
30.	Tais contra Inês os brutos matadores, No colo de alabastro, que sustinha As obras com que Amor matou de amores Aquele que depois a fez Rainha, As espadas banhando, e as brancas flores, Que ela dos olhos seus regadas tinha, Se encarniçavam, férvidos e irosos, No futuro castigo não cuidadosos. [11, c. 162]	Так само й грубі вбивці без розмов Інесі білу шию тнуть кинджалом, Вбивають принца нашого любов, Ту, що пізніше на королеву схвалим. Лілейні плечі зчервонила кров, Поникла чиста квітка вічним жалем. Людці, вбиваючи красу святу, І не гадають про майбутню мсту! [1, с. 136]
31.	Podem-se pôr em longo esquecimento As cruezas mortais que Roma viu, Feitas do feroz Mário e do cruento Sila, quando o contrário lhe fugiu. Por isso Lianor, que o sentimento Do morto Conde ao mundo descobriu, Faz contra Lusitânia vir Castela,	Тож і забути ми тоді могли Смертельні жахи, нам відомі з Риму, Жорстокі вчинки Марія, й Сулли Кривавого ненависть невтолиму. То й Леонора жалібна, коли Загинув граф, любов відкрила зриму І змусила Кастілію піти

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Dizendo ser sua filha herdeira dela. [11, c. 166]	На Лузітанію – наш край святий! [1, с. 143]
32.	E da outra ala, que a esta corresponde, Antão Vasques de Almada é capitão, Que depois foi de Abranches nobre Conde; Das gentes vai regendo a sestra mão. Logo na retaguarda não se esconde Das Quinas e Castelos o pendão, Com Joane, Rei forte em toda parte, Que escurecendo o preço vai de Marte. [11, c. 171]	А той, який крило очолив ліве, – Це Вашкіш ді Алмада – сила й гнів! – В майбутньому – Авранський граф щасливий; Командує – лівицю вгору звів. У центрі авангарду, гордівливий, Серед знамен державних і щитів Іде Жоан, чия можуть лицарська Затемнює й гучну яскравість Марса.[1, с. 150]
33.	Sentiu Joane a afronta que passava Nuno, que, como sábio capitão, Tudo corria e via e a todos dava, Com presença e palavras, coração. Qual parida lioa, fera e brava, Que os filhos, que no ninho sós estão, Sentiu que, enquanto pasto lhe buscara, O pastor de Massília lhos furtara, [11, c. 174]	Жоан відчув душею, що страшна Перейру небезпека вже чигала, Адже король, як загула війна, Всіх окриляв, хоч люто йшла навала, Немов левиця, дика і грізна, Яка відчула враз, коли шукала їство для них, що левеняток-сплюх У неї вкрав Массілії пастух, [1, с. 153]
34.	A muitos mandam ver o Estígio lago, Em cujo corpo a morte e o ferro entrava. O Mestre morre ali de Santiago, Que fortissimamente pelejava; Morre também, fazendo grande estrago, Outro Mestre cruel de Calatrava. Os Pereiras também, arrenegados, Morrem, arrenegando o Céu e os Fados. [11, c. 175]	Відходять на похмурі береги Усі, кого підтяв удар кривавий. І ті, кому Сантьяго дорогий, Б'ючись відважно, падають на трави; Вмирав, зло вчинивши навкруги, Жорстокий володар із Калатрави; І зрадники Перейри на мечі Конають, небо й долю кленучи. [1, с. 155]
35.	Eis mil nadantes aves, pelo argento Da furiosa Tétis inquieta, Abrindo as pandas asas vão ao vento, Pera onde Alcides pôs a extrema meta. O monte Abila e o nobre fundamento De Ceita toma, e o torpe Mahometa Deita fora, e segura toda Espanha Da Juliana, má e desleal manha. [11, c. 177]	Мов білі лебеді, здійнявши крила, Фетиду збуривши, стремлять вперед, Лише гудуть наповнені вітрила Там, де Алкід спинив свій муяшій лет. Скориласть їм уже й гора Абіла, Взяли Сеуту, й щезнув Магомет, І звільнена Іспанія кохана Від зрадництва нащадків Хуліана. [1, с. 158]
36.	Manda seus mensageiros, que passaram Espanha, França, Itália celebrada E lá no ilustre porto se embarcaram	Це він послав людей, котрі небавом Іспанію та Францію затим На суднах обігнули й під яскравим

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Onde já foi Parténope enterrada: Nápoles, onde os Fados se mostraram, Fazendo-a a várias gentes subjugada, Pola ilustrar, no fim de tantos anos, Co senhorio de ínclitos Hispanos. [11, c. 180]	Вже італійським сонцем золотим Ввійшли до порту, де в краю ласкавім Забулась Парфенона в сні міцнім,– В Неаполь мирний, що часом останнім Розквітнув під іспанським пануванням. [1, с. 162]
37.	De ambos de dous a fronte coroadá Ramos não conhecidos e ervas tinha. Um deles a presença traz cansada, Como quem de mais longe ali caminha; E assi a água, com ímpeto alterada, Parecia que doutra parte vinha, Bem como Alfeu de Arcádia em Siracusa Vai buscar os abraços de Aretusa. [11, c. 183]	Їм скрашує чоло вінець із трав І гілля невідомого, легкого. Натомленим один із них постав, Немовби з дальньої з'явивсь дороги. І воду наче з-під землі він брав Десь-інде, як Алфей, що, бистроногий, З Аркадії прийшов до Сіракуз Обняти Аретузу між галузь. [1, с. 165]
38.	E já no porto da ínclita Ulisseia, Cum alvoroço nobre e cum desejo (Onde o licor mistura e branca areia Co salgado Neptuno o doce Tejo). As naus prestes estão; e não refreia Temor nenhum o juvenil despejo, Porque a gente marítima e a de Marte Estão pera seguir-me a toda a parte, [11, c. 186]	І в гавані стоять вже кораблі, Готові розпочати одіссею, Там, де Нептун мішає край землі Солодку воду Тежу зі своєю, Солоною; і на піщанім тлі Я бачу, як радіють всі душою, Адже зібрались люди чесні в путь, Куди їх Марс і бог морський ведуть. [1, с. 169]
39.	Partimo-nos assi do santo templo Que nas praias do mar está assentado, Que o nome tem da terra, pera exemplo, Donde Deus foi em carne ao mundo dado. Certifico-te, ó Rei, que, se contemplo Como fui destas praias apartado, Cheio dentro de dúvida e receio, Que apenas nos meus olhos ponho o freio. [11, c. 186]	Ось так виходим із святого храму, Що височить на березі морським, Де рівний суходіл без круч і зламу Щезає плавно в мареві тремкім. Я не забуду, о королю, драму, Що відтоді несу в житті своїм. Видовище встає передо мною І очі затуманює сльозою. [1, с. 170]
40.	Não cometera o moço miserando O carro alto do pai, nem o ar vazio O grande arquitecto co filho, dando Um, nome ao mar, e o outro, fama ao rio. Nenhum cometimento alto e nefando Por fogo, ferro, água, calma e frio, Deixa intentado a humana geração. Miserable sorte! Estranha condição! [11, c. 191]	Тоді б не силкувався Фаетон Тягнути колісницю батька, й знов же Не бачив би Дедал, немов крізь сон, Як пада з неба син, у вир пішовши, І лузітани тут без перепон Жили б у мирі й щасті якнайдовше, Де їхні предки жали хлібний лан! Безглузда доля! І сумний талан! [1, с. 176]

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
41.	Entrava neste tempo o eterno lume No animal Nemeio truculento; E o Mundo, que co tempo se consume, Na sexta idade andava, enfermo e lento. Nela vê, como tinha por costume, Cursos do Sol catorze vezes cento, Com mais noventa e sete, em que corria, Quando no mar a armada se estendia. [11, c. 193]	В той саме час, як бралися ми в путь, Вогненнолике вікове світило, Що палить ночі мертву каламуть, Під Лева знак Немейського вступило І тим, що Геркулесу вслід ідуть, Удачу добру й голосну вістило; Щоразу швидше наші кораблі Пливли й плівли од рідної землі. [1, с. 178]
42.	Deixámos de Massília a estéril costa, Onde seu gado os Azenegues pastam, Gente que as frescas águas nunca gosta, Nem as ervas do campo bem lhe abastam; A terra a nenhum fruto, enfim, disposta, Onde as aves no ventre o ferro gastam, Padecendo de tudo extrema inópia, Que aparta a Barbaria de Etiópia. [11, c. 194]	Пливем уздовж массільських узбереж, Де кілька пастухів стада ганяв. Трава скупа й води там обмаль теж, Людей не видно, наче їх немає, Лише на страуса там набредеш, Що в шлунку і залізо розтирає; Безмежно стелється сумна земля, Що варварів і негрів розділя. [1, с. 179]
43.	Vi, claramente visto, o lume vivo Que a marítima gente tem por santo, Em tempo de tormenta e vento esquivo, De tempestade escura e triste pranto. Não menos foi a todos excessivo Milagre, e cousa, certo, de alto espanto, Ver as nuvens, do mar com largo cano, Sorver as altas águas do Oceano. [11, c. 197]	Я добре бачив той живий вогонь, Який священним нарекли матроси, Коли гуде найтяжча із погонь І стогне ураган гучноголосий, Але страшніш, – о небо, нас боронь! – Коли, розвіявши свої пачоси, Хмарина звішує трубу тремку І воду п'є пожадливо морську. [1, с. 183]
44.	O batel de Coelho foi depressa Polo tomar; mas, antes que chegasse, Um Etíope ousado se arremessa A ele, por que não se lhe escapasse; Outro e outro lhe saem; vê-se em pressa Veloso, sem que alguém lhe ali ajudasse; Acudo eu logo, e, enquanto o remo aperto, Se mostra um bando negro, descoberto. [11, c. 201]	Спішить Коелью вислати човна, Гребуть матроси влад, і міцногрудий Метнувся ефіоп, як та мана, За ним біжать півколом чорні люди, Велозу – сам, і я лечу, страшна Біда йому загрожує зусюди; А далі, бачу, ще й новий загін Там виступає, несучи загин. [1, с. 188]
45.	E verão mais os olhos que escaparem De tanto mal, de tanta desventura, Os dous amantes míseros ficarem Na fêrvida, implacável espessura. Ali, depois que as pedras abrandarem	І вип'ють чару гіркоти й страждань, Зрадливою їм долею налиту, В обіймах ступлять за життєву грань, Оплакавши любов, теплом зігріту; А ті, що вирвуться з поневірянь,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Com lágrimas de dor, de mágoa pura, Abraçados, as almas soltarão Da fermosa e misérrima prisão. [11, c. 205]	Врятуються й перейдуть знов півсвіту Лише на те, щоб звістку про ваш крах Подати всім на Тежу берегах. [1, с. 193]
46.	Fui dos filhos aspérrimos da Terra, Qual Encélado, Egeu e o Centimano; Chamei-me Adamastor, e fui na guerra Contra o que vibra os raios de Vulcano; Não que pusesse serra sobre serra, Mas, conquistando as ondas do Oceano, Fui capitão do mar, por onde andava A armada de Neptuno, que eu buscava. [11, c. 206]	Я – Бріарею брат і Енкеладу, Тим древнім велетам, сином землі; Адамастор я, і війну заляту Вели проти богів ми в бурній млі; Все ж гору я на гору там без ладу Не клав до неба на піщанім тлі, А хвилі океаном гнав і потім Уже з Нептуновим боровся флотом. [1, с. 194]
47.	Assi contava; e, cum medonho choro, Súbito d' ante os olhos se apartou; Desfez-se a nuvem negra, e cum sonoro Bramido muito longe o mar soou. Eu, levantando as mãos ao santo coro Dos Anjos, que tão longe nos guiou, A Deus pedi que removesse os duros Casos, que Adamastor contou futuros. [11, c. 208]	Так проказав і зник Адамастор, Лише знялось ревіння, повне муки; Розвіялася хмара, і прозор Такий відкрився, що аж звів я руки. Благаю ангелів безсмертний хор, Який сюди привів нас, дивнозвукій, Щоб відвернув злощастя й не одну Біду нам пророковану страшну. [1, с. 197]
48.	Enfim que nesta incógnita espessura Deixámos pera sempre os companheiros Que em tal caminho e em tanta desventura Foram sempre connosco aventureiros. Quão fácil é ao corpo a sepultura! Quaisquer ondas do mar, quaisquer outeiros Estranhos, assi mesmo como aos nossos, Receberão de todo o Ilustre os ossos. [11, c. 213]	І зрештою, скількох тут смерть скосила Тих шукачів пригод, що з нами путь Пройшли таку, і всіх нас буря біла, Ми звідали нещастя й моря лють. Як честолюбців зрівнює могила! Зарівно хвилі та пісок беруть До себе в лоно владарів могутніх І простих наших моряків забутніх. [1, с. 205]
49.	Esse que bebeu tanto da água Aónia, Sobre quem têm contenda peregrina, Entre si, Rodes, Smirna e Colofónia, Atenas, Ios, Argo e Salamina; Essoutro que esclarece toda Ausónia, A cuja voz, altíssima e divina, Ouvindo, o pátrio Míncio se adormece, Mas o Tibre co som se ensoberbece:[11, c. 214]	І той поет, якому в срібний келих Влила богиня трунок чарівний І за якого в долах і на скелях Сім грецьких міст не мирять з давнини; І той, що мріяв у садах веселих І Мантуї приспав ріку, ясний, Пастушою сопілкою своєю, Аж Рим величний запишався нею; [1, с. 206]
50.	Vai César sojugando toda França	Воює Цезар Францію, і скрізь –

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	E as armas não lhe impedem a ciência; Mas, nũa mão a pena é noutra a lança, Igualava de Cícero a eloquência. O que de Cipião se sabe e alcança E nas comédias grande experiência. Lia Alexandro a Homero de maneira Que sempre se lhe sabe à cabeceira. [11, c. 217]	Наукою та зброєю своєю; Але в руці – перо, а в другій – спис, – Він красномовством скорить і Ціркулю. І Сципіон, що меч в руках ватис, Однак шанує мужність та ідею. Гомер і Александр, як рідні, теж, Бо мудрим їх думкам немає меж. [1, с. 209]
51.	Pede-lhe mais que aquele porto seja Sempre com suas frotas visitado, Que nenhum outro bem maior deseje Que dar a tais barões seu reino e estado; É que, enquanto seu corpo o espirito reja, Estará de contínuo aparelhado A pôr a vida e reino totalmente Por tão bom Rei, por tão sublime gente. [11, c. 220]	Він каже, щоб заходили всякчас У гавань їхню звечора чи зранку, Що прийме їх і дасть харчів запас, Що виконає всяку забаганку, І, поки сам живий і дух не згас, Він ладний все віддати до останку За короля і за величний люд, Які вершать ще небувалий труд. [1, с. 214]
52.	Via estar todo o Céu determinado De fazer de Lisboa nova Roma; Não no pode estorvar, que destinado Está doutro Poder que tudo doma. Do Olimpo dece enfim, desesperado; Novo remédio em terra busca e toma: Entra no húmido reino e vai-se à corte Daquele a quem o mar caiu em sorte. [11, c. 220]	Він бачить: їм судилося по всьому Новий зробити з Лісабона – Рим; Але завадити не в силі тому, Що заповітом стверджено старим, З Олімпу сходить, і на тлі земному З відчаю мучиться й шукає стрим, І йде в палац того, кому суворе Під владу випало всесвітнє море. [1, с. 215]
53.	Estando sossegado já o tumulto Dos Deuses e de seus recebimentos, Começa a descobrir do peito oculto A causa o Tioneu de seus tormentos; Um pouco carregando-se no vulto, Dando mostra de grandes sentimentos, Só por dar aos de Luso triste morte Co ferro alheio, fala desta sorte: [11, c. 225]	І ось, коли вітальний шум зтих І знов урочість повила чертоги, Підвівся Вакх, турбуючись за тих, Які не знають ще біди й тривоги. Враз потемнів з лиця й на мить застиг, Немов узрів усі людські дороги, Де він збудити хоче водоверть, Щоб лузітанам заподіять смерть. [1, с. 221]
54.	Vistes que, com grandíssima ousadia, Foram já cometer o Céu supremo; Vistes aquela insana fantasia De tentarem o mar com vela e remo; Vistes, e ainda vemos cada dia, Soberbas e insolências tais, que temo	Чи ви не бачили, як люди сміло Здобути небо важились гуртом? Не бачите, яке безумне діло Вони вітрилом творять і веслом? Не бачите, що з кожним днем уміло Скоряють море й небо заразом,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Que do Mar e do Céu, em poucos anos, Venham Deuses a ser, e nós, humanos. [11, c. 226]	Що стануть скоро тут вони богами, А ми людьми вже зробимося з вами? [1, с. 222]
55.	Lá na leal cidade donde teve Origem (como é fama) o nome eterno De Portugal, armar madeiro leve Manda o que tem o leme do governo. Apercebem-se os doze, em tempo breve, D' armas e roupas de uso mais moderno, De elmos, cimeiras, letras e primores, Cavalos, e concertos de mil cores. [11, c. 232]	Уже у місті вільнім, що дало Ім'я всій Португалії навіки (Так само, як і славу принесло!), Опоряджується корабель великий. Дванадцять лицарів – святе число! – Ладнають пишний одяг, зброю, піки, І кожен вибирає свій девіз, Коня, щоб до звияги він довіз. [1, с. 230]
56.	E quando caso for que eu, impedido Por Quem das cousas é última linha, Não for convosco ao prazo instituído, Pouca falta vos faz a falta minha: Todos por mi fareis o que é devido. Mas, se a verdade o espirito me adiyinha, Rios, montes, Fortuna ou sua enveja Não farão que eu convosco lá não seja. [11, c. 232]	І все ж, коли я згину, то без мене На той останній вийдете рубіж І нашу честь захистите знаменно, Що любя вам і дорога мені ж. Але мій кінь баский, міцне стремено, Здолаю все, і з вами там радніш До бою стану, і здобуду лаври, Почую з вами й голосні литаври! [1, с. 231]
57.	Dos cavalos o estrépito parece Que faz que o chão debaixo todo treme; O coração no peito que estremece De quem os olha, se alvoroça e teme. Qual do cavalo voa, que não dece; Qual, co cavalo em terra dando, geme; Qual vermelhas as armas faz de brancas; Qual cos penachos do elmo açouta as ancas. [11, c. 235]	Дзвенять роями іскри з-під копит, Тріщать списи, лякаючи собою; І страшно бачити, як пада щит І лицар зраний роняв зброю. І валиться на землю перший бритт, А той з коня летить сторч головою; Той кров'ю білий обладунок змив, А той суперника з арени змів. [1, с. 234]
58.	A nau grande, em que vai Paulo da Gama, Quebrado leva o masto pelo meio, Quási toda alagada; a gente chama Aquele que a salvar o mundo veio. Não menos gritos vão ao ar derrama Toda a nau de Coelho, com receio, Conquanto teve o mestre tanto tento Que primeiro amainou que desse o vento. [11, c. 237]	На кораблі у Паулу да Гама Звалилась щогла, і звідтіль всякчас Молитва в небо линула та сама – Щоб їх господь від злої смерті спас. Не менше чулося людського гаму І над судном Коелью, де в цей раз Раніше встигли опустити вітрило, Коли ще хмарилося і не штормило. [1, с. 237]
59.	Mas já a amorosa Estrela cintilava Diante do Sol claro, no horizonte,	Але вже рання зірка заблищала, Пробивши чорних туч важкий заслон,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Mensageira do dia, e visitava A terra e o largo mar, com leda fronte. A Deusa que nos Céus a governava, De quem foge o ensífero Oriente, Tanto que o mar e a cara armada vira, Tocada junto foi de medo e de ira. [11, c. 240]	Вістунка дня весела оглядала Моря і суходоли всіх сторін. Богиня, що на небі панувала, В якій шпагоносець – Оріон, Узріла хвиль розбурхану громаду І серед них –розкидану армаду: [1, с. 241]
60.	– Não creias, fero Bóreas, que te creio Que me tiveste nunca amor constante, Que brandura é de amor mais certo arreio E não convém furor a firme amante. Se já não pões a tanta insânia freio, Não esperes de mi, daqui em diante, Que possa mais amar-te, mas temer-te; Que amor, contigo, em medo se converte. [11, c. 241]	То знай, Борею хижий, я вже бачу, Що ти ніколи не любив мене, Бо ласка зроджує любов гарячу, А не безумство дике і страшне; Коли ж не стримаєш ти лють незрячу, Що до загибелі той флот жене, Моя любов до тебе скоро щезне І зійде на презирство величезне. [1, с. 242]
61.	Vede'los Alemães, soberbo gado, Que por tão largos campos se apacenta; Do sucessor de Pedro rebelado, Novo pastor e nova seita inventa; Vede'lo em feias guerras ocupado, Que inda co cego error se não contenta, Não contra o superbíssimo Otomano, Mas por sair do jugo soberano. [11, c. 246]	А он германці, плем'я запальне, Що мав власної землі задосить, Нову заводить секту й не одне Нового пастора уже підносить; В ганебних війнах одновірців тне, Засліплено своїх сусідів косить, А з отоманами не йде на прю, Щоб визволення принести зорю. [1, с. 248]
62.	Vedelo duro Inglês, que se nomeia Rei da velha e santíssima Cidade, Que o torpe Ismaelita senhoreia (Quem viu honra tão longe da verdade?), Entre as Boreais neves se recreia, Nova maneira faz de Cristandade: Pera os de Cristo tem a espada nua, Não por tomar a terra que era sua. [11, c. 246]	Глядіть, англієць, що себе врочисто Зове єрусалимським королем, Святе в неволі залишає місто (Де ще таку нещирість ми знайдем?), Серед снігів північних молодисто Він розважається; це ж він мечем Двосічним володіє, тільки знову Не йде за землю битися Христову. [1, с. 248]
63.	Mas, entanto que cegos e sedentos Andais de vosso sangue, ó gente insana, Não faltarão Cristãos atrevimentos Nesta pequena casa Lusitana: De África tem marítimos assentos; E na Asia mais que todas soberana; Na quarta parte nova os campos ara;	Але взяла сліпців жадоба в бран,– Ви ж кров ллєте свою, безумні люди! Я бачу лиш: відважних християн В маленькім домі Луза не убуде. Скоряють Азію і океан І вже тримають африканські бухти, Поля в новому світі орють теж,–

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	E, se mais mundo houvera, lá chegara. [11, c. 248]	Сягнуть межі, бо й світ наш не без межі [1, с. 251]
64.	Além do Indo jaz e aquém do Gange Um terreno mui grande e assaz famoso Que pela parte Austral o mar abrange E pera o Norte o Emódio cavernoso. Jugo de Reis diversos o constrange A várias leis: alguns,o vicioso Mahoma, alguns os Ídolos adoram, Alguns os animais que entre eles moram. [11, c. 249]	По той бік Інду і по цей бік Гангу Лежить країна в славі голосній, Де море з півдня в голубім серпанку, А Гімалаї з півночі сніжні. Правителі гнітять її, мов бранку, І Магомету моляться одні, А другі – всяким ідолам старинним Чи поклоняються своїм тваринам. [1, с. 252]
65.	Naus arma e nelas mete, curioso, Mercadoria que ofereça, rica, Pera ir nelas a ser religioso Onde o Profeta jaz que a Lei publica. Antes que parta, o Reino poderoso Cos seus reparte, porque não lhe fica Herdeiro próprio; faz os mais aceitos Ricos, de pobres; livres, de sujeitos. [11, c. 253]	Наладив кораблі й вібрав товар, Яким здавен його земля гордиться, Щоб відвезти туди багатий дар, Де їх пророка схована гробниця. Перш, ніж пливти, могутній володар Зібрав прибічників і, як годиться, Країну розділив на їх число, Бо спадкоємця в нього не було. [1, с. 258]
66.	Um, na cabeça cornos esculpidos, Qual Júpiter Amon em Líbia estava; Outro, num corpo rostos tinha unidos, Bem como o antigo Jano se pintava; Outro, com muitos braços divididos, A Briareu parece que imitava; Outro, fronte canina tem de fora, Qual Anúbis Menfítico se adora. [11, c. 257]	Один, що роги над чолом здійма, На африканського Амона схожий; А той, що гордо голови трима, Встає, мов древній Янус зловорожий; А третій, що з руками багатьма, Мов Бріарей, так само нехороший; А той, що голову собачу мав, Немов Анубіс мемфіський, постав. [1, с. 262]
67.	Os Portugueses vendo estas memórias, Dizia o Catual ao Capitão: – Tempo cedo virá que outras vitórias Estas que agora olhais abaterão; Aqui se escreverão novas histórias Por gentes estrangeiras que virão; Que os nossos sábios magos o alcançaram Quando o tempo futuro especularam. [11, c. 258]	Із пам'яток дивують лузітани, Звертається до Ґами катуал: Тут інші перемоги, час настане, Затьмарять ці, що бачиш їхній шал; Історія напише, капітане, Про іноземців, що прийдуть, як шквал,– Це передбачили вже наші маги, Майбуть відкривши, сповнену звитяги. [1, с. 265]
68.	Tanto que os ígneos carros do fermoso Mancebo Délío viu, que a luz renova, Manda chamar Monçaide, desejoso	Лиш впливла вогненна колісниця І з неба раннє світло полилось, Зве катуал Монсайда й не таїться,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	De poder-se informar da gente nova. Já lhe pergunta, pronto e curioso, Se tem notícia inteira e certa prova Dos estranhos, quem são; que ouvido tinha Que é gente de sua pátria mui vizinha; [11, c. 261]	Чому його покликать довелося. Усім цікавиться, спішить, спішиться, Розпитує, чи знає певне щось Про іноземців, що немов зумисне Навідалися до його вітчизни: [1, с. 269]
69.	Já com desejos o Idolátra ardia De ver isto que o Mouro lhe contava; Manda esquipar batéis, que ir ver queria Os lenhos em que o Gama navegava. Ambos partem da praia, a quem seguia A Naira geração, que o mar coalhava; A capitaina sobem, forte e bela, Onde Paulo os recebe a bordo dela. [11, c. 263]	Ідоловірець загорівсь бажанням Побачить те, про що цей мавр повів; Човни готуйте! – Мучиться питанням, На чому Гама аж сюди приплив? Удвох ступають берегом піщаним, І з поштом нейрів мчать до кораблів, І на судно зіходять капітанське, – Посольство Паулу зустрів поганське. [1, с. 271]
70.	Olhai que há tanto tempo que, cantando O vosso Tejo e os vossos Lusitanos, A Fortuna me traz peregrinando, Novos trabalhos vendo e novos danos: Agora o mar, agora experimentando Os perigos Mavórcios inumanos, Qual Cãnace, que à morte se condena, Nũa mão sempre a espada e noutra a pena; [11, c. 264]	Згадайте: з часу, як співаю славу Двох ваших рік і лузітанів путь, Я самохить терплю судьбу лукаву, Мене робота і недоля гнуть; Я вплив з моря грізного, й неправу На мене знову Марс вергає лют; І завжди я тримаю на відвагу В одній руці – перо, а в другій – шпагу. [1, с. 273]
71.	Ulisses é, o que faz a santa casa A Deusa que lhe dá língua facunda; Que se lá na Asia Tróia insigne abrasa, Cá na Europa Lisboa ingente funda. – Quem será estoutro cá, que o campo arrasa De mortos, com presença furibunda? Grandes batalhas tem desbaratadas, Que as Águias nas bandeiras tem pintadas! [11, c. 268]	Це ж він, Улісс, що, зруйнувавши Трою, Навік вернувся до Європи й там Спорудив Лісабон, ясний красою, І звів на честь богині світлий храм. А це хто, що мерців кладе горою І не дає пощади ворогам? Що всіх змагає у боях шалених, Ступаючи з орлами на знаменах? – [1, с. 278]
72.	Não fez o Cônsul tanto que cercado Foi nas Forcas Caudinas, de ignorante, Quando a passar por baixo foi forçado Do Samnítico jugo triunfante. Este, pelo seu povo injuriado, A si se entrega só, firme e constante; Estoutro a si e os filhos naturais E a consorte sem culpa, que dói mais. [11, c. 270]	Так римський консул учинив, розбитий В ущелині Кандінській, унизу, Коли був змушений ярмо надіти, Віддавшись самнітянам завчасу. Але Егаш, щоб честі не сплямити, Не тільки здався сам під ту грозу, А дітьми та безвинною жоною По жертвував, підхоплений війною. [1, с. 281]

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
73.	Se quem com tanto esforço em Deus se atreve Ouvir quiseses como se nomeia, Português Cipião chamar-se deve; Mas mais de Dom Nuno Alvares se arreia. Ditosa pátria que tal filho teve! Mas antes, pai! que, enquanto o Sol rodeia Este globo de Ceres e Neptuno, Sempre suspirará por tal aluno. [11, c. 275]	Ти хочеш знати, як того ім'я, Хто молиться, хоч бій триває грізний; Це Сціпіон із Тежу, й свідчу я, Що більш як Нуну Алваріш він звісний. Щасливий край, де син такий сія! Не син, а батько нашої вітчизни; Ми пам'ятатимем його повік,— Це ж був такий хоробрий чоловік! [1, с. 287]
74.	A isto mais se ajunta que um devoto Sacerdote da lei de Mafamede, Dos ódios concebidos não remoto Contra a divina Fé, que tudo excede, Em forma do Profeta falso e noto Que do filho da escrava Agar procede, Baco odioso em sonhos lhe aparece, Que de seus ódios inda se não dece. [11, c. 278]	Сюди ж і долучилася причина, Що їх мулли, якого з давнини Вела зненависть до Христа незмінна І мусульманський заповіт чудний,— Ув образі пророка, що від сина Раби Агар походить навісний, Той підлий Вакх у снах тоді з'явився,— А Вакх на португальців ще злостився! [1, с. 292]
75.	Diversos pareceres e contrários Ali se dão, segundo o que entendiam; Astutas traições, enganos vários, Perfídias, inventavam e teciam; Mas, deixando conselhos temerários, Destruição da gente pretendiam, Por manhas mais sutis e ardis milhores, Com peitas adquirindo os regedores. [11, c. 280]	Та розійшлись вони в думках,— яке Змагання поглядів різких та різних! Плели обманів плетиво тонке, І віроломства, й підступів зловісних; Але, вагання змігши боязке, Поклали знищити прибульців грізних, Схиливши хитро на свій бік вельмож Лукавістю і хабарем також. [с. 294]
76.	Oh, quanto deve o Rei que bem governa De olhar que os conselheiros ou privados De consciência e de virtude interna E de sincero amor sejam dotados! Porque, como esté posto na superna Cadeira, pode mal dos apartados Negócios ter noticia mais inteira Do que lhe der a língua conselheira. [11, c. 280]	О, як же треба править королям, Глядіть, щоб радники чи фаворити Були сумлінні й добродійні там, Де треба щирість і любов явити! Тому, як це належить владарям, Ім і в торговій справі ваговитій Слід покладатись на здоровий глузд, Поради слухать тільки з чесних вуст. [1, с. 294]
77.	Conceito dino foi do ramo claro Do venturoso Rei que arou primeiro O mar, por ir deitar do ninho caro O morador de Abila derradeiro; Este, por sua indústria e engenho raro,	А дон Жоан — їх світла гілка й мила,— Із них він перший море переплив, Щоб там, де височить гора Абіла, Розбити маврів так, як він розбив. Жоанів син, якого даль манила,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Num madeiro ajuntando outro madeiro, Descobrir pôde a parte que faz clara De Argos, da Hidra a luz, da Lebre e da Ara. [11, c. 284]	Нових зібрав ще більше кораблів І віднайшов той край, ясний від світла, Що Заєць й Аргос ллють, Вівтар і Гідра. [1, с. 300]
78.	Qual o reflexo lume do polido Espelho de aço ou de cristal fermoso, Que, do raio solar sendo ferido, Vai ferir noutra parte, luminoso, E, sendo da ouciosa mão movido, Pela casa, do moço curioso, Anda pelas paredes e telhado Trémulo, aqui e ali, e dessorsegado: [11, c. 288]	Ось так, як хлопчик візьме на забаву Із криці дзеркало або зі скла, Впіймає сонця палахтінь яскраву, Примхливо на всі боки носила, І промінці мелькають без угаву, Куди рука хлоп'яча повела, По стінах бігають, мигтять на стелі, Мов зайчики тривожні й невеселі. [1, с. 305]
79.	Aquela noite esteve ali detido E parte do outro dia, quando ordena De se tornar ao Rei; mas impedido Foi da guarda que tinha, não pequena. Comete-lhe o Gentio outro partido, Temendo de seu Rei castigo ou pena Se sabe esta malícia, a qual asinha Saberá, se mais tempo ali o detinha. [11, c. 289]	Ось так його до вечора тримали, На другий день він поривався йти До імператора; та не пускали Його нізащо вартові туди. Не мав спокою й катуал зухвалий, Боявся кари й гніву він тоді, Щоб не дізнався Саморін про шкоду, Яку він чинить на свою вигоду. [1, с. 307]
80.	A Polidoro mata o Rei Treício, Só por ficar senhor do grão tesouro; Entra, pelo fortíssimo edificio, Com a filha de Acriso a chuva d' ouro; Pode tanto em Tarpeia avaro vício Que, a troco do metal luzente e louro, Entrega aos inimigos a alta torre, Do qual quási afogada em pago morre. [11, c. 291]	Тиран фракійський підло молодого Заради тебе Полідора вбив; Тарпея ради скарбу золотого Впустила до фортеці ворогів; І як не дбав Акрісій пильно й строго, І не беріг Данаю від гріхів, Але сяйливий дощ цього металу її у вежі окропив оспалу. [1, с. 309]
81.	Informa o cauto Gama das armadas Que de Arábica Meca vem cada ano, Que agora são dos seus tão desejadas, Pera ser instrumento deste dano; Diz-lhe que vêm de gente carregadas E dos trovões horrendos de Vulcano, E que pode ser delas oprimido, Segundo estava mal apercebido. [11, c. 294]	Нагадує він Гамі про армади, Що з Мекки кожен рік верстають шлях, Що їх чекають вже призвідці зради, Щоб легше діяти, вселивши страх; Людей на суднах тих не врахувати, А ще громи Вулкана по бортах, І можуть вимучені португальці Не встояти у грізній перепалці. [1, с. 313]
82.	Apartadas assi da ardente costa	Від берегів спекотних щасний флот

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	As venturosas naus, levando a proa Pera onde a Natureza tinha posta A meta Austrina da Esperança Boa, Levando alegres novas e reposta Da parte Oriental pera Lisboa, Outra vez cometendo os duros medos Do mar incerto, tímidos e ledos. [11, c. 297]	Уже стремить серед морського лона Туди, де зводиться в безмежжі вод Мис Доброї Надії, як заслона, Везе після стількох важких пригод Про східні землі вість до Лісабона; Знов звідавши Адамастора лють, Матроси задоволені пливуть. [1, с. 316]
83.	E vê do mundo todo os principais Que nenhum no bem público imagina; Vê neles que não têm amor a mais Que a si somente, e a quem Filáucia ensina; Vê que esses que frequentam os reais Paços, por verdadeira e sã doutrina Vendem adulação, que mal consente Mondar-se o novo trigo florecente. [11, c. 299]	Побачив і вельмож усього світу Таких, що й важко людям уявить; Вони уміють лиш себе любити, Базікать, щоб нічого не робить; їх можна легко і всякчас зустріти В палацах королівських мимохіть,— Це ж наше поле слід би прополоти Від бур'яну догідництва й підлоти. [1, с. 319]
84.	E pera isso queria que, feridas As filhas de Nereu no ponto fundo, D' amor dos Lusitanos incendidas Que vêm de descobrir o novo mundo, Todas nãa ilha juntas e subidas, (Ilha que nas entranhas do profundo Oceano terei aparelhada, De dões de Flora e Zéfiro adornada); [11, c. 303]	Пусти, мій сину, стріли в океан, Завдавши кожній нерейді рану, Хай в них любов горить до лузітан, Які відкрили світ новий, як гляну; Я німф усіх зберу до тих полян На острові, що серед океану. З'явитись має, що на нім – вітри Духмяні, й щедрі Флорині дари. [1, с. 324]
85.	Os cornos ajuntou da ebúrnea Lũa, Com força, o moço indómito, excessiva, Que Tétis quer ferir mais que nenhũa, Porque mais que nenhũa lhe era esquiva. Já não fica na aljava seta algũa, Nem nos equóreos campos Ninfa viva; E se, feridas, inda estão vivendo, Será pera sentir que vão morrendo. [11, c. 305]	Звів хлопець лук і, тятиву дзвінку Щосили натягнувши,— ой знемогої – Поранив там Фетиду вивертку, Що легко відхилялася від нього. Вже не зосталось стріл у сайдаку, І німфа серед поля мре морського; Якщо поранені там ще живуть, Чого вмирати, як щемить їй груди? [1, с. 326]
86.	Mas firme a fez e imóvel, como viu Que era dos Nautas vista e demandada, Qual ficou Delos, tanto que pariu Latona Febo e a Deusa à caça usada. Pera lá logo a proa o mar abriu, Onde a costa fazia ãa enseada	Зробився острів зразу нерухомий Отак, як Делос, щоб вродились там Веселий Феб, сіянням скрізь відомий, Сумна Латона, що відома й нам; Тому, аби спочити після втоми, Мерщій пливуть –щастить же морякам! –

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Curva e quieta, cuja branca areia Pintou de ruivas conchas Citereia. [11, c. 306]	До бухти, де птахи роняють пера, Де мушлі скрізь розсипала Цітера. [1, с. 328]
87.	Pois a tapeçaria bela e fina Com que se cobre o rústico terreno, Faz ser a de Aqueménia menos dina, Mas o sombrio vale mais ameno. Ali a cabeça a flor Cifisia inclina Sôbolo tanque lúcido e sereno; Florece o filho e neto de Ciniras, Por quem tu, Deusa Páfia, inda suspiras. [11, c. 308]	Ось килим чарівний, яким земля Вкривається щаслива, плідна, дика, Вона богині погляд звеселя, Але приємна там і тінь велика. Нарцис голівку над ставком схиля,– Прообраз самолюбця-чоловіка, Хоча Кіпріда ще за ним зітха, Та лихо принесе йому пиха. [1, с. 330]
88.	A cândida cecém, das matutinas Lágrimas rociada, e a manjerona; Vêm-se as letras nas flores Hiacintinas, Tão queridas do filho de Latona. Bem se enxerga nos pomos e boninas Que competia Clóris com Pomona. Pois, se as aves no ar cantando voam, Alegres animais o chão povoam. [11, c. 308]	Лілея біла, зрошена слізьми Ясного ранку, й майоран червоний; Шепоче гіацинт, щоб чули й ми, Який він любий синові Латони. Плоди і квіти там, де не візьми, Немов змагання Флори і Помони. Отож в повітрі там птахи снують, Веселі звірі на землі живуть. [1, с. 331]
89.	Qual cão de caçador, sagaz e ardido, Usado a tomar na água a ave ferida, Vendo [ò] rosto o férreo cano erguido Pera a garçenha ou pata conhecida, Antes que soe o estouro, mal sofrido Salta n' água e da presa não duvida, Nadando vai e latindo: assi o mancebo Remete à que não era irmã de Febo. [11, c. 311]	Це ж пес мисливський, навчений ловить І брати на воді підбиту птицю, Побачивши націлену за мить На качку чи на чаплю там рушницю, До того ще, як постріл загримить, Стрибає в воду, квапиться і мчить, Пливе щосили й гавкає,– ось так За німфою там кинувся юнак. [1, с. 335]
90.	Destarte, enfim, conformes já as formosas Ninfas cos seus amados navegantes, Os ornamentos de capelas deleitosas De louro e de ouro e flores abundantes. As mãos alvas lhe davam como esposas; Com palavras formais e estipulantes Se prometem eterna companhia, Em vida e morte, de honra e alegria. [11, c. 314]	Так із синами Луза на майбуть Коханням поріднились нерейди, Дарують їм вінки на незабудь,– Обвиті злотом лаври й пишні квіти, їм білосніжні руки подають, Немов дружини, ласкою зігріті, Та обіцяють поруч вічно йти У їхній славі, radoшах, житті. [1, с. 338]
91.	Matéria é de coturno, e não de soco,	А це не з простих і легких завдань,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	A que a Ninfa aprendeu no imenso lago; Qual Iopas não soube, ou Demodoco, Entre os Feaces um, outro em Cartago. Aqui, minha Calíope, te invoco Neste trabalho extremo, por que em pago Me tornes do que escrevo, e em vão pretendo O gosto de escrever, que vou perdendo. [11, c. 319]	Як навчає німфа ніжноока, Воно вартніше прастарих писань, Достойних Іопаса й Демодока! Тож, Калліопо, зву тебе: устань, Допоможи, порадице висока, – Підходить до завершення мій труд, І ледь натхнення тліє, наче трут. [1, с. 346]
92.	E canta como lá se embarcaria Em Belém o remédio deste dano, Sem saber o que em si ao mar traria, O grão Pacheco, Aquiles Lusitano. O peso sentirão, quando entraria, O curvo lenho e o férvido Oceano, Quando mais n' água os troncos que gemerem Contra sua natureza se meterem. [11, c. 320]	Співає, як поплив із дальніх плес, Узявши засіб проти тої шкоди, Пашеку, лузітанський Ахіллес, І як його несли бурхливі води; Та до індійських він прибув небес, Зумів-бо штилі й шторми побороти, Коли стогнали щогли од вітрів І океан, хвилюючись, ярів. [1, с. 347]
93.	Aquele que nos campos Maratónios O grão poder de Dário estrui e rende, Ou quem, com quatro mil Lacedemónios, O passo de Termópilas defende, Nem o mancebo Cocles dos Ausónios, Que com todo o poder Tusco contende Em defesa da ponte, ou Quinto Fábio, Foi como este na guerra forte e sábio. [11, c. 322]	Отой, що на рівнинах марафонських Розбив був Дарія, чи той боєць, Що, тисячі чотири македонських Бійців зібравши, втримав напрямць Ті Фермопіли від вояк сторонських, Чи молодий Коклес, що став на герць І місто захистив, чи Фабій П'ятий, – Не вміли так мистецьки воювати. [1, с. 350]
94.	Também farão Mombaça, que se arreja De casas sumptuosas e edificios, Co ferro e fogo seu queimada e feia, Em pago dos passados maleficios. Depois, na costa da Índia, andando cheia De lenhos inimigos e artificios Contra os Lusos, com velas e com remos O mancebo Lourenço fará extremos. [11, c. 323]	Так само покарають і Момбасу, Що з пишних хизувалася будов, Залізом і вогнем зметуть до часу, Аби не лиходіяла ізнов. Тож на індійським березі одразу З ворожих суден, що він сам зборов, Після війни незгасної цієї Луренсу юний вивалить трофеї. [1, с. 352]
95.	Mas, prosseguindo a Ninfa o longo canto, De Soares cantava, que as bandeiras Faria tremular e pôr espanto Pelas roxas Arábicas ribeiras: – Medina abominável teme tanto,	Співала німфа, що з вогнем пожеж Соаріш пройде в битвах безупинних І стяги понесе до узбереж І міст червономорських старовинних: Бридка Медіна потерпає теж,

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Quanto Meca e Gidá, co as derradeiras Praias de Abássia; Barborá se teme Do mal de que o empório Zeila geme. [11, c. 329]	Як Мекка й Джідда, і тремтить в руїнах Все абіссінське узбережжя, й зла Бояться теж Бербера і Сайла. [1, с. 360]
96.	Este, depois, em campo se apresenta, Vencedor forte e intrépido, ao possante Rei de Cambaia e a vista lhe amedronta Da fera multidão quadrupedante. Não menos suas terras mal sustenta O Hidalcão, do braço triunfante Que castigando vai Dabul na costa; Nem lhe escapou Pondá, no sertão posta. [11, c. 335]	Цей переможець приведе війська На поле битви й з'явиться, як туча, До короля камбайського, й важка Його жахне хода слонів могуча. Та й Гідал-хан побачить, як рука Над милим краєм зводиться рішуча, Дабул караючи вогнем пожеж, Яких і Понда не уникне теж. [1, с. 367]
97.	Olha por outras partes a pintura Que as Estrelas fulgentes vão fazendo: Olha a Carreta, atenta a Cinosura, Andrómeda e seu pai, e o Drago horrendo; Vê de Cassiopeia a formosura E do Oriente o gesto turbulento; Olha o Cisne morrendo que suspira, A Lebre e os Cães, a Nau e a doce Lira. [11, c. 339]	Але й сузір'я інші роздивись, Немов картину, що постала живо: Мала Ведмедиця й Великий Віз, І Андромеда, і Дракон жажливий; Кассіопея красить темну вись, Нестримно плине Оріон сяйливий; Вмирає Лебідь – скільки в нім краси! Там Ліра й Човен, Заєць там і Пси. [1, с. 373]
98.	Olha o reino Arracão; olha o assento De Pegu, que já monstros povoaram, Monstros filhos do feio ajuntamento Dũa mulher e um cão, que sós se acharam Aqui soante arame no instrumento Da geração costumam, o que usaram Por manha da Rainha que, inventando Tal uso, deitou fora o error nefando. [11, c. 347]	За королівством Аракан – дивись! – Пегу, яке потвори заселяють, Це діти, що від жінки й пса знайшлись, Вони щасливі й дикі поживають; Безлюдний був цей суходіл колись, Але та жінка, як оповідають, Спаслася в бурю з корабля одна І в самоті із псом зляглась вона. [1, с. 384]
99.	Veś, corre a costa que Champá se chama, Cujá mata é do pau cheiroso ornada; Vês Cauchichina está, de escura fama, E de Ainão vê a incógnita enseada; Aqui o soberbo Império, que se afama Com terras e riqueza não cuidada, Da China corre, e ocupa o senhorio Desde o Trópico ardente ao Cinto frio. [11, c. 349]	А ось земля Ціампу величава, Уся в гаях пахучих з краю в край; І Кохінхіна – темна в неї слава, А ще Хайнань, там дивна бухта, знай; А далі простирається держава, Багата володіннями – Китай, Що тягнеться від тропіків палючих До холодів північних вихroidучих. [1, с. 386]
100	Mas cá onde mais se alarga, ali tereis	А там лежить країна, де росте

№	Luís de Camões Os Lusíadas	Переклад М.Литвинця
	Parte também, co pau vermelho nota; De Santa Cruz o nome lhe poreis; Descobri-la-á a primeira vossa frota. Ao longo desta costa, que tereis, Irá buscando a parte mais remota O Magalhães, no feito, com verdade, Português, porém não na lealdade. [11, c. 352]	Червоне дерево, блакить підперши; Тож Санта-Круз ви назву їй дасте, її ваш дивний флот відкриє перший; Ще дальш від ваших берегів, проте, Поплине Магеллан, свій гніт простерши, І, зрештою, на півдні знайде там Протоку, що назвуть його ім'ям. [1, с. 390]

Додаток В.

Фрагменти епопеї «Лузіади» Луїса де Камоенса
у французьких перекладах перекладі
А. де Куля, Ж.Б.Ж.Міллі та Ф.Рагона

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
1a.	Je dirai dans mes vers, O Rois de ma Patrie! Vos noms chers et sacrés, et votre âme aguerrie; La Foi se réveillant, au son de votre voix, Dans les cœurs oublieux; et l'ombre de la Croix, Puissante, s'étendant des rives de l'Afrique Aux plages où, lointain, bat le flot Gangétique; Et ceux-là qu'a faits grands le labeur accompli, Triomphant, glorieux, du temps et de l'oubli ! [7, c. 5]	1b.	Je dirai les vertus héroïques de ces princes qui soumirent à leur domination les contrées infidèles de l'Afrique et de l'Asie, et sur d'impurs débris établirent le règne de la foi. Je dirai ces guerriers que leur valeur a rendus immortels. Si l'art et le génie me secondent, leur renomméeremplira l'univers. [5, c. 1]	1c.	Je célèbre ces rois valeureux et chrétiens, De la foi, de l'empire invincibles soutiens, Et qui par leurs travaux ont fait connaître au monde Comment de l'Achéron les preux évitent l'onde. Qu'un souffle d'Apollon respire dans mes vers; Le bruit de leurs hauts faits remplira l'univers. [6, c. 6]
2a.	Et vous, gage sacré d'une vaste espérance, Jeune Roi qui donnez à chacun	2b.	Et toi, gage précieux de l'indépendance portugaise, espoir de la patrie qui te	2c.	Et toi le gage heureux de notre indépendance

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	l'assurance De vivre fièrement sur ton sol respecté: Terre du vieux Lus! Terre de liberté! Vous que Dieu désigna, dans sa haute sagesse, Pour chasser loin de nous l'énervante mollesse! Vous à qui cet honneur dès longtemps fut promis, D'écraser sur leur sol les Maures ennemis! [7, c. 6]		contemple et de la religion qui t'appelle, toi que le ciel a fait naître pour la terre du Maure et pour l'honneur éternel de notre âge ; toi qui ne veux conquérir le monde que pour consacrer à Dieu ta conquête ; [5, c. 2]		Et de la chrétienté la plus sûre espérance, Merveille de nos jours, terreur de l'Africain, Qui fuit en vain les coups de ta vaillante main ; Prince choisi de Dieu, dont le bras te seconde, Pour soumettre à ses lois une moitié du monde ; - [6, c. 6]
3a.	Et je n'oublierai pas dans mon vers équitable, Les vôtres quisi loin rendirent redoutables, Aux Peuples où l'aurore éveille les humains, L'Etendard de la Croix dans vos vaillantes mains! Pacheco, le puissant! Almeidas terribles, Qu'encor le Tage pleure en ses grottes paisibles! Albuquerque! De Castre! atteints, tombés vainqueurs, Sans qu'un instant la crainte ait fait battre vos cœurs!... [7, c. 8]	3b.	Vois cette foule de héros qui, parcourant les royaumes de l'aurore, y firent, à l'envi, triompher nos étendards : le brave Pacheco, les redoutables Almeidas que le Tage pleure encore, le terrible Albuquerque, l'intrépide Castro, et tant d'autres dont le fleuve d'oubli n'emportera point la mémoire. [5, c. 3]	3c.	Et dont l'Asie a vu les hardis étendards Hotter victorieux sur cent et cent remparts. Ces grands Almeida que pleure encor le Tage. Des Lopez, des Castro le généreux courage, Le terrible . Albuquerque, et tous ces Portugais Dont les noms à l'oubli n'appartiendront jamais. [6, c. 7]
4a.	Et n'a-t-il pas déjà, si petit par le nombre, Ce Peuple qui grandit, faible encore, sous l'ombre D'un grand nom, reconquis sur le Maure odieux, Ces bords où court le Tage, errant sous de doux cieux? Contre le Castillan, n'a t-il pas avec gloire Lutté dès son berceau? Les filles de mémoire En ont parlé souvent, dans leurs chants	4b.	Vous les avez vus, Hercules naissants, s'élancer contre le Maure usurpateur, et lui arracher le beau pays qu'arrose le Tage. Vous les avez vus affronter ensuite le redoutable Castillan, humilier l'orgueil de ses armes, et sortir de la lutte avec tous les trophées de la victoire. [5, c. 5]	4c.	La terre les a vus, faibles dans l'origine. Grandir par leur valeur indomptable et divine ; Ravir aux Sarrazins leurs superbes rivaux. La terre que le Tage arrose de ses eaux. Braver du Castillan les phalanges altières Et partout en triomphe arborer leurs bannières. [6, c. 9]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	généreux. De ces faits accomplis par des cœurs valereux! [7, c. 11]				
5a.	Les Destins, a-t-on dit, prédisent que d'Espagne Un peuple doit venir, de la langue d'Ascagne, Par le haut-Océan, qui donnera des lois A ces bords où Doris le reçut tant de fois! L'Inde encor subira de nouvelles défaites Devant qui pâliront ses antiques conquêtes, A lui, Bacchus! Que Nyse encore en ce moment, Célèbre dans son Temple au retour de chaque an!...[7, c. 12]	5b.	Bacchus avait appris des Destins que du fond de l'Hespérie un peuple belliqueux viendrait par la grande mer soumettre tous les rivages que baigne l'océan indien ; que des exploits nouveaux éclipsaient d'antiques renommées, la sienne comme toutes les autres. Il n'entrevoit qu'avec douleur la perte d'une gloire dont Nysa célèbre encore le souvenir. [5, c. 6]	5c.	Il apprit du destin qu'une race aguerrie Viendra des bords lointains de l'antique Hespérie Et qu'à leurs pavillons ses superbes vaisseaux De l'océan de l'Inde asserviront les eaux. Il sait que leurs exploits éclipsent la gloire Des exploits dont Nysa conserve la mémoire. [6, c. 10]
6a.	Dans le temps qu'en l'Olympe où tout regret s'apaise, Ces choses se passaient, la flotte Portugaise Près du bord Africain courait sur l'Océan: Saint-Laurent se cachait sous un nuage blanc. Le soleil radieux s'avavançait sous le signe De ces poissons, auxquels échet l'honneur insigne De dérober Vénus et le doux Cupidon Aux indignes ardeurs de l'horrible Typhon! [7, c. 16]	6b.	Cependant les belliqueux Argonautes suivaient paisiblement leur course entre Madagascar et la côte Éthiopienne. Le sud luyait derrière eux, l'orient brillait à leur droite. Le dieu du jour enflammait alors les poissons étoilés qui nagent suspendus dans les airs, depuis l'époque mémorable où Vénus et son fils, à l'aspect du géant Typhée, se cachèrent d'effroi sous les eaux. [5, c. 8]	6c.	Cependant, sur les flots poursuivant sa carrière. Des hardis, Portugais-là nation guerrière Entre Madagascar et les bords Africains Suivait vers l'Orient sa Mute et ses destins. Le soleil enflammait au haut de l'Empyrée Le signe qu'y plaça la belle Cythérée. [6, c. 11]
7a.	Ayant ainsi parlé, sur un ordre qu'il donne, On apporte à ses pieds les engins de Bellone: Cuirasses, gantelets, heaumes et baudriers; Lames à fine trempe, et riches boucliers!	7b.	Il dit, et ses officiers s'empresment d'étaler aux yeux du gouverneur les différentes armures : les lourds brassards, les boucliers ornés de diverses couleurs, les balles, les arquebuses d'un pur acier, les arcs, les carquois chargés de flèches, les pertuisanes aiguës et les lances	7c.	Aussitôt, à la voix du vaillant amiral. Devant le gouverneur on place l'arsenal Des armes de l'Europe au carnage aguerrie, Cuirasses ou l'argent à l'airain se marie, Casques étincelants au superbe cimier. Boucliers et brassards, espingoles d'acier. Pertuisanes, mousquets, sabres, lances

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Arcs, carquois tout chargés de flèches menaçantes; Dagues de pur acier, mousquets, haches puissantes; Frondes, balles de plomb, pertuisanes. poignards; Lourds maillets dont la forme étonne les regards! [7, c. 21]		redoutables, [5, c. 13]		ferrées. Arquebuses, carquois et flèches acérées, Bombardes et canons de bronze fulminant, Lançant avec la mort le salpêtre tonnant. [6, c. 14]
8a.	Déjà le blond Phébus commençant sa carrière, Aux monts Nabathéens répandait la lumière, Quand Gama donne l'ordre, attendu si longtemps, D'aller faire de l'eau. De noirs pressentiments Ont alarmé la nuit du sage Capitaine. Tous les soins inspirés par la prudence humaine Pour chasser le péril, il les prend: rarement, Dans un si grave cas, trompe un pressentiment! [7, c. 26]	8b.	Le soleil dorait de ses premiers feux les monts Nabathéens, lorsque Gama appela les guerriers qui devaient l'accompagner au rivage. A la voix de leur chef, ils arment les chaloupes, comme si d'avance ils eussent connu le complot des Barbares. Une secrète inquiétude, un de ces pressentiments qui ne trompent jamais, avait éveillé leur prudence. [5, c. 16]	8c.	A peine de rayons Phœbus ceignant sa tête Des monts Nabathéens illuminait le faite, Le prudent amiral appelle les soldats Qui doivent au rivage accompagner ses pas. Comme s'ils prévoyaient que par la perfidie Pour les anéantir une trame est ourdie. [6, c. 16-17]
9a.	Les uns vont s'entassant dans des barques légères Qui, ne pouvant porter ces masses étrangères. S'enfoncent sous le poids; d'autres essaient en vain De nager jusqu'à terre, et se noient en chemin. Tel est le châtement sévère, inexorable, Qui punit du Régent la ruse abominable, Faisant payer à tous, habitants ou soldats, Le mal qu'a fait celui qui ne se montre pas!.. [7, c. 28]	9b.	Tels s'élancent les guerriers. Le feu de la terrible et cruelle artillerie brille dans les chaloupes ; le plomb siffle et tue. Les Barbares se troublent ; ils hésitent; leur bouillanterie a fait place à l'épouvante. Les uns désertent lâchement Tembuscade ; les autres roulent expirants sur la plage qu'ils avaient osé parcourir. [5, c. 17]	9c.	I-a foule de son poids surcharge les nacelles ; D'autres d'un bras nerveux fendent les flots rebelles : Ceux-là sont engloutis sous l'abîme des eaux ; I-le canon portugais rompt leurs légers vaisseaux. Et l'Océan dévore en ses gouffres avides De ce lâche complot les artisans perfides. [6, c. 17]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
10a.	Le Messenger s'avance avec un gai sourire Aux lèvres: cependant si Gama pouvait lire Dans son âme, il verrait quels odieux desseins Les fils de Mahomet nourrissent dans leurs seins! De combien de périls n'êtes-vous pas semée, Route de cette vie? Horriblement armée, L'Envie à chaque pas, sous les bras épineux Des arbres du chemin, dresse son front haineux! [7, c. 31]	10b .	Le Maure se flatte en secret que bientôt l'esclavage ou la mort aura mis entre l'Inde et Gama une éternelle barrière. Plein du dieu malfaisant qui l'inspire, il décrit avec complaisance les climats de l'Orient, la beauté de ses ports, satisfait sans réserve à toutes les questions, et captive ainsi la confiance des guerriers. Sinon mit autrefois moins d'adresse à tromper les Phrygiens. [5, c. 18]	10c .	De l'amitié la haine empruntant les couleurs, Serpent insidieux, s'y cache sous les fleurs. O mensonge ! ô flatteuse et funeste apparence ! Aux lieux où l'amiral voit briller l'espérance, Le cruel Musulman lui prépare la mort. Humains infortunés ! quel est donc votre sort ! [6, c. 19]
11a.	Sous de saints attributs se cachent les murailles : Ici, le Saint-Esprit; là, le Dieu des batailles ; Puis le brillant Archange à la Vierge, à genoux, Annonçant que le Christ est venu parmi nous! Autour du riche Autel, enfin, les douze Apôtres Se montrant étonnés, troublés, les uns aux autres, Douze langues de feu, simulacres profonds, De la voûte du Ciel descendant sûr leurs fronts![7, c. 37]	11b .	Là, Bacchus avait tracé l'image de l'Esprit divin qui, sous la forme d'une blanche colombe, venait planer sur la Vierge sacrée. On y voyait aussi représentée la sainte société des Douze. Leur figure était animée d'une ardeur céleste ; les flammes légères qui voltigeaient sur leur tête leur inspiraient le don des langues. [5, c. 36]	11c .	Là, pour tromper les yeux, son pinceau dessina Le Dieu qui de sa gloire éblouit le Sina, Et la douce colombe ouvrant ses blanches ailes Sur la Vierge Marie et les douze fidèles Qui, serviteurs du Christ, apôtres de sa loi,- Parmi les nations ont propagé sa foi : [6, c. 21]
12a.	Vénus, sans hésiter, se porte en droite ligne Du vaisseau de Gama, fermant de sa poitrine La route qui conduit vers le port: vainement La voile s'arrondit et gémit sous le vent!	12b .	La déesse elle-même, avec l'élite de ses compagnes, se place au-devant de la nef où commande Gama. Le vent souffle en vain dans les voiles. Quelques-unes des nymphes appuient contre la proue leurs poitrines délicates ; d'autres s'attachent aux flancs du navire, le soulèvent et le	12c .	La déesse et ses sœurs sur le chemin fatal Se jetant au devant du navire-amiral L'arrêtent dans sa course, en dépit de la brise Qui souffle vainement dans la voile surprise. Les unes à sa proue opposent leur beau

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Мілли	№	Переклад Ф.Рагона
	Le vaisseau ne saurait, trop visible miracle, Quelque vent qui soufflat, franchir le doux obstacle; Les Filles de Nérée avec même succès, Défendent le chemin aux vaisseaux Portugais! [7, c. 40]		détournent du rivage. [5, c. 37-38]		sein ; D'autres contre ses flancs vont raidissant leur main, Le soulèvent sur l'onde, et leur secours rapide L'écarte heureusement d'un rivage homicide. [6, c. 23]
13a.	De ses cheveux dorés la lourde et riche moire Couvre, comme un manteau, ses épaules d'ivoire; Ses beaux seins que la marche agite doucement, Livrent aux vents émus leur demi-globe blanc! L'un de ses bras divins suit sa hanche polie; L'autre près de son sein, gracieux, se replie, Elle tord dans sa main, aux doigts longs et fluets, Quelques cheveux épars aux éclatants reflets. [7, c. 44]	13b	Elle s'avance dans l'Olympe. Sa chevelure ondoyante tombe à flots d'or sur ses épaules d'albâtre; son sein palpite: c'est le trône de l'amour. C'est là que, sans être vu, le folâtre enfant allume les traits dont il embrase les cœurs. Les Désirs voltigent sur les pas de l'immortelle; ils l'environnent et la pressent, semblables au lierre amoureux qui serpente autour de l'ormeau.[5, c. 40]	13c	Autour de son beau col aux contours amoureux En longues tresses d'or flottent ses blonds cheveux ; De son sein aussi blanc que la neige et l'albâtre Les globes, où l'amour invisible folâtre Et prépare en jouant ses traits victorieux, Tremblent au mouvement de ses pas gracieux. Les désirs empressés assiègent l'immortelle ; Tel le lierre aux longs bras presse l'ormeau fidèle. [6, c. 24-25]
14a.	Une gaze d'argent s'enroule à sa ceinture! Telle, riche des dons de la seule nature, Vénus belle, énivrante ainsi qu'au premier jour, S'avance, souriante, en l'éternel Séjour! Vulcain, en la voyant, eût senti dans son âme Mille soupçons jaloux avec leurs dents de flamme Le mordre! Et Mars, rêvant à de plus doux exploits, Eût fléchi les genoux, au seul bruit de sa voix! [7, c. 44]	14b	Une gaze légère couvre ses charmes sans les cacher,voile enchanteur qui tour à tour irrite et retient les désirs. À son aspect, tout l'Olympe est ému ; la jalousie seréveille dans le cœur de Vulcain, et l'amour dans le cœurde Mars. [5, c. 40]	14c	Chef-d'œuvre d'élégance et de légèreté, Voile sur la pudeur par les grâces jeté, Sa ceinture, à demi rassurant ses alarmes, De son corps tour à tour cache et trahit les charmes. Tout l'olympé a senti des frissons amoureux, Vulcain sa jalousie, et Mars ses premiers feux. [6, c. 25]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
15a.	Si le verbeux Ulysse aux îles d'Ionie Evita l'esclavage à force de génie; Si Padoue, en ces jours inscrite au Livre d'or Des Cités, doit le jour au peu sage Anténor; Si le pieux Enée a su braver sur l'onde, Charybde avec Scylla gardant la mer profonde, Le Peuple aimé de vous, au vieux monde étonné, Montrera l'Orient à son char enchaîné! [7, c. 46]	15b	Si le sage Ulysse a pu se dérober à l'éternel esclavage de Calypso, si Anténor a pénétré dans le golfe Illyrien et jusqu'aux sources du Timave ; si le pieux Enée a bravé les flots orageux de Charybde et de Scylla, les enfants de Lusitane formeront de plus vastes desseins : l'ancien monde leur devra des mondes nouveaux. [5, c. 41-42]	15c	Repoussant de Circe le magique breuvage, Si le prudent Ulysse évita l'esclavage ; Aux bords où le Timave épand ses grandes eaux Si le brave Antenor conduisit ses vaisseaux ; Si le pieux Enée en fuyant sa patrie, De Scylla, de Charybde affronta la furie. Tes guerriers, appelés à des destins plus beaux. Uniront l'ancien monde à des mondes nouveaux.[6, c. 26]
16a.	Vous serez fière alors, O ma Fille chérie! D'avoir tant protégé cette race aguerrie, Qui fera resplendir le Drapeau Lusitan Du Gange fabuleux au détroit Gaditan!Retrouvant le secret des choses héroïques Dignes qu'on les transcrive en des pages épiques; Qui feront immortels, pour les temps à venir, Ceux qu'un même danger aujourd'hui vient unir! [7, c. 48]	16b	Telles sont, ô ma fille, les destinées qui les attendent. Depuis le Gange jusqu'aux colonnes d'Alcide, depuis les ondes boréales jusqu'à ce détroit qui portera le nom d'un Portugais, ils ne connaîtront point de rivaux, quand, pour leur disputer la palme, tous les héros des siècles passés sortiraient à la fois de la tombe. [5, c. 43]	16c	Telles sont les grandeurs, ô ma fille chérie, Que le destin réserve à leur noble patrie. Partout domineront les vaillants Portugais. Des rivages du Gange aux remparts de Gadès, Du pôle boréal au flot magellanique. Brillera sans rivaux leur courage héroïque. Et de l'antiquité les conquérants fameux Renaîtraient vainement pour lutter avec eux.”[6, c. 27]
17a.	De là, la Messagère aux cent voix, d'un coup d'aîle Volé vers les vaisseaux; elle apporte avec elle De sûrs renseignements sur ceux de Mombaza, Que leur férocité de tous temps signala! Car il est difficile aux âmes élevées De soupçonner partout ces haines réprouvées Que distillent les cœurs faits à la trahison, Ainsi que les serpents les venimeux	17b	De Mélinde, le fils de Maïa vole aux rivages de Mombaze, avertir les enfants de Lusitane et les arracher à leur funeste sécurité. Ô ciel ! sans tes secrets avis, la force et l'adresse, le courage et la prudence, tous les efforts des mortels sont impuissants contre les ruses du Tartare. [5, c. 44]	17c	Le céleste envoyé, remplissant son message, De Mélinde à Mombaze a revolé soudain Pour prémunir Gama contre un peuple inhumain. Aux ruses de l'enfer, à sa noire malice En vain nous opposons la force ou l'artifice. Que peuvent contre lui, sans les avis du ciel. La prudence, l'adresse et l'effort d'un mortel ? [6, c. 28]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	poisons! [7, c. 49]				
18a.	C'était le temps heureux où le soleil visite Le taureau qui ravit à travers Amphitrite La belle Europe, au nom poétique et charmant Que prit, tout jeune alors, notre vieux Continent. Flore épandait ses dons sur la nature entière. Tout était, et pour tous, vie, espoir et lumière! Diane, au Ciel montrait son croissant rajeuni; La Corne d'Amalthée était pleine à merci! [7, c. 53]	18b	Le char d'Apollon s'approchait alors du ravisser d'Europe. Tandis que le front du taureau s'enflammait dans le ciel, la corne d'Amalthée versait sur la terre embellie tous les trésors du printemps. Le soleil plus brillant et plus pur ramenait le jour solennel où le Rédempteur des humains brisa les portes de la tombe, et mit le sceau à ses œuvres divines. [5, c. 46]	18c	Le ravisseur d'Europe en son signe brûlant Recevait des saisons le guide étincelant, Et sa conque à la main, la riante Amalthée Versait les dons de Flore à la terre enchantée. Le soleil rayonnant d'une vive splendeur Ramenait le grand jour où le médiateur, Qui de l'homme coupable affranchit l'esclavage. Triomphant du trépas, acheva son ouvrage.[6, c. 29]
19a.	Chacun se réjouit de l'heureuse nouvelle! Dans l'ombre du Ciel noir la fusée étincelle; Les canons au concert joignent leur rude voix, Et sur tous les vaisseaux mugissent à la fois! Les bombes au vol lourd éclatent dans la brume! Comme le Ciel, la mer aux flancs profonds, s'allume! Les échos réveillés répondent sourdement, Et les étoiles d'or tremblent au firmament! [7, c. 57]	19b	La nuit a perdu ses ténèbres. L'air se remplit de météores artificiels imitant la tremblante lumière des comètes ; les cieux, la terre et l'onde retentissent de leurs éclats ; les bombes aux ailes de feu s'élancent au milieu des cris de joie et des accents guerriers de la trompette et du clairon. Tels étaient sans doute à Lemnos les terribles jeux des compagnons de Vulcain. [5, c. 50]	19c	Ici, fendant les airs de ses ailes sonores, Le salpêtre jaillit en brillants météores ; Là, du bronze enflammé sortant avec fracas, La bombe au ciel s'élance et retombe en éclats. D'un cercle sulfureux volent mille fusées Dans leur rapide essor bizarrement croisées.[6, c. 32]
20a.	Nous savons des Géants cette effroyable guerre Menaçant à la fois et le Ciel et la Terre! Thésée en l'Achéron osant s'aventurer! Hercule, sans pâlir, allant le délivrer! Si grands que soient ces faits, nous	20b	Le monde s'étonne encore de l'audace des géants qui tentèrent d'escalader les cieux. Il admire la folle témérité de Pirithoüs et de Thésée qui descendirent vivants au noir séjour de Pluton. Ont-ils montré plus de courage que toi ?	20c	Conte moi quels efforts si haut l'ont fait monter, Grands et fameux travaux, je n'en saurais douter. Apprends-moi les hasards que, dans tes longs voyages,

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	comprenons sans peine Qu'un autre but s'impose à l'énergie humaine; [7, c. 63]		L'Olympe et les Enfers étaient-ils plus redoutables que l'empire de Neptune ? » [5, c. 54]		Ont couru tes guerriers battus par les orages ; Enfin, dis-moi les mœurs des sauvages climats Où tes hardis vaisseaux ont arboré leurs mâts. [6, c. 34]
21a.	Maintenant, Calliope, à ton amant indigne Apprends à raconter, dans une langue insigne, Les choses que Gama, dans ce bienheureux jour, Dit au Roi de Mélinde entouré de sa Cour. Tu sais combien pour toi mon amour est sincère! Tel fut celui du Dieu brillant qui nous éclaire; A qui tu dus Orphée, et que de vains récits De Clytie et Daphné montrent à tort épris! [7, c. 67]	21b .	Maintenant, Calliope, apprends-moi ce que Gama raconta au roi de Mélinde ! Daigne inspirer un mortel qui t'aime ; donne-moi les accents de ta voix divine. Et que le brillant inventeur de l'art de guérir, le dieu qui te rendit mère d'Orphée, ne laisse plus s'égarer vers Daphné, Clytie ou Leucothoé, l'hommage qu'il ne doit qu'à ta beauté. [5, c. 70]	21c .	O Muse des héros, maintenant redis-moi Le récit à Gama demandé par le roi. Calliope, descends de la double colline ; Donne-moi les accents de ta lyre divine. Que de l'art de guérir le brillant inventeur, Le Dieu qui triompha de ta chaste pudeur, Abandonnant Daphné, Leucothoé, Clytie, Livre à tes seuls attraits son âme assujettie. [6, c. 36]
22a.	De cette mer lointaine au Tanais, habite La race Livonienne et celle Moscovite, Sarmates autrefois: aux monts Hyrciniens Les hardis Polonais et les Lithuaniens, Tous, fils des Marcomans. La Saxe, la Hongrie, La Bohême, ont formé l'Allemagne: j'oublie D'autres Peuples que voient, dans leur course, le Rhin, L'Elbe et l'Ems et l'Oder, le Danube et le Mein. [7, c. 69]	22b .	Entre cette mer et le Tanais habitent le Russe, le Moscovite, le Livonien. Ils ont conservé la barbarie des Sarmates leurs ancêtres. Les monts Hercyniens sont foulés par les Polonais, qui furent les Marcomans. Les Bohémiens, les Saxons, les Pannoniens cultivent les contrées que fécondent les eaux de l'Elms, de l'Elbe, du Danube et du Rhin. Ils obéissent à l'aigle germanique. [5, c. 72]	22c .	De cette mer lointaine aux bords du Tanais L'intervalle comprend ces immenses pays ; Séjour de l'Esthien, du Russe, du Tartare, Puissé-je, des autans surmontant la furie, Vers ses champs regrettés empressé d'accourir. Mon voyage accompli, les revoir et mourir ! [6, c. 37] Dans les monts d'Hercynie aux Marcomans altiers Succèdent dignement les Polonais guerriers. L'empire d'Allemagne à son trône suprême Soumet Hongrie et Saxe, et Bavière et Bohême, Et ces nombreux états, que d'un flot

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
					souverain Partagent l'Elbe, l'Ems le Danube et le Rhin. [6, c. 39]
23a.	Là, les Tarragonais célèbres en Europe Pour avoir subjugué l'antique Parthénope! Plus haut, les Navarrais et les Asturiens, Opposant au Croissant comme un mur de Chrétiens! Le Gallègue prudent, mais robuste et tenace! Le Castillan superbe et de si grande race, Qui rendit à l'Espagne et Valence et Léon! Et Cordoue et Grenade et Séville et Mahon! [7, c. 71]	23b .	L'Aragonais qui s'illustra par la conquête de l'inquiète Parthénope, l'Asturien qui vit tous les efforts des Musulmans se briser au pied de ses rochers, le Navarrais belliqueux, le Galicien fécond en stratagèmes, les peuples de la Bétique, de Grenade et de Léon, les guerriers de Tolède et l'héroïque Castillan qui devait un jour réunir tous ces peuples sous sa glorieuse domination. [5, c. 73]	23c .	L'Aragonais célèbre aux fastes de l'histoire Pour avoir à ses lois, orgueilleuse cité, Rebelle Parthenope, asservi ta fierté ; Le brave Asturien le soldat de Pélage, Qui repoussa l'effort du Musulman sauvage ; Le froid Galicien, le bouillant Navarrais, Et ceux dont le Bétis arrose les guérets, Les peuples de Séville et de l'Andalousie, Ceux qu'enferment Grenade, et Valence, et Murcie. Et l'allier Castillan que son heureux destin. Rétablissant l'Espagne, en à fait souverain. [6, c. 40]
24a.	Lorsqu'enfin l'heure vint de rendre à la nature Ce corps que, dès l'enfance, attend la sépulture, Il exhala vers Dieu, tranquille et confiant, Comme un loyal soldat, son âme de croyant! Il laissait à son fils, enfant bien jeune encore, Ce Royaume à l'épée enlevé sur le Maure, Espérant, comme tous, qu'il serait digne un jour De ce legs, et pourrait l'agrandir à son tour! [7, c. 74]	24b .	Il venait, à l'exemple des princes chrétiens, de rentrer dans ses états, quand le sort fatal vint terminer le cours d'une si belle vie : il rendit son âme à celui qui la lui avait donnée. Son fils, sa vivante image, avait à peine atteint l'âge heureux de l'adolescence ; mais il promettait un digne héritier des vertus de son père, et marchait l'égal des héros. [5, c. 75]	24c .	Le magnanime comte enfin subit la loi Qu'à l'homme né mortel imposa la nature ; Il rendit à son Dieu son âme grande et pure. A peine adolescent, mais plein d'un feu guerrier. Son fils lui promettait un illustre héritier. [6, c. 38]
25a.	O cruelle Prognée! O Médée implacable! Si tout être maudit votre crime exécration, Une excuse vous reste; et vous avez vengé, Quoique bien durement, votre honneur	25b .	Barbare Progne, impitoyable Médée, vous qui veniez sur vos propres enfants les outrages de leurs pères, le crime de Thérèse surpassa encore le vôtre. Et toi, que l'amour rendit parricide, fille de	25c .	(фрагмент відсутній)

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	outragé! Celle-là, la luxure et la soif des richesses, Scœurs du mal, de son cœur se sont faites maîtresses ! Telle Scylla qui livre un père à son amant, Thérèse, contre un fils, s'arme perfidement! [7, c. 75]		Nisus, le délire des sens avait su égarer ton cœur : le délire des sens et la soif de régner ont armé Thérèse contre son fils. [5, c. 75]		
26a.	Lorsque de leurs clameurs les bergers de Cerdagne Poursuivent le taureau qui fuit dans la montagne, Excitant de la voix le molosse au poil ras, Qui suit la lourde bête et s'attache à ses pas: A droite, à gauche, en tête, ardent, insaisissable, Il l'obsède, évitant sa corne redoutable, Puis enfin s'élançant, il saisit au vanneau Le monstre, et le ramène au mugissant troupeau! [7, c. 78]	26b .	Tel un dogue furieux, excité par les cris du chasseur, se jette en aboyant sur le taureau des montagnes. A sa dent meurtrière, à ses rapides élans, le taureau oppose un front terrible ; mais ses coups redoublés se perdent dans les airs ; et bientôt, les flancs meurtris, les oreilles sanglantes, la gorge déchirée, il tombe épuisé de fatigue et de douleur. [5, c. 78]	26c .	Comme un dogue, animé par des cris de carnage, S'élance en aboyant contre un taureau sauvage, Déchire avec fureur ses oreilles, son flanc, En fait par noirs sillons couler des flots de sang, [6, c. 42]
27a.	Bien qu'il ait retenti de l'Arabie Heureuse Aux rives de Colchos où la Fable menteuse Cachait la Toison d'or! Passé sur Israël N'adorant qu'un seul Dieu, sur un unique Autel! Résonné dans Sophène à l'âme efféminée: Chez les Ciliciens, race indisciplinée! Dans la noble Arménie où s'arrêta, dit-on, Sur le mont Ararat, l'arche au ventre fécond! [7, c. 85]	27b .	L'opulente Arabie, les féroces Sarmates, la Colchide si célèbre par la toison d'or, la Cappadoce, la Judée qui n'adore qu'un Dieu, les Syriens efféminés, les Ciliciens barbares, l'Arménie, qui reçoit d'une montagne sacrée les eaux de l'Euphrate et du Tigre : [5, c. 82]	27c .	Du Phase impétueux illustre conquérant, Toi, qui domptas Syène au soleil dévorant, Et la molle Sophène et l'antique Judée, Où du seul et vrai Dieu se conserva l'idée, Et les champs de Colchos où brilla la toison Qu'allèrent conquérir les héros de Jason ; Le dur Cilicien, la riche Bithynie, Et le Scythe, et l'Arabe et la haute Arménie Qui de son mont sacré voit deux fleuves pompeux S'épandre et déployer leur flot majestueux; [6, c. 45]
28a.	Un corps de sages lois, dont l'esprit nous gouverne Même encore aujourd'hui, voit le jour	28b .	Coïmbre devient le séjour de Minerve et de ses laborieux favoris ; les Muses abandonnent l'Hélicon pour les bords	28c .	Coïmbra, ville heureuse, enfin voici ton heure ! Minerve dans tes murs établit sa demeure :

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	sous ce règne : Coimbre ouvre en ses murs, calmes et florissants, La carrière où Minerve appelle les savants. Le riant Mondégo voit, sur ses fraîches rives, Les enfants d'Apollon poursuivre, fugitives, Les Muses qui se rient, et disputer entr'eux Le Laurier toujours vert, prix des efforts heureux! [7, c. 91]		fleuris du Montégo : la nouvelle Athènes s'embellit de tous les arts de la Grèce. C'est là qu'Apollon distribue des couronnes d'or, de baccharis et de laurier. [5, c. 86]		Les Muses, d'Hélicon délaissant les forêts, Foulent du Mondégo les bords riants et frais. Apollon se complaît auprès de tes fontaines ; Il fait de tes remparts une nouvelle Athènes. Où sur les nobles fronts, de la science épris, Il tresse au laurier vert l'or et le baccharis. [6, c. 48-49]
29a.	Le soleil lentement vers les champs d'Amphitrite Achevait, radieux, sa déclinante orbite, Alors que des deux Rois les bras victorieux Triomphèrent enfin des efforts furieux De ces Hordes sans nombre, et de pillage avides : Ecume que le vent des rivages Numides Avait poussée au loin, et que Dieu de sa main Dissipa, vers le soir, dans l'ombre du chemin! [7, c. 95]	29b	Le char du soleil descendait vers le palais de Téthys ; son flambeau pâissant annonçait le retour de Vesper, quand la victoire se déclara pour les deux rois. Les Maures désespérés s'abandonnèrent à leur destin, et les derniers rayons du jour éclairèrent la plus épouvantable défaite dont le monde ait gardé la mémoire. [5, c. 89]	29c	L'astre dont les rayons illuminent le monde Précipitait son char vers la plaine profonde Et l'étoile du soir déjà brillait aux cieux, Quand fut anéanti le Maure audacieux. Jamais, avant ce jour, sur les champs de batailles Mars n'avait entassé de telles funérailles. [6, c. 51]
30a.	Telle, Ignez!... Les bourreaux que la rage transporte, Percent ce cou si blanc, si gracieux, qui porte Le visage enchanteur où Dom Pèdre épia L'amour qui s'éveillait, tremblant, et qu'expia Un trépas si cruel!... Sur la poitrine blanche De la victime, un flot de sang rouge s'épanche:	30b	Telle paraît Inez sous le fer de ses meurtriers. Ils frappent : des flots de sang inondent ce sein d'albâtre où reposaient les amours, ces lis si purs qu'elle a baignés de tant de larmes, cette tête charmante que son père un jour ornera du diadème. Les monstres, dans leur aveugle rage, ne songent point au supplice qui les attend. [5, c. 92]	30c	Telle apparut Inez sous le fer assassin. Son sang coule, inondant l'albâtre de son sein, Et son front gracieux où brillaient tant de charmes, Et ces lys si souvent arrosés de ses larmes. Les meurtriers ardents, qu'aveugle leur fureur. Ne se souviennent pas qu'il lui reste un vengeur. [6, c. 53]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Eux frappent de nouveau, dans leur zèle impudent, Sans songer que le crime est gros du châtimement! [7, c. 100]				
31a.	La Rome d'autrefois, ces jours, est dépassée ! Marius moins cruel se montre à la pensée! Les meurtres de Sylla, dans leur lointain brumeux, Après tant de forfaits, paraissent moins affreux! Léonor, pour venger l'amant qu'elle regrette, A des crimes nouveaux dès cette heure s'apprête; Et tente, tout d'abord, de consacrer les droits De l'époux de sa fille au trône de nos Rois! [7, c. 106]	31b .	Les crimes de cette époque feraient oublier les cruautés de Marius ; Rome fut souillée de moins d'horreurs, alors que Sylla rentra dans ses murs et vengea le sang par le sang. Saisie d'effroi, déplorant ses injures et le meurtre de son amant, Léonor appelle à grands cris la Castille, et proclame Béatrix l'unique héritière de la couronne de Portugal. [5, c. 125]	31c .	Farouche Marius, ces tragiques foreurs De tes proscriptions passèrent les horreurs, Et quand l'abandonna la fortune infidèle, Sylla de moins de sang rougit sa main cruelle. La reine, impatiente, en son ressentiment, De venger son injure et la mort d'un amant, Appelle à son secours les soldats de Castille Et proclame les droits de Béatrix, sa fille, [6, c. 56-57]
32a.	Anton Vasque Almada, depuis comte d'Abranche, A l'aile gauche en main! Si la Victoire penche Vers Castille, il saura, d'un élan vigoureux, Corriger du combat les hasards dangereux. Au Centre, et dominant sur toute autre Bannière, Le Royal Etendard dresse sa tête altière: C'est là qu'est Dom Juan, tout prêt à se porter, Nouveau Mars, où la Mort devra plus se hâter! [7, c. 111]	32b .	L'aile droite est sous les ordres de Vasconcellos. Consummé dans l'art de la guerre, chéri du soldat, il saura le conduire à la victoire. L'aile gauche obéit à Vazquez d'Almada : le titre de comte d'Avranches sera le prix de sa valeur. A l'arrière-garde se déploie l'étendard royal avec ses tours et ses cinq écussons. Il précède le roi Jean, dont les exploits seront enviés du dieu Mars. [5, c. 128]	32c .	L'aile gauche, Almada, te suit au champ d'honneur ; Le comté d'Avranchès doit payer ta valeur. Enfin, l'arrière-garde avec orgueil déploie Les écussons royaux brillants d'or et de soie. Ils te précèdent, Jean, le plus vaillant des rois, Dont bientôt Mars lui-même enviera les exploits. [6, c. 59]
33a.	Juan voit le péril que le grand Capitaine	33b	Cependant le monarque portugais	33c	Jean, qui d'un général remplissant le

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Semble seul ignorer! De la place où l'enchaîne Son rang de Chef suprême, il suivait, anxieux, Les chances du combat d'abord victorieux! Ainsi, quand la lionne au loin de sa demeure, En quête d'aliments, prévoyant qu'à cette heure Peut-être quelque pâtre ayant trouvé son nid, Loin des monts de Massyle emporte son petit: [7, c. 114]	.	parcourait la plaine, entraît dans tous les rangs, et du geste et de la voix échauffait l'ardeur du soldat. Il a vu le danger d'Alvarès. La lionne devenue mère est moins terrible en sa férocité, lorsqu'au retour de la chasse, elle appelle en vain ses lionceaux enlevés de leur repaire par le pâtre de Massylie. [5, c. 130]	.	devoir. Excitant, redoublant le courage et l'espoir. Partout, de rang en rang, volait dans la mêlée. Voit du noble Alvarès la cohorte ébranlée. Ainsi que la lionne, alors que l'Africain A de ses lionceaux raw le jeune essaim, Furieuse, parcourt les forêts, les campagnes. Et fait de ses douleurs trembler les Sept-Montagnes [6, c. 60-61]
34a.	Ton Grand-Maître est tombé, Jacques de Compostelle! Celui de Calatrave en vain longtemps appelle Du secours! Dans son sein plein de ressentiments, Et le fer et la mort entrent en même temps! Les hautains Pereira, frères de Nun-Alvare, Descendent, blasphémants, au fond du noir Ténare; Avec eux, les félons qui déchiraient le sein Qu'enfants, avait pressé leur innocente main! [7, c. 115]	34b .	Ivre de vengeance et de fureur, le terrible dom Jean éclate comme la foudre ; il peuple en un instant les rivages du Styx. Là, périssent le grand-maître de Compostelle faisant des prodiges de valeur, et celui de Calatrava tout fumant de carnage, et les frères d'Alvarès qui maudissent, en expirant, le ciel et leurs destins. [5, c. 130-131]	34c .	Don Jean, multipliant ses efforts magnanimes, Sous sa terrible épée entasse les victimes. Vous, que votre vaillance aux honneurs éleva. Grands-maîtres de Saint-Jacque et de Calatrava, Vos lauriers sont changés en cyprès funéraires. Vous aussi d'Alvarès ô trop indignes frères, Sous le fer qui punit vos projets inhumains Tombez en maudissant le ciel et vos destins. [6, c. 61]
35a.	Mille vaisseaux hardis sur les ondes rebelles De Thétis, aux autans livrent leurs grandes aîles, Laisant, loin derrière eux, le rocher qu'autrefois Hercule a signalé par ses lointains	35b .	Tels qu'une légion d'oiseaux navigateurs, mille vaisseaux fendent les plaines argentées d'Amphitrite, et dirigent vers les colonnes d'Hercule leurs voiles arrondies par les vents. Bientôt les hauteurs d'Abyla sont couvertes de nos guerriers. Ceuta rejette de son sein les	35c .	Mille légers vaisseaux, de nos rives partis, Affrontant sur les flots les fureurs de Thétis, Ouvrent au vent les plis de leur voile rapide Et dirigent leur vol aux colonnes d'Alcide. A l'aspect du héros, rapide conquérant,

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	exploits! Ceuta, que l'Abyla recouvre de son ombre, Se rend à la valeur encore plus qu'au nombre! Repose en paix, Espagne! A l'abri désormais Des traîtres Juliens, et de leurs noirs projets ! [7, c. 117]		infidèles. Un nouveau traître, un Julien, tenterait en vain de leur ouvrir les portes de l'Hespérie ; Ceuta les leur ferme à jamais. [5, c. 132]		Malgré ses fiers remparts, Ceuta tremble et se rend ; L'Abyla s'est soumis, et l'heureuse Ibérie ; D'un nouveau Julien ne craint plus la furie. [6, c. 64]
36a.	Ses envoyés passant et l'Espagne et la France, Et l'Italie où trône, en sa toute-puissance, Le Vicaire du Christ, vont frêter un vaisseau Aux bords où Parthénope enfin eut un tombeau; A Naples! Aux destins si divers, que chaque âge Vit passer un vainqueur sur son riant rivage! Elle reçoit plus tard, sera-ce sans retour, La loi du Castillan aux serres de vautour! [7, c. 120]	36b .	Animés de son esprit, dépositaires de ses pensées, d'intrépides voyageurs traversent l'Espagne, la France et l'Italie. Ils s'embarquent au port de Parthénope, de cette grande cité que les Destins ont fait passer sous tant de jougs différents pour la relever enfin sous le glorieux empire de l'Espagne. [5, c. 134]	36c .	Ils traversent la France et la riche Italie, Et s'embarquent aux lieux où fut ensevelie La nymphe dont le nom longtemps a désigné Tes murs où tour-a-tour vingt peuples ont régné, Parthénope, aujourd'hui du nom de Naples fière, La conquête et l'orgueil de l'Espagne guerrière.[6, c. 65]
37a.	Des rameaux toujours verts de plantes inconnues A nos climats plus froids, ceignent leurs tempes nues; L'un d'eux, plus fatigué, traîne des pas plus lourds, Ayant fourni, sans doute, un plus lointain parcours; L'eau qui perle à son front semble aussi moins limpide; Il doit avoir passé sous quelque terre humide, Comme le fleuve Alphée allant, au fond des eaux,	37b .	Leur tête était couronnée de rameaux étrangers, de plantes inconnues à l'Europe. L'un d'eux paraissait plus fatigué que l'autre. A l'onde encore agitée qui tombait de sa chevelure, on voyait qu'il était parti de plus loin que son compagnon, et que, pour l'atteindre, il avait précipité sa course. Tel, du sein de l'Arcadie, Alphée va chercher aux plaines d'Enna les flots caressants d'Aréthuse. [5, c. 136]	37c .	Des plantes, des rameaux en Europe ignorés S'entrelaçaient autour de leurs fronts révéérés. L'un de ces deux vieillards cheminait avec peine Et semblait fatigué d'une course lointaine. Aux flots qui de son front coulaient plus agités On jugeait que ses pas s'étaient précipités. Des champs Arcadiens aux champs de Syracuse Tel Alphée accourait vers sa chère Aréthuse. [6, c. 67]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Visiter Arethuse en son lit de roseaux! [7, c. 123]				
38a.	Dans le tranquille port de la cité d'Ulysse, Sur cette grève aimée, où sous un Ciel propice Le Tage, à l'Océan grondeur et sans repos, Après un vaste cours vient mêler ses doux flots, Les lourds vaisseaux sont prêts! La joyeuse Espérance Anime tous les cœurs! Chacun a l'assurance Qu'en ces lointaines mers tous sauront dignement Accomplir des desseins conçus si noblement! [7, c. 126]	38b .	Déjà la flotte belliqueuse est réunie dans ce port célèbre où le dieu du Tage vient mêler aux eaux d'Amphitrite son onde claire et ses sables d'argent. Nulle pensée timide n'a ralenti l'ardeur de mes compagnons. Les enfants de Mars, les enfants de Neptune sont prêts à me suivre au bout de l'univers. [5, c. 138]	38c .	Sous les murs de Lisbonne, en ce superbe port Où le Tage à Thétys s'unit avec transport, La flotte est réunie, et d'une ardeur commune Brûlent les fils de Mars et les fils de Neptune. Les uns sur le rivage étalent au soleil De leur habit guerrier le brillant appareil Les autres des vaisseaux aux vents livrent les voiles ; [6, c. 69]
39a.	Nous quittons lentement, l'âme ferme, aguerrie, Le Temple qui fait face à l'humide prairie, Et qui porte le nom de ce pays lointain Où Dieu, pour nous sauver, vêtit le corps humain! Si tes regards, O Roi! Sur cette foule immense S'étaient, comme les miens, reposés en silence, Sans doute de tes yeux, ce spectacle imposant Eût fait couler, des pleurs, le ruisseau bienfaisant! [7, c. 126]	39b .	Enfin nous sortons du temple, de ce temple saint qui a pris le nom de Bethléem, berceau d'un Dieu. Il s'élève sur le rivage et regarde cette mer à laquelle nous allions confier nos destinées... Ô roi ! pardonne un douloureux souvenir. Quand je reporte ma pensée vers ces bords que je quittais avec tant d'émotion, j'ai peine encore à retenir mes larmes. [5, c. 139]	39c .	Après avoir prié dans l'austère ermitage Qui du vaste Océan regarde le rivage Et qui porte le nom du lieu saint à jamais Où naquit le Sauveur pour laver nos forfaits. Nous nous acheminons au port qui nous appelle. O roi, ce seul récit en mon cœur renouvelle Tout ce qu'à ce départ j'éprouvai de douleurs Et je sens que j'ai peine à retenir mes pleurs. [6, c. 69]
40a.	Et toi, fils de Phébus! Et vous: Dédale! Icare! Chacun de vous tenta quelque'entreprise rare:	40b .	Phaëton n'eut pas entrepris de guider le char de son père ; Icare n'eût point suivi dans les airs l'audacieux Dédale : l'ardeur que tu versas dans leur sein	40c .	Eût-on vu Phaëton dans le vide des mers Vouloir guider le char, flambeau de l'univers ? Sur son aile orgueilleuse élançé dans

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Une mer, un Palais qui portent votre nom, Nous disent votre chute en l'abîme profond! Quel étrange destin de l'humaine faiblesse, De ne vouloir jamais, de ne tenter sans cesse, A travers les périls, le fer, le froid, le feu, Que ces œuvres du mal qui déplaisent à Dieu!... [7, c. 131]		prépara leur infortune. L'Eridan, les flots icaréens, l'air, le feu, la terre et l'onde, tous les éléments, attesteront l'audace et le malheur des mortels. [5, c. 142]		l'espace, Icare de son père eût-il suivi l'audace ? Mais l'homme hit perdu par ton présent fatal. Misérable jouet de son orgueil natal, Il affronté les airs, le feu, la terre et l'onde Et de ses faibles bras veut étreindre le monde. [6, c. 71]
41a.	Le Soleil, tout chargé des chaleurs estivales, Entraîné dans le Lion! Le monde en ses annales Comptait cinquante fois un Siècle, et cinq encor Du jour où Dieu lui dit:- Sois libre en ton essor? - Et l'on comptait, du jour où le Christ vint au monde, Quinze siècles entiers moins trois ans, quand sur l'onde Qui semblait nous ouvrir de faciles chemins, La Flotte osa tenter Neptune et les Destins! [7, c. 135]	41b	L'astre du jour s'approchait alors du lion de Némée. Le monde, chargé d'années, poursuivait languissamment le cours de son sixième âge. Il y comptait quatorze fois cent révolutions du soleil, et quatre-vingt-dix-sept autres encore, lorsque nos vaisseaux s'élancèrent sur l'Océan. [5, c. 164]	41c	Le soleil, près d'entrer au signe de Némée, De ses feux inondait la nature enflammée, G) Quand sur l'immensité du superbe Océan Nous prîmes vers ces bords notre rapide élan. [c. 72]
42a.	Nous voyons fuir au loin le rivage Massile! Là, le Maure Azenègue à la côte stérile Fait paître une herbe rare à de maigres troupeaux, Qui ne boivent jamais que de brûlantes eaux! Rien ne vient sur ces bords qu'oublia dans sa course Cérès, allant chercher, de l'Equateur à l'Ourse,	42b	Nous côtoyons rapidement la Massylie, où paissent les troupeaux des Azenègues : désert brûlant qui ne s'abreuve jamais d'une onde fraîche ; terre désolée où l'oiseau digère le fer, où l'on ne connut jamais ni les dons de Cérès, ni les trésors de Pomone. Elle touche d'un côté à la Barbarie, et, de l'autre, au pays des Noirs. [5, c. 165]	42c	Déjà nous dépassons les arides rivages Où le Massylien paît ses troupeaux sauvages, Région sans verdure et que de frais ruisseaux N'abreuveront jamais de leurs limpides eaux. Notre flotte en son vol a franchi la limite Qui du côté du nord au soleil est prescrite. Là, sont ces nations que jadis de trop près [6, c. 72]

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Sa fille que Pluton, le Dieu silencieux, Dans le fond des Enfers cachait à tous les yeux! [7, c. 136]				
43a.	J'ai vu, bien clairement, pendant une Tempête Qui semblait sous le Ciel vouloir briser nos têtes, Une étrange lumière, ainsi qu'un pur flambeau, De la poupe à la proue errer sur mon vaisseau! Et, chose qu'on pourrait croire peu véridique, Si j'avais de ce fait été témoin unique, J'ai vu la nue épaisse, en un vaste circuit, Aspirer l'Océan qui montait à grand bruit! [7, c. 139]	43b .	J'ai vu... non, mes yeux ne m'ont point trompé, et cette fois j'ai partagé la commune épouvante : j'ai vu se former sous nos têtes un nuage épais qui, par un large tube, aspirait les vagues profondes de l'Océan. [5, c. 167]	43c .	J'ai vu de l'Océan s'élancer une nue ; Elle aspirait les flots, en long tube étendue ; D'abord elle s'annonce en légère vapeur Errante au gré des vents à l'horizon trompeur ; Tout-à-coup s'élevant, s'allongeant en colonne, (Tel le souple métal que l'ouvrier façonne), Substance aérienne, échappant presque aux yeux. Son tube délié monte jusques aux cieux. Mais insensiblement il se grossit de l'onde Qu'il attire du sein de la plaine profonde [6, c. 74]
44a.	L'ordre à Coelho d'aller au secours de Vellose; Lorsqu'un nègre, plus prompt à la course, se pose Sur le chemin qu'encor Vellose a de franchir: Et je vois son courage et ses forces fléchir! Bientôt sort d'un ravin une troupe nombreuse Qui se joint au premier! Sous une main fiévreuse L'aviron fend les flots: le terrible danger De Vellose, chacun le voudrait partager! [7, c. 143]	44b .	Une chaloupe s'avance pour le recevoir ; mais un nègre audacieux s'élance sur ses traces. Un autre le suit et un autre encore ; leurs mains levées sur lui vont l'atteindre et le saisir ; je vole à son secours. La rame, à coups pressés, frappait les ondes, quand un noir bataillon se découvre, semblable au nuage épais avant-coureur de l'orage. [5, c. 170]	44c .	Il était déjà loin, et, dans cette entreprise Pour sa témérité craignant quelque surprise, Vers le chemin suivi par cet audacieux Je tournais, inquiet, ma pensée et mes yeux, Quand je le vois fuyant d'une course rapide De la cime du mont vers la plaine liquide. Un bataillon de noirs s'élançait sur ses pas Et déjà, souriant à son prochain trépas, De son sang en espoir ils repaissaient leur rage. Nous volons à son aide et le combat s'engage [6, c. 76]
45a.	Ils verront succomber à la faim qui les presse Les gages tant aimés de leur vive	45b .	L'impitoyable solitude ensevelira les deux époux. C'est là qu'ils mouilleront de larmes les rochers attendris. C'est là	45c .	Époux infortunés ! le sort impitoyable Les ensevelira dans ces plaines de sable. Leur voix attendrira les rochers d'alentour

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Мілли	№	Переклад Ф.Рагона
	tendresse; Et les Cafres hideux arracher, impudents, A Léonor en pleurs, jusqu'à ses vêtements! Tu verras, triste époux, cette chère compagne De tes jours, aller, nue, en l'aride campagne De ses pieds délicats, faits aux tapis soyeux, Fouler le sable ardent et les sentiers pierreux! [7, c. 146]		que, réfugiés dans les bras l'un de l'autre, ils confondront leur désespoir et leurs derniers soupirs. Les tristes témoins de tant d'infortunes les rendront aux rives du Tage. [5, c. 172]		De leurs derniers soupirs de tendresse et d'amour, Et dans l'embrassement de cet amour fidèle Leur âme s'enfuira de sa prison mortelle. [6, c. 77-78]
46a.	Je suis l'un de ces Fils, premiers-nés de la terre! Frère de Briarée, et d'Encelade frère! Alors je répondais au nom d'Adamastor: L'Olympe un jour l'ouït, et s'en souvient encor!... Mes Frères entassaient montagnes sur montagnes: Moi, je courus des mers les humides campagnes, Cherchant partout Neptune et ses monstres affreux Qui regagnaient, tremblants, leurs antres caverneux! [7, c. 147]	46b	Tu vois un des compagnons d'Encelade, d'Égée et du géant aux cent bras. Je m'appelle Adamastor. Comme eux, enfant de la terre, j'ai fait, comme eux, la guerre aux Dieux. Tandis que mes frères entassaient contre le ciel montagne sur montagne, je combattais sur l'Océan. [5, c. 173]	46c	Je suis un des géants, fiers enfants de la terre, Dont l'audace affronta le maître du tonnerre. J'ai nom Adamastor ; Encelade et Gy as M'ont vu contre les Dieux partager leurs combats ; Tandis qu'amoncelant monts sur monts dans l'espace, Ils portaient jusqu'aux cieux leur superbe menace. Du dieu de l'Océan j'ai bravé le courroux Et disputé les mers à son sceptre jaloux. [6, c. 78]
47a.	Ayant ainsi parlé, le Géant de l'abîme Etouffe un long sanglot qui court de cîme en cîme; La nue au loin se fond, et les vagues échos Répondent lentement à la plainte des flots. Je lève au Ciel des yeux pleins de reconnaissance, Demandant au Seigneur qu'en sa toute-puissance,	47b	À ces mots, il laissa tomber un torrent de larmes et disparut. Avec lui s'évanouit la nuée ténébreuse, et la mer sembla pousser un long gémissement. Je levai les mains vers le ciel, j'invoquai les célestes génies, guides fidèles des voyageurs ; je les priai d'éloigner de nous les malheurs dont le cruel Adamastor avait menacé notre avenir. [5, c. 174]	47c	Il dit : au souvenir de tant d'aimables charmes, L'amant infortuné verse un torrent de larmes, Et soudain disparaît sous l'écueil mugissant. Le nuage dans l'air s'exhale au même instant : D'un étrange fracas les rochers retentirent ; De longs gémissements sur les eaux s'entendirent :

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Il s'oppose aux destins si durs qu'Adamastor Lut dans un avenir bien loin de nous encor! [7, c. 150]				Et moi, levant au ciel mes suppliantes mains, Je priai les esprits, gardiens de nos destins, De détourner des fils de la Lusitanie Ce qu'annonçait des mers le terrible génie. [6, c. 79]
48a.	Enfin, sur cette terre ignorée et lointaine, L'âme triste et songeant à la vie incertaine Que de si grands dangers menacent, nous laissons Des jours passés, ces fiers et rudes compagnons! Oh! Que tient peu de place une dépouille humaine! Si grande qu'ait été sa destinée hautaine, Ainsi que pour la nôtre, une vague suffit! Un tertre au loin, caché sous l'herbe qui grandit!..... [7, c. 155]	48b .	Hélas ! il ne put les sauver toutes. Des guerriers qui si long-temps avaient partagé nos périls et nos travaux succombèrent sur cette plage ignorée. Ils y dorment d'un éternel sommeil. Oh ! que l'homme aisément trouve ici-bas sa dernière demeure ! Un peu de sable remué sur le rivage, quelques vagues fugitives, recouvrent indistinctement la dépouille mortelle d'un héros et les restes d'un obscur soldat. [5, c. 178]	48c .	Toutefois, de l'acier le rigoureux secours De tous nos matelots ne put sauver les jours. Au fléau destructeur plus d'un brave succombe. Oh ! que l'homme aisément trouve ici-bas sa tombe ! Que faut-il à la mort ! Du soldat, du héros Un flot, un peu de sable ensevelit les os. [6, c. 81-82]
49a.	Ce Barde si puissant, le Chantre d'Ionie, Au berceau disputé par Rhodes, la fleurie, L'antique Salamine, et Colophon, Argos, Athènes, Smyrne et toi, belle et verte Chios! Et cet autre plus doux, le cygne d'Ausonie, Qui charmait de son luth la campagne bénie Où court le Mincio; puis, plus tard, radieux, Dit dans son noble vers, Rome et ses fiers aïeux! [7, c. 156]	49b .	Que le chantre divin dont Smyrne, Rhodes, Colophon, Athènes, Chio, Argos et Salamine se disputent le berceau ; que son rival, l'honneur de l'Ausonie, ce cygne mélodieux dont les accents charment le Mincio qui l'a vu naître et le Tibre orgueilleux de l'entendre ; [5, c. 179]	49c .	Que le barde fameux dont le divin génie S'abreuvait à longs flots aux sources d'Aonie Et dont tant de cités, par un combat nouveau, Se disputaient le nom, la gloire et le berceau ; Que le chantre sublime, honneur de l'Ausonie, Cygne mélodieux dont la douce harmonie De l'heureux Mincio réjouissait les bords Et le Tibre orgueilleux de ses brillants accords ; [6, c. 82]
50a.	César va subjuguant la Gaule émancipée, La plume d'une main, et dans l'autre, l'épée! Quand il parle au Forum, à peine Cicéron Ose élever la voix qui défendit Milon!	50b .	César, vainqueur des Gaules, ne renonçait pas aux lettres pour les armes ; mais aussi éloquent que Scipion, d'une main il tenait la plume, et de l'autre la lance Mars et Thaliese partageaient les heures de	50c .	César, qui de Pompée abaissa le grand nom. César à, la tribune égalait Cicéron ; De la main qua Pharsale illustra la victoire De la Gaule conquise il écrivait l'histoire.

№	Переклад А. де Куля	№	Переклад Ж.Б.Ж.Міллі	№	Переклад Ф.Рагона
	Scipion, l'heureux vainqueur de Carthage, à son heure Au doux Térence ouvrait sa splendide demeure! Alexandre, le grand, l'invincible guerrier Savait, dit-on, de cœur, l'Iliade en entier! [7, c. 159]		Scipion. Homère était tout entier dans la mémoire d'Alexandre ; la nuit il reposait sous le chevet du vainqueur d'Arbelles. [5, c. 181]		Scipion, si fameux dans les travaux de Mars. De l'aimable Thalie obtint de doux regards. Seuls, les rudes enfants de la Lusitanie Négligent la culture et les dons du génie. [6, c. 83]

Додаток С.

Фрагменти епопеї «Лузіади» Луїса де Камоенса в іспанських перекладах М.Гарсі-Гомеса, Т. Хосе Мартінеса та Х.Ламберто

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
1a.	Y tambien los renombres muy gloriosos De los Reyes, que fueron dilatando El Imperio y la Fé, pueblos odiosos Del Africa y del Asia devastando; Y aquellos que por hechos valerosos Más allá de la muerte ván pasando; Si el ingenio y el arte me asistieren, Esparciré por cuantos mundos fueren. [10]	1b.	A ellos, ejemplos gloriosos de los reyes que significaron el imperio y la fe, y Asia y Africa conquistaron; y también a aquellos cuyos hechos valerosos no han borrado la muerte ni el olvido, yo daré a conocer en mi canto, si para lograrlo el arte y el ingenio me ayudan. [9, c. 9]	1c.	También aquellos príncipes gloriosos Que la Fe y el Imperio dilataron, Y á las leyes y usos de los viciosos Del Africa y el Asia sujetaron; Y aquellos que con hechos portentosos Del olvido y la muerte se libraron; Por todo el mundo elogiará mi canto, Si el ingenio y el arte pueden tanto. [8, c. 66]
2a.	Y vos, ¡oh bien fundada seguridad, De la Luseña libertad antigua, Y no menos ciertísima esperanza De la estension de cristiandad exigua! Vos, miedo nuevo de la Máura lanza, En quien hoy maravilla se atestigua, Dada al mundo por Dios, Rey sin segundo, Para que á Dios gran parte deis del mundo: [10]	2b.	Rey!, bien nacida confianza de nuestra libertad, certísima esperanza del próspero reino cristiano; tu, nuevo terror de Africa y maravilla de nuestro tiempo, destinado a expandir a Dios en el mundo; td, joven rama floreciente de un árbol cuya vida ama Cristo mas que a ninguna otra criatura en Occidente, mira en nuestro escudo las victorias y las cinco llagas de El? [9, c. 9]	2c.	Y vos, seguridad y confianza Debo al augusto príncipe Lusitano, Apoyo fiel, firmísima esperanza Del pueblo nuestro, asombro del pagano; Maravilla fatal de cuanto alcanza La edad presente, en cuya invicta mano La Providencia pone el mundo entero Para que al Dios conozca verdadero: [8, c. 66]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
3a.	Ni dejarán mis versos olvidados A aquellos que en los reinos de la Aurora, Alzaron, con sus hechos esforzados, Vuestra bandera, siempre vencedora: A un Pacheco glorioso, á los osados Almeidas, por quien siempre Tajo llora: Al terrible Alburquerque y Castro fuerte, Y otros, con quien poder no halla la muerte. [10]	3b.	Mi poema no olvidara a los guerreros que con sus hechos brillantes engrandecieron nuestra bandera vencedora: Duarte Pacheco, Lorenzo y Francisco de Almeida, Albuquerque, Castro, y otros que no logro borrar la muerte. Mientras a ellos alaboy no ati, pues no alcanzo merecimiento tal, conduciendo tu reino cantaras un canto nunca escuchado. Por tierras arabes y mares de Oriente crecera tu poder, Sefior, con tus héroes y sus hazanas. [9, c. 10]	3c.	No dejarán mis versos olvidados A aquellos que en los reinos de la Aurora Fueron en armas tan aventajados, Vuestra bandera haciendo vencedora: Al invicto Pacheco, y los amados Almeidas, por quien siempre el Tajo llora; Y Alburquerque terrible y Castro fuerte, Con otros que triunfaron de la muerte. [8, c. 69]
4a.	Ya les fué, bien lo visteis, concedido, Que un poder, de recursos poco lleno, Tomase Máuro fuerte y guarnecido Todo el suelo que riega el Tajo ameno: Y luego le asistió, contra el temido Castellano, favor alto y sereno: Así que siempre, en fin, con fama y gloria, Victoria consiguió tras de victoria. [10]	4b.	“Moradores eternos del cosmos: si pensais en el valor de los lusiadas, es seguro que superen a persas, griegos y romanos. Ya les fue concedido superar al musulman poderoso; y contra el castellano que todos temen, el cielo les dio sus favores. Y de este modo siempre han ganado los trofeos de la victoria. [9, c. 12]	4c.	Ya le fué (bien lo visteis) permitido, Con pequeño poder, al Sarraceno, Que en sus tierras estaba guarecido, Quitarle cuanto riega el Tajo ameno; Y siempre que á Castilla ha acometido El cielo lo dejó de fama lleno: Así que siempre con insignes glorias Mil trofeos colgó de sus victorias. [8, c. 71]
5a.	De los Hados oyó que llegaría Una gente fortísima de España, Por alto mar, la cual sujetaría Cuanto del Indio suelo Dóris baña, Y con nuevas victorias vencería Toda fama anterior suya ó estraña, Haciéndole perder la escelsa gloria, De que Nisa aun celebra la memoria. [10]	5b.	Baco se oponia a lo dicho por Jupiter; sabia que conquistarían la India y recuerda que un dia tuvo sojuzgado al rio Indo; ahora teme que sea opacado su célebre nombre si llegan hasta alla los portugueses que navegan. [9, c. 12]	5c.	Como oyera á los hados que saldría Una gente fortísima de España, Que, el alta mar cortando, rendiría Todo cuanto en la India Doris baña, Y con nuevas victorias vencería La fama antigua suya, ó bien la extraña: Siente el corazón perder la gloria De Nisa aun celebra la memoria. [8, c. 73]
6a.	Mientras esto pasaba en la lumbrosa Casa del puro Olimpo omnipotente, Cortaba el mar la armada valerosa Del lado allá del Austro y del Oriente, Entre la costa Etiópe y la famosa isla de San Lorenzo: el sol ardiente Abrasaba á los dioses, en pescados,	6b.	Mientras esto ocurría en la casa de Olimpo omnipotente, la armada lusitana cruzaba el mar, entre la costa etiope y la isla de San Lorenzo. Suavemente eran llevados por vientos favorables. En costas de Etiopía navegaban cuando el mar descubria nuevas islas. [9, c. 13]	6c.	Mientras esto pasaba allá en la hermosa Mansión del sacro Olimpo omnipotente, Cortaba el mar la gente belicosa En la parte del Austro y del Oriente, Entre el reino de Etiopía y la famosa Isla de San Lorenzo y el ardiente Sol quemaba los dioses, que temieron

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	Por susto de Tifeo, transformados. [10]				A Tifeo, y en peces se volvieron. [8, c. 76]
7a.	Las bombas de disparo y juntamente Las sulfúreas pelotas, tan dañosas: Pero á los de Vulcano no consiente Dar fuego á las bombarda temerosas; Porque el gallardo espíritu valiente, Entre gentes tan pocas y medrosas, Para no ser cual es, tiene razones: Que es flaqueza, entre ovejas, ser leones, [10]	7b.	Ordenó entonces a los soldados enseñar las armaduras, las relucientes corazas, las mallas de acero, los escudos tan ricos en adornos, arcos, flechas, lanzas bravas. También las armas de fuego. [9, c. 15]	7c.	Dijo; y manda á criados diligentes Que presenten allí las armaduras. Llevan arneses, petos relucientes, Mallas finas y láminas seguras, Escudos de pinturas diferentes, Escopetas de acero, balas duras, Arcos y sagitíferas aljabas, Partesanas agudas, chuzas bravas. [8, c. 82]
8a.	Ya Apolo con sus rayos visitaba Los Nabateos montes, ascendido, Cuando Gama á ir á tierra se aprontaba Por agua con su tropa, decidido. En las naves la gente se aprestaba Cual si le fuese el fraude conocido: Mas sospecharlo puede fácilmente, Que cuando avisa, el corazon no miente [10]	8b.	Cuando el rayo de Apolo descendia, ya Gama acordaba bajar a tierra por el agua necesaria; en la embarcación había presentimientos de engaño; y porque conoce cuánto pierde el que se fia de un desconocido, se prepara lo mejor posible para arribar a tierra.. [9, c. 16]	8c.	El Apolíneo rayo visitaba Los montes Nabateos encendido, Cuando bien Capitán determinaba Ir á tierra á hacer agua prevenido: La gente en los bajeles colocaba Como si fuese á lazo conocido; Mas puede sospecharlo fácilmente, Que el corazón presago nunca miente! [8, c. 86]
9a.	Unos en almadias van fajadas; Quién cruza el agua á nado diligente; Quién se ahoga en las olas encrespadas; Quién el mar bebe y echa juntamente. Derriban las frecuentes bombardadas Los Pánguios breves de la bruta gente: Terrible, en fin, el portugués castiga La vil malicia pérfida enemiga. [10]	9b.	Por la playa van provocando a los lusitanos. Como el hombre valeroso no tolera que un perro le enseñe los dientes, saltan a tierra ligeros, de los barcos el fuego se levanta, y retumba, hiere, ensordece el día. Huye el moro escondido, y el descubierto, mas osado, muere. [9, c. 16]	9c.	Quién va en las armadas muy cargadas, Quién el mar pasa á nado diligente, Cuál se ahoga en las ondas levantadas, Cuál bebe el mar y lo echa juntamente, Son con continuas bombas arruinadas Las pobres barcas de la bruta gente; Que así el severo Luso al fin castiga La vil malicia, pérfida, enemiga. [8, c. 88]
10a.	El recado que traen erade amigos, mas debajo el veneno está encubierto; que eran los poensamientos de enemigos cual lo mostro en engaño descubierto. ¡Oh cuan ciertos son, Muerte, tus postigvos! ¡Oh camino de vida nunca cierto, que do la gente pone su esperanza	10b.	¡Oh camino de vida nunca cierto! ¡En tierra tanta guerra y tanto engaño! ¡Tanta necesidad aborrecida! ¿Dónde puede resguardarse el hombre? ¿Dónde está segura su corta vida? [9, c. 15]	10c.	Era de amigos el mensaje y bueno, Mas la traición debajo está encubierta, Pues dura enemistad quedó en su seno, Que muy poco después fué descubierta. ¡Oh de graves peligros siempre lleno Camino de esta vida breve, incierta, Que donde espera el hombre hallar ventura Allí su perdición es más segura! [8, c. 91]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	La vida tiene menos confianza! [10]				
11a.	Allí tiene en retablo figurada Del Espíritu Santo la escultura: La cándida paloma bien labrada Sobre la única fénix Virgen pura. La compañía santa está imitada Tan propia de los doce en la figura, Cual, de los que entre lenguas que cayeron De fuego, libros santos refirieron. [10]	11b	Baco, que fue nacido de dos madres, el mismo que desea ver a los navegantes destruidos, estaba en la ciudad, con apariciencia humana, y mostrándose cristiano, ostentaba un altar, dibujados en él el Espíritu Santo, la Virgen Pura y los Doce Apóstoles. [9, c. 18]	11c	Allí en un lienzo había colocado Al Espíritu Santo, en la figura De una blanca paloma, dibujado Sobre la única Fénix Virgen pura. Al colegio apostólico turbadora Con las lenguas de fuego lo figura; Como que apenas sobre sí las viera En mil varios idiomas prorumpiera. [8, c. 96]
12a.	Vénus, con otras, corta á breve trecho La proa capitana; allí cerrando El camino á la barra están derecho: En vano el aire entró la vela hinchando; Ponen contra el tajante el blando pecho, La fuerte nave para atrás forzando Cercándola en redor, muchas la alzaban, Y de la adversa tierra la apartaban. [10]	12b	Han llegado donde el viento impulsa la valiente flota. Para rodearla, las nereidas se separan e impiden el paso hacia la barra de la nave portuguesa; el viento en vano hincha las velas. Sobre el duro barco han puesto su delicado pecho, mientras otras lo desvían de la tierra hostil. [9, c. 19]	12c	Venus en aquel punto á lo derecho Guiaba al Portugués la Capitana; Se coloca, y cerrando el paso estrecho, La fuerza de los vientos hace vana: Al duro palo arrima el blando pecho, Empuja atrás con fuerza soberana; Otras alrededor la levantaban Y de la barra hostile la desviaban. [8, c. 99]
13a.	Los crespos hilos de oro le flotaban. Por cuello que afrontar puede á la nieve Sus duros pechos, al andar, temblaban, Que amor en ellos retozon se mueve: Llamas del seno muelle le brotaban, De dó las almas caza el niño alevé: Por las lisas columnas la subían Deseos que cual yedra se tejían. [10]	13b	Hilos de oro rizados irradiaban, oscureciendo la nieve; de la cintura brotan llamas que abrazan las finas columnas; [9, c. 20]	13c	Los crespos hilos de oro cobijaban El cuello que á la nieve obscurecía; Sus lácteos pechos al andar temblaban, Do Cupido jugaba, y no se vía, Al almo cuerpo llamas rodeaban, Con que el Amor las almas encendía; Por las lisas columnas le trepaban Deseos que cual yedra se enredaban. [8, c. 102]
14a.	Un delgado cendal es ténue capa A aquellas partes del pudor reparo: Mas ni el todo descubre, ni lo tapa, De las purpúreas flores poco avaro: Para arrancar el alma que se escapa, Delante pone el dulce objeto raro: Se abrasa el cielo ya de Sur á Norte: Celos Vulcano siente, ardor Mavorte, [10]	14b	con delgada tela cubre las partes que el rubor advierte. Para que se encienda el deseo puso sobre su cuerpo un velo finísimo y en el cielo ya se ven los celos de Vulcano. [9, c. 20]	14c	Un delgado cendal las partes cubre De que es vergüenza natural reparo; Mas ni todo lo oculta ó lo descubre De aquellos rojos lirios poco avaro: Despierta los deseos lo que encubre Más que lo que descubre el velo raro, Y se conoce al punto por los celos Que Marte arde en amor, Vulcano en celos.

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
					[8, c. 102]
15a.	Que si el facundo Ulises escapara De car en la Ogigia eterno esclavo Y si Antenor los senos penetrára Ilirios y en la fuente de Timavo; Y si el piadoso Eneas navegara De Scila y de Caribdis el mar bravo. Tus Lusos, con designios más profundos, Irán mostrando al mundo nuevos mundos. [10]	15b	Nada debes temer —le dice el dios—, hermosa niña mía; por los lusitanos calma tus pesares y ten confianza, que las hazañas que ellos harán en Oriente opacarán las de griegos y romanos. [9, c. 21]	15c	Que aunque el prudente Ulises escapase De ser en la isla Ogigia eterno esclavo; Y aunque Antenor los suyos nos dejase De la Iliria y la fuente del Timavo; Y aunque el piadoso Eneas navegase De Escila y Caribdis el mar bravo, Estos mayores cosas intentando, Nuevos mundos al mundo irán mostrando. [8, c. 104]
16a.	De manera, hija mia, que, a despecho Do Baco, cumplirá su alto destino, Pues nunca brillará tan fuerte pecho Del Gangético mar al Eritrino, Ni de las Bóreas aguas al estrecho Que el agraviado Luso á mostrar vino, Aunque del mundo entero, de afrentados, Todos resucitarán los pasados. [10]	16b	De manera, hija mía, que con un esfuerzo sobrehumano, ni el mar Índico, ni las frías aguas del Estrecho de Magallanes, ni de Oriente a Occidente, ni de Norte a Sur, se verán hechos más gloriosos, aunque del pasado resuciten las glorias de otros guerreros. [9, c. 21]	16c	De manera, hija mía, que de hecho Mostrarán un esfuerzo más que humano; Y nunca se verá tan fuerte pecho Desde el Indico mar al Gaditano, Ni desde el mar Glacial hasta el estrecho Que mostró el agraviado Lusitano, Aunque por todo el mundo avergonzados Resucitasen todos los pasados. [8, c. 107]
17a.	De allí para Mombaza luego parte, Dó las naves estaban temerosas, A mandar á la gente que se aparte De la barra y las tierras sospechosas Porque valen muy poco esfuerzo y arte Contra infernales fraudes engañosas; Y poco astucia, y brio, y altos vuelos, Si su aviso y favor no dan los cielos. [10]	17b	Y al decir esto envía a Mercurio para que encuentre la nave lusitana un sosegado puerto; manda también que en sueños se aparezca la tierra por tanto tiempo deseada. [9, c. 21-22]	17c	Desde allí hacia Mombaza luego parte, Donde estaban las naves temerosas, A decir á la gente que se aparte De aquella barra y tierras sospechosas. Porque valen muy poco esfuerzo y arte Contra las voluntades engañosas Poco pueden prudencia, astucia y juicio, Cuando el hombre no tiene á Dios propicio. [8, c. 108]
18a.	Era en el tiempo alegre, cuando entraba De Europa al robador la luz Fébea, Y el uno y otro cuerno le contaba, Y derramaba Flora el de Amaltéa. La memoria del día renovaba El sol, que al cielo rápido rodea. En que el autor que todo lo dispuso, A cuanto habia hecho el sello puso. [10]	18b	Era la estación de la primavera cuando la flota arribava a Melinde, que ondeaba su bandera, de un color semejante al de la púrpura. [9, c. 23]	18c	Era el tiempo en que ya la luz Febea Al robador de Europa se acercaba; Y el abundante cuerno de Amaltea Flora sobre la tierra derramaba; Y el sol, que á todo el cielo lo rodea, La memoria del día celebraba En que aquel á quien todo está sujeto Puso á cuanto crió sello perfecto. [8, c. 111]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
19a.	No allí faltan los rayos de artificio, A trémulos cometas imitando: Las bombardas tambien hacen su oficio, Mares, tierras y cielos atronando. Del Cíclope se imita el ejercicio, En las bombas, que luego están brotando: Otros con voces, con que el cielo herian, Instrumentos altísonos tañían. [10]	19b .	Los pechos se llenan de alegría al decirles lo ocurrido, al tener la ruta asegurada hacia la India y alegres festejan en la noche con fuegos de artificio, imitando a los errantes cometas; algunos con voces que hasta el cielo herían tocaban hermosas canciones con sus instrumentos. [9, c. 24]	19c .	No faltan allí fuegos de artificio, Los trémulos cometas imitando: Los artilleros hacen bien su oficio, El cielo, tierra y ondas atronando. Del Cíclope se muestra el ejercicio; En la bomba, que fuego está arrojando; Otros con voces, con que al cielo herían, Los instrumentos músicos tañían. [8, c. 116]
20a.	Embistieron soberbios los gigantes Con guerra desigual al cielo puro: Piritóo y Teseo, de ignorantes, Atentaron del Orco al reino oscuro: Si hechos hubo en el mundo tan sonantes. No menos es trabajo ilustre y duro Cómo fue el de embestir cielo y averno, El de arrostrar del mar el trance eterno. [10]	20b .	Antes te ruego me des razón de tu tierra, de vuestra antigua y gran nación, ya que las guerras que tuvieron, sin conocerlas, sé que terribles fueron. Danos cuenta de las faenas que tuvieron ante las costumbres rudas de nuestra Africa; cuenta ahora, cuando el carro ornamentado de oro del nuevo sol nos complace y el viento duerme y el mar está calmo. [9, c. 24]	20c .	Atacaron soberbios los Gigantes Con guerra insana al cielo claro y puro: Asaltaron, por locos é ignorantes, Teseo y Piritoo el reino obscuro: Si admiró el mundo empresas semejantes, No es trabajo menor, ni menos duro, Acometer el mar en un madero, Que hacer la guerra al cielo y al Cerbero. [8, c. 121]
21a.	Agora tú, Calíope, me ilumina Lo que discreto al Rey le contó Gama: Inspira inmortal canto y voz divina En el pecho mortal que tanto te ama: Así el claro inventor de Medicina, De quien pariste á Oríeo, ¡oh linda dama! Nunca por Leucotóe, Dafne, y Clíce Te niegue la señal de amor felice. [10]	21b .	Díctame tú, musa, aquello que el ilustre Gama refirió al rey. Inspírame una voz y un canto divinos. Haz, ninfa, que mianhelo pueda cumplirse, cual merece el pueblo lusitano. [9, c. 25]	21c .	Inspírame, Calíope divina, Lo que al Rey le contó el ilustre Gama: Dale canto immortal, voz peregrina A este pecho mortal que tanto ama. Así el dios que inventó la medicina De quien pariste á Orfeo, hermosa dama, Leucótoe, Dafne y Clície del olvido, Y no te niegue á ti el amor debido. [8, c. 123]
22a.	Entre este mar y el Tánaís, vive estraña Gente: Ruténos, Moscos, y Libonios (Sármatas otra edad), y en la montaña, Hircios, los Marcomáños (hoy Polonios), Los que al Imperio sirven de Alemaña, Sajones, y Bohemios, y Panonios; Y otros pueblos que cuentan por su rio, Amasis, Albis, ó Danubio frio. [10]	22b .	Y en el mar Baltico, cuando no se congelan las aguas, navegan daneses, suecos y prusianos. Sujetos al imperio de Alemania viven los eslavos, próximos al río Rhin y al Danubio. [9, c. 25]	22c .	Entre este mar y el Tanais, gente extraña Vive; Rutenos, Moscos y Livonios, Sármatas otro tiempo; en la montaña Hircina, los Marcomanos, Polonios. Bajo el dominio están de la Alemania Los Sajones, Bohemios y Panonios, Y otras naciones á quien lava el frío Reno, Amasis, Danubio y Albis frío. [8, c. 125]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
23a.	Tiene al Tarraconés, que se hace claro Sujetando á Parténope la inquieta: Al Navarro, al Asturio que reparo Fuera ya contra el bárbaro Mahometa: Tiene al cáuto Gallego, al grande y raro Castellano, á quien hizo su planeta Que á España unificára, siendo silla, De Granada y Leon, Murcia y Castilla. [10]	23b .	Finalmente está la noble España... con fuerza y osadía recupera la Fama con los guerreros valientes [9, c. 25]	23c .	Tiene al Tarragonés, que se hizo claro Sujetando á Parténope la inquieta; Al Navarro, y á Asturias, do reparo Encontró cuando el Moro más la inquieta: Tiene al cauto Gallego; al grande y raro Castellano, á quien hizo su planeta Restaurador de la española silla, Señor de León, del Betis y Castilla. [8, c. 128]
24a.	Al límite postrero de su vida El húngaro famoso al fin llegado, Dejó la ley de humanidad cumplida, Dando el ánima á aquel que se la ha dado; Y quedó la alta prole no crecida, Siendo del padre ilustre fiel traslado; Que los fuertes más fuertes igualaba Hijo cual de tal padre se esperaba. [10]	24b .	Así, este monarca obtuvo victorias y tierras adyacentes, cuando ocupó esta tierra. Al morir, dispuso que su hijo le suciediera. [9, c. 26]	24c .	Llegado, en fin, al paso inevitable El Húngaro valiente y afamado, Forzado por el hado inexorable El alma volvió á Dios que la había dado. Dejó un hijo, aunque joven, muy notable, Pues era de su padre un fiel traslado, Y ya al más valeroso se igualaba: ¡Que hijo tal de tal padre se esperaba! [8, c. 130]
25a.	¡Oh Progne cruda! ¡Oh mágica Medea! Si os vengais en los propios hijos caros De la maldad paterna y culpa rea, No podeis con Teresa aun igualaros. Incontinencia vil, codicia fea, La causa son de sus delitos raros: Scila mata por una al viejo padre; Por ambas contra el hijo va esta madre. [10]	25b .	Oh magica Medea, si os vengasteis en vuestros propios hijos, mirad cuantas ruindades engendrasteis: codicia, lujuria, vileza, mezquindad. [9, c. 26]	25c .	¡Oh Progne dura! ¡oh mágica Medea! Si en vuestros propios hijos os vengasteis Del crimen que á sus padres tanto afea, La maldad de Terea no igualasteis. Incontinencia atroz, codicia fea, Vosotras tales crímenes causasteis: Por la una mata Escila al viejo padre, ¡Por las dos contra su hijo va esta madre! [8, c. 131]
26a.	Cual de gritos y voces incitado, Por la montaña el rápido moloso Al toro embiste audaz, que está fiado En la fuerza del cuerno temeroso: Ora ataca á la oreja, ora al costado, Latiendo, más que fuerte, presuroso, Hasta que al fin prendido á la garganta, Del fiero bruto la cerviz quebranta: [10]	26b .	Como un can feroz confiado en su agilidad y no en su tamaño, el ejército portugués arremete al coloso moro. Arcos y lanzas toman, y resuenan las trompetas guerreras. [9, c. 27]	26c .	Cual con gritos y voces incitado Por la montaña el rápido Moloso Se arroja contra el ciervo confiado En la fuerza del cuerno tortuoso, Y ora embiste á la oreja, ora al costado, Saltando más veloz que poderoso, Hasta que al fin le rompe la garganta, Y aquella horrenda fuerza se quebranta; [8, c. 135]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
27a.	Y aunque domes á Arabía, y los feroces Heniócos, y los Cólcos, cuya fama Dice el áureo vellon: los Capadoces; Y á Judea, que á un Dios adora y ama: Los blandos de Sofène, y los atroces Cilícios, y la Armenia, que derrama Las aguas de dos rios, cuya fuente Está en monte más santo y eminente: [10]	27b .	(фрагмент відсутній)	27c .	Por más que los Fenicios feroces; Los de Colcos, que logran tanta fama Por el áureo vellón; los Capadoces; La Judea, que á un Dios adora y ama; Los lánguidos Sofenos; los atroces Cilicios, y la Armenia que derrama Las aguas de dos ríos, cuya fuente Está en un monte santo y eminente: [8, c. 141]
28a.	En Coimbra primero ejercitarse Hizo en la sabias artes de Minerva; Y de Helicón las musas trasladarse Del Mondégo á pisar la fértil yerba. Cuanto puede de Atenas desearse, Todo el facundo Apolo aquí conserva: Las lirás y los plectros de oro y nácar, Las coronas de verde lauro y bácar. [10]	28b .	Fundó la primera universidad, en Coimbra, y ahí residió del conocimiento griego lo que se desease. [9, c. 29]	28c .	Le hizo en Coimbra al Luso ejercitarse En el oficio sabio de Minerva; Y á las Musas de Grecia hizo pasarse Del Mondego á pisar la fértil yerba. Cuanto puede de Atenas desearse, Para Coimbra Apolo lo reserva; Y allí da las guirnaldas merecidas, De lauro verde y de oro entretejidas. [8, c. 15]
29a.	Ya se iba el sol ardiente recogiendo A la casa de Tétis, y estinguido (Para el poniente á Véspero atrayendo) Era aquel día tanto esclarecido, Cuando el poder del bárbaro tremendo Fue por los bravos Reyes oprimido Con mortandad tan larga, que memoria Nunca habrá el mundo de mayor victoria. [10]	29b .	Cuando el sol ardiente hufa, inclinado hacia el Poniente, el horrible poder del moro fue destrozado por los dos reyes, y nunca el mundo vio tan gran victoria [9, c. 29]	29c .	Ya se iba el sol ardiente recogiendo A la casa de Tetis, e inclinado El Héspero al poniente iba trayendo El feliz día, el día celebrado; Cuando el poder del Moro grande, horrendo, Fue por los fuertes Reyes destrozado Con tanta mortandad, que no hay memoria De que el mundo haya visto igual victoria. [8, c. 152]
30a.	Tal contra Inés los crudos matadores En el cuello y marfil, que sostenia Las obras con que amor mató de amores Al hombre que despues Reina la haria, Hundiendo el hierro entre las blancas flores Que el llanto del dolor regado habia, Se encarnizaban torpes y furiosos,	30b .	Contra Inés los matadores bafian las espadas y las blancas flores del recinto que con sus ojos habia regado. Se encarnizaban, airados, contra el cuello eburneo que sostenia la hermosísima cabeza. [9, c. 32]	30c .	Así de Inés los brutos matadores En el ebúrneo cuello (donde estaba La gracia con que Amor mató de amores Al que después por reina la juraba) Su acero bañan y las blancas flores Que con su propio llanto ella regaba; Y se encarnizan fêrvidos y airados, Del futuro castigo descuidados! [8, c. 156]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	Del futuro castigo no cuidadosos. [10]				
31a.	Quedan con estas en bien largo olvido Las mortales fierezas que vió Roma, Hechas por Mario crudo, y el temido Sila, cuando el rival la fuga toma. Leonor por ellas y el dolor crecido Del muerto conde, que á su frente asoma, Opone á Portugal Castilla entera, Diciendo que es su hija la heredera. [10]	31b .	Frente a estas crueldades, Roma puede quedar opacada. Por eso, Leonor llamo a los castellanos para que atacaran a los lusos. [9, c. 33]	31c .	Puedense ya poner en largo olvido Las crueldades que Roma cometiera Aquel Mario feroz, y el foragido Sila, despues que su contrario huyera. Y por eso Leonor, que habia sentido En el alma que el Conde así muriera, Contra nosotros llama al de Castilla, Diciendo que es de su hija la real silla. [8, c. 163]
32a.	Á Anton Vazquez de Almada corresponde La ala izquierda regir de tropas dinas, El que despues, de Abranches noble conde Llegó á ser por sus glorias no mezquinas. Luego en la retaguardia no se esconde El pendon de Castillos y de Quinas, Dó Juan está, Rey noble en cualquier parte, Que oscurece el valor del mismo Marte. [10]	32b .	Antón Vásques de Almada, que fue después conde de Abrandes, se sitúa a la izquierda. [9, c. 34]	32c .	El ala izquierda, que á ésta corresponde, Antón Vázquez la lleva de la Almada, Que despues fué de Abranches noble conde, Y marcha al frente de su gente armada. Luego en la retaguardia no se esconde La Real bandera en alto levantada; Allí manda el Rey mismo, que de Marte Oscurece el valor y bélica arte. [8, c. 167]
33a.	Conoció Juan el riesgo que pasaba Nuño: que como jefe esclarecido, Todo lo recorria y animaba, A las palabras el ejemplo unido. Cual parida leona fiera y brava, Que los cachorros que dejó en el nido Ve que, mientras que el pasto ha procurado, El pastor de Masilia le ha robado: [10]	33b .	Nuño como jefe el campo recorría, y daba a todos ánimo. [9, c. 34]	33c .	Sintió don Juan la afrenta que pasaba Nuño, cual capitán bien advertido Que corriéndolo todo, á todos daba Con su presencia esfuerzo muy crecido. Cual parda leona fiera y brava, A quien los cachorrillos de su nido El pastor Masiliense le quitara, En tanto que á cazar ella marchara, [8, c. 170]
34a.	Van á ver muchos el Estigio lago En cuyo cuerpo fierro y muerte entraba: Allí sucumbe el Mestre de Santiago, Que con esfuerzo altísimo lidiaba: Tambien muere, causando horrible estrago	34b .	Muchos reciben la muerte, y en el resultado de esta batalla, la sublime bandera castellana se humilla ante el ejército lusitano. La batalla termina con muertes, gritos, sangre y cuchilladas.	34c .	Muchos descenden al Estigio lago, En cuyos cuerpos muerte y hierro entraba; Allí perece el Maestre de Santiago, Que con grande denuedo peleaba; Muere también, haciendo gran estrago,

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	El no menos feroz de Calatrava: Los Pereiras tambien la vida entregan; Y renegados, de morir reniegan. [10]		[9, c. 34]		Otro Maestre cruel de Calatrava, Y también los Pereiras, renegados, Renegando del Cielo y de sus hados. [8, c. 171]
35a.	Ir nadando aves mil por el argento De la ancha espalda de la mar inquieta. Ved, las tendidas alas dando al viento, Hacia dó puso Alcides la alta meta. De Avila el monte y el seguro asiento Toman de Ceuta, y al feroz Mahometa. Echan fuera; y segura á toda España Dejan de otra Juliana indigna maña [10]	35b .	Mil naves cruzan las anchas olas contra el viento. Toman el monte Abila y Ceuta. Pero no quisieron los dioses que tanto triunfara y lo llamaron a que poblara el cielo; mas en defensade los lusitanos. [9, c. 35]	35c .	Mil naves por el húmedo elemento Hace al punto marchar el Rey glorioso: Las anchas alas van abriendo al viento, Hacia el estrecho de Hércules famoso. De Avila el monte, el noble fundamento De Ceuta quita al Moro belicoso, Y así queda segura toda España De otra juliana astucia y desleal maña. [8, c. 173]
36a.	Manda á sus mensajeros, que pasaron España, Francia, Italia celebrada, Y allá en el puerto ilustre se embarcaron, Donde ya fue Parténope enterrada: Nápoles, dó sus hados se vengaron, Despues de verla á tantos subyugada Subiéndola, tras tanto tiempo impío, Al Español escelso señorío. [10]	36b .	Mando cruzar el mar de España, Francia, Italia soberana. [9, c. 35]	36c .	Mensajeros envió, que atravesaron España, Francia, Italia celebrada, Y en el ilustre puerto se embarcaron Donde quedó Parténope enterrada: Nápoles, donde los hados decretaron Fuese de varias gentes subyugada, Para ilustrarla al fin de tantos males; Con señores de España naturales. [8, c. 176]
37a.	De ambos á dos la frente coronada Ramaje no sabido y yerbas tiene; Uno de ellos la marcha trae cansada, Como quien de camino largo viene; Y así el agua, con ímpetu alterada. Parece que, en distinta parte suene Tal el Arcadio Alféo en Siracusa, A buscar va los brazos de Aretusa [10]	37b .	(фрагмент відсутній)	37c .	Ambos llevan la frente coronada Con ramos de una planta peregrina: Trae el uno la cara fatigada Como que ha ya gran rato que camina. También la agua con ímpetu alterada De otra parte parece se avecina; Como Alfeo de Arcadia en Siracusa Va á buscar los abrazos de Aretusa. [8, c. 179]
38a.	Ya en el puerto de la ínclita Ulisena Con noble ardor, sin miedo ni trabajo (Donde mezcla su humor y blanca arena A la salada mar el dulce Tajo), Prestas las naves son; y no refrena	38b .	Lisboa se llenó de un sublime deseo de conquista y descubrimiento. Ningún temor hospedaron mis hombres, decididos a seguirme a cualquier parte. [9, c. 38]	38c .	Lisboa, de alegría y gozo llena, Con mucha bizarria y agasajo, Las naves apronta en la playa amena Do se confunde con el mar el Tajo. Al juvenil ardor no le refrena

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	Ningun peligro el juvenil destajo; Que pronta está á seguirme á cualquier parte La gente de Neptuno y la de Marte. [10]				El miedo del peligro ó del trabajo; Y la gente de mar y la de Marte Está pronta á seguirme á cualquier parte. [8, c. 182]
39a.	Así partíamos del augusto templo, Que en las playas del mar está asentado, Con el nombre del suelo, para ejemplo, Donde fue Dios en carne al orbe dado. Certificote ¡oh Rey! ¡que si contemplo Cómo fuí de estas playas apartado, de dudas y temores quedo lleno Y apenas á mis ojos pongo freno. [10]	39b	Después de alistar todo cuando un largo viaje exige, el alma aparejamos a la muerte. Al que sustenta en la Corte Divina el mundo, imploramos nos guíara y amparara nuestro viaje. [9, c. 38]	39c	Partímonos así del santo templo Que en la playa se encuentra, y es llamado Como aquella ciudad do, para ejemplo Del hombre, Dios en carne nos fué dado. Asegúrote, oh Rey, que sin contemplo Cómo fuí de esta playa separado, De recelo y de duda todo lleno Apenas á mis ojos pongo freno. [8, c. 183]
40a.	No acometiera el mozo miserando El gran carro paterno, ni el vacío El arquitecto con el hijo, dando Fama el uno á la mar, y el, otro al río. Ningun intento sumo, audaz, nefando, Por tierra y agua, y fierro, y fuego, y frío, De acometer dejó la especie humana: ¡Misera suerte, condicion tirana! [10]	40b	Ningún empeño abandonan los hombres por la ambición, aunque enfrenten fuegos, hierros, agua, viento, fríos. ¡Oh misera suerte! ¡Oh extraña condición! [9, c. 39]	40c	No le ocurriera al mozo miserando El carro gobernar del Sol luciente; Ni por los aires Icaro volando Al hondo mar cayera tristemente! No hay ningún atentado alto y nefando Que el hombre miserable no intente: Se arroja á todo la osadía humana; ¡Misera suerte! ¡condición insana! [8, c. 187]
41a.	En este tiempo el rey de eterna lumbre Entraba en el Nemeo truculento, Y el mundo, con creciente pesadumbre. Iba en su sesta edad, enfermo y lento: En ella ve, cual tiene por costumbre De su curso el catorce veces ciento, Con más noventa y siete, que corría. Cuando en el mar la armada se extendía. [10]	41b	Era el signo de Leo en el mundo, que iba lento y enfermo, habiendo recorrido catorce veces ciento, y los recorridos del sol eran noventa y siete, cuando se extendía la armada portu- guesa en el mar. [9, c. 40]	41c	Esto era al tiempo que del sol la lumbre Entraba en el Nemeo succulento; Y el mundo, declinando de su cumbre, En la edad sexta andaba enfermo y lento: Ve en ella, como tiene de costumbre, Vueltas del Sol catorce veces ciento, Y á más noventa y siete, en que corría Cuando en la mar la flota se extendía. [8, c. 190]
42a.	De Masilia pasé la playa adusta, Dó su ganado los Zenégües pastan. Gente que frescas aguas nunca gusta, Pues ni las yerbas á sus usos bastan: Dó la tierra al cultor rechaza injusta:	42b	Cruzamos la costa del Sahara. Pasamos el límite del Trópico de Cáncer; y el cabo que se encuentra frente al río Senegal [9, c. 40]	42c	De Masilia me aparto diligente, De Azenegue el ganado pasta: Agua fresca no tiene allí la gente, Ni la yerba que cría el campo basta. La tierra á ningún fruto es conveniente,

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	Dó hay aves que en su vientre el fierro gastan, Dó se padece, en fin, extrema inópia, Y Berbería apártase de Etiópia. [10]				Que el calor excesivo la devasta, Ella sufre de todo extrema inopia, Y aparta á Berbería de Etiopia. [8, c. 191]
43a.	Ví, visto claramente, el fuego vivo Que la gente de mar tiene por santo En. tiempo de tormenta ó viento esquivo, De tempestad horrible y triste llanto. Y no menos fue á todos excesivo Milagro y cosa cierta, y de alto espanto, Ver las nubes sorber por caño estenso. Y las aguas subir del plano inmenso. [10]	43b .	Lentamente cruzamos los peligros, las subitas tempestades, los relampagos que en las noches se encienden, las noches tenebrosas. .. Yo mismo vi una tromba chupar las aguas amargas del océano. [9, c. 40-41]	43c .	Ví claramente aquel resplandor vivo, Que la gente de mar tiene por santo, En tiempo de tormenta y viento esquivo, De tempestad obscura y triste llanto. También pareció á todos excesivo Milagro, y nos causó el mayor espanto, Ver las nubes del mar con caño largo Las aguas recoger del mar amargo. [8, c. 194]
44a.	A recogerle el bote se aproxima De Coello, mas antes que llegase, Un Etíope audaz se le echa encima, Porque no el Portugués se le escapase; Y otro, y otro despues; y él ya se estima Perdido, sin que nadie lo ayudase: Mas yo acudo; y ya llego á remo abierto, Cuando un negro tropel es descubierto, [10]	44b .	Después de un rato me percaté que no regresaba. Al ir a buscarlo, vi que lo habían aprehendido. Hacia mi venia un grupo de negros, armados con flechas. [9, c. 41]	44c .	Va el bajel de Coello á toda priesa A tomarlo; mas antes que llegase Un Etíope osado se atraviesa Para que en ningún modo se escapase: Sale otro y otro, y vese en tal empresa Veloso sin que nadie le ayudase: En su favor á remo y vela corro, Y mil negros al negro dan socorro. [8, c. 197]
45a.	Y ver podrán los ojos que escaparen De tanto mal y negra desventura, El final que los tristes alcanzaren En la implacable y férvida espesura: Pues luego que las piedras ablandaren, Con lágrimas de insólita amargura, De su prision con vencedoras palmas, Abrazados verán salir sus almas. [10]	45b .	Y los que puedan escapar de tanta desventura, verán morir a los amigos amados, sus almas hallarán liberación tras quedar despedazados en las piedras. [9, c. 42]	45c .	Verán también los ojos que escaparse Puedan de tanto mal y desventura, A los amantes míseros cuidarse En la implacable y férvida espesura. Allí, después que llegan á ablandarse Las mismas peñas con su angustia dura, Con grande amor teniéndose abrazados Muertos se quedarán los desdichados. [8, c. 201]
46a.	Fuí de los duros hijos de la tierra, Cual Encélado, Egéo, y Centimano: Me llamé Adamastor: hice la guerra Contra el que vibra rayos de Vulcano;	46b .	Aquí termina la costa africana y yo me extiendo hasta el Polo Antártico, al que tanto ofende vuestra osadía. [9, c. 42]	46c .	Uno fuí de los hijos de la Tierra, Como Encélado, Egeo; el Centimano: Llaméme Adamastor, é hice la guerra Al que lanza los rayos de Vulcano;

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
	Y no poniendo sierra sobra sierra, Mas las ondas ganando del Océano, Capitan fuí del mar por donde andaba La armada de Neptuno que buscaba. [10]				Pero no alzando sierra sobre sierra, Mas venciendo las olas de Océano: Fuí capitán del mar por donde andaba La escuadra de Neptuno que buscaba. [8, c. 202]
47a.	Así decia, y con doliente, lloro Súbito de mis ojos se separa: Deshácese la nube, y de sonoro Bramido suena lejos timbre rara. Yo las manos alzando al santo coro De ángeles, que tan lejos nos guiára, Pedí á Dios que apartase aquellos duros Casos que Adamastor contó futuros. [10]	47b	Mientras esto contaba, lloroso, se apartó. Se fue la nube negra y en el mar se escuchó un bramido. Yo pedí a Dios que anulase las maldiciones que nos hizo el gigante. [9, c. 44]	47c	Aquesto nos contó, y con triste lloro Súbito de la vista se apartaba; La nube se deshizo, y sonoro Bramido el agua lejos resonaba. Alcé las manos al celeste coro, Y al Angel le pedí que nos guiaba, Que nos librase de los casos duros Que Adamastor profetizó futuros. [8, c. 204]
48a.	En fin, en esta incógnita espesura Dejamos, para siempre, camaradas Que en tal camino y tanta desventura Nos siguieron, con almas esforzadas. ¡Cuán fácil halla el cuerpo sepultura! Cualquiera mar o tierras apartadas, Cualquier otero humilde, cual los de esos, De los más grandes guardará los huesos. [10]	48b	Pero como la suerte es cambiante, a la tripulación llevo una enfermedad, por la cual muchos dejaron la vida. Se inflamaban las encias y la boca de mis soldados, y mientras la carne se inflamaba se iba pudriendo, con fétido olor. Sin médico experto, nada pudimos hacer, y en esta tierra dejamos sin vida a muchos de nuestros compañeros. De este lugar nos fuimos con mayor esperanza, pero con mucha más tristeza. [9, c. 45]	48c	En fin, en esta incógnita espesura Se nos quedaron muchos compañeros, Que en tal camino y tanta desventura Fueron siempre con nos aventureros. ¡Cuán fácilmente encuentra sepultura El hombre en tierra, mar, llanos y oteros! Al siervo y al señor la misma tierra Sin distinción alguna los encierra. [8, c. 210]
49a.	Aquel que bebió tanta de agua Aónia. Sobre quien traban pugna peregrina Entre sí Esmirna, Rodas, Colofonia, Argos, Atenas, Io, Salamina; Y el otro que ilustró toda la Ausónia, Y cuya voz altísima y divina Oyendo el patrio Mincio se adormece, Mientras su son al Tibre ensorbece: [10]	49b	(фрагмент відсутній)	49c	El que tanto bebió del agua Aonia, Sobre quien traen contienda peregrina Entre sí Esmirna, Rodas, Colofonia, Atenas, Chíos, Argos, Salamina; Y ese otro que da lustre á toda Ausonia, Con cuya voz sonora, alta, divina, El Mincio río patrio se adormece Y el Tíber orgulloso se envanesce; [8, c. 211]

№	Переклад М. Гарсі-Гомеса	№	Переклад Т. Хосе Мартінеса	№	Переклад Х.Ламберто
50a.	Por las Galias triunfante Julio avanza, Y las armas no quítanle la ciencia, Y con la pluma en mano, ó con la lanza, Iguala á Ciceron en la elocuencia. Cuanto se sabe de Escipion y alcanza, Dice de sus comedias la escelencia, Y Alejandro leia tanto á Homero, Que su libro era dél el compañero. [10]	50b .	César dominó a las Galias, pero también igualó a Cicerón en la elocuencia. Alejandro leyó a Homero y le dio pareja importancia que a las batallas. [9, c. 45]	50c .	Doma César del Franso la pujanza, Y por las armas no olvidó la ciencia; Tomando ora la pluma, ora la lanza, De Cicerón iguala la elocuencia: Del cómico escribir lo sumo alcanza Escipión con estudio y experiencia: Lee Alejandro á Homero de manera Que siempre se le halló á su cabecera. [8, c. 213]

Додаток D.

Фрагменти епопеї «Лузіади» Луїса де Камоенса у німецьких
перекладах Й.Я.К. Доннера, К.Айтнера та Ф.А. Куня та К.Т.Вінклера

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
51a.	Auch bittet er, daß dieser Hafen immer Den Christenflotten Herberg möchte leihn! Denn höheres Verlangen kennt er nimmer, Als solchen Helden Reich und Staat zu weihn; Solang er atme bei des Lichtes Schimmer, Werd' er ohn' Unterlaß bereitet fein, Samt seiner Krone Schätzen selbst das Leben Für solchen König, solches Volk zu geben. [4, c. 195]	51b .	Er bittet ferner: jener Hafen werde Von ihren Flotten allezeit besucht; Denn nicht erwünsch' er sich ein größer Heil, Als solchen Helden Reich und Staat zu widmen. So weit sein Körper und sein Geist gebiete, Werd' er auch jederzeit bereit sich finden, So Reich als Leben gänzlich einzusetzen Für solchen König, solch erhabnes Volk. [2, c. 142]	51c .	Drum bittet er, daß dieser Hafen immer Der Christen Flotten Herberg dürfe leihn, Denn Größeres und Beßres wünsch' er nimmer, Als solchen Helden Reich und Staat zu weihn; Solange nur vom Leben noch ein Schimmer An Leib und Seele schenke ihm Gedeihn, Sei er bereit, mit Freuden Kron' und Leben. Für solchen König, solches Volk zu geben. [3, c. 141]
52a.	Den ganzen Himmel sieht er fest entschlossen, Lisboa soll ein neues Roma sein; Nicht hindern kann er, was die Macht beschlossen, Der alle Wesen still Gehorsam weihn. Da steigt er, in Verzweiflungswut ergossen, Vom Himmel, will auf Erden Hilfe leihn, Und tritt ins feuchte Reich, und in die Hallen Des Gottes, dem das Meer zum Los gefallen. [4, c. 196]	52b .	Er sieht den ganzen Himmelsrath entschlossen, Aus Lissabon ein neues Rom zu machen; Und nicht kann er es hindern, denn bestimmt Ist es von anderer Macht, die Alles lenkt. Verzweifelt steigt er endlich vom Olympe, Forscht auf der Erd' und sucht sich neue Hülfe: Betritt das feuchte Reich und hier den Hof Des, welchem einst das Meer zu Theil geworden. [2, c. 143]	52c .	Er weiß es, wie die Himmlischen entschlossen, Als neues Rom soll Lissabon erstehn, Daß unverrückt der Spruch bleibt, der erflossen, Dem unterthan sich Erd' und Himmel sehn; Drum trennt er sich von des Olymps Genossen Und tritt, den man Verzweiflung sieht umwehn, Um Hilfe flehend, zu dem Gott der Wogen, Der einst durchs Los die Meerflut sich gezogen. [3, c. 142]
53a.	Schon hatte sich das stürmische Getöse,	53b	Nachdem nun das Getümmel sich der	53c	Als so zum Saal die Götter eingegangen.

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Das von den Göttern sich erhob, gelegt, Als Bacchus aus der Brust verborgnem Schoße Der Qualen Grund erschloß, der ihn bewegt: Leicht ist umwölkt sein Blick, das Namenlose Verkündigend, das still sein Busen hegt. Da sprach er, Lufus' Volk durch fremde Mächte Zu senden in des Orkus graue Nächte: [4, c. 202]	.	Götter Und ihre Grußbezeugungen geendet, Beginnt Thyoneus aus des Busens Tiefe Die Ursach seiner Sorgen zu enthüllen. Indem sein Antlitz sich ein wenig düstert, Als Zeichen übermächtiger Gefühle, Spricht er, den Lususöhnen traur'gen Tod Durch fremde Hand zu geben, solchermaßen: [2, c. 147]	.	Und nach dem Toben es wird mählich ftill, Nimmt Bacchus nun das Wort, der all sein Bangen Und seiner Sorgen Qual enthüllen will; Der Schmerz verrät's, der seinen Blick umfassen, Daß dumpfer Groll die Brust fast sprengend füll'; Das Lususvolk zu schädigen in Fehde [3, c. 146]
54a.	Ihr sahet, wie sie schon des Himmels Weiten Bestürmt in ungemessnem Uebermut; Ihr saht sie wutvoll alle Segel breiten, Mit Rudern jagen durch die Meeresflut; Ihr fahet, und noch sehn wir alle Zeiten, Welch Ungeheures sinnt ihr stolzer Mut; Sie werden Götter noch und wir in wenig Jahrreihen, fürcht' ich, ihnen unterthänig. [4, c. 203]	54b .	Ihr saht, wie einst mit ungeheurer Frechheit Sie schon den höchsten Himmel stürmen wollten; Ihr saht die thörichte Vermessenheit, Das Meer mit Segeln zu durchziehn und Rudern; Ihr saht und sehet täglich noch den stolzen, So großen Uebermuth, daß ich befürchte, In Kurzem werden Götter sie des Meeres Und Himmels sein, und wir die Sterblichen. [2, c. 148]	54c .	Ihr saht's, wie den Olymp einst diese Frechen Mit Frevelmut zu stürmen keck gewagt, Saht, wie sie rastlos auf des Meeres Flächen Mit vielen Segeln durch die Flut gejagt, Ihr saht's und seht zu ähnlichen Verbrechen Allzeit bereit sie, frech und unverzagt: Bald werden sie, ich fürcht' es, Götter werden Und wir die Sklaven dieses Staubs der Erden. [3, c. 146]
55a.	In jener treuen Stadt, wo nach den Sagen, Der ewge Name Portugals erstand, Ließ eine Fähre, sie durchs Meer zu tragen, Erbaun, der an des Reiches Ruder stand. Die Zwölfe rüsten sich in wenig Tagen Mit Kleidern, so die neuste Mod' erfand, Helmbüschen, Waffen, Sprüchen, bunten Bändern, Mit Rossen und vielfarbigen Gewändern. [4, c. 211]	55b .	„Dort in der treuen Stadt, wovon der Name, Der ew'ge, Portugals, der Sage nach Den Ursprung hat, läßt ein lenksames Schifflein Ausrüsten, der des Reiches Steuer hält. Die Zwölf versehen sich in kurzer Zeit Mit Waffen und Gewändern neuesten Brauches, Mit Helmen, Büßchen, Schärpen und Devisen, Mit Rossen und mit tausendfarb'ger Zier.	55c .	In jener Stadt, von der nach alten Sagen Der ew'ge Name Portugal entsproß, Läßt nun ein Schiff, nach England sie zu tragen, Der König rüsten dem, der Kampfgenöß; Die Zwölf versehen sich in nur wenig Tagen Mit Waffen und mit schön geschmücktem Roß, Mit Helmen, Schwertern, Lanzen, Schärpen, Bändern, Mit Decken und vielfarbigen Gewändern.

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
			[2, с. 153]		[3, с. 151]
56a.	Und käm' es denn und würde durch das Ende, Das aller Dinge lehtes, mir gewehrt, Daß ich bei euch zu rechter Zeit mich fände, So würd' ich wenig nur von euch entbehrt. Ihr thätet dann, wofür ich mich verbände; Doch wenn die innre Stimme Wahrheit lehrt, Schwör' ich, daß Berge, Ström' und Glückes Grollen Mir, dort mit euch zu sein, nicht wehren sollen. [4, c. 212]	56b .	Und sollt' es auch geschehn, daß ich, verhindert Durch das, was aller Dinge letztes Ziel, Nicht bei euch wär' zur festgesetzten Zeit, Wird keiner Mangel mein Verlust euch sein; Ihr thätet dann, wozu ich mich verpflichtete. Doch wenn mein Geist die Wahrheit recht mir kündet, So werden Ströme, Berg' und Neid des Glückes Nicht hindern, daß ich dorten bei euch bin. [2, c. 153]	56c .	Doch würde durch den letzten Schluß der Dinge Mir dies, eh' ich Euch wiederseh', verwehrt, So gilt, ich weiß, mein Scheiden Euch geringe, Weil seinesgleichen leicht ein Held entbehrt; Dann thätet Ihr das, was ich nicht vollbringe: Doch wenn die Ahnung sichere Zeichen lehrt, So werden Berg und Fluß und die Gewalten Des Schicksals selbst mich nicht zurücke halten. [3, c. 152]
57a.	Die Rosse stampfen, daß die Schranken zittern, Und unter ihnen rings der Boden dröhnt; Und jedem bebt, wer siehet nach den Rittern, Das Herz im Busen, nicht an Furcht gewöhnt; Der fliegt vom Rosse, daß die Steine splittern, Der fällt zur Erde mit dem Roß und stöhnt; Der färbt die weiße Wehr mit roter Tusche; Der schlägt die Kroppe mit des Helmes Bufche. [4, c. 215]	57b .	„Der Rosse Stampfen hört man, welches macht Den ganzen Boden unter ihnen schüttern; Das Herz im Busen dessen, der sie sieht, Erzittert, kommt in Aufruhr und fühlt Bangen. Der fliegt vom Roß, da er herab nicht steigt; Der mit dem Roß zur Erde stürzend, seufzt; Der wandelt weiße Wehr in rothe um; Der peitscht die Schenkel mit des Helmes Büßchen. [2, c. 155]	57c .	Die Rosse stampfen, daß die Schranken zittern, Der Boden ringsum schwankend laut erdröhnt, Die Herzen beben denen, die den Rittern Zuschaun, an solches Ringen nicht gewöhnt; Hier stürzt ein Roß, sein Harnisch fliegt in Splittern, Dort fällt ein Reiter mit dem Roß und stöhnt: Dem färbt das Blut den Panzer, und dem Pferde Schleift nach die Kopfzier fast bis an die Erde. [3, c. 153]
58a.	Das große Schiff, das Paul von Gama trägt, Treibt hin, zerschmettert an dem Mittelmast;	58b .	Das große Schiff, worinnen Paul de Gama, Geht, da der Mast ihm mitten durch gebrochen,	58c .	Auf Paul von Gamas Schiff bricht in der Mitten Gleich einem leichten Stecken jezt der Mast;

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Zu dem, der unser Heil im Fleisch geheget, Ruft alles Volk, versenkt im Meere fast. Mit eitlem Jammerschrei die Lüfte schläget Coelhos ganzes Schiff, von Graun erfaßt, Wie bald der Bootsmann sorglich auch am Schiffe Das Segel einzog, eh's der Wind ergriffe. [4, c. 219]		Ganz unter Wasser faßt; es schreit das Volk Zu Jenem, der die Welt zu retten kam. Nicht minder auch vom ganzen Schiff Coelho's Hebt dumpfes Furchtgeschrei sich in die Luft, Wie schnell der Bootsmann auch beflissen war, Eh' sich der Sturm erhübe, einzureffen. [2, c. 158]		Zu dem, der für die Menschheit einst gelitten, Betet das Schiffsvolk noch in Angst und Hast; Von gleichem Wehruf wird die Luft durchschnitten Nun nebenan, wo jäher Schreck erfaßt Coelhos Schiff, das nur ein Spiel der Wogen, Ob man auch gleich die Segel eingezogen. [3, c. 156]
59a.	Doch funkelnd schon am Horizonte schreitet Der Liebe Stern, der vor der Sonne zieht, Des Tages Bot', und ob der Erde gleitet, Und alles Meer mit heit'rer Stirne sieht: Die Göttin, die am Himmel ihn geleitet, Vor der Orions Flammenschwert entflieht, Erblickt das Meer mit den geliebten Schiffen, Und wird zugleich von Furcht und Zorn ergriffen. [4, c. 222]	59b .	Doch funkelte bereits der Liebe Stern Dem hellen Sol voran am Horizonte, Des Tages Bot', und übersah das Land, Sowie das weite Meer mit heit'rer Stirne. Die Göttin, die ihn an dem Himmel lenkt, Vor der Orion, schwertgegürtet, flieht, — Sobald das Meer, die Flotte sie gesehen, Ward sie zugleich von Schreck und Zorn erfaßt. [2, c. 160]	59c .	Doch siehe! wieder schon am Himmel schreitet Der liebe Stern empor zur Wiederkehr, Der jeden jungen Tag zur Welt begleitet, Ihn froh verkündend allum Erd' und Meer; Die Göttin, die der Himmel Reigen leitet, Vor der Arion weicht mit seiner Wehr, Erblickt das Meer mit den geliebten Schiffen Und wird von Furcht und Zorn zugleich ergriffen. [3, c. 158]
60a.	O wähne nicht, du Toller, daß ich glaube, Du wahrtest jemals treue Liebe mir; Denn wahre Lieb' ist milde wie die Taube, Dem Treuen ziemt nicht roher Wut Begier. Gibst du dich solcher Raserei zum Raube, Dann hoffe niemals, daß ich fürder dir Hold könne sein; mir kann vor dir nur grauen, In bange Furcht verkehrt sich mein Vertrauen. [4, c. 223]	60b .	Nicht wähne, Wilder, daß ich irgend glaube, Du hegst jemals mir beständ'ge Liebe; Denn der vollkommne Schmuck der Lieb' ist Sanftmuth, Nicht ziemt dem standhaft Liebenden die Wuth. Wenn diesen Wahnsinn du nicht endlich zügelist, Erwarte nicht von mir, daß ich hinfort Dich jemals liebe, nein, vielmehr dich fliehe, Da Liebe sich zu dir in Furcht verkehrt. [2, c. 161]	60c .	Vermeine nicht, Du Wilder, daß ich glaube, Du werdest mich stets lieben sonder Wank, Die Lieb' ist mild und gleicht der sanften Taube, Nicht gleich dem Geier sucht sie Zorn und Zank; Wirst ferner Du der Leidenschaft zum Raube, So hoff' nicht mehr auf meines Herzens Dank, Nur fürchten kann ich dann Dich noch, nicht lieben,

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
					Denn meine Liebe wird durch Furcht vertrieben. [3, c. 158]
61a.	Die Herde von des deutschen Landes Söhnen, Die stolz sich weidet auf den reichen Gaun, Seht ihr empört den Folger Petri höhnen, Und neuen Hirten, neuer Lehre traun; Und nicht zufrieden, blindem Wahn zu fröhnen, Seht ihr sie stürzen in des Krieges Graun, Nicht, um der Türken stolze Brut zu schlagen, Nein, um das hohe Joch nicht mehr zu tragen. [4, c. 229]	61b	Ihr seht die Deutschen, eine stolze Heerde, Die auf höchst fruchtbaren Gefilden weidet, Vom Stellvertreter Petri abgefallen, Mit neuem Hirten neu erfundene Secte; Ihr seht mit Gräueltaten sie beschäftigt – Denn nicht genügt es an dem blinden Wahn! – Nicht wider den hochmüth'gen Ottomanen, Nein, um des Himmels Joche zu entgehn. [2, c. 164]	61c	Ihr seht das Volk der Deutschen sich verbreiten Auf fetten Fluren, reichbedachten Au'n Und gegen Petri Stuhl rebellisch streiten Und neuer Hirten neuer Lehr' vertraun, Und stets von neuem in den Krieg sie schreiten, Da nie sie der Verblendung Irrtum schaun: Sie fechten nicht, um Türken zu erschlagen, Nein, um nicht mehr des Glaubens Joch zu tragen. [3, c. 161]
62a	Ihr seht den harten Briten! Von der alten, Hochheil'gen Stadt benennt er sich den Herrn, Worin der Hagar schnöde Horden schalten: Wer sah die Ehre so von Wahrheit fern? Er will ein neues Christentum gestalten, Er labt sich unter des Arkturos Stern; Nackt ist fein Schwert zum Kampf mit Christenleuten, Nicht um das Land, das fein war, zu erbeuten. [4, c. 229]	62b	Ihr seht den harten Briten, der sich König Der alten und hochheil'gen Stadt benennt, Darin der schnöde Ismaelite herrscht, — Wer sah von Wahrheit Ehre je so fern! — Im Schneegebiet des Nordpols labt er sich, Bringt neue Art des Christenthums hervor; Bloß ist sein Schwert nur gegen Christenbrüder, Nicht, um das Land, das sein war, zu gewinnen. [2, c. 164]	62c	Den harten Briten seht Ihr. In der alten, Den Christen heil'gen Stadt nennt er sich Herrn, Obgleich in ihr der Hagar Enkel schalten: Wer, der's vernimmt, bleibt grimmem Zorne fern? Er liebt es, neuen Glauben zu gestalten In seinem Land, das nahe Arkturs Stern: Er läßt sein Schwert, das mordgewöhnte, blißen, Den Glauben hassend, statt ihn zu beschützen. [3, c. 162]
63a.	Doch während ihr, des Geizes blinde Knechte, Ihr Tollen, euch dem Wechselmorde weihet, Gebriecht es bei dem winzigen Geschlechte Des Lusus nicht an Mut der Christenheit.	63b	Doch während ihr, habgierig und verblendet, — O thöricht Volk! — nur mit den Euren krieget, Fehlt es an Muthigen den Christen nicht In jenem kleinen lusitan'schen Stamme. In Afrika besitzt er Uferstrecken,	63c	Doch während Ihr, von Blindheit wie geschlagen, Euch selber mordet auf des Frevels Bahn, Sieht Christenmut man Ungeheures wagen, Und der es wagt, es ist der Lusitan; In Asien darf er die Krone tragen,

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Es ragt in Asien über alle Mächte; An Afrikas Gestaden herrscht es weit; Die Felder pflügt's im vierten Teil der Erden, Und gäb' es einen sonst, ihm würd' er werden. [4, c. 232]		In Asien mehr Obermacht als Alle, Im neuen Welttheil pflüget er die Felder, Und gäb's noch mehr der Welt, er würd's erlangen. [2, c. 166]		Des Banner längst die Afrikaner sahn: Es huldigt ihm der vierte Teil der Erden, Und gäb's 'nen fünften, würde sein er werden. [3, c. 163]
64a.	Dies große Land liegt, in des Ruhmes Prangen, Vom Ganges hier umströmt, vom Indus dort; Vom Meere wird es gegen Süd umfängen, Und von Emodus' Höhlen gegen Nord. Vielfache Sitten und Geseze zwingen Die vielen Herrn ihm auf; am einen Ort Wird Mahom, Gößen werden hier verehret, Dort Tiere, die des Landes Schoß ernähret. [4, c. 233]	64b .	Jenseit des Indus und diesseit des Ganges Liegt ein sehr großes und berühmtes Reich, Das von dem Meer umfaßt wird gegen Süden Und nördlich vom Emodus, voller Höhlen. Das Joch verschiedner Herrscher zwingt ihm auf Verschiedne Satzung: Einige verehren Den Mahomet und Andre Götzenbilder, Ja Ein'ge Thiere, die bei ihnen hausen. [2, c. 167]	64c .	Vom Ganges hier, vom Indus dort umflossen, Liegt das seit alters mächtige Gebiet, Gen Norden vom Emodius umschlossen, Das Weltmeer gibt die Grenze ab_nach Süd. Viel Staaten bilden jenes Lands Genossen, Wie's Recht und Glauben bringen: der dort kniet Vor Mohammed, der kniet vor Gößen nieder, Und jener gar sieht Gott im Tiere wieder. [3, c. 164]
65a.	Viel Schiffe rüstet er, in die er reiche, Kostbare Schäg' als Opfergaben lud, Um hinzuziehn, wo des Propheten Leiche, Der das Geset uns gab, im Grabe ruht. Bevor er abfuhr, teilt' er noch die Reiche Den Seinen aus, weil ihm vom eignen Blut Kein Erbe lebte, schaffet Hoherfreute, Aus Armen Reich', aus Knechten freie Leute. [4, c. 239]	65b .	„Er rüstet Schiffe, die er voll befrachtet, Mit reichem Gute, daß er opfern möge; Denn er besteigt sie, frommes Werk zu üben, Wo der Prophet, der das Gesetz gab, ruht. Doch eh' er scheidet, theilt das mächt'ge Reich Den Seinigen er zu, da nicht ihm blieb Ein eigner Erb', und machte frohe Reiche Aus Armen und aus Untergebenen Freie. [2, c. 171]	65c .	Er rüstet Schiffe, die er reich befrachtet Mit seltnen Schätzen, edlen Spezerei'n, Und macht sich auf, da seine Seele schmachtet, Sich des Propheten Grab zum Dienst zu weihn; Doch will er denen, die er liebt und achtet, Vorher noch Teile seines Reichs verleihn Und, da ihm selber keine Erben leben, Den Niedern Macht, den Armen Reichtum geben. [3, c. 167]
66a.	Mit Hörnern ist des einen Haupt versehen, Wie man dem Ammon Libyas gesellt; Der hat auf einem Rumpf zwei Köpfe stehen, Wie man den alten Janus dargestellt;	66b .	Des Einen Haupt sind Hörner abgebildet, Wie Jupiter Ammon in Libyen; Ein Andrer hat zwei Köpfe auf Einem Leibe, Wie man den alten Janus hingestellt; In Jenem, mit den vielgetheilten Armen,	66c .	Zwei Hörner sieht an jenem Haupt man ragen, Wie an Zeus Ammon man es einst gesehn, Dem Januskopf gleicht aus der Römer Tagen Der Rumpf, auf dem zwei Köpfe seitlich

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Viel Arme sind an jenem dort zu sehen, Wie Briareus erschien der alten Welt; Der trägt vom Hunde Kopf und Hals und Ohren, Anubis gleich, den Memphis einst erkoren. [4, c. 244]		Schien's, bildete man den Briareus nach; Auf Andrem ragt ein Hundekopf empor, Wie den Anubis man verehrt zu Memphis. [2, c. 174]		stehn. Dem sieht, gleich Briareus, nach alten Sagen, Man hundert Arme aus dem Leibe gehn; Und der dort ist mit seinem Hundehaupte Anubis gleich, an den einst Memphis glaubte. [3, c. 170]
67a.	Indes die Lusitanen dies besehen, Begann der Heide so zum Admiral: Bald kommt die Zeit, wo andre Siegstrophäen Die, so ihr seht, verdunkeln allzumal; Da werden neue Thaten hier geschehen Durch fremde Völker, Wunder ohne Zahl; Denn unsre Weisen haben dies verkündet, Da sie der Zukunft Tiefen ausgegründet. [4, c. 246]	67b .	Indeß die Portugiesen dies betrachten, Spricht so der Catual zum Admiral: „Bald kommt die Zeit, da andre Siege werden Diese verdunkeln, so du hier erblickst. Neue Geschichten werden hier geschrieben Von fremden Völkern, die einst kommen sollten: So haben unsre Weisen es verstanden, Als nach der Zukunft Tagen sie geforscht.“ [2, c. 175-176]	67c .	Und als noch staunend stehn die Portugiesen, Beginnt zu sprechen so der Catual: Bald kommt die Zeit, um das, was hier gepriesen An Siegen, zu verdunkeln allzumal; Denn Heldenthaten, überlegen diesen, Vollführten Fremde, kommend ohne Zahl: Dies ist der Spruch der Magier gewesen, Die ferne Zukunft in den Sternen lesen. [3, c. 172]
68a.	Sobald Apoll mit seinen Feuerroffen Emporfährt und erneut des Tages Licht, Verlangt er von des neuen Volks Genossen Durch Monzaïde näheren Bericht. Er forscht ihn aus, neugierig und entschlossen, Auf klares Wort und sichre Kund' erpicht, Wer jene Fremden sei'n, da er vernommen, Daß sie aus seines Landes Nähe kommen. [4, c. 250]	68b .	Sobald er nun den Feuerwagen sah Des Götterjünglings, der das Licht erneut, Läßt Monzaïd' er rufen, höchst begierig, Sich ob des fremden Volks zu unterrichten. Begierig und genau forscht er ihn aus, Braucht alle Fragen und gewisse Prüfung, Wer denn die Fremden sei'n, da er gehört, Sie wären Nachbarn seines Vaterlandes. [2, c. 178]	68c .	Als drauf mit seinem goldnen Sonnenwagen Der Delier den jungen Tag gewährt, Ruft Monzaïd' er, der auf tausend Fragen Ihn über die Ankömmlinge belehrt; Und dieser müht sich, ihm all das zu sagen, Was jener nur als wissenswert begehrt: Wer und woher die Fremden, die gekommen, Ob er von ihrer Heimat hab' vernommen ? [3, c. 174]
69a.	Wohl brannte nun der Heide von Verlangen, Selbst das zu schaun, wovon der Mohr ihm sprach, Ließ Boote rüsten, um der Flotte Prangen	69b .	Der Götzendiener brennt schon vor Verlangen, Das anzusehn, wovon der Mohr erzählt. Bemannen läßt er Boote, weil beschauen Die Schiff' er will, auf denen Gama kam.	69c .	Der Heide fühlt ein plötzliches Begehren, Selbst das zu schaun, wovon der Mohr ihm sprach, Und um die Flotte anzusehn, bewehren Heißt er ein Boot die Dienerscharen jach;

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	zu sehen, die so kühn das Meer durchbrach. Die beiden ziehn vom Ufer, ihnen drangen Nairen, die das Meer verhüllten, nach, Bis sie, zum Admiralschiff hingekommen, Von Paul am Borde werden aufgenommen. [4, c. 252]		Sie beide gehn zum Ufer, ihnen folgen So viel Narren, daß das Meer verhüllt wird, Besteigen Gama's Schiff, so stark als schön, Wo Paul an dessen Borde sie empfängt. [2, c. 179-180]		Mit ihm ist Gama, und den zwei zu Ehren Drängt sich ein großer Schwarm Nairen nach: Bald sehn sie dort die Schiff' im Festschmuck prangen Und werden ehrenvoll von Paul empfangen.[3, c. 175]
70a.	So lange Zeiten, daß ich schon gesungen Von eurem Strom und eurer Heldenschar, Hat das Geschick zu wandern mich gezwungen, Stets neue Schmach und Arbeit nahm ich wahr; Bald mit des Meeres Wut hab' ich gerungen, Bald mit des Mars unmenschlicher Gefahr; Wie Canace, die folgt des Todes Winke, Hielt eine Hand den Kiel, das Schwert die linke. [4, c. 254]	70b .	Seht, wie so lange schon, als euren Tajo Und eure Lusitanen ich besungen, Mich das Geschick umherzuirren zwingt, Wo ich nur neue Noth und Müh'sal finde. Ich habe bald des Meeres, bald des Krieses Unmenschliche Gefahren ausgeprobt, Gleich Canace, die sich dem Tod ergab, In dieser Hand das Schwert, in der die Feder. [2, c. 181]	70c .	Seit ich begeisterten Gemütes sang, Tajo, von Dir, von Euch, Ihr Lusitanen, Mich oft das Schicksal launenvoll bezwang Und folgten Schmach und Sorge meinen Bahnen, Bald mit des Meeres wilder Wut ich rang, Bald drohte Tod mir unter Mavors' Fahnen: Wie Canace, folgsam des Orkus Mächten, Hielt links den Dolch, den Kiel ich in der Rechten. [3, c. 176]
71a.	Es ist Ulysses, der dies Haus bescherte Der Göttin, die ihm schuf beredten Laut, Der, wenn er Afias Troja dort verheerte, Hier in Europa Lissabon erbaut. Wer ist der andre, den die Wut bewehrte, Zu mäh'n im Schlachtfeld, rings von Tod umgraut? Zahlloses Heer fällt unter seinen Streichen, Der auf den Bannern führt der Adler Zeichen. [4, c. 259]	71b .	„Ulysses ist es, der dies heil'ge Haus Der Göttin weihte, die beredt ihn machte: Der das berühmte Troja dort zerstörte, Hier gründet er das mächt'ge Lissabon.“ „Wer ist denn der, deß grimme Gegenwart Das Kampfgefilde dort durch Leichen ebnet? Denn er vereitelt ganze Schlachten ja In dessen Fahnen Adler sind gemalt?“ [2, c. 184]	71c .	Ulysses ist's, der so die Göttin ehret, Weil sie der Rede Gabe ihm verliehn, Der erst in Asien Troja hat zerstört, Dann in Europa Lissabon macht blühen. - Doch wer ist, der dort wutentbrannt verheeret Die Feinde, daß, die nicht gefallen, fliehn? Unzähl'ge bluten unter seinen Streichen, Und in den Fahnen ist ein Aar sein Zeichen. [3, c. 180]
72a.	Nicht also that der Consul, der umschlossen	72b .	„So that der Consul nicht, der unvermuthet	72c .	Nicht größer wahrlich darf der Consul gelten,

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Bei Caudium, gerechter Schmach sich bot, Als der Samnite, der ihn eingeschlossen, Ihm durch das Joch zu kriechen stolz gebot; Er, drob geschmäht von seinen Volksgenossen, Will, fest und standhaft, nur für sich den Tod: Doch der bot schuldlos (konnt' er Größres geben?) Sich selbst, sein Weib und teurer Söhne Leben. [4, c. 263]		Umschlossen ward in den caudin'schen Pässen, Als ihn, hindurchzuschleichen unter'm Joch, Der triumphirende Samniter zwang. Der, drob geschmäht von seinen Kampfgenossen, Er opfert fest und standhaft sich allein; Doch Jener auch noch seines Leibes Söhne Und sein schuldloses Weib, was mehr ihn schmerzt. [2, c. 186]		Als ihn der Feind bei Caudium umringt Und mit dem Heere, dem ihm unterstellten, Entehrt durchs Sklavenjoch zu gehen zwingt; Ihn zwingt, da seine Römer drohn und schelten, Sein Stolz, daß er sich selbst zum Opfer bringt, Doch unser Held bot kann man mehr wohl geben? Sich selbst, des Weibes und der Kinder Leben. [3, c. 182]
73a.	Willst du den Namen dieses Helden kennen, Der also Gott vertraut' als sichrer Wehr: Man sollt' ihn unsern Scipio benennen, Doch glänzt er, traun, als Nun' Alvares mehr. Glückselig Land, sein solchen Sohn zu nennen! Doch war der Held ein Vater dir vielmehr; Solang die Welt umkreisen Phöbus' Rosse, Wird dich verlangen stets nach solchem Sprosse. [4, c. 268]	73b .	„Wenn du von dem, der mit so großer Kraft Auf Gott sich stützt, den Namen hören willst: Sollt' unsren Scipio man auch ihn nennen Mehr neigt vor Nun' Alvarez sich die Fahne. Glückselig Land, das solchen Sohn besitzt, Nein besser: Vater; denn so lang' auch Sol Der Ceres und Neptunus' Rund umreist Stets wird verlangen dich nach solchem Sprößling! [2, c. 190]	73c .	Und da ich seh' Dein Auge dem entbrennen, Den man als tapfer, fromm und weiße preift, So sollst Du ihn als Nun' Alvares kennen, Der besser aber unser Scipio heißt. Glücksel'ges Land, Dein diesen Sohn zu nennen, Nein, Vater! denn so lange Phöbus kreist Um Erd' und Meer mit seinen feur'gen Rossen, Verlangt das Land nach einem gleichen Sprossen. [3, c. 185]
74a.	Und einem Manne, welcher, ganz ergeben Mahoms Gesey' im frommen Priesteramt, Nicht weichend von ererbten Hasses Streben, Dem Glauben fluchte, der vom Himmel flammt, Erschien, mit des Propheten Hüll' umgeben, Des falschen, der von Hagars Sohne stammt,	74b .	Und dazu kam auch noch, daß einem Priester, Ergeben ganz der Lehre Mahomets, Der nie vom angeerbten Hasse wich Des Glaubens, welcher göttlicher als alle Gestaltet wie der fälschliche Prophet, Der von dem Sohn der Sklavin Hagar stammt, Bacchus im Traum, der grollende, sich zeigte,	74c .	Und einem, der auf des Propheten Lehre, Des Tempeldienstes waltend, eifrig schwor, In Hohn und Haß erglühend auf die hehre Religion, die Gott sich auserkor, Erscheint, (als ob er der Prophete wäre, Der einst aus Hagars Stamme ging hervor), Im Traume Bacchus, der von seinem Hassen

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айгнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Im Traume Bacchus, der von seinem Hassen, In Zorn erglühend, noch nicht wollte lassen. [4, c. 273]		Der immer noch von seinem Haß nicht ließ. [2, c. 193]		Der Lufitanen nimmermehr will lassen. [3, c. 188]
75a.	Und so wie jeder gut befand, so geben Sie da verschiednen, oft entgegen Rat; Vielfachen Trug erfinden sie und weben Treulosigkeit, arglistigen Verrat; Doch lassen sie von offnem Krieg und streben Das Volk zu fällen auf geheimem Pfad, Durch feinre Listen und gewandte Ränke, Die Großen sich erobernd durch Geschenke. [4, c. 275]	75b	Verschiedne Meinungen, oft widerstreitend, Giebt man allda, wie jeder es verstand; Arglistigen Verrath, vielfachen Trug Erfinden sie und weben falsche Netze: Denn von verwegnen Rathe stehn sie ab Und streben nach Vernichtung unsres Volkes Durch feinre Ränke und künstlichere Fallen, Die Großen mit Bestechungen gewinnend. [2, c. 194]	75c	Verschieden gar, einander oft entgegen Hört raten man: man urteilt, wie man ist. Der möcht' Verrat, der böse Schlingen legen, Der finnt auf Totschlag, der auf Trug und List, Doch alle meinen, daß auf graden Wegen Man nichts erreiche in so kurzer Frist; Viel besser sei's, die Großen zu bestechen Und so sich Bahn durch feinre Kunst zu brechen. [3, c. 189]
76a.	Wie muß ein Fürst, der wohl den Staat verwaltet, Acht haben, daß die Rät' und Freunde schlicht Und redlich sei'n, mit Treu, die nicht erkaltet, Begabt und reiner Liebe für die Pflicht! Denn weil er auf erhabner Höhe waltet, So kann er von entfernten Dingen nicht Erhalten beffre noch gewiffre Kunde, Als die ihm kommt aus treuen Rates Munde. [4, c. 276]	76b	Wie sehr doch muß ein Fürst, der gut regiert, Drauf achten, daß die Räthe, die Vertrauten, Mit reinem Pflichtgefühl und wahrer Tugend, Und mit aufricht'ger Liebe sei'n begabt. Denn, da er auf den höchsten ist der Plätze Gestellt, so kann er von entlegnen Dingen Nicht gut vollständigere Kund' erlangen, Als die ihm eines Rathes Mund ertheilt. [2, c. 195]	76c	Wie scharf muß doch ein guter König schauen, Daß, die als Räte ihm zur Seite stehn, Durch Redlichkeit gewinnen sein Vertrauen Und pflichtgetreu ihm im Geleite gehn: Denn hoch ließ Gott den Stuhl der Fürsten bauen, Sie können nicht auf alles Einzle sehn, Wenn jener Mund, von dem sie Wahrheit wollen, Vermeint, mit Freveln täuschen sie zu sollen. [3, c. 189]
77a.	Ein würdig Werk war dieses für den Sproffen Des Königs, der am ersten sich gewagt Ins Meer und vom geliebten Sit entschlossen Die letten Streiter Abylas verjagt. Der hat, voll seltnen Geistes,	77b	„Ein würd'ger Vorwurf war dies für den Sprößling Des kühnen Königs, der zuerst durchpflügt Das Meer, um aus der theuren Heimat Den letzten Wohner Abyla's zu jagen. Durch seinen Eifer, seinen seltenen Geist,	77c	Ein würd'ges Werk erschien's dem tücht'gen Sprossen Des Königs, der zuerst das Meer durchpflügt Und von Abylas Flur vertrieb entschlossen Die Mohren, die im Kampfe er besiegt;

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	unverdrossen, Sich Holz an Holz gefügt, niemals verzagt, Er durfte finden die gepries'nen Zonen, Wo Hyder, Has', Altar und Argo thronen. [4, c. 281]		Hat er, indem er Holz an Holz gefügt, Die Zon' entdecken können, der der Strahl Von Argos, Hydra, Has' und Altar leuchtet. [2, c. 198-199]		Der war es, der in Gutem unverdrossen, Praktischen Sinns die Planken hat gefügt, Damit ihm Kunde werde jener Zonen, Wo Hyder, Has', Altar und Argo thronen. [3, c. 193]
78a.	Dem Spiegel gleich, der blank poliert von Stahle Und von Kristall, hellsschimmernd widerprallt, Der, scharf getroffen von der Sonne Strahle, In vollem Glanz auf andern Flächen wallt; Wie, wenn an ihn des Kindes Hand im Saale Vorwihig rührt, in zitternder Gestalt An Wand und Decke seine Flimmer streifen, Und schwankend hier, und dort unruhig schweifen: [4, c. 287]	78b	Gleichwie der Widerschein von einem Spiegel Aus herrlichem Krystall, geschliffnem Stahl, Der, von der Sonne Strahlen scharf getroffen, Auf einen andern Ort helleuchtend fällt, Und, wird er von der müß'gen Hand bewegt Des neugier'gen Kindes in dem Saale, Umher an Deck' und Wänden zitternd streift Und nun bald hier, bald dort unruhig flimmert: [2, c. 202]	78c	Und wie das Licht an herrlichen Kristallen Sich bricht und an des Spiegels glattem Stahl Und tausendfach zurückstrahlt auf die Hallen, Wenn jene streift ein einz'ger Sonnenstrahl, Wie, wenn sie in des Kindes Hand gefallen, Ein Spielwerk seiner Lust allum im Saal Rastlos an Wand und Decke glänzend schimmern Und auf und ab in stetem Schwanken flimmern: [3, c. 196]
79a.	So wird er diese Nacht noch hingehalten, Und noch des Morgens, als er fort verlangt Zum König wieder, aber aufgehalten Von Wachen wird, die vor ihm angelangt. Der Heide muß nun andern Plan entfalten, Da vor der Strafe seines Herrn ihm bangt, Hört' er die Bosheit, die er ohne Weile Vernähme, wenn er länger ihn verweile. [4, c. 288]	79b	Noch wird er diese Nacht dort hingehalten; Auch noch des andern Tags, als abermals Zum König er verlangt; daran verhindert Wird er von einer nicht geringen Wache. Nun spinnt der Heid' ihm anderen Verrath, Vom König Züchtigung und Strafe fürchtend, Wußt' er die Bosheit, die er bald erführe, Hielt' er noch längre Zeit ihn dort zurück. [2, c. 203]	79c	So wird der Held die ganze Nacht gehalten, Daß er, als drauf der Morgen wiederkehrt, Zum Könige zu gehn beschließt; doch walten Die Wachen ihres Amts, ihm wird's verwehrt. Und neue List in seines Hirnes Falten Brütet der Mohr, denn wenn's der König hört, Wie man den Held gezwungen zum Verweilen, Möcht' böser Lohn die böse That ereilen. [3, c. 197]
80a.	Der Thrakerkönig mordet Polydoren,	80b	Der Thrakerkönig mordet Polydor,	80c	Der Thraferkönig hat der Schätze wegen

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айгнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Nur um des reichen Schayes Herr zu sein; Im festen Bau drang, trok den stärksten Thoren, Zu Danaë der goldne Regen ein; Tarpeja war in schnöden Geiz verloren, Daß sie für Gold, für leuchtendes Gestein, Die hohe Feste ließ den Feinden offen, Und starb, von ihrer Schilde Wurf getroffen. [4, c. 290]	.	Nur um des großen Schatzes Herr zu werden; Es dringt zur Tochter des Acrisius Der goldne Regen durch die stärkste Mauer; So viel vermag die Habsucht in Tarpeja, Daß sie um gelbes, leuchtendes Metall Die hohe Burg den Feinden überliefert, Von dem, zum Lohn gleichsam, erstickt, sie stirbt. [2, c. 15]	.	Ermordet seinen Gastfreund Polydor, Das feste Dach durchdrang der goldne Regen, Als Jupiter sich Danae erkor. Tarpeja, um die Lust am Gold zu pflegen, Ließ öffnen dem Sabinerfeind das Thor: Die Römerin in ihres Feindes Solde, Der sie ersticht im Uebermaß von Golde. [3, c. 198]
81a.	Dem klugen Gama sagt er, daß Armaden Aus Mekkas Port anlangten jedes Jahr, Die jest, ihm zu bereiten solchen Schaden, Ersehnet würden von der Seinen Schar: Er sagt ihm, diese sei'n mit Volk beladen Und mit Vulkanus' Donnern, wunderbar, Die seine Schiffe wohl vernichten können, Wofern sie nicht auf schnelle Rettung fönnen. [4, c. 294]	81b .	Belehrt den klugen Gama von der Flotte, Die von Arabiens Messe jährlich kommt, Wie von den Seinen jetzt ersehnt sie wird, Zum Werkzeug seines Untergangs zu dienen; Sagt ihm, wie sie bemannt mit Leuten sei Und mit Vulcanus' fürchterlichen Donnern, Und daß er leicht ihr unterliegen könne, Wenn klüglich er nicht wär' auf seiner Hut. [2, c. 206]	81c .	So von den Schiffen, die aus Mekka kehren Um diese Zeit, that' Gama er drauf kund, Und daß die Mohren ihrer gern begehren, Für ihre Schandthat einzugehn den Bund; Daß sie Besizer von Kanonen wären, Zu reden mit Vulkanus' Donnerschlund, So daß es leichtlich sei um ihn geschehen, Sollt' er sich solcher Feinde nicht versehen. [3, c. 200]
82a.	So stoßen jest die hochbeglückten Kiele Vom heißen Strande, nach der Region Hinlenkend, wo sich an des Südes Ziele Natur erbaut der guten Hoffnung Thron: Sie tragen Antwort, heitrer Kunden viele, Vom fernen Ost zurück nach Lissabon, Zum andernmale, frohen Muts und zagend, In grauser Meer' unsichre Bahn sich wagend. [c. 287]	82b .	So trennen nun sich die beglückten Schiffe Vom heißen Strand, dahin die Kiele lenkend, Wo die Natur des Südens letztes Ziel Der guten Hoffnung fest gegründet hatte: Erfreuliche Nachricht und Antwort bringend Nach Lissabon vom fernen Morgenlande, Zum zweiten Mal den harten Kampf bestehend Mit ungewissem Meer, froh und doch fürchtend. [2, c. 208]	82c .	So stößt die Flotte nun vom heißen Land, Und ihre hochbeglückten Kiele streben. Hin, wo man sieht an fernen Südens Strand Das Kap der guten Hoffnung sich erheben; Sie hat erfüllt, warum sie ward gesandt, Und kann vom Osten frohe Kunde geben: Nun will sie sich mit Hoffen und mit Zagen Noch einmal auf die wilde Meerflut wagen. [3, c. 202]
83a.	Die Großen dieser Erde sah er alle, Doch keinen um des Volkes Wohl	83b .	Und keinen von den Großen dieser Welt Sieht er ans allgemeine Beste denken;	83c .	Er sieht die Großen dieser Erde schalten, Nichts fragend nach der Völker Glück und

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айгнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	bemüht, Sah, wie nur sich ein jeglicher gefalle, Für eigner Liebe Sorgen bloß erglüh; Er sah die Höfling' in des Königs Halle Nicht lautrer Wahrheit öffnen sein Gemüt, Nur Schmeichelein verkaufen, daß der neue, Erbühnde Weizen nicht sein Volk erfreue. [4, c. 301]		Sieht sie für nichts als sich nur Liebe hegen, Wie sie's ihr Abgott, Eigenliebe, lehrt; Sieht Jene, so die fürstlichen Paläste Besuchen; statt heilsamen, wahren Wesens Nur Schmeichelei verfassen, die nicht frommt, Zu reinigen den neu erblühenden Weizen; [2, c. 211]		Heil, Auf eignen Vorteil immerdar nur halten, An fremder Not nur selbstisch nehmen teil; Er sieht den Höfling im Palaste walten, Schweifwedelnd, frech, gesinnungslos und feil, Statt Wissen und Charakter zu bewähren, Daß Körner haben einst des Weizens Aehren. [3, c. 204]
84a.	Drum wünsch' ich, daß von deiner Pfeile Brande Die Töchter Nereus' all im Meeresgrund In Lieb' erglühn um Lufus' edle Bande, Die eine neue Welt uns machte kund. Ich sammle sie auf einem Infellande, Das in des Dzeanes tiefem Schlund Ich zubereite, wo sie bei den Tänzen Der Zephyre die Gaben Floras kränzen. [4, c. 305]	84b .	„Und dieserhalb wünsch' ich, daß getroffen Des Nereus Töchter in dem tiefen Grunde, Von Lieb' entzündet für die Lusitanen, Die neue Länder zu entdecken kamen, Emporgestiegen all' auf einem Eiland, Ein Eiland, das im Schooß des Oceans, Des tiefen, ich bereitet halten werde, Geschmückt mit Gaben Zephyrs und der Flora: [2, c. 214]	84c .	Drum will ich, daß, gerist von Deinen Pfeilen, Die Nereiden auf dem Meeresgrund Mit Lusus' Söhnen sollen Liebe teilen, Durch die ein Weltteil ihrer Welt ward kund; Auf einem Eiland sollen sie verweilen, Das aufsteigt aus des Meer gewässers Schlund, Damit sie sich an Floras holden Gaben Beim Säufeln leichten Zephyrwindes laben. [3, c. 207]
85a.	Zusammen bog er, wild und ungebunden, Des Mondes Hörner mit des Arms Gewalt, Die Tethys mehr, als alle, soll verwunden, Weil mehr, als alle, sie für spröde galt. Schon wird kein Pfeil im Köcher mehr gefunden, Kein Nymphchen lebt, das Meeresflut umwallt: Und fühlt sie Leben noch im herben Leide, So ist es, um zu fühlen, daß sie scheide. [4, c. 308]	85b .	Die Hörner krümmt des Monds von Elfenbein Mit wilder Kraft der ungezähmte Knabe; Denn Tethys will er treffen mehr als Andre, Da mehr als Jede sonst sie ihm entschlüpft. Schon gab's nicht einen Pfeil mehr in dem Köcher, Noch lebend eine Nymph' im Meeresfeld; Und wenn Getroffene ja noch lebend sind, Ist's, um zu fühlen, daß sie sterben sollen. [2, c. 215-216]	85c .	Des halbmondförm'gen Bogens Hörner biegen Des Niegezähmten Hände stark mit Macht, Denn Tethys gar soll dem Geschoß erliegen, In deren Brust er selten Glut entfacht; Leer ist sein Köcher nun zu fernren Siegen, Er überwand des Meeres grüne Nacht, Und fühlen noch die Nymphen in sich Leben, So ist's, um es der Liebe hinzugeben. [3, c. 208]

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
86a.	Doch schafft sie, daß es unbeweglich weile, So wie's die Schiffer sahn in frohem Drang, Gleich Delos, als die Göttin, froh der Pfeile, Und Phöbus sich Latonas Schoß entrang. Dorthin lenkt nun der Schiffe Bug in Eile, Wo sich das Meer in eine Bai verschlang, Friedsam, gekrümmt, der weißer Sand entstrahlte, Den Venus' Huld mit roten Muscheln malte. [4, c. 309]	86b	Doch läßt sie's stille stehn, als sie gewahrt, Daß es die Schiffe sahen und erstrebten, Wie Delos stehn blieb damals, als Latona Den Phöbus und die Jagdgöttin gebär. Nach dort nun theilt sogleich der Kiel das Meer, Allwo die Küste sich zum Busen formte, Gewölbt und sicher, dessen weiß Gestade Mit bunten Muscheln Cytherea zierte. [2, c. 217]	86c	Drauf unbeweglich muß das Eiland stehn, Nachdem der Schiffer Auge es gefunden, Wie Delos stand, als von Apoll in Wehn Und Artemis Latone ward entbunden. Der Schiffe Steuer sieht man dorthin drehn, Wo sich zum Ankerplay die Ufer runden. Und wo den weißen Sand, der blendend strahlet, Mit roten Muscheln Cytherea malet. [3, c. 209]
87a.	Die Teppiche, mit deren zartem Schleier Sich dort die Erde frisch und ländlich schmückt, Schuf Achämenia nicht in solcher Feier, Als ihre Pracht im dunkeln Thal entzückt. Hinab zum klaren, lichtumflossnen Weiher Hat hier Narcissus' Blum' ihr Haupt gebückt; Auch, Cinyras, dein Sohn und Enkel, blühte, Für welchen Paphos' Göttin selbst erglühte. [4, c. 312]	87b	Dann noch das Teppichwerk, so schön und fein, Womit das ländliche Gefild sich kleidet, Macht das der Achaemenia minder werth, Jedoch das schatt'ge Thal noch angenehmer. Hier neigt die Blume des Cephissussohns Ihr Haupt nah um den hellen, heitern Weiher; Der Sohn und Enkel blüht des Cinyras, Für den du, Paphos' Göttin, noch erseufzest. [2, c. 218]	87c	Den Teppich, der hin ob der Flur gebreitet Die Erde weich und buntgesprenkelt schmückt, Hat schöner Achämenien nicht bereitet, Als er das Aug' im dunkeln Thal entzückt; Zum klaren See, auf dem die Welle gleitet, Sich liebeglühend die Narzisse bückt: Am Hag Kinyras' Sohn und Enkel blühet, Für den dereinst die Paphierin erglühet. [3, c. 211]
88a.	Der glänzende Jasmin, die Anemona Glühn, von des Morgens Thränen übertaut; Die Blume, wert dem Sohne der Latona, Verkündigt Hyacinthus' Klagelaut. Daß Chloris dort wetteifre mit Pomona, An Frucht und Blume wird es klar geschaut; Und schweben Vögel singend auf zum Himmel, Webt auf der Erde muntres	88b	Die weiße Lilie steht von Morgenthänen Man dort bethaut, den süßen Majoran; Die Zeichen auf des Hyacinthus Blüthen, Von der Latona Sohne so geliebt; Wohl sieht man an den Früchten, kleinen Blumen, Daß Chloris dort wetteif're mit Pomonen. Es fliegen Vögel singend in der Luft, Heitres Gethier bevölkert rings die Erde. [2, c. 219]	88c	Noch feucht vom Tau des jungen Morgens wehen. Süßduftend Anemone und Jasmin, Am schönen Hyacinthus ist zu sehen, Wie heiß geliebt der Sohn Latonas ihn; An Frucht und Blüte rings auf Flur und Höhen. Wetteifernd Chloris und Pomone schien: Und während Vögel jubilerend schweben, Wimmelt am Boden froher Tiere Leben.

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Tiergewimmel. [4, c. 312]				[3, c. 211]
89a.	So wie der Jagdhund, der, wohl abgerichtet, Getroffnes Wild zu holen aus der Flut, Am Auge sieht das Stahlrohr aufgerichtet Auf Reiger oder Schnepf, in raschem Mut, Bevor der Knall dröhnt, flugs ins Wasser richtet Den Sprung, und nach der Beute sichrem Gut Laut bellend schwimmt: so stürzen sich die Knaben Auf sie, die nicht Dianas Tugend haben. [4, c. 316]	89b	So wie der Jagdhund, schnell und kühn, gewohnt, Getroffene Vögel aus der Flut zu holen, Sieht er am Aug' das Eisenrohr gerichtet Auf Reiher hin und wohlbekannte Gänse; Noch eh' der Schuß ertönt, springt ungeduldig Ins Wasser er, nicht zweifelnd an der Beute, Und schwimmt und bellt. — So stürzt der Jüngling auch Auf die, so nimmer Phöbus' Schwester war. [2, c. 221]	89c	Gleichwie der Jagdhund, immer unverdroffen Erlegte Hühner aus dem Weiher bringt, Wenn er am Backen seines Jagdgenossen Das Rohr erblickt, das Gans und Reiher zwingt, Der, eh' der Knall ertönt, wenn er geschossen, Der Beute sicher in die Fluten springt, So packt auch jest ein munterer Geselle Dianen nicht, ein Nymphchen in der Welle. [3, c. 213]
90a.	So haben denn die Nymphen sich am Ende Vereint mit ihrer Helden trauer Schar; Sie schmücken ihr mit reicher Kronen Spende Von Lorbeer, Gold und Blumen froh das Haar. Wie Bräute, reichen sie die weißen Hände; Mit feierlichem Worte, fest und klar, Geloben sie, in Tod und Leben ihnen Mit Ruhm und Wonnen ewig treu zu dienen. [4, c. 320]	90b	Als solcher Weise nun die schönen Nymphen Mit den geliebten Helden sich vereint, Bekrönen sie mit reichen Kränzen sie Von Lorbeer, Gold und schöner Blumen Fülle. Als Bräute reichen sie die weißen Hände; Mit feierlichem Wort der Angelobung Versprechen ewige Gemeinschaft sie Zu Ehr' und Scherz, im Leben und im Tode. [2, c. 223-224]	90c	So ist das Bündnis herrlich denn gelungen Der zarten Nymphen mit der Heldenschar, Und reiche Kränze haben sie geschlungen Aus Blumen, Gold und Lorbeer sich ins Haar; Wie Bräute reichen sie, von Lieb' durchdrungen, Die Hände ihnen, oft gelobend, dar, Nicht von den Helden jemals mehr zu lassen Im Leben nimmer und nicht im Verblassen. [3, c. 216]
91a.	Nur dem Kothurnus, nicht dem Soccus eigen Ist, was die Nympe hört' im weiten Meer, Wovon Demodocus und Jopas schweigen, Der bei Phäaken, in Karthago der. Nun wolle du, Kalliope, dich neigen Zu diesem lehten Werke, groß und	91b	Für den Kothurn ein Stoff, nicht für den Soccus , Ist, was die Nymph' im weiten Meer erhorcht. Nicht kannt' ihn Iopas, nicht Demodocos, Bei den Phäaken der, der in Carthago. Hier fleh' ich dich, Calliope, um Hülfe Bei diesem letzten Werk, daß du als Lohn	91c	Dem Soccus nicht, nur dem Kothurn beschieden Ist, was die Nympe hörte in dem Meer, Was Jopas und Demodokus nicht bieten, Der vor Alkinous, vor Dido der; Dich ruf' ich an, Kalliope, hienieden Mein lehtes Werk zu schüßen, Göttin hehr:

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айгнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	schwer, Und als der eiteln Mühe Lohn mir Matten Des Liedes fast entschwundne Luft erstatten. [4, c. 326]		Für das, was ich mit Müh' zu singen strebe, Die Lust mir giebst, die mir entswinden will. [2, c. 228]		wolle mir die Lust am Lied erhalten, Die mir bereits im Busen will erkalten! [3, c. 220]
92a.	Sie sang, wie dort aus Belems Hafen gleitet Und Heil aus solcher Not ihm schaffen will, Unwissend, was er seinem Meer bereitet, Pacheco, Lusitanias Achill. Der krumme Kiel, sobald er ihn beschreitet, Fühlt seine Last, die Meere feiern still, Wann die Gebälke tiefer in die Gleise Der Wasser dringen wider ihre Weise. [4, c. 328]	92b .	Sie singt, wie dorten sich einschiffen würde In Belem der Abhelfer dieses Schadens, Unwissend, was durch sich dem Meer er brächte — Pacheco, Lusitaniens Achill. „Es fühlen sein Gewicht, sobald er eintritt Der krumme Kiel, der wilde Ocean, Wann mehr die Balken, als nach sonst'ger Art, Sich seufzend in das Wasser niedersenken.“ [2, c. 220]	92c .	Singt von der Flotte, die aus Belem scheidet Und an dem Samorim dies rächen will, Die den Pacheco durch das Meer geleitet, Der Portugiesen künftigen Achill; Das Schiff erbebt, wenn es der Held beschreitet, Der Ozean hält seine Strömung still, Erschauernd, daß sein Tritt des Schiffs Geleise Tief in die Fluten drücke auf der Reise. [3, c. 221]
93a.	Nicht jener, der Darius' großen Heeren Auf Marathons Gefilden Tod gebracht, Der Sparter nicht, der mit viertausend Speeren Den Engpaß von Thermopylä bewacht, Nicht Cocles, den Aufonias Länder ehren, Der widerstand Etruriens ganzer Macht, Der Brücke Hort, nicht Quintus Fabius waren, Gleich ihm im Kriege tapfer und erfahren. [4, c. 331]	93b .	„Nicht Jener, der auf Marathons Gefilden Darius' große Macht besiegt, zerstört; Noch Jener, welcher mit viertausend Spartanern Den Engpaß von Thermophylä verteidigt; Noch von Ausonien der Jüngling Cocles, Der Tuscien's gesammte Macht bestand Zum Schutz der Brücke, noch auch Quintus Fabius: Waren im Krieg so kühn und weis' als er.“ [2, c. 231]	93c .	Nicht jener, der Darius' Macht, ergossen Nach Marathon, geschlagen und verjagt, Noch, der mit nur viertausend Kampfgenossen Thermopylä verteidigt unverzagt,. Noch Cocles, der, Ausonien entsprossen, Den Brückenkampf mit Tuskern hat gewagt, Noch Quintus Fabius sie alle waren [3, c. 223]
94a.	Durch sie wird auch Mombaza, stolz im Prangen Kostbarer Bauten, mit der Häuser Pracht, Zur Sühne schwerer Thaten, längst begangen, Mit Schwert und Brand versengt und wüst gemacht. An Indus' Strand, wohin die Schiffe	94b .	„Auch werden sie Mombaza, welches prangt Von aufwandvollen Häusern und Gebäuden, Mit Schwert und Feu'r zerstören und verbrennen, Als Bußgeld für begangne Uebelthaten. An Indiens Küste dann, die voll sich zeigt	94c .	Gleiches geschieht Mombazas steilen Wällen Mit seiner prunkenden Paläste Staat, Drin Flammen wirbeln, Wutausbrüche gellen Zur Sühnung fast verjährter Missethat; Doch wo die Fluten um die Flotte schwellen,

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	drangen, Zahllos zu kämpfen wider Lufus' Macht, Wird dann mit Segeln, mit der Ruder Schwingen Lorenzos Arm glorreiche That vollbringen. [4, c. 333]		Von Feindesschiffen und von Trug, gestellt Den Lusussöhnen, wird der Held Lorenzo Mit Segeln und mit Rudern Höchstes thun.“ [2, c. 232]		Die übergroß der Feind gerufen hat, Wird in der Seeschlacht dann in Indiens Meeren Lorenzo herrlich Geist und Mut bewähren. [3, c. 224]
95a.	Doch weiter eilt die Nymph' im langen Sange, Und singt von Soarez, in dessen Hand Die Banner wehn, daß Schrecken rings umfange Arabias Au'n am roten Meeresstrand. Medinas greuelvolle Stadt wird bange, Wie Mekka, Gidda, wie der lezte Strand Von Abessynien; Barbora befähret Die Not, die Zeilas Hafenplay erfähret. [4, c. 340]	95b .	Es fuhr die Nymph' in weiterm Sange fort: Von Soarez sang sie, welcher seine Fahnen Hinvallen ließ' und Schreck verbreiten würde Am rothen Meeresstrand Arabiens. „Medina bangt so sehr, das gräuelvolle, Als Meffa, Gida und die letzten Ufer Von Abyssinien; Barbora befürchtet Das Leid, das Zeila's Stapelplatz beseufzt.“ [2, c. 237]	95c .	Und weiter preist die Nympe im Gesange, Wie Soares in seinem Siegerlauf Am Roten Meer Arabiens Strand umfange Und roll' dem Wind die Siegesfahnen auf, Und wie das schändliche Medina bange, Gidda und Mekka vor des Degens Knauf, Wie Barbora verloren alles Hoffen, Als Zeila ward vom Zorn des Feinds getroffen. [3, c. 229]
96a.	Dann wird Kambajas König im Gefilde Ihn als den unerschrocknen Siegesheld Erproben, zitternd, ob ihm auch das wilde Vierfüßge Heer zur Seite sich gestellt. Nur schwach geschirmt ist von Hydalcans Schilde Sein Land, das vor des Siegers Arme fällt; Auch Dabul an der Küste rasch bezwungen, Und Pondas Feste, von der Wüst' umschlungen. [4, c. 348]	96b .	„Hierauf stellt er im Schlachtfeld sich dem mächt'gen König Cambaja's dar, ein unerschrochner, Bewährter Sieger, ob ihn gleich befängt Die Schau der wilden viergefügt Menge. Nicht minder schwach vertheidigt seine Länder Der Hydalkhan vor seinem Siegerarm, Der Dabul an der Küste zücht'gen geht, Und nicht entflieht ihm Ponda in der Wüste.“ [2, c. 242]	96c .	Ein tapfrer Degen geht er unerschüttet Dann gen Kambajas König in die Schlacht, Obwohl er ob des Niegeseh'nen zittert, Da jener Elephanten mitgebracht; Auch wird das Reich des Hidalkhan zersplittert Durch seines Heldenarmes starke Macht, Auch Dabul, das am Strand liegt, wird bezwungen, Und Ponda, wo nur Sand fliegt, gleich errungen. [3, c. 233]
97a.	Sieh das Gemälde nun von andern Seiten, Wie's hier in funkelnden Gestirnen wallt, Sieh, Kynosura, sieh den Wagen gleiten, Andromeda, des Drachen Graungestalt; Kassiopeia sieh ihr Licht verbreiten, Auch des Orion stürmische Gewalt,	97b .	„Schau jezt von andern Seiten das Gemälde, Das die hellstrahlenden Gestirne bilden: Schau an den Wagen, acht' auf Cynosura, Cepheus, Andromeda, den grausen Drachen,	97c .	Schau' das Gemälde nun von andern Seiten, Sieh hier der funkelnden Gestirne Schild, Sieh Cynosura, sieh den Wagen gleiten, Sieh Cepheus, Andromeda, das Drachenbild; Kassiopeia sieh ihr Licht verbreiten,

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
	Den Schwan, der singt des eignen Todes Feier, Den Hasen und die Hunde, Kahn und Leier. [4, c. 353]		Sieh dort die Schönheit der Cassiopea Und des Orions furchtbare Geberde; Den Schwan, der sterbend wehklagt; den Hasen, Das Schiff, die Hund' und dort die süße Lyra.“ [2, c. 246]		Und sieh Orion, wie er stürmisch schwillt, Den Schwan, besingend seines Todes Feier, Das Schiff, den Hasen, Hunde und die Leier. [3, c. 236]
98a.	Sieh Arracam, das Reich, sieh dort die Küste Pegu, von Ungeheur'n in alter Zeit Bewohnt, den Graungeburten frecher Lüste Von Weib und Hund, die sich durch Sünd' entweiht.- Hier tragen sie am Ort, wo das Gelüste Sich regt, ein Erz, aushallend weit und breit; Die Königin hat solchen Brauch erfunden, Vor dem des Lasters arger Greu'l entschwunden. [4, c. 364]	98b b.	„Sieh Arracan, das Reich, sieh dort die Gegend Pegu's, mit Ungeheuern einst bevölkert, Nachkommen einer schändlichen Verbindung Von Weib und Hund, die dort allein sich fanden. Der Schall von einem erznem Instrumente Ist bei dem Volk hier Sitte, das auf Anschlag Der Königin man braucht, die dies erfand, Das schmäbliche Gelüst von hier zu bannen.“ [2, c. 253]	98c .	Sieh Arracam; auch Pegu kannst Du schaun, Bewohnt einst von der Ungeheuer Scharen, Nachkommen sie es macht zu denken Grau'n Von Weib und Hund, die lustentbrannt sich paaren: Der Unzucht nun zu wehren jener Frau'n Und Schmach und Schande ihnen zu ersparen, Muß jede Frau ein kleines Glöckchen tragen, Das warnend soll von alter Schande sagen. [3, c. 243]
99a.	Sieh dort die Küste, die Champa sich nennen, Und ihren Wald, voll düftereicher Frucht; Sieh Cauchichina, das der Ruf nicht kennet, Sieh Ainams ungekannte Meeresbucht; Sieh dann das stolze Reich, vom Ruhm genennet Ob seines Reichtums ungeahnter Wucht, Chinas Gebiet, das bis zur kalten Zone Vom heißen Wendekreife trägt die Krone! [4, c. 367]	99b .	„Dort streicht die Küste, die Champá man nennen; Geziert mit würz'gen Früchten ist ihr Wald. Sieh, Cochinchina ist von wenig Ruf, Und von Anam die Bucht ist unbekannt. Das stolze Reich hier, das berühmt sich macht Durch Länder und noch ungeschätzten Reichthum — Als China kennt man's, und es reicht die Herrschaft Vom heißen Wendekreis zur kalten Zone.“ [2, c. 255]	99c .	Sieh Champa nun, gebettet nah der Flut, Wo ob den Nadelwäldern Düfte schweben, Sieh Cochinchina, das in Dunkel ruht, Sieh ferner Ainam aus dem Meer sich heben; Und dann das Kaisertum mit stolzem Mut, Dem Macht und Reichthum sonder Maß gegeben, Das große China, dessen Nationen Vom Nordpol bis zu dem Aequator wohnen. [3, c. 244]
100	Doch wo sich's weiter ausdehnt, wird	100	„Doch dort, wo sich's erweitert, sollt	100	Wo sich der Erdteil breitet, sollt gelangen

№	Переклад Й.Я.К. Доннера	№	Переклад К. Айтнера	№	Переклад Ф.А. Куня та К.Т. Вінклера
a	ingleichen Für euch ein Land mit rotem Holz erstehn; Des Kreuzes Namen gebt ihr diesen Reichen, Die eure Flotten einst vor andern fehn. Längs diesem Strand, den eure Kiel' erreichen, Wird ferne Länder aufzusuchen gehn Don Magellan, der sich als Portugiesen Wohl durch die That, doch nicht durch Treu, bewiesen. [4, c. 370]	b.	auch ihr Das Land mit jenem rothen Holz erhalten: Ihr gebet ihm den Namen Santa-Cruz, Denn eure Flotte wird's zuerst entdecken. Entlängs der Küste nun, die ihr besitzt, Wird Magelhaens ein noch entfernteres Land Aufsuchen gehn: fürwahr, ein Portugiese Durch seine That, doch nicht durch seine Treue.“ [2, c. 257]	c	Ihr einst zum Land, drin Rotholzwälder stehn, Das Santa Cruz als Namen wird empfangen Von Euren Schiffen, die zuerst es sehn; Allen voran, die schiffend hierher drangen, Wird Magalhaens, vom Glück geleitet, gehn, Der sich allein durch diese That bewiesen, Doch nicht durch Ehrgefühl, als Portugiesen. [3, c. 247]

Додаток Е.

Фрагменти епопеї «Лузіади» Луїса де Камоенса

в англійських перекладах В.ДЖ. Міккля, Р.Феншоу та Л.Вайта

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
51a.	The holy vows of lasting peace renew'd, For, still the king for lasting friendship sued; That Lusus' heroes in his port supplied, And tasted rest, he own'd his dearest pride, And vow'd, that ever while the seas they roam, The Lusian fleets should find a bounteous home, And, ever from the gen'rous shore receive Whate'er his port, whate'er his land could give. [13, c. 196]	51b .	He prays them more, that Port (fuch as it is) That all their Fleets would vifit, when they pafs: For, greater good he doth not wifh, then this: To give fuch men his Realm, and all he has. And, whilft he breathes, whilft what he has is his, Whilft the leaft fand is running in his Glafs, He will be always ready to lay down For fuch a King and People, Life and Crown. [12, c. 173]	51c .	The Sultan begged further, that his port Should always be honoured by their ships, That he wished no less than to offer Such heroes his throne and his kingdom, And that while his soul ruled his body, He would be ready to sacrifice His country and his life at any time To a king so good, a people so sublime. [14, c. 191-192]
52a.	The powers of heav'n, and heav'n's dread lord he knew, Resolv'd in Lisbon glorious to renew The Roman honours—raging with despair From high Olympus' brow he cleaves the air, On earth new hopes of vengeance to devise, And sue that aid denied him in the skies; Blaspheming Heav'n, he pierc'd the dread abode Of ocean's lord, and sought the ocean's god. [13, c. 196]	52b .	He faw the Stars unanimous to make Of Lisbon a new Rome; and that in vain It was for Him to hope (alone) to ihake That which the Supreme Power did ordain. Defp'rate, in fine, Olympus doth forfake, To feek below what There he could not gain; Enters the humid Realm; and to the Court Of Him that bears the Trident doth refort. [12, c. 174]	52c .	He saw heaven was fully resolved To make of Lisbon a second Rome; He could not halt what was determined By that higher, absolute power. He abandoned Olympus in desperation; He sought help on earth, plunging to the court Of the underwater god, whose devotions Govern the activity of the oceans.. [14, c. 192]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
53a.	Attention now, in list'ning silence waits: The power, whose bosom rag'd against the Fates, Rising, casts round his vengeful eyes, while rage Spread o'er his brows the wrinkled seams of age. [13, c. 200]	53b .	When now the whifprings of the Gods were ceaft And ceremonies done between the Kings, Burft Thyoneus began from hidden Breaft To powre the Caufe out of his fuferings. Knitting his brow a little (which confest His leaded Heart hung heavy on the firings), Hee, that with other s weapons he may flay The men of Lusus, thus his cards did play: [12, c. 178]	53c .	The hubbub of the gods' arrival And their greetings having subsided, Bacchus began to unveil the secret Torment gnawing at his soul. His face was overcast with cares, And exposing his heartfelt longing For their help in devising one last stroke To put pay to the sons of Lusus, he spoke: [14, c. 15]
54a.	You who, of old unpunish'd never bore The daring trespass of a foreign oar; You who beheld, when Earth's dread offspring strove To scale the vaulted sky, the seat of Jove: Indignant Jove deep to the nether world The rebel band in blazing thunders hurl'd. [13, c. 200]	54b .	You faw, with what unheard of Infolence The higheft Heav'ns they did invade of yore: You faw, how (againft Reason, againft fenfe) They did invade the Sea with Sail and Oare: ABions fo Prowd, fo daring, fo immenfe, You faw, and iVe fee dayly more and more, That in few years (I fear) of Heavn and Sea, Men will be called Gods, and but men Wee. [12, c. 179]	54c .	You have seen with what presumption Daedalus assaulted the very heavens; You observed the Argonauts' mad ambition To tame the sea with sail and oar; Then, and daily, you swallow such Insults, that very soon, I promise you, Of the vast oceans and the heavenly span They'll be the gods and you and I but Man. [14, c. 15]
55a.	In that proud port, half circled by the wave, Which Portugallia to the nation gave, A deathless name, a speedy sloop receives The sculptur'd bucklers, and the clasping greaves, The swords of Ebro, spears of lofty size, And breast-plates, flaming with a thousand dyes, Helmets high plum'd, and, pawing for the fight, Bold steeds, whose harness shone with silv'ry light [13, c. 205]	55b .	In the old loyal City there, whence took Was the eternal name of Portugale, He, to the Rudder who thereof did look, Bad fit a Frigat light, with Oare and Sayle. Armours and Cloathes (delays they cannot brook), All of the faihion that did then prevail, The Twelve provide: Helms, Cr efts, Knots, Mottos neat, Horfes, and gay Caparifons compleat. [12, c. 185]	55c .	Then, obtaining due leave from their king, There sailed from the famous Douro river Those twelve knights picked by the judgement Of the veteran Duke of Lancaster. None of the band differed from his friends In valour or courtly virtues; But one of the dozen, Magriço by name, Begged to be indulged in a secret aim: [14, c. 204-205]
56a.	By land I speed, and, should dark fate prevent,	56b .	And if (arrested by his Iron Mace Who is the period of each mortal thing)	56c .	“Should God, who is final arbiter And last resource of all creatures,

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	(For death alone shall blight my firm intent), Small may the sorrow for my absence be, For yours were conquest, though unshar'd by me. Yet, something more than human warms my breast, And sudden whispers, In our fortunes blest, Nor envious chance, nor rocks, nor whelmy tide, Shall our glad meeting at the list divide. [13, c. 205]		I hap to fail th'appointed time and place, To you fmall damage can my failing bring. Fight for your felves, and me too, in that cafe. But in my aug ring Eare a Bird doth fing: Chance, Rivers, Mountains (all their malice meeting) In London-Town (hall not prevent our greeting. [12, c. 186]		Prevent my keeping the appointed time, You will lose little by my absence: You will do all that must be done; But my intuition tells me neither Rivers nor mountains, fortune good or ill, Shall obstruct me, for rejoin you, I will.” [14, c. 205]
57a.	Torn by the spur, the loosen'd reins at large, Furious, the steeds in thund'ring plunges charge; Trembles beneath their hoofs the solid ground, And, thick the fiery sparkles flash around, A dreadful blaze! With pleasing horror thrill'd, The crowd behold the terrors of the field. Here, stunn'd and stagg'ring with the forceful blow, A bending champion grasps the saddle-bow; Here, backward bent, a falling knight reclines, His plumes, dishonour'd, lash the courser's loins. [13, c. 207]	57b	The furious Genets feem, in their Career, To make an Earth-quake with their thund'ring Hooves. The Shock, in All that then Spedators were, At once Fear, Pleajure, Admiration mooves. This doth not fall, but fly e (difmounted cleer) ; That, Steed and all, He better Horfeman prooves: One his white Armour in Vermillion waihes: One with his Helmet's plumes his horfe-croop laihes. [12, c. 188]	57c	‘The thundering of the horses’ hoofs Made the whole battle-ground tremble; The hearts of all those who were watching Thumped with exhilaration and terror. One flies rather than falls from his horse; One falling to the earth with his horse, groans; One’s white armour is soaked with bloody spume; One whips his horse’s flank with his helmet plume. [14, c. 207]
58a.	At times discover'd by the lightnings blue, Hangs Gama's lofty vessel, to the view	58b	The fécond fbiip (in which was Paul De Game) Had her main maft inapt in the midft and	58c	Paulo da Gama’s warship was all but Foundering, the mainmast snapped in two, And the crew were loud in their cries

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	Small as her boat; o'er Paulus' shatter'd prore Falls the tall mainmast, prone, with crashing roar; Their hands, yet grasping their uprooted hair, The sailors lift to heaven in wild despair, The Saviour-God each yelling voice implores. Nor less from brave Coello's war-ship pours The shriek, shrill rolling on the tempest's wings: Dire as the bird of death at midnight sings [13, c. 210]		broke: The people in her (almost drown'd) the name Of Him that came to fave the world invoke. With like vain Ecchoes to the Ayre exclaime, In the Third, all Coellios daunted folk; Although that mafier fo good order took, That, e're the fiorm ariv'd, her fayles were ftrook. [12, c. 191]		To Him who came to save the world. The winds snatched and tossed aside Similar prayers from Coelho's caravel, Though the bo'sun with foresight had contrived To strike sail just as the storm arrived. [14, c. 210-211]
59a.	When now, the silver star of Love appear'd, Bright in the east her radiant front she rear'd; Fair, through the horrid storm, the gentle ray Announc'd the promise of the cheerful day; From her bright throne Celestial Love beheld The tempest burn, and blast on blast impell'd: [13, c. 212]	59b	But, fee, the amorous ftar, with twinkling Ray, Confpicuous in the Eastern Hemisphere! Fair Harbinger and Ufher of the Day, It vifits Earth and Sea, with forehead cleare. She, from whom arm'd Orion ilinks away, And who this Star fits guiding in her Spheare, Spying what Risk her deare Armada ran, At once with Anger, and with feare, grew wan [12, c. 193]	59c	But now the amorous star, morning's Messenger dawned on the horizon, Heralding the sun, and surveying Land and sea with her bright face. Venus, whose star it is, making Orion with his sword turn tail, Gazed below at the fleet she held so dear And was seized at once by anger mixed with fear. [14, c. 213]
60a.	The bright Orithia, threatening, sternly chides The furious Boreas, and his faith derides; The furious Boreas owns her powerful bands: Fair Galatea, with a smile commands The raging Notus, for his love, how true,	60b	Fierce Boreas, 'This is not the way to prove That e're thou lovdf't, as thou pretend'ft to doe; For meek and foft as his wings down is Love, And fur y ill befeems a Lover true: Either this madnejs from thy mind remove, (What ihall I fay? couldit thou indure a fhrew?)	60c	—'Do not assume, fierce Boreas, I am Seduced by your oaths of constancy; Tenderness is love's surest sign And fury does not rhyme with fidelity; If you cannot rein in your madness, From this day forward, do not expect To take me as your lover any longer For my fear of you will always be stronger.' [14, c. 214]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	His fervent passion and his faith she knew. Thus, every nymph her various lover chides; The silent winds are fetter'd by their brides; [13, c. 213]		Or I'll be frighted with it; wee muft fever: " Feare choler may ingender, but love never. [12, c. 194]		
61a.	'Gainst her own breast her sword Germania turns, Through all her states fraternal rancour burns; Some, blindly wand'ring, holy faith disclaim, And, fierce through all, wild rages civil flame. [13, c. 216]	61b	The haughtie Germans, a great Flock, behold! In a large paflure, into Factions broke; Who (not to be reitrayn'd within one Fold, Nor yet content to juilify with ftroke Of Argument what fev rally they hold), Some for and fome againfi the Roman Yoke, Their fatali piftols in that Quarrell fpan, Which fhould be all difcharg'd at Ottaman. [12, c. 198]	61c	Consider the Germans, haughty stock Who graze on such rich meadows, In revolt against Peter's successor Devising a new pastor, a new creed; Look at the hideous wars they wage (As if blind error were not enough!), And not against the overbearing Turk But against the Emperor in his holy work. [14, c. 218-219]
62a	High sound the titles of the English crown, "King of Jerusalem," his old renown! Alas, delighted with an airy name, The thin, dim shadow of departed fame, England's stern monarch, sunk in soft repose, Luxurious riots mid his northern snows: Or, if the starting burst of rage succeed, His brethren are his foes, and Christians bleed; [13, c. 216]	62b	See England's Monarch, ftyling himfelf yit For deeds long pafst King of the Holy Towne, The filthy Ismaelite poffeifing it (What a reproaching Title to a Crowne!), How in his frozen Confines he doth fit, Feeding on empty fmoake of old Renown, Or gets him new, on Chriftian Foes alone, Not by recov'ring what was once his own! [12, c. 198]	62c	Look at that rough Englishman, self-styled King of the ancient, most Holy City, Where the Muslims are now in control (What title was ever so fraudulent?), Disporting amid his northern snows With a new brand of the faith, as against Christ's people he directs his stratagem Instead of winning back Jerusalem. [14, c. 219]
63a.	Yet sleep, ye powers of Europe, careless sleep, To you in vain your eastern brethren weep; Yet, not in vain their woe-wrung tears shall sue, Though small the Lusian realms, her legions few, The guardian oft by Heav'n ordain'd	63b	But whilft (mad People) you refufe to fee, Whilft thirft of your own blood diverts you All, Chriftian-Indeavours fhall not wanting be In this fame little Houje of Portugall. Strong places upon AFFRICK' s Coaft has fbe, In ASIA a Style Monarchicall, Dominions in AMERICA Ihe has;	63c	But while in your blind, insane frenzy You thirst for your brothers' blood in Christ, There will be no lack of Christian daring In this little house of Portugal. In Africa, they have coastal bases; In Asia, no one disputes their power; The New World already feels their ploughshare,

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	before, The Lusian race shall guard Messiah's lore. When Heav'n decreed to crush the Moorish foe Heav'n gave the Lusian spear to strike the blow. When Heav'n's own laws o'er Afric's shores were heard, The sacred shrines the Lusian heroes rear'd; Nor shall their zeal in Asia's bounds expire, Asia, subdu'd, shall fume with hallow'd fire. [13, c. 218]		And, were there more Worlds, Thither the would pass. [12, c. 200]		And if fresh worlds are found, they will be there. [14, c. 221]
64a.	"Vast are the shores of India's wealthful soil; Southward sea-girt she forms a demi-isle: His cavern'd cliffs with dark-brow'd forests crown'd, Hemodian Taurus frowns her northern bound: From Caspia's lake th' enormous mountain spreads, And, bending eastward, rears a thousand heads: Far to extremest sea the ridges thrown, By various names, through various tribes are known: Here down the waste of Taurus' rocky side Two infant rivers pour the crystal tide, ...Indus the one, and one the Ganges nam'd, Darkly of old through distant nations fam'd: ...To various laws the various tribes	64b	On this fide Ganges and the Ynd beyond A large and famous Province is markt forth; On the South bounded by the Ocean-Strand,, By the Emodian Mountain on the North. Sundry both Laws and Kings obeyth this Land, Sundry pretended Deities ador'th: Some, beaftly Mahomet; fome, Idols dead; Some, Living Creatures in that Region bred. [12, c. 201]	64c	Beyond the Indus, as far as the Ganges, Lies an enormous, celebrated land, Extending to the sea in the far south And to the north the Himalayan caves. It is ruled by different kings, Of various faiths; some follow Mohammed, Some worship idols in their strange tongue, Some even the animals they live among. [14, c. 222]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	incline, And various are the rites esteem'd divine: Some, as from Heav'n, receive the Koran's lore, Some the dread monsters of the wild adore; [13, c. 221-222]				
65a.	Of holy zeal: fir'd by the powerful strain, The lofty monarch joins the faithful train, And vows, at fair Medina's shrine, to close His life's mild eve in prayer, and sweet repose. Gifts he prepares to deck the prophet's tomb, The glowing labours of the Indian loom, Orissa's spices, and Golconda's gems; Yet, e'er the fleet th' Arabian ocean stems, His final care his potent regions claim, Nor his the transport of a father's name: His servants, now, the regal purple wear, And, high enthron'd, the golden sceptres bear. [13, c. 223]	65b	Ships he provides and therein (curious) For Offrings lades his richeft Merchandize, To turn Monafiick and Religious There where our Legislative Prophet lies. Having no Heir left of the Royal Houfe, Before he parted, he did cantonize His Realm. Thofe fervants he lov'd beft he brings From want to wealth, from Subjeās to be Kings. [12, c. 205]	65c	'He fitted out ships, carefully stowed With offerings of rich merchandise, And embarked to live a life of prayer Where the Prophet rests in Medina. Before he sailed, he divided His mighty kingdom, there being No natural heir: he chose the most worthy, So poor men became rich, and subjects free. [14, c. 226-227]
66a.	One body here two various faces rear'd; So, ancient Janus o'er his shrine appear'd. A hundred arms another brandish'd wide; So, Titan's son the race of heaven defied. And here, a dog his snarling tusks display'd; Anubis, thus in Memphis' hallow'd	66b	One's humane Head a paire of Horns difgraces (Jupiter Hamon flood in Lybia fo) : Another had one Body and two Faces (Thus the old Romans did old Janus ihow) : A Third, with hundred Hands, fifty embraces (Like Briareus) pretends at once to throw: A Fourth, Hee grinn's with a dogs Face (the plain	66c	One had horns protruding from its head, Like Jupiter Ammon of Libya; Another had two faces on one trunk, As Janus was shown in Roman times; Another had so many different arms It seemed modelled on Briareus; Yet another had a dog's proboscis Like the idol of Anubis at Memphis. [14, c. 230]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	shade Grinn'd horrible. With vile prostrations low Before these shrines the blinded Indians bow. [13, c. 227]		Ador'd Anubis in Mem phi tick Fane). [12, c. 209]		
67a.	While dauntless Gama and his train survey'd The sculptur'd walls, the lofty regent said: "For nobler wars than these you wond'ring see That ample space th' eternal fates decree: Sacred to these th' unpictur'd wall remains, Unconscious yet of vanquish'd India's chains. Assur'd we know the awful day shall come, Big with tremendous fate, and India's doom. [13, c. 228]	67b	The Lusians feafting with thefe Ads their eyes, The Catual unto the Captaine fayd: The time draws neer, when other Viäoryes Shall blot theje out, which thou haft now furvayd; Heer {hall be graven modern Hißories Of a ffrange people that fhall us invade. Such our deep Sages find to be our doom. Poring into the things which are to come. [12, c. 211]	67c	As the Portuguese studied these records, The Catual remarked to the captain: —'Other conquests are fast approaching To eclipse these you are looking on; Fresh legends will be carved here By strange peoples yet to appear, For so the pattern of the coming years Has been deciphered by our wisest seers. [14, c. 232]
68a.	"From where the crimson sun of ev'ning laves His blazing chariot in the western waves, I come, the herald of a mighty king, And, holy vows of lasting friendship bring To thee, O monarch, for resounding Fame Far to the west has borne thy princely name; All India's sov'reign thou! Nor deem I sue, Great as thou art, the humble suppliant's due. [13, c. 230]	68b	Soon as he fpyes the fired Axel-tree Of the fayre Delian youth the day renew, Sends for Monsavde, upon Thorns, to bee At large informed of this Nation new. Prompt and inquisitive, he asks if Hee Can give him full Intelligence and trew, What thefe ffrange people are (for he did heare, That to his Country they are neighbours neer.) [12, c. 214]	68c	As soon as he glimpsed young Apollo's Glorious chariot heralding day, He summoned Monsayeed, to discover What he could tell of these novel people. Eager and curious, he demanded A full account, and sure proof Of who they were, having come to understand Their home was very near his native land; [14, c. 235]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
69a.	With keen desire the craftful pagan burn'd Soon as the morn in orient blaze return'd, To view the fleet his splendid train prepares; And now, attended by the lordly Nayres, The shore they cover, now the oarsmen sweep The foamy surface of the azure deep: And now, brave Paulus gives the friendly hand, And high on Gama's lofty deck they stand [13, c. 232]	69b	To see the things the Moor exalted fo, Now the Idolater is of a flame, Calls for his Barge in haft, for he will goe To view the Jhips in which De Gama came. Together from the cover'dJhore they rowe, Cov'ring the fea; the Nayres doe the fame. They climbe the ftrong and goodly Ammirali; By her long fide aboard doth hand them Paul. [12, c. 215]	69c	By now the Hindu burned to inspect Everything the Muslim had told him; He summoned boats, to go out and review The ships in which da Gama sailed. Both left for the beach, and the Nairs, Following, choked the very seas; They boarded the flagship with its armour And were embraced by Paulo da Gama. [14, c. 237]
70a.	Ah! see how long what perilous days, what woes On many a foreign coast around me rose, As, dragg'd by Fortune's chariot-wheels along, I sooth'd my sorrows with the warlike song: Wide ocean's horrors length'ning now around, And, now my footsteps trod the hostile ground; Yet, mid each danger of tumultuous war Your Lusian heroes ever claim'd my care: As Canace of old, ere self-destroy'd, One hand the pen, and one the sword employ'd, [13, c. 233-234]	70b	Behold how long, whilst I ftrain all my pow'rs, Your Tagus finging and your Portugale, Fortune (new Toyles prefenting, and new Sow'rs) Through the World draggs me at her Charets-Tayle, Sometimes committed to Seas' s rolling Tow'rs, Sometimes to bloody dangers Marteale\ Thus I (like defperate Canacee of old) My Pen in this, my Sword in that hand hold. [12, c. 217]	70c	Consider the years I have spent, singing Of your Tagus and your Lusitanians, While Fortune kept me drifting From one task and trial to the next, Now tossed on the ocean, now suffering The inhuman torments of war, Like Cànace's last letter to her brother, Pen in one hand, a sword in the other. [14, c. 238-239]
71a.	Ulysses he, though fated to destroy, On Asian ground, the heav'n-built towers of Troy, On Europe's strand, more grateful to the skies,	71b	It is Ulyjfes, who that Temple founded For Her with Eloquence his Tongue that guilded. If he in ASIA here fair Troy confounded, In EUROPE there great Lisbon hath he	71c	'This is Ulysses; the altar is sacred To the goddess who taught him eloquence; If there in Asia he burned great Troy, Here in Europe he founded fair Lisbon.'

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	He bade th' eternal walls of Lisbon rise." "But who that godlike terror of the plain, Who strews the smoking field with heaps of slain? What num'rous legions fly in dire dismay, Whose standards wide the eagle's wings display?" [13, c. 237]		builded. Who may this other be, with dead and wounded That fows the Field (his fword with both hands weilded), Death and Deßruäion on great Hoafis that flings, Where painted Eagles flye with true ones wings? [12, c. 220]		—‘But who is this other, strewing The plain with corpses in his fury, Scattering battalions, bearing regal Standards inscribed with Jupiter’s eagle?’ [14, c. 243]
72a.	Ah Rome! no more thy gen’rous consul boast. Whose ’lorn submission say’d his ruin’d host : No father’s woes assail’d his stedfast mind ; The dearest ties the Lusian chief resign’d. [13, c. 239]	72b	Lefs did that Consull, who through folly was Caught at the Caudine Gallows in a Trap, When Him infulting Samnites forc't to pafs Under thatßamejul yoak they there did clap. He (brave and conftant) did himjelf difgrace, To fave his Army in fo fad miihap: This gives to fljame and death, himjelf, his deer Children and guiltlefs Spoufe : the laft goes neer. [12, c. 223]	72c	Consul Postumius did not match this, Caught by surprise in the Caudine Forks, And compelled to bow the head beneath The triumphal arch of the Samnites. With his army facing catastrophe, Steadfast and true, he surrendered himself; But Egas stood to forfeit more than life, Pledging himself, his sons, and his blameless wife. [14, c. 245-246]
73a.	Earnest, I see thy wond'ring eyes inquire Who this illustrious chief, his country's sire? The Lusian Scipio well might speak his fame, But nobler Nunio shines a greater name: On earth's green bosom, or on ocean grey, A greater never shall the sun survey. [13, c. 242]	73b	What his name is thou long'ft to know (I fee) That with fuch boldnefs on his GOD did feize: The Lusitanian Scipio it fhould bee, Were not a greater Nunio Alvarez. O Countrey bleft in fuch a Son as He, Indeed thy Father! Whilft Sol compaffes This Globe of Neptune and of Ceres yellow. To mourn again thou ne're ihalt own his fellow. [12, c. 227]	73c	Should you wish to discover his name Who dares so much, with such faith in God, “Portugal’s Scipio” he could be called, But Dom Nuno Alvares is the greater title. Happy the fatherland with such a son, Or better, father; for while there exist Land or sea to shed its warmth upon, The sun itself will yearn for such a son. [14, c. 250]
74a.	So, lower'd the night, the sullen howl the same, And, 'mid the black-wing'd gloom, stern Bacchus came;	74b	Confirming This, T'a Prieft (a zealous one, And pillar of the Law of Mahomet, Whofe Bofome with that Gall did over-run Wherewith both Seäs againft CHRIST's Law	74c	Allied to him was a priest, a devoted Follower of the law of Mohammed, Whose hatred for the supreme Faith Was as new-found as it was extreme;

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	The form, and garb of Hagar's son he took, The ghost-like aspect, and the threat'ning look. Then, o'er the pillow of a furious priest, Whose burning zeal the Koran's lore profess'd, Reveal'd he stood, conspicuous in a dream, His semblance shining, as the moon's pale gleam: [13, c. 246]		are fet), In that falfe Prophet's ihape, who from the Son Of Bond-mayd Hagar did defcend, the yet Inraged Bacchus, and who never cleers His filthy ftomack, in a Dream appeers. [12, c. 231]		In the likeness of that false prophet, Descended from the line of Ishmael, To this priest, divine Bacchus, who kept His own hatred warm, appeared as he slept. [14, c. 254]
75a.	Appall'd, and trembling with ungen'rous fear, In secret council met, his tale they hear; As, check'd by terror or impell'd by hate, Of various means they ponder and debate, Against the Lusian train what arts employ, By force to slaughter, or by fraud destroy; [13, c. 248]	75b .	Then fev'ral and crofs Reafons they difcourfe; As they from others, or themselves, diffent. Secret way-layings, open Feud, and Force, And fev'ral ways of each they do invent. But, when thofe feem'd too fine, and thefe too courje, To take a middle way is their intent. To do their buis'nefs with another's Hand, They mean to bribe the Grandees of the Land. [12, c. 232]	75c .	Many conflicting opinions were voiced As each proposed what he thought; Various plots, ingenious tactics, And treacheries were elaborated; But rejecting the more headstrong Methods of destroying the Portuguese, They took the option subtlety prescribes, Suborning the king's counsellors with bribes. [14, c. 255]
76a.	Ah, what the wisdom, what the sleepless care Efficient to avoid the traitor's snare; What human power can give a king to know The smiling aspect of the lurking foe! So let the tyrant plead. —The patriot king Knows men, knows whence the patriot virtues spring; [13, c. 248]	76b .	O how a Perfect King it doth behove To chufe his Favourites and Councell fuch As are lin'd through with Vertue, and her love, As feel of Confcience a true inward touch! For He (who in the higheſt Orb doth move) Of things remote can onely have fo much Intelligence, whereby to judge, as I'hey That are his outward Organs will convey. [12, c. 232]	76c .	To govern well, how much a monarch Must guard that his counsellors and friends Are men of rectitude and genuine Honour and absolute devotion! For placed as he is, elevated On his throne of state, he knows Little more of his kingdom or his court Than what his ministers choose to report. [14, c. 256]
77a.	Sprung from the prince, before whose matchless power The strength of Afric wither'd as a flower	77b .	The worthy Projeã of the learned Branch Of that mãorious King, who, to difplant From his dear Nefi, did through the Sea firft lanch	77c .	'It was a task worthy of the brilliant Son of our most favoured King João, Who first crossed the sea to drive From their homes the people of Ceuta.

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	Never to bloom again, great Henry shone, Each gift of nature and of art his own; Bold as his sire, by toils on toils untir'd, To find the Indian shore his pride aspir'd. Beneath the stars that round the Hydra shine, And where fam'd Argo hangs the heav'nly sign, Where thirst and fever burn on ev'ry gale The dauntless Henry rear'd the Lusian sail. [13, c. 251]		Of Avila the laft Inhabitant, He, joyning one unto another planch, (As far from Idle as from Ignorant) Difcover'd all thofe Parts which lighted are By Argo, Hydra, th'Altar, and the Hare. [12, c. 237]		Then Henrique, by industry and genius, Built and dispatched ship after ship To investigate the southern hemisphere Of Argo, Hydra, Ara, and the Hare. [14, c. 260]
78a.	As in the sun's bright beam the gamesome boy Plays with the shining steel or crystal toy, Swift and irregular, by sudden starts, The living ray with viewless motion darts, Swift o'er the wall, the floor, the roof, by turns The sun-beam dances, and the radiance burns: [13, c. 254]	78b	As of a Mirrour the reflected light, Of burniht Steel or Crißal without ftain, Which ftruck by Sol (as if in fell defpight) Strikes the next man it meets or "thing again, And (mov'd by nimble Hand of fome young fpriht About the Houfe, who is in gamefome vain) Skips on the Floor, the Roof, the Wall, the Chaire, And has you here, and 1"here, and ev'ry where [12, c. 241]	78c	As the reflected light from a mirror Of burnished steel or lovely crystal, A ray of sunlight, perhaps, glancing Sideways to focus somewhere else, Is directed by the idle hand Of a curious youngster, up Walls and across roof-tiles like a will-o-the-wisp, ever-quivering, never still: [14, c. 265]
79a.	(фрагмент відсутній)	79b	All that long night, and part he there was held Of the next day, when to the Samorim He means again to go: but was withheld By a ftrong Guard plac't in the entry dim. The Pagan (feeing how he ft ill rebell'd, And fearing left the King ihould punifh Him In cafe he knew, as know he muft e're long, If this refraint proceed, the barb'rous wrong)	79c	All that night he was detained there And part of the day, when he resolved To return to the king; but his guard Was large enough to prevent him. The Hindu then tried another tactic, By now fearing to be punished For his plots, of which the Samorin would know Unless very soon he let da Gama go. [14, c. 266]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
			[12, c. 242]		
80a.	(фрагмент відсутній)	80b	Slain by the Traci an King, to feize a vail Intruiled Treafure, Polidoro was. When item Acryfius thought his Daughter fail, A Showr of gold did pierce a Tow'r of Brafs. The yellow Bracelets of the Foes did cail Such tempting beams on the Tarpeian Lass, That ihe for Thofe the Tow'r of Rome unbarr'd, Who brain'd her with the Bribe for a reward. [12, c. 243]	80c	The king of Thrace murdered Polydorus Solely to command his great treasure; Jupiter breached the walls protecting Acrisius' daughter as a shower of gold; Avarice worked on Tarpeia so grimly That, for payment in gold bracelets, She betrayed to the Sabines Rome's guard And perished under the weight of her reward. [14, c. 267]
81a.	With lofty mien he spake. In stern disdain, "My threats," the monarch cries, "were never vain: Swift give the sign."—Swift as he spake, appear'd The dancing streamer o'er the palace rear'd; Instant another ensign distant rose, Where, jutting through the flood, the mountain throws A ridge enormous, and on either side Defends the harbours from the furious tide. [13, c. 256]	81b	He tells the cautious Gama of the Fleet Which from Arabian Mecha comes each yeere, And how thofe Countrey men do thirft to fee't, As a fure Engin to deilroy him there; That it comes ftuft with Soldiers, and in It Doth horrid thunderbolts of Vulcan beare: So that, confid'ring how his own is bruiht, It may thereby be overpowr'd and crulht. [12, c. 246]	81c	So he told wary da Gama of the ships Which sailed each year from Arabian Mecca, And which his own people now awaited As the agents of their planned assault; He said the Arabs came heavily manned And armed with Vulcan's thunderbolts; There was no knowing how the fleet would fare If they attacked before he could prepare. [14, c. 270]
82a.	On full-spread wings the navy springs away, And, far behind them, foams the ocean grey: Afar the less'ning hills of Gata fly, And mix their dim blue summits with the sky: Beneath the wave low sinks the spicy shore, And, roaring through the tide, each	82b	Thus vaniih from the fpicy Territory The happy fbips, whofe Prows direélly ftand Of Good Hope pointing at The Promontory (iSouth-Bound of Nature fixt by her own Hand), Bearing the evidence and welcom ftory To Lifbon of the oriental Land, Once more committed to the rude annoy Of Seas uncertain, betwixt fear and joy. [12, c. 248]	82c	So there sailed away from the torrid coast Those happy ships, turning their prows To where nature ordained her southern Outpost at the Cape of Good Hope, Bearing to Lisbon the joyous news And the response of the Orient, Fearful, facing a second time the sea's Hardships, but hopeful and with minds at ease. [14, c. 273]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	nodding prone Points to the Cape, great Nature's southmost bound, The Cape of Tempests, now of Hope renown'd. Their glorious tale on Lisboa's shore to tell Inspires each bosom with a rapt'rous swell; [13, c. 263-264]				
83a.	Enrag'd, he sees a venal herd, the shame Of human race, assume the titled name; And each, for some base interest of his own, With Flatt'ry's manna'd lips assail the throne. He sees the men, whom holiest sanctions bind To poverty, and love of human kind; While, soft as drop the dews of balmy May, Their words preach virtue, and her charms display, He sees with lust of gold their eyes on fire, And ev'ry wish to lordly state aspire; [13, c. 265-266]	83b	He fees the great ones of each Land, that none Have Publike Good fo much as in their Eye: Sees they love nothing but themselves alone, Which is part Intreft, and part Philautye. Courtiers he fees (men That befiege a Throne) How for true Doärine they vent Flattery. 'Tis husbandry thefe like not in a King To weed the Flow'rs out of his Corn in Spring [12, c. 251]	83c	He saw, throughout the world, not one Ruler anxious for the public good; Whatever love they felt was for Themselves and for others like them; He saw that instead of honest truth The hangers-on at palaces peddle Flattery, which serves no prince's need To separate the growing wheat from weed. [14, c. 276]
84a.	Then, bend thy bow and wound the Nereid train, The lovely daughters of the azure main; And lead them, while they pant with am'rous fire, Right to the isle which all my smiles inspire: Soon shall my care that beauteous isle supply, Where Zephyr, breathing love, on Flora's lap shall sigh. [13, c. 267]	84b	As wanton Fißes then therein are ftrook, So do Thou ftrike the fair Nereides, That on thefe Lufitanians they may look With amorous eyes, who carry home the Keys Of their difcover'd World. Sick with the Hook Let them on fhore an I fie (an Ifie in Seas Immenfe), which I have deckt with all the Flow'rs Or Zephyrus breathes out, or Flora pow'rs,	84c	My request is this, that the daughters Of Nereus, in their watery depths, Should burn with love for the Portuguese Who came to discover the new world, And should assemble and await them On an island I am preparing In the midst of the ocean—one supplied With all Zephyr and Flora can provide. [14, c. 279]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
			[12, c. 254]		
85a.	While from the bow-string start the shafts divine, His ivory moon's wide horns incessant join, Swift twinkling to the view: and wide he pours, Omnipotent in love, his arrowy showers. E'en Thetis' self confess'd the tender smart, And pour'd the murmurs of the wounded heart: Soft o'er the billows pants the am'rous sigh; With wishful languor melting on each eye The love-sick nymphs explore the tardy sails That waft the heroes on the ling'ring gales. [13, c. 269]	85b	With doubled force the Lad, that tam'd was never, Makes the two horns meet of his Iv'ry Moon. More then of All he aym's at Thetys's Liver, For more then All hath the againft him done. Now not one shaft is left in all his Quiver, In all the Sea Nymph left alive not one: Or if (being hurt) they live, it is for This, That they may feel how fweet fuch dying is. [12, c. 256]	85c	Then bending his bow's ivory horns Ruthlessly, the indomitable boy, Struck Tethys most severely of all For she of all was the most disdainful. By now, his quiver was empty, nor Had one nymph survived in the seas, For if any of the wounded still bloomed, It was only to know that they were doomed. [14, c. 281]
86a.	Soon as the floating verdure caught their sight, She fix'd, unmov'd, the island of delight. So when in child-birth of her Jove-sprung load, The sylvan goddess and the bowyer god, In friendly pity of Latona's woes, Amid the waves the Delian isle arose. And now, led smoothly o'er the furrow'd tide, Right to the isle of joy the vessels glide: The bay they enter, where on ev'ry hand, Around them clasps the flower-enamell'd land; [13, c. 270]	86b	But fixt it, when the faw They faw, and fought The Ifland with their Keels: fo, on the Floods Was Delos fixt, when forth Latona brought Apollo and the Goddeffe Of The Woods. Thither through fliced Seas their way they wrought Where a calm Bay the crooking flore includes, Whofe glifs'ning Sands with interfufed vains Of purple Cockles Cytherea ftains. [12, c. 257]	86c	But she anchored it on the instant She saw the mariners speeding towards it, As Delos paused when Latona gave birth To Apollo and Diana, the huntress. The prows parted the waves to a bay With a curving, tranquil beach, Whose white sand, by another of her spells, The goddess had bestrewn with rosy shells. [14, c. 282-283]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
87a.	A thousand flowers of gold, of white and red, Far o'er the shadowy vale their carpets spread, Of fairer tap'stry, and of richer bloom, Than ever glow'd in Persia's boasted loom: As glitt'ring rainbows o'er the verdure thrown, O'er every woodland walk th' embroid'ry shone. Here o'er the wat'ry mirror's lucid bed Narcissus, self-enamour'd, hangs the head; [13, c. 273]	87b	The fine and noble Carpets then (which there Lye to be trod on by the meanest Plant) Make thofe of Perfia courfe, and pleafanter ihefe of the gloomy Valley All will grant. Narcifius, there, over the water cleere Hangs his fick head, who what he had, did want. There flaunts the Grand-child-Son of Cynaras, For whom Thou, Paphian Queen, cry'ft Yet: alas ! [12, c. 259]	87c	As for the bright, flowery meadow Carpeting the untended ground, It exceeded Persia's finest As it graced the valley shade. Here Narcissus drooped his head, Above his fated, flawless pool; And springing from Adonis' wound, the flower The goddess sighs for, to this very hour. [14, c. 284-285]
88a.	Bending beneath the tears of pearly dawn The snow-white lily glitters o'er the lawn; Low from the bough reclines the damask rose, And o'er the lily's milk-white bosom glows. Fresh in the dew, far o'er the painted dales, Each fragrant herb her sweetest scent exhales. The hyacinth bewrays the doleful Ai, And calls the tribute of Apollo's sigh; Still on its bloom the mournful flower retains The lovely blue that dy'd the stripling's veins. Pomona, fir'd with rival envy, views The glaring pride of Flora's darling hues; Where Flora bids the purple iris spread, She hangs the wilding's blossom white and red;	88b	The Lilly white, in whose pure snow the print Sits of the Morning's Tears, and Marjoram, The doleful eye read in the Hyacinth, A Flow'r Latona's fond loves for the name. Flora bets high, Pomona knows no flint, She vies with Flow'rs, with fruits; This fees the Game: Nor Flow'rs and Fruits are All that place affords; The Earth hath Beasts besides, and the Ayre Birds. [12, c. 259]	88c	There, too, the madonna lily, bedewed With dawn's tears, and marjoram, And hyacinths, the flowers inscribed With the very letters of Apollo's grief. Such fruits and flowers made it plain Flora was rivalling Pomona. If birds were singing as they flew around, Joyful animals colonized the ground. [14, c. 285]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	Where wild-thyme purples, where the daisy snows The curving slopes, the melon's pride she throws; Where by the stream the lily of the vale, Primrose, and cowslip meek, perfume the gale, Beneath the lily, and the cowslip's bell, The scarlet strawberries luxurious swell. Nor these alone the teeming Eden yields, [13, c. 274]				
89a.	So, when the fowler to his cheek uprears The hollow steel, and on the mallard bears, His eager dog, ere bursts the flashing roar, Fierce for the prey, springs headlong from the shore, And barking, cuts the wave with furious joy: So, mid the billow springs each eager boy, Springs to the nymph whose eyes from all the rest By singling him her secret wish confess'd. [13, c. 278]	89b	As a rough Water-dog, to fetch and feek That's us'd, and wait upon his Maſter's gun, Seeing him lay the Steel-Cane to his Cheek, Aym'd at a Duck or Teal, to him well known, Before the blow, into the bream or creek (Sure of the Quarry) doth impatient run, And, barking, fwims, The Lad fo from the fhore Swam to the Nymph whom Love had ihot before. [12, c. 262]	89c	As a crafty hunter's dog, practised In retrieving shot birds from the water, When he sees the barrel raised to the cheek For the usual heron or wild duck, Does not wait for the report but sure Of the prize, plunges in the lake Paddling and yelping: so climbing upon her The youth discovered she was no Diana. [14, c. 288]
90a.	For nuptial faith and holy rites combin'd, The Lusian heroes and the nymphs conjoin'd. With flow'ry wreaths, and laurel chaplets, bound With ductile gold, the nymphs the heroes crown'd: By ev'ry spousal holy ritual tied, No chance, they vow, shall e'er their	90b	For firſt with all the Rites of wedlock joyn'd Were the lov'd Sea-men to th'Aquatick Pow'rs: What gentle Tongue and what white Hand could bind, The Nymphs had added in thofe J acred Bow'rs. And now their Lovers heads they crowned (kind) With gold, and Lawrel, and abounding	90c	And so now the lovely nymphs, in perfect Consort with their beloved mariners, Bedecked them with delightful garlands Of gold and laurel and countless flowers. Then offering their milk-white hands, With formal vows and covenants, Promised with joy and honour to be bound Companions through life and for life beyond. [14, c. 291]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	hands divide, [13, c. 282]		Flow'rs: Promife, to keep them company for ever; Whom life, or death with honor, ihall not fever. [12, c. 265]		
91a.	Jove gave the dream, whose glow the siren fir'd, And present Jove the prophecy inspir'd. Not he, the bard of love-sick Dido's board, Nor he, the minstrel of Phæacia's lord, Though fam'd in song, could touch the warbling string, Or, with a voice so sweet, melodious sing. And thou, my muse, O fairest of the train, Calliope, inspire my closing strain. No more the summer of my life remains, My autumn's length'ning ev'nings chill my veins; [13, c. 293]	91b .	Matter for Buskin 'tis, and not for Sock, In the Vast Lake that which the Mermaid heard, Beyond what Popas knew, or Demodoke, This King Alcinoos, That Queen Dido's Bard. Now, my Caliope, I 'fhee invoke To my laß Labour: begging, for reward Of all I write (which I in vain pretend), I may come off with a good tang ith'end. [12, c. 270]	91c .	What she learned there in the ocean depths Was in the tragic not the comic mode, And not known to Iopas of Carthage Nor to Demodocus among the Phaeacians. Here, my Calliope, in my final labour, I implore you, as my just reward, To reinstate in this extremity My joy in writing which is failing me. [14, c. 296-297]
92a.	"High Priest of Malabar," the goddess sung, "Thy faith repent not, nor lament thy wrong; Though, for thy faith to Lusus' gen'rous race, The raging zamoreem thy fields deface: From Tagus, lo, the great Pacheco sails To India, wafted on auspicious gales. Soon as his crooked prow the tide shall press, A new Achilles shall the tide confess; His ship's strong sides shall groan beneath his weight, And deeper waves receive the sacred freight. [13, c. 294]	92b .	And fings, in Bethlem there, how ihipt ihall be The Sov'raign remedie of this Difeafe, The great Pacheco knowing not that He Carries with Him the Pelian Lance through Seas. But the Sea ihall, when to fuch great Guefis ihe Unus'd ihall feel his weight: The groaning Trees Of his prowdfbip ihall know't, which two foot more Shall draw of water then it did before. [12, c. 271]	92c .	She sang of one who would embark In Belém destined to repair this wrong, The great Pacheco, Portugal's Achilles, Not knowing what future he takes to sea. As he embarks above the seething Ocean, the great ship's timbers Will groan and uncharacteristically Wallow a little deeper in the sea. [14, c. 298]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
93a.	Nor Tiber's bridge, nor Marathon's red field, Nor thine, Thermopylæ, such deeds beheld; Nor Fabius' arts such rushing storms repell'd. Swift as, repuls'd, the famish'd wolf returns Fierce to the fold, and, wounded, fiercer burns; So swift, so fierce, seven times, all India's might Returns unnumber'd to the dreadful fight; One hundred spears, seven times in dreadful stower, Strews in the dust all India's raging power. [13, c. 295]	93b .	He who in Marathonian Fields of old O're vaft Darius's pow'rs victorious was, Nor He who, with three hundred Spartans bold, Of fam'd Thermopilee maintain'd the Pafs, Nor Rome's young Codes, who at bay did hold All the prow'd Tuf can pow'r, till cut he has The Bridge behind him, nor old Fabius is Or wife, or valiant, when com par'd with This. [12, c. 273]	93c .	Not even Miltiades at Marathon When he destroyed the might of Darius, Nor Leonidas defending Thermopylae With four thousand Lacedaemonians, Nor young Horatius, who held the bridge Against all the forces of the Etruscans, Nor Quintus Fabius—none of them showed more Wisdom and strength than this paragon of war.' [14, c. 300]
94a.	Mombaz shall now her treason's meed behold, When curling flames her proudest domes enfold: Involv'd in smoke, loud crashing, low shall fall The mounded temple and the castled wall. O'er India's seas the young Almeyda pours, Scorching the wither'd air, his iron show'rs; [13, c. 296]	94b .	Alio, the City of Mombafla (Crown'd With fumptuous Houfes, and aerial Spires) Shall by them Both be levell'd with the ground, For an old fault which a new rod requires. But, afterwards, upon the Indian Sound (Cover'd with Ships and Artificial Fires T'o'rewhelm the Portingalls) with Oare and Sayle, Alone the young Lorenzo ihall prevaile. [12, c. 275]	94c .	'Mombasa, too, furnished with such Palaces and sumptuous houses, Will be laid waste with iron and fire In payment for its former treachery. Along the Indian coast, swarming With enemy ships plotting Portugal's Downfall, Lourenço with sail and with oar Will give his uttermost, and then give more. [14, c. 302]
95a.	Again the nymph the song of fame resounds: "Lo, sweeping wide o'er Ethiopia's bounds, Wide o'er Arabia's purple shore, on high The Lusian ensigns blaze along the sky: Mecca, aghast, beholds the standards	95b .	But her long Song the Nymph continuing, Of Suarez (who his Standard doth difplay On the red coafl of Arabie) did fing: Abafia's hindmoft fhore, and Barbora (Neighb'ring Zeyla's Emporium) fear the Thing She feels; nor lefs then Mecha and Gidda,	95c .	But resuming her song, the nymph Sang now of Soares de Albergaria, Whose standards will strike terror Along the whole coast of the Red Sea: 'Medina's abomination will fear him, And Mecca and Jiddah, to the farthest shores

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	shine, And midnight horror shakes Medina's shrine; Th' unhallow'd altar bodes th' approaching foe, Foredoom'd in dust its prophet's tomb to strew. Nor Ceylon's isle, brave Soarez, shall withhold Its incense, precious as the burnish'd gold, What time o'er proud Columbo's loftiest spire Thy flag shall blaze: Nor shall th' immortal lyre Forget thy praise, Sequeyra! To the shore Where Sheba's sapient queen the sceptre bore, [13, c. 299-300]		Filthy Medina quakes, where Mahomet In his Steel-Hamac lies in a cold fwet. [12, c. 280]		Of Abyssinia, while Berbera will await The market town of Zeila's dreadful fate; [14, c. 308]
96a.	Before him vict'ry spreads her eagle wing Wide sweeping o'er Cambaya's haughty king. In vain his thund'ring coursers shake the ground, Cambaya bleeding of his might's last wound Sinks pale in dust: fierce Hydal-Kan in vain Wakes war on war; he bites his iron chain. O'er Indus' banks, o'er Ganges' smiling vales, No more the hind his plunder'd field bewails: [13, c. 303]	96b	Then (loe!) he to the great Cambayan King Prefents himself a Viãor in the Field: Pale Fear into the Face of him doth fling, And of his furious Horfe, which ground ihall yield. Nor Hydalcán ihall from the Conquering Army, with all his might, his Country fheild. Dabul fack'd on the Coaf\ In-land Ponda Scapes not it felf, by being out of the way. [12, c. 286]	96c	Afterwards, he will battle again, Intrepid conqueror of the all-powerful King of Cambay, striking panic Into his squadrons of elephants; Not even Hidel Khan will secure His kingdom from that triumphant arm, Which sacks both Dabhol on its coastal sand, And Ponda too, despite being far inland. [14, c. 314]
97a.	In gold and silver of celestial mine How rich far round the constellations	97b	Behold in other Parts what knots of Gold This Firmament difplays! the Dragon there	97c	Look in these other parts at the pictures The glistening stars are fashioning;

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	shine! Lo, bright emerging o'er the polar tides, In shining frost the Northern Chariot rides; Mid treasur'd snows here gleams the grisly Bear, And icy flakes incrust his shaggy hair. Here fair Andromeda, of heav'n belov'd; Her vengeful sire, and, by the gods reprov'd, Beauteous Cassiope. Here, fierce and red, Portending storms, Orion lifts his head; And here the Dogs their raging fury shed. The Swan, sweet melodist, in death he sings, The milder Swan here spreads his silver wings. Here Orpheus' Lyre, the melancholy Hare, And here the watchful Dragon's eye-balls glare; [13, c. 306]		Behold! Charles-Wayn, and Cynofura cold! Andromeda, and her old Sire fevere! Caffiopea's fparckling eyes behold ! And turbulent Orion, Sea-mens feare! Behold the Swan, which dying is not mute, The Hare, the Dogs, the Ship, and the fweet Lute. [12, c. 290]		Behold the Great and Little Bears, Andromeda, and Cepheus the Dragon; See Cassiopeia in all her beauty, And the wild countenance of Orion; See Cygnus sighing, before she must expire, The Hare, the Dogs, the Argo, and sweet Lyre. [14, c. 318]
98a.	There, eastward, Arracan her line extends; And Pegu's mighty empire southward bends: Pegu, whose sons (so held old faith) confess'd A dog their sire; their deeds the tale attest. A pious queen their horrid rage restrain'd; Yet, still their fury Nature's God arraign'd. Ah, mark the thunders rolling o'er the sky; Yes, bath'd in gore, shall rank pollution	98b b.	The Realm of Arracan, "That of Pegu Behold, with Monflers firft inhabited, Monflers which from aftrange commixtion grew: Such ill effedts oft Solitude hath bred. Here (though a barb'rous misbegotten Crew) Into her way was erring Nature led By an invention rare, which a Queen fram'd, To cure the Sin that is not to be nam'd. [12, c. 15]	98c .	See the Arakan kingdom and the throne Of Pegu, once peopled by monsters —Children of the horrible coupling Of a solitary woman and a dog: Today, men wear on their genitals Tiny tinkling bells, a custom Invented very subtly by their queen To put pay to behaviour so obscene. [14, c. 327]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	lie. [13, c. 313]				
99a.	Chiampa there her fragrant coast extends, There Cochin-China's cultur'd land ascends: From Anam Bay begins the ancient reign Of China's beauteous art-adorn'd domain; Wide from the burning to the frozen skies, O'erflow'd with wealth, the potent empire lies. [13, c. 315]	99b	Heer (mark it!) runs the Coaft that's call'd Champa, Whofe Groves fmell hot of Calambuco wood: Heer Cauchinchina, and heer Aynam's Bay, Both One and t'Other little underftood. Heer the great Empire (famous for large Jway, And its vaft Wealth!s unfathomable Flood) Of China runs, calling all this her Owne From burning Cancer to the frozen Zone. [12, c. 298]	99c	The coast beyond is called Tsian Pa; In its forests grow fragrant aloes; See Cochin-China, still scarcely known, And Hainan in its undiscovered gulf. Here begins the mighty, famous empire Of China, its lands and riches Unimaginable, its dominion felt From the Arctic Circle to the tropic belt. [14, c. 329]
100 a	That mighty realm, for purple wood renown'd, Shall stretch the Lusian empire's western bound. Fir'd by thy fame, and with his king in ire, To match thy deeds shall Magalhaens aspire. In all but loyalty, of Lusian soul, No fear, no danger shall his toils control. Along these regions, from the burning zone To deepest south, he dares the course unknown. While, to the kingdoms of the rising day, To rival thee he holds the western way, A land of giants shall his eyes behold, Of camel strength, surpassing human mould: And, onward still, thy fame his proud heart's guide Haunting him unappeas'd, the dreary	100 b.	But Portugall ihall have her ihare there, too, Mark't with red wood, and Santacruz call'd than, Defcry'd by the firft Fleet fl>e after you Shall fend, by Tempeft thrown upon that ftran. Alongft this Coaft (to find out, and to view The end thereof) ihall wander Magellan, Who in reality of Faß ihall be A Portingall, but not in loyaltie. [12, c. 303]	100 c	Here where it bulges, you will colonize Brazil, named for its red brazil-wood, Though first christened Santa Cruz When your fleet is the first to find it. Along this coast, which you will own, Will sail, exploring the remotest parts, Magellan—in all his actions Portuguese If not completely in his loyalties. [14, c. 332]

№	Переклад В.Дж.Міккля	№	Переклад Р.Феншоу	№	Переклад Л.Вайта
	tide Beneath the southern star's cold gleam he braves, And stems the whirls of land-surrounded waves. For ever sacred to the hero's fame, These foaming straits shall bear his deathless name. [13, c. 318]				